

Yaşar Kemal
İNCE MEMED 1

YKY'de
16. baskı

YKY

İNCE MEMED 1

Yaşar Kemal 1923'te Osmaniye' nin Hemite (bugün Gökçedam) köyünde doğdu. Komşu Burhanlı köyünde başladığı ilköğrenimi Kadirli'de tamamladı. Adana'da ortaokula devam ederken bir yandan da çırçır fabrikalarında çalıştı. Ortaokulu son sınıf öğrencisiyken terk ettikten sonra ırgat kâtipliği, ırgatbaşılık, öğretmen vekilliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, çeltik tarlalarında kontrolörlük yaptı. 1940'lı yılların başlarında Pertev Naili Boratav, Abidin Dino ve Arif Dino gibi sol eğilimli sanatçı ve yazarlarla ilişki kurdu, 17 yaşındayken siyasi nedenlerle ilk tutukluluk deneyimini yaşadı. 1943'te bir folklor derlemesi olan ilk kitabı *Ağıtlar'ı* yayımladı. Askerliğini yaptıktan sonra 1946'da gittiği İstanbul'da Fransızlara ait Havagazı Şirketi'nde gaz kontrol memuru olarak çalıştı. 1948'de Kadirli'ye döndü, bir süre yine çeltik tarlalarında kontrolörlük, daha sonra arzuhalcılık yaptı. 1950'de komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklandı, Kozan cezaevinde yattı. 1951'de salverildikten sonra İstanbul'a gitti, 1951 - 63 arasında *Cumhuriyet* gazetesinde fıkra ve röportaj yazarı olarak çalıştı. Bu arada 1952'de ilk öykü kitabı *Sarı Sıcak'ı*, 1955'te kendisine büyük bir ün kazandıran ilk romanı *İnce Memed'i* yayımladı. 1962'de girdiği Türkiye İşçi Partisi'nde genel yönetim kurulu üyeliği, merkez yürütme kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. Yazılıları ve siyasi etkinlikleri dolasıyla birçok kez kovuşturulmaya uğradı, 1967'de haftalık siyasi dergi *Ant'*ın kurucuları arasında yer aldı. 1973'te Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşuna katıldı ve 1974 - 75 arasında ilk genel başkanlığını üstlendi. 1988'de kurulan PEN Yazarlar Derneği'nin ilk başkanı oldu. 1995'te *Der Spiegel*'de yayımlanan bir yazısı nedeniyle İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılandı, aklandı. Aynı yıl *Index on Censorship*'te yayımlanan "Türkiye'nin Üstündeki Karabulut" başlıklı yazısı dolayısıyla 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildi, cezası ertelendi.

Şaşkıncı imgelemi, insan ruhunun derinliklerine nüfuz eden kavrayışı, anlatımının şırselliğiyle yalnızca Türk romanının değil dünya edebiyatının da onde gelen isimlerinden biri olan Yaşar Kemal 1973'ten bu yana Nobel Edebiyat Ödülü adayıdır. Yapıtları lırka yakın dile çevrilen Yaşar Kemal, Türkiye'de aldığı çok sayıda ödülün yanı sıra yurtdışında aralarında Uluslararası Cino del Duca Ödülü (1982), Légion d'Honneur nişanı Commandeur payesi (1984), Fransız Kültür Bakanlığı Commandeur des Arts et des Lettres Nişanı (1993), Premi Internacional Catalunya (1996), Alman Kitapçılar Birliği Frankfurt Kitap Fuarı Barış Ödülü'nün (1997) de bulunduğu 19 ödüle değer görüldü.

YAŞAR KEMAL

İNCE MEMED 1

Roman

**Yapı Kredi Yayınları - 1952
Edebiyat - 547**

İnce Memed 1 / Yaşar Kemal

**Kitap editörü: Tamer Erdoğan
Düzeltilti: Korkut Tankuter**

Kapak tasarımcı: Yeşim Balaban

**Baskı: Pasifik Ofset
Çobançeşme Mah. Kalender Sok. No: 5 Yenibosna / İstanbul**

**1. baskı: 1955, Çağlayan Yayınevi
1955-2003, Çağlayan Yayınevi, Cem Yayınevi, Remzi Kitabevi,
Ant Yayınları, Ararat Yayınları, Toros Yayınları, Adam Yayınları
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ocak 2004
16. baskı: İstanbul, Mayıs 2008
ISBN 978-975-08-0714-6
Takım ISBN 978-975-08-0698-0**

**© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2007
Sertifika No: 1206-34-003513
Bütün yayın hakları saklıdır.**

**Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayınçının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.**

**Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.yapikrediyayinlari.com>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
Internet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>
<http://www.yapikredi.com.tr>**

*Duvarın dibinde resmim aldılar
Ak kağıt üstünde tanıyın beni*

1

Toros dağlarının etekleri ta Akdenizden başlar. Kıyıları döven ak köpüklerden sonra doruklara doğru yavaş yavaş yükselir. Akdenizin üstünde daima, top top ak bulutlar salınır. Kıyılar dümdüz, cilalanmış gibi düz killi topraklardır. Killi toprak et gibidir. Bu kıyılar saatlarca içe kadar deniz kokar, tuz kokar. Tuz keskindir. Düz, killi, sürülmüş topraklardan sonra Çukurovanın bükleri başlar. Örülümuşcesine sık çalılar, kamışlar, böğürtlenler, yaban asmaları, sazlarla kaplı, koyu yeşil, ucu bucağı belirsiz alanlardır bunlar. Karanlık bir ormandan daha yabanı, daha karanlık!

Biraz daha içeri, bir taraftan Anavarzaya, bir taraftan Osmanlıyeyi geçip İslahiyeye gidilecek olursa geniş bataklıklara varılır. Bataklıklar yaz aylarında fıkır fıkır kaynar. Kirli, pistir. Kokudan yanına yaklaşılmaz. Çürülmüş saz, çürülmüş ot, ağaç, kamış, çürülmüş toprak kokar. Kışınsa duru, pırıl pırıl, taşkın bir sudur. Yazın otlardan, sazlardan suyun yüzü gözükmez. Kışınsa çarşaf gibi açılır. Bataklıklar geçildikten sonra, tekrar sürülmüş tarlalara gelinir. Toprak yağlı, ışıl ışıldır. Bire kırk, bire elli vermeye hazırlanmıştır. Sıcacık, yumuşaktır.

Üstleri ağır kokulu mersin ağaçlarıyla kaplı tepeler geçildikten sonradır ki, kayalar birdenbire başlar. İnsan birden ürker. Kayalarla birlikte çam ağaçları da başlar. Çamların birer billur pırıltısındaki sakızları buralarda toprağa sızar. İlk çamlar geçildikten sonra, gene düzchlere varılır. Bu düzchleler boz topraktır. Verimsiz, kıraç... Buralardan Torosun karlı do-

rukları yanındaymış, elini uzatsan tutacakmışın gibi gözü-kür.

Dikenlidüzü bu düzlüklerden biridir. Dikenlidüzüne beş kadar köy yerleşmiştir. Bu beş köyün beşinin de insanları top-raksızdır. Cümle toprak Abdi Ağanındır. Dikenlidüzü, dünyanın dışında, kendine göre apayrı kanunları, töresi olan bir dün-yadır. Dikenlidüzüünün insanları, köylerinden gayrı bir yeri bil-mezler hemen hemen. Düzlükten dışarı çıktıkları pek az olur. Dikenlidüzünen köylerinden, insanlarından, insanların ne türlü yaşadıklarından da kimsenin haberi yoktur. Tahsildar bile iki üç yılda bir kere uğrar. O da köylülerle hiç görüşmez, ilgi-lenmez. Abdi Ağayı görür gider.

Değirmenoluk köyü Dikenlidüzündeki köylerin en büyüğüdür. Abdi Ağa da bu köyde oturur. Köy, düzluğun gündögusuna düşer. Kayalığın dibindedir. Kayalar mordur. Üstleri ni sütbeyaz, yeşile çalan, gümüşü, türlü renkte lekeler ört-müştür.

Üst başta yaşı, yaşlılıkta dalları toprağa eğilmiş, dalları kıvrılmış bir çınar ağacı bütün haşmetiyle yillardır orada durup durur. Çınar ağacına yüz metre yaklaşırsın, elli metre yaklaşırsın ortalıkta çit yoktur. Her bir yan derin bir sessizlik içindedir. Sessizlik korkutur insanı. Yirmi beş metre yaklaşırsın gene öyle... On metrede aynı sessizlik. Ağacın yanma gelip de kayadan yanına dönüncedir ki iş değişir, birdenbire bir gürültü patlar. Şaşırıverir insan... İlkin kulakları sağır edecek derecede çoktur. Sonra iner, yavaşlar.

Gürültünün geldiği yer, Değirmenoluk suyunun gözüdür. Göz değildir ya, bura halkı oraya suyun gözüdür der. Öyle bilir. Bir kayanın dibinden köpükler saçarak kaynar. İçine bir ağaç parçası atılırsa bir gün, iki gün, hatta bir hafta suyun üstünde oynadığı görülür. Döndürür. Bazıları iddia ederler ki, kaynayan su, üstünde taşı bile oynatır, batırmaz. Halbuki suyun gözü burası değildir. Ta uzaklardan, çamlar arasından yar-puz, kekik kokularını yüklenerek Akçadağdan gelir. Burada da bu kayanın altından girer, köpürerek, kaynayarak bir delice ho-murtuya öbür ucundan çıkar.

Buradan Akçadağa kadar öyle kayalık, öyle sarptır ki To-

ros, bir ev yerinden daha büyük toprak parçası görülemez. Ulu çamlar, gürgenler kayaların arasından göçe doğru ağılmıştır. Bu kayalıklarda hemen hemen hiçbir hayvan yoktur. Yalnız, o da çok seyrek, akşam vakitleri keskin bir kayanın sıvrisinde boynuzlarını, büyük çangallı boynuzlarını sırtına yatırılmış bir geyik, bacaklarını gerip, sonsuzluğa bakarcasına durur.

2

Çakırdikeni en pis, en kırış toprakta biter. Bir toprak ki
bembeyaz, peynir gibidir. Ot bitmez, ağaç bitmez, eşek inciri bi-
le bitmez, işte orada çakırdikeni keyifle serile serpile biter, bü-
yür, gelişir.

En iyi toprakta bir tek çakırdikenine rastgelinmez. Bunun
sebebi, bir kere iyi toprak boş kalmaz, her zaman sürüller ekilir.
Bir de, öyle geliyor ki, çakırdikeni iyi toprağı sevmez.

Ne iyi, ne kötü boş bırakılmış orta halli toprakta da biter
çakırdikeni. Çakırdikenini söker, yerini ekerler. Toros etekleri-
nin doruklara yakın düzlikleri bu minval üzeredir.

En uzun çakırdikeninin yüksekliği bir metre kadar olur. Bir
sürü de dalları vardır. Dallar dikensi çiçeklerle donanır. Bu çi-
çekler beş perli, yıldız gibi, uçları sert, sivri iğnelerin ortasında-
dır. Her çakırdikeninde bunlardan yüzlerce bulunur.

Çakırdikeni bittiği yerde bir iki, üç dört tane bitmez. Öyle
üst üste, öyle sık biter ki arasından yılan geçemez. İğne atsan
çakırdikeninden yere düşmez.

Baharda zayıf, açık yeşildir. Hafif bir yel esse, toprağa de-
ğecekmiş gibi yatar. Yaz ortalarında, dikende, önce mavi da-
marlar peyda olur. Sonra yavaş yavaş dikenin dalları, gövdesi
mavileşir. Açıkça bir mavidir bu... Sonra mavi gittikçe koyula-
şır. Bu en güzel bir mavidir. Bir tarla, uçsuz bucaksız bir ova
tüm maviye keser. Gün batarken eğer bir yel eserse mavi dalga-
lanır, hisıldar, aynen deniz gibi. Gün batarken sular nasıl kızarır,
çakırdikeni tarlası da öyle kızarır.

Güze doğru dikenler kurur. Mavilik beyaza döner. Çatırıtlar gelir çakırdikeninden.

Düğme büyülüğünde sütbeyaz sümüklüböcekler vardır hani. Bunlardan yüzlercesi, binlercesi dikenlerin gövdelerine sıvanır. Diken gövdeleri boncuk boncuk sütbeyaz olur.

Değirmenoluk köyü çakırdikenlik... Tarla yok, bağ, bahçe yok. Safi çakırdikenlik.

Çakırdikenliğin içinden koşan çocuk soluk soluğaydı. Çoktan beridir ki durmamacasına koşuyordu. Birden durdu. Bacaklarına baktı. Dikenlerin yırttığı yerden kan sızyordu. Ayakta duracak hali yoktu. Korkuyordu. Ha yetişti, ha yetişecekti. Korkuyla arkasına baktı. Görünürlerde kimsecikler yoktu. Ferahladı. Sağa saptı. Bir zaman koştu. Sonra yoruldu. Yorulunca çakırdikenlerinin içine yattı. Sol yanında bir karmca köresi gördü. Karıncalar iri iri. Körenin ağızmda civil civil kaynaşıyorlar. Bir zaman her şeyi unutup karıncalara daldı. Ve birden aklına gelince sıçradı. Sağa saptı. Biraz sonra da dikenlikten çıktı. Dikenliğin kıyısına dizleri üstü çöktü. Baktı ki dikenliğin üstünden başı gözükyor, kıcı üstü oturdu bu sefer de. Bacakları kanıyordu. Kan sızan yerlere toprak ekelemeye başladı. Toprak yarala- ra düşüncə yaktı.

Kayalıklar azıcık ötedeydi. Kayalıklara doğru var gücünü harcayarak yeniden koşmaya başladı. En yüksek kayanın altın-daki çınar ağacına vardı. Ağacın dibi bir kuyu gibi derinlemesi neydi. Sapsarı, altın renkli, kırmızı damarlı yapraklar ağacın dibini doldurmuş, gövdeyi yarı beline kadar örtmüştü. Kuru yapraklar hisır hisır ediyordu. Gitti, kendisini yaprakların üstüne attı. Çınarın çıplak dallarından birisinin en ucunda bir kuş duruyordu, çitirtayı duyunca uçtu gitti. Yorgundu. Bitmişti. Burada, bu yaprakların üstünde gecelemeyi geçirdi aklından. Yu- muşacık. Oturduğu yerden kalkamayabilir de. Sonra, "Olmaç," dedi kendi kendine. "Adamı kurt kuş yer." Ağacın üzerinde kalmış yapraklardan birkaçı dolana dolana geldi öteki yaprakların üstüne düştü. Sonra boyuna birer ikişer düşmeye başladı.

Kendi kendine konuşuyordu. Sesli sesli konuşuyordu. Sanki, yanında birisi var da ona söylüyor:

"Giderim," diyordu. "Giderim bulurum o köyü. Kimse bil-

mez oraya gittiğimi. Gider bulurum. Giderim işte. Çoban olurum işte. Çift sürerim işte. Anam beni arasıń işte. Arasıń aradığı kadar. Keçi sakallı göremez yüzümü. Göremez işte. Ya köyü bulamazsam? Bulamam! Ać kalır ölürum. Ölürum işte."

Ilik bir gün̄eşti vardı. Kayaları, çınarı, yaprakları yalıyordu. Toprak taze, apaydinlikti. Bir iki gün̄ çiçeği toprağı yarımış, ha çıktı, ha çıkacak. Çırışlar acı kokuyor, ıslak ıslak da parlıyordu. Dağlar, çırış kokar gün̄ün.

Bir saat mı, iki saat mı ne kadar kaldı orada, belli değil. Ama, gün yıklındı gitti dağların ardına. Neden sonradır ki çocuk, söylemeyi bırakıp, kendini toparladı. Birden aklına düştü ki, arkasından geliyorlar. Deliye döndü. Güneş bir göz atmayı da unutmadı. Güneş başını almış gidiyordu. Şimdi nereye gitmeliydi? Hangi yöne? Bilmiyordu. Kayaların arasından incecik bir keçi yolu geçiyordu, ona girdi koşmaya başladı. Kaya demiyor, çalı, taş demiyor koşuyordu. Yornuğunu iyi almıştı. Duruyor, bir an arkasına bakıyor, sonra gene koşmaya başlıyordu.

Ayakları biribirine dolanıyordu. Bu minval üzere koşarken, çürümüş bir ağacın üstünde küçük bir kertenkele ilişti gözüne. Nedense buna sevindi. Kertenkele onu görünce ağacın altına kaçtı...

Bir sallandı, sonra durdu. Başı dönüyordu. Gözleri karardı. Etrafindaki dünya topaca dönmüştü. Nasıl da fırlanıyordu! Eli ayağı da titriyordu. Arkasına baktıktan sonra gene koşmaya başladı. Bir ara önünden bir keklik zurbası parladı. Kekliklerin kalkışından irkildi. En küçük bir çitirtı duysa hep irkiliyordu zaten. Yüreği, bu sebepten, hep deli gibi çarpıyordu. Umutsuzcasına arkasına gene baktı. Kan tere batmıştı. Dizlerinin bağı çözüldü. Yere oturuverdi. Düşüğü yer ufacık taşlı bir yamaçtı. Ekşi ekşi bir hoş ter kokuyordu. Burnuna tatlı bir çiçek kokusu geldi. Gözlerini zorla açabildi. Başını ağır ağır, korka korka kaldırdı aşağılara baktı. Gün battı batacaktı. Gölgele öylesine uzamış. Aşağıda hayal meyal bir toprak dam gördü. Sevinçten yüreği ağızına geldi. Evin bacasından duman da çıkyordu. Duman, ağır ağır, salına salına çıkyordu. Duman, bir kara duman değildi. Dumanın rengi hafif mora çalıyordu. Arkasında ayak sesine benzer bir patırtı duydu. Başını hızla çevirdi. Sol yanın-

da orman kapkara kesilmiş bir sahnak gibi gökten yere iniyordu. Orman üstüne üstüne geliyordu. Gene konuşmaya başladı. Ama bağıra bağıra konuşuyordu. Hem ormandan kaçarcasına, aksi yöne yürüyor, hem olanca gücüyle:

“Giderim derim ki onlara... Giderim derim ki... Size derim... Size çoban olmaya geldim. Çift de sürerim... Ekin de bicerim. Derim ki benim adım Mistik derim, Kara Mistik... Anam yok, babam yok... Abdi Ağam da yok derim. Sizin davarınızı güderim... Sizin çiftinizi sürerim. Sizin çocuğunuz da olurum. Olurum işte. Benim adım İnce Memed değil. Kara Mistik derler bana. Anam ağlasın. Olurum işte. Gavur Abdi Ağa da arasın beni. Çocukları olurum işte.”

Sonra bağıra bağıra ağlamaya başladı. Karanlık orman akyordu. Ağladıkça aghiyordu. Ağlamaktan, yalnız, avazı çıktıığı kadar ağlamaktan müthiş bir tat duyuyordu.

Yamaçtan aşağı inerken ağlaması kirp diye kesildi. Akan burnunu sağ kolunun yenine sildi. Yen, yamyaş oldu.

Evin avlusuna geldiğinde karanlık kavuşmuştu. Ötelerde birçok ev karartısı daha gördü. Bir an durdu. Düşündü. Bu köy, o köy mü ola? Kapının önünde uzun sakalı sallanan bir adam semerle uğraşıyordu. Başını kaldırınca sakallı, avlunun ortasında, dikilmiş kalmış bir karartı gördü. Karartı kendisine doğru bir iki adım attı durdu. Adam aldırmadı. İşine daldı. Ortalık iyice kararınca adamın gözleri görmez olup, uğraşmayı bıraktı. Ayağa kalktı. Soluna dönünce deminki karartıyı olduğu yerde öylece dikilmiş durup durur gördü:

“Hişt! Hişt!” dedi. “Hiştışt! Ne işin var burada?”

Kararti:

“Ben,” dedi, “çoban olurum sana dayı. Ben çift de sürerim. Her bir iş yaparım size dayı.”

Sakallı adam karartıyı kolundan tuttu içeri çekti:

“Gel hele sen içeri, sonra konuşuruz hepsini...”

İnceden bir poyraz esiyordu. Memed, tir tir titriyordu. Öyle bir titriyordu ki uçacak gibi.

Yaşlı adam içerdeki kadına:

“Ocağa odun at!” dedi. “Çocuk titriyor.”

Kadın:

“Kim bu?” diye hayretle sordu.

Yaşlı adam:

“Bir Tanrı misafiri,” diye cevap verdi.

Kadın:

“Misafirin hiç de böylesini görmedimdi,” diye büyük altın-dan gülümsedi.

Yaşlı adam:

“Gör işte!” dedi.

Çocuk, ocağın soluna, duvara iyice yapıştı, büzüldü. Çocuğun kocaman bir başı vardı. Düz, güneşten solup, kırmızı olmuş kara saçları alnına, yüzüne dümdüz, dikine düşüyor-du. Yüzü ufacıktı. Kupkuru bir yüzdü. Gözleri kocaman kahverengiydi. Teni güneşten yanmıştı. On birinde gösteriyordu. Dize kadar da şalvarını çalı yemişti. Bacakları bu sebepten çiplaktı. Ayakları da yalındı. Bacaklarda kan kuruyup kalmıştı. Ateşin çok iyi yanmasına rağmen titremesi durmuyor-du.

Kadın:

“Yavru,” dedi, “sen açsin. Dur, sana çorba koyayım da iç!”

Çocuk:

“İçerim,” dedi.

Kadın:

“Isınırsın,” dedi.

Çocuk:

“Titremem durur,” dedi.

Kadm, ocakta ateşin yanına başında duran kocaman bir bakır tencereden kalaylı bir sahana doğme çorbası doldurmaya baş-ladı. Çocuğun gözleri tenceredeki buğulanın çorbaya dikildi.

Kadın çorbayı getirip önüne yerleştirdi. Eline bir tahta kaşık verdi:

“Çabuk çabuk iç!” dedi.

Çocuk:

“Çabuk içeriin.”

Adam:

“O kadar da çabuk içme ağızin yanar sonra,” dedi.

Çocuk:

“Yanmaz.”

Çocuk gülümsedi. Yaşı adam da gülümsedi. Kadın onların neye gülümsediklerine bir anlam veremedi.

Adam:

"Çorbayı içince, titremesi durdu aslanın."

Çocuk:

"Durdu," dedi, "durdu."

Kadın da gülümsedi.

Ocak, çamurla tertemiz sıvanmıştı. Evin damı topraktı. Tavanı çalıyla döşeliydi. Döşeme yılların isinden kapkara kesilmiş parlıyordu. Evi ikiye ayırmışlardı. Öteki bölme ahırdı. Bölmenin kapısından sıcak, ıslak bir hava geliyordu. Nefes karışığı... Bu taze sığır boku, saman, taze dal kokuyordu.

Derken bölmeden yaşlı adamın oğlu, gelini, kızı da geldi.

Çocuk onlara bir hoş, pel pel baktı.

Yaşlı adam, ogluna:

"Misafirimize hoş geldin desene," dedi.

Oğul gayet ciddi:

"Hoş geldin kardaş," dedi, "ne var, ne yok?"

Çocuk:

"Hoş bulduk," diye aynı ciddiyetle cevap verdi. "İyilik sağlık."

Kız da, gelin de, "hoş geldin," dediler.

O arada, ocaktaki kütük yanmış, tüm yalıma kesmişti.

Çocuk, ellerini koynuna sokmuş büzülmüşti. Yaşı adam geldi çocuğun yanına oturdu. Ocağın gür yalımları arkalarına tuhaf gölgeler düşürüyordu. Bu gölgelere bakarak adam, çocuğun kafasından ne geçiyor, anlayabilirdi. Yaşı adam da uzun zaman bir yerde durmayan, yalımlara göre yer değiştiren gölgelere gözünü diki. Gözlerini gölgelerden ayırdığında gülümseyordu. Yaşı adamın yüzü uzun, inceydi. Sakalları sütbeyaz, değirmiydi. Alnunu güneş yakmıştı. Bakır rengindeydi. Yüzüne ocağın yalımları da vurunca, alnı, yanakları, boynu kırmızı bakır gibi parlıyordu.

Birden aklına gelmiş gibi yaşlı adam doğruldu.

"Bre misafir," dedi, "senin adm ne? Adını bağışlamadın."

"Bana," dedi, "İnce Memed derler..."

Arkasından, pişman olmuş gibi altdudağını ısrarı. Utangaç

utangaç başını önüne eğdi. Yolda, "Benim adım Kara Mistiktir, derim" dediği aklından çıkip gitmişti. "Olsun," dedi kendi kendine, "Mistik da neymiş yani kendi adım dururken. Saklayınca ne var yani adımı. Kim görecek beni bu köyde."

Yaşlı adam, geline:

"Sofrayı serin de yemek yiyeлим," dedi. "Haydiyin."

Sofra geldi ortaya serildi. Bütün aile ve İnce Memed sofra-nın etrafına halka oldular. Yemekte kimse ağızını açmadı. Ses-sizlik içinde yemek yendikten sonra, ocağa bir kucak odun da-ha atıldı. Ocağın tam orta yerine de yaşlı adam bir kütük getirdi yerleştirdi. Yandaki yalımlar kütüğü sardılar. Bu, ihtiyarın en büyük zevkiydi. Bunu böyle yapmasa edemezdi. Etraftaki ya-limlar yaşlı adamın kütüğünü sariverdiler. İşte buna bayılırdı. Kadın, adamm kulağına eğildi. Yavaş yavaş:

"Süleyman," dedi, "çocuğun yatağını nereye sereyim?"

Süleyman, her zamanki tatlı gülüşüyle gene güldü:

"Koca beygirin yemliğinin içine... Nereye olacak? Biz nerde yatıyoruz... Sevgili misafirim kim bilir nereden, Süleyman de-miş de gelmiş?"

Süleyman Memede döndü. Memed, sıcaktan gevşemiş, uyuklar gibi bir hal almıştı.

"Bre misafirim, uykun mu var?"

Memed bir silkindi:

"Yok," dedi, "hiç uykum gelmiyor."

İyice gözlerinin içine bakıp:

"Bre İnce Memed," dedi Süleyman, "hiç söylemedin. Nere-den gelip, nereye gidiyorsun?"

İnce Memed, duman kaçan gözünü ovuşturarak:

"Değirmenoluktan geliyor, o köye gidiyorum," dedi.

Süleyman:

"Değirmenoluğu biliriz ya, o köy neredeymiş acep?" diye merakla sorar bir tavır takındı.

Memed, hiç bozmanadan:

"Dursunun köyü," dedi.

Süleyman ısrar etti:

"Hangi Dursunun?"

Memed:

"Abdi Ağa var ya..." dedi durdu. Gözleri bir noktaya dikildi.

Süleyman:

"Eeee?" dedi.

"Hani bizim ağamız. Dursun onun tutması işte. Çift sürer. Abdi Ağanın çiftini sürer. O Dursun işte."

Gözleri parladı. Azıcık duraladı:

"Geçende bir doğan yavrusu tuttu ki!... O Dursun işte! BILDİN mi onu sen, şİMDİ emmi?"

Süleyman:

"BİLDİM bildim," dedi. "EEE sonra?"

"İŞTE onun köyüne gidiyorum. Dursun bana dedi ki... BİZİM köyde, dedi, çocukları dövmeler. Çocukları çifte salmazlar. BİZİM köyün tarlalarında, dedi, çakırıldıkeni bitmez. Ben, oraya gidiyorum işte."

Süleyman:

"PEKİ o köyün adı neymiş? SÖYLEMEDI mi Dursun sana HİÇ?"

Memed sustu. Düşündü. Başparmağını uzun zaman ağızına sokup, uzun zaman düşündü. Sonra birden:

"YOK," dedi. "Köyün adını SÖYLEMEDI Dursun."

Süleyman:

"ACAYIP," dedi.

Memed:

"YAA ACAYIP," diye tekrarladı. "BİZ DURSUNLAN beraber çift SÜRERDİK. OTURURDU bir taşın başına. AAAH DERDİ BİZİM köyü bir görsen! TAŞI TOprağı altındandır derdi. DENİZİ var, çamı da var, derdi. İNSAN denizin üstüne biner her bir yere gidermiş. DURSUN oradan kaçmış. BANA dedi ki, HİÇ KİMSEYE SÖYLEME benim oradan kaçtığını. BEN de anama bile SÖYLEMEDİM."

Süleymanın kulağına eğilip:

"SEN de KİMSEYE deme. OLUR mu emmi?" dedi.

Süleyman:

"KORKMA KORKMA," dedi, "HİÇ KİMSEYE SÖYLEMEM."

Sonra gelin kalktı gitti. Biraz sonra sırtında dolu bir çuvalla geri döndü. Çuvalı orta yere indirdi. Çuvalın ağızını açmca dışarı pamuk kozaları döküldü. Kozalar temizlenmiş, bembeяз-

di. Her biri bir top beyaz bulut gibiydi. Birden evin içini keskin bir koza kokusu aldı.

"De bakalım İnce Memed, çek bakalım pamuğu," diye sevinçle söylendi Süleyman. "Göster kendini."

İnce Memed önüne bir kucak pamuk alarak:

"Ne var sanki, pamuk çekmek de iş mi?"

Alışkin elleri makina gibi işlemeye başladı.

Oğul:

"İnce Memed," dedi, "şimdi sen o köyü nasıl bulacaksın?"

İnce Memed bu sorudan hiç memnun olmadığını gösterir gibi bir hal takındı. İçini çekti:

"Ararım," dedi. "O köyun yanında deniz varmış. Aranım."

Oğul:

"Bre İnce Memed," dedi, "deniz buraya tam on beş günlük yol çeker."

İnce Memed:

"Ararım," dedi. "Ölürüm de dönmem Değirmenoluğa. Bir daha hiç dönmem. Dönmem işte."

Süleyman aldı:

"Bre İnce Memed," dedi, "senin başında bir hal var. Söyle sene bana onu. Ne diye düştün yollara böyle?"

İnce Memedin elleri durdu:

"Süleyman emmi," dedi, "dur da sana hepiciğini söyleyim. Benim babam," dedi, "ölmüş. Biricik anam var. Başka hiç kimsemiz yok. Ben Abdi AĞANM çiftini sürerim."

Buraya gelince gözleri doldu. Boğazı gıcıklanmaya başladı. Kendisini tuttu. Bıraksa boşanıverecekti.

"İki yıldır sürerim çifti. Çakırdağıni beni yer. Dalar... Çakırdağıni adamın bacagını köpek gibi kapar. İşte o tarlada çift sürerim. Abdi AĞA beni her gün döve döve öldürür. Dün sabahleyin gene dövdü beni. Her bir yanım döküldü. Ben de kaçtım oradan. O köye gideceğim. Beni orada bulamaz Abdi AĞA. O köyde bir adamın çiftini sürerim. Çobanı olurum. İsterse oğlu da olurum."

Oğlu da olurum derken Süleymanın gözlerinin içine iyice baktı.

Memed dolmuştu. Bir kelime daha söylese boşanacaktı. Onun için Süleyman, Abdi AĞA lafını değiştirdi:

"Bana bak İnce Memed, madem böyle. Sen benim evde kalsana."

İnce Memedin yüzü ışıladı. Bir sevinç dalgası onu tepeden tırnağa ürpertti.

Oğul:

"Deniz çok uzak İnce Memed. O köy de kolay kolay bulunmaz."

Pamuk çekildi bitti. Ortalığı pamuktan düşen böcekler sarılmış, telaşlı telaşlı oraya buraya gidiyorlardı. Kara, küçükük pamuk böcekleri... Ocağın bir başına da küçük bir yatak serdiler. Memedin gözlerinden sıcak bir uyku akıyordu. Yatağa hasretle, ürpertiyle baktı. Süleyman Memedin durumunu çoktan sezmişti.

"Gir!" diye yatağı işaret etti.

Memed hiçbir şey söylemeden büzülerek yatağa sokuldu. Dizlerini göğsüne çekti. Her tarafı havanda dövülmüş gibi ağrıyordu.

Memed, kendi kendine, içinden: "Oğlu olurum. Olurum işte. Anam arasın. Abdi Ağa arasın. Arasınlar işte. Kiyamete dek arasınlar. Dönmem işte," diyordu.

Gün doğmadan iki saat önce, her gün çifte gittiği vakitte sıçrayarak uyandı. Yataktan çıktı, dışarıya gitti. Uykulu uykulu dışında işedikten sonra, kendine geldi. Dünkü geceyi, ak sahallı Süleymanı hatırladı. "Süleymanın evi," dedi içinden. "Ököye gidip de ne yapacağım? Süleyman Emmimin oğlu olurum. Burada kalırım. Dönmem işte."

Dışarının ayazmdan üşüdü. Geldi yatağına girdi. Dizlerini gene göğsüne dayadı. Yatak ısındı. Bugün, gün doğuncaya kadar uyuyacağını biliyordu. Derken kendinden geçti.

Sabah ayazının üstüne gün doğdu. Ana, ocaktan çorbayı indirdi. Çorba sıcak, tatlı tatlı ocağın kıyısında tüttü. Oğul, çoktan çifte gitmişti. Süleyman da semerin başma oturmuş, akşamki bıraktığı yerden yapmaya başlamıştı.

Kadm:

"Süleyman," diye çağrırdı, "çorba soğuyor. Gel de iç!"

Süleyman:

"Misafir kalktı mı?"

Kadın:

"Sabi çocuk," dedi. "Fıkara çok yorulmuş dün herhalde. Sayıklayıp duruyor."

Süleyman:

"Uyandırma fıkarayı. Dün hep kaçmış. Yüzünden belliyydi."

Kadın:

"Neden kaçmış ola?" diye sorunca...

Süleyman:

"Çok, çok sıkıştırmışlar," diye cevap verdi.

Kadın:

"Yazık," dedi. "Ne de güzel çocuk. Dinsizler ne istersiniz
parmak kadar çocuktan?"

Süleyman:

"Canı istediği kadar kalsın evde."

Bu sırada Memed gerinerek uyandı. Gözlerini iyice iki eliyle ovduktan sonra ocaklıktan tarafa bakındı. Ağızı açık tenceredeki çorba usulden usulden buğulanıyordu. Başını dışarıya çevirdi. Kapıdan içeri bıçakla kesilmiş gibi bir güneş şeridi uzanıyordu. Hemen yerinden sıçradı.

Süleyman Memedin telaşını görünce:

"Korkma, yavrum," dedi. "Zararı yok. Uyu."

Memed döndü, ocaklıktaki bakır ibriği aldı dışarı çıktı. Yüzünü bol suyla yıkadıktan sonra Süleymanın başına dikildi, onun semer onarmasını seyre başladı.

Kadm:

"Gelin de çorbanızı için. Çorba soğudu," diye tekrar çağrıdı.

Süleyman semerin başından üstünü çırparak kalktı. Memede bir göz kirpti gülümseyerek:

"Yürü çorbamızı içelim."

Çorba, sütlü bulgur çorbasıydı. Süt kokusu bulgur kokusuna karışınca, bir hoş koku meydana getiriyordu. Tahta kaşıklarla çorbayı içtiler. Çorba Memedin çok hoşuna gitti. "Oğlu olacağım işte," dedi.

Süleyman yapıp bitirdiği semerin içine kuru ot basıyordu. Ot, yaşılı, uzun parmaklarının arasından kayıyordu.

Güz güneşinin bütün parlaklığıyla dünyayı doldurmuştu. Kurumuş ottan ince, altın bir toz çıktı. Süleyman karşıtlıka. Toz güneşin altında parça parça yayılarak dört bir yana uçuşuyordu.

Süleyman:

"Çok mu sıkıştırdı seni Abdi Ağa?" diye sordu.

Memed böyle bir soruyu beklemiyordu. Kendini toparladı:

"Beni," dedi, "döve döve öldürdü. Hem çift sürdürüdü çakırdağınlikte yalnız bırakıp. O da ayazda. Hem öldürdü. Birinde beni bir dövdü, bir dövdü... Bir ay yataktan kalkamadım. Herkesi döver ya, beni çok döver. Anam diyor ki, Sarı Hocanın muskası olmasaymış, ben ölürmüşüm..."

Süleyman:

"Demek burada kalacaksın gayrı?"

Memed:

"Ne işim var," dedi, "o köyde? Buradan, on beş gün ötedeymiş. Denizi varmış, bana ne! Çakırdağının yokmuş, burada yok. Ben burada kalırım. Beni burada kimse bulamaz öyle değil mi? Değirmenoluk köyü çok ötelerde kaldı öyle mi? Kimse bulamaz değil mi?"

Süleyman:

"Ula," dedi, "deli deyyus, ahacık Değirmenoluk köyü şu dağın arkasında. Geldiğin yolu bilmiyor musun?"

Memed, hayretler içinde donup kaldı. Gözleri kocaman kocaman açıldı. Sonra terledi. Teri oluk oluk akıyordu. Bütün umutları suya düşmüştü. Bir şeyler söyleyecek oldu, yutkundu. Havada kartallar dönüyordu. Gözleri onlara takıldı. Süleymana biraz daha sokuldu:

"Ben," dedi, "o köye gitsem de o adamm oğlu olsam. Beni burada bulursa Abdi Ağa öldürür."

Süleyman:

"Git o köye de, git o adamın oğlu ol," diye serzenişte bulundu.

Memed:

"Ben senin oğlun olsam ne iyi olurdu," diye yaltaklandı.
"Ne iyi olurdu ama..."

Süleyman:

"Aması ne?..." diye sordu.

Memed:

"Beni bulursa... Allah var demez... Kıyık kıyık kıyar beni."

Süleyman:

"Ne gelir elden?" diye başını tezgahtan kaldırıldı. Memedin yüzüne baktı. Memedin yüzü buruşmuş, yaprak gibi olmuştu. Koca gözleri sönmüş. Tüm ışığını yitirmiş gibi.

Memed, Süleymanın kendisine baktığını fark edince biraz daha yanma sokuldu elinden tuttu:

"Nolursun?" diye gözlerinin içine bütün arzusunu toplayıp baktı. Öteki:

"Korkma," dedi.

Memed, acı acı, bir sevinç, bir korkuya karmakarışık gülüdü.

Sonra Süleyman işini bitirdi ayağa kalktı. Memede dedi ki:

"Bre İnce Memed, benim işim var şu karşıki evde. Oraya gitmeliyim. Sen, ne istersen onu yap. Gez köyün içini."

Memed ondan ayrılp köyün içine daldı. Bu, yirmi, yirmi beş evlik bir köydü. Evleri ham toprakla yapılmıştı. Biçimsiz, üst üste, gelişigüzel konmuş taşlarla yapılmıştı. Ham toprak... Yükseklikleri yerden bir metre...

Köyü bir uçtan bir uca dolaştı. Çocuklar bir gübreliğin üstünde kökçük oynuyorlardı. Kadınlar gördü. Evlerinin günden yanına, duldaya oturmuşlar çırkık eğiriyorlardı. Bir tek de köpek gördü. Kuyruğunu iki patancının arasına kıştırmış, korka korka bir duvarın dibinden yürüyordu. Bu köyün her bir tarafını gübre almış. Akşama kadar köyü ev ev dolaştı. Hiç kimse ona, nereden gelip, nereye gidiyorsun demedi. Kendi köyleri olsa, bir yabancı görseler, bütün çocuklar başma toplanırlardı. Bu köy, bir başka köy... İşte, bu, zoruna gitti.

Eve gelince Süleymani karşısında buldu.

Süleyman:

"Bre İnce Memed," dedi, "hiç uğramadın eve. Ne var, ne yok?"

"İyilik," dedi.

Bundan sonra Memed, köyün içini birkaç gün daha gezdi. Birkaç çocukla arkadaş oldu. Kökçük oynadı. Üstüne kökçük oy-

nayan çıkmadı. Ama Memed, bu hüneriyle övünmedi. Başka bir çocuk olsaydı Memedin yerinde, övünmesinden geçilmezdi. O, çocuk işi der gibi, omuz silkti. Bu sebeptendir ki, Memedin onları yenişi, çocukların zoruna gitmedi. Sonra, Torosların güz yağmurları başladı. Güz yaprakları nasıl düşer, Toros yağmurları da öyle kocaman taneli düşer.

Gök gürlüyordu. Köyün üst başındaki dağdan, düzlige doğru taşlar yuvarlanıyordu. Dağ ormanlıktı. İri ağaçları vardı. Orman, üst üste. Sıktı.

Memed, bir gün Süleymana geldi dedi ki:

“Süleyman Emni, böyle dur dur ne olacak? Benim canım sıkılıyor. Boşuna da ekmek yiyyorum.”

Süleyman:

“Dur hele. Acelen ne? Sana da iş bulunur bre İnce Memed.”

Birkaç gün yağmur ara verdi. Islak taşların, kayaların, ağaçların, toprağın üstünde güneş parlıyordu. Ortalık usulden da buğulanıyordu. Bir de köyün içinden buğuya birlikte gübre kokusu geliyordu. Bazı bazı da güneşin bulutlar örtülüyordu. Gümüşi bulutlar...

İnce Memed, evin kapısındaki bir taşın üstüne oturmuş, Süleymanın kendisi için ham gönden dikiği çarığı ayaklarına giyiyordu. Çarık ıslaktı. Çarığın üstünde mor tüyler de vardı. Tüylerden bunun bir tosun derisi olduğu anlaşılıyordu.

Çariktan dolayı sevinçten uçuyordu İnce Memed.

Süleyman geldi İnce Memedin başucuna dikildi. Çarığı bağlayışını seyrediyordu. Memedin elleri, çarık bağlamaya alışkin eller... Öyle gösteriyor. Kaytanları taktı taktı, getirdi arka-dan düğümledi.

Süleyman:

“Bre İnce Memed,” dedi, “sen çarık bağlamakta ustaymışsun.”

İnce Memed başını kaldırıp gülümsedi:

“Ben çarık bile dikerim Süleyman Emni,” dedi. “Ama sen iyi dikmişsin bunu.”

İnce Memed, ayağa kalktı. Şöyledir iki kere kuvvetlice bastı. On, on beş adım yürüdü. Geri geldi. Biraz daha yürüye-

rek çarıklarına baktı. Hayrandı. Geldi Süleymanın karşısına durdu:

“Ayağıma iyi oturdu,” dedi.

Yola düştüler. Yolda, İnce Memedin gözleri hep çarıklarda. Bazı çabuk çabuk yürüyor, bazı duruyor incedeninceye tetkik ediyordu. Bazı bazı da eğilip çarığın tüylerini okşuyor.

Süleyman, Memedin bu sevincine ortak oluyor. Memnun oluyor.

“Sanırsam hoşuna gitti Memed?”

Memed:

“İyi oturdu ayağıma. Severim böyle çarıkları,” diye cevap verdi.

Süleyman:

“Bak,” dedi, “İnce Memed, o köye gideydin, sana böyle çarığı kimse dikemezdi.”

Memed:

“O köyde ayakkabı giymezler mi?” diye yarı saf, yarı itçesine sordu.

Süleyman, itlik mi, değil mi kavrayamadı:

“Giyerler ya, çarık giymezler.”

Memed:

“Anladım,” dedi.

Yürüye yürüye köyün dışına çıktılar. Memed, birden ferahladı. Tarlalar, ta öteki dağın dibine kadar uzanıyordu. Bu tarlalarda da iş yoktu. Çakırdağı yoktu ama, gene de iş yoktu. Bu tarlalar, taşlı tarlalar...

Memed, bir ara durdu sordu:

“Böyle nereye gidiyoruz Süleyman Emmi?”

Süleyman:

“Gezmeye çıktık,” dedi.

Memed üstelemedi. Yüründüler.

Memedin yeni çarıklarına çamur sıvandı, Memed, içinden, çarıklara bulaşan çamura küfretti.

Köy, uzaklarda kaldı. Köyden, bir iki dumandan başka hiç bir şey gözükmüyordu.

Süleyman:

“Beni dinle İnce Memed,” dedi. “İşte buralarda olatırsın

keçileri. Ta şu ötelere de gidebilirsin. Yalnız şu kınalı tepenin ardına geçme. O taraf sizin köy, seni alır götürürler."

"Gitmem," dedi. "İyi ki söyledin."

Süleyman:

"Haydi dönemim," dedi.

Döndüler. Gökteki bulutlar membeyazdı. Harman yerleri koyu yeşil birer daire halinde taşlı tarlalara serpilmişti. Uzun otlara yapışmış tek tük sümüklüböcek görülmüyordu.

Süleyman:

"Bre İnce Memed," dedi, "çok mu sıkıştırdı keçi sakallı Abdi seni?"

Memed durdu. Süleyman da durdu. Memed, yeni çarıklarına bir göz daha attı.

Süleyman:

"Şuraya oturalım."

Memed:

"Oturalım," dedi. Sonra da başladığını anlatmaya:

"Bak sana deyim Süleyman Emmi, babam öleli var ya, elimizde nemiz var, nemiz yoksa hepiciğini almış Abdi Ağa. Anam bir laf söylese döve döve öldürür. Beni de tutar kolumnan yere çakar. Beni birinde iki gün ağaca bağladı. Bıraktı gitti yazının ortasında. Yaa, orada, ağaca iki gün sarılı kaldım da anam geldi açtı. Anam olmasaydı beni kurtlar parçalardı orada."

Süleyman içini çekti:

"Demek böyle senin işler İnce Memed?" dedi kalktı. Arkasından Memed de kalktı.

Süleyman:

"Dediğim gibi eyle İnce Memed. O kınalı tepenin arkasma geçme. Birisi görür, haber verir keçi sakallı Abdiye, seni alır götürürler."

Memed:

"Tövbeler olsun," dedi.

Ertesi sabah, Memed çok erken uyanı, yataktan kalktı. Hemen dışarıya fırladı. Şafağın yeri usul usul ağarıyordu. Süleymanın yatağına gitti. Horultuya uyuyordu. Dürterek Süleymanı uyandırdı.

Süleyman uykulu uykulu:

"Ne o? Sen misin İnce Memed?" diye sordu yavaştan.

Memed:

"Benim," dedi iftiharla. Sonra da ekledi:

"Vakit geç. Ben keçileri süreceğim."

Süleyman hemen kalktı. Gözleriyle karısını araştırdı. Karı çoktan kalkmış inek sağıyordu dışında. Karışma seslendi:

"Çabuk İnce Memedin ağızını hazırlayın."

Kadın sütlü ellerini büyük bir tencerede yıkarken:

"Kalsın," dedi, "gerisini de akşam sağarım."

Azığı, el değer etek degmez, hazırlayıverdi. Ocakta kaynamakta olan çorbadan da çorba koydu Memedin önüne. Memed, çorbayı bir anda sümürdü. Gözle kaş arası ağızı beline bağladı, keçileri önüne kattı. Başından yağlanmış, eski şapkasını çıkardı keçilerin üstüne doğru fırlattı:

"Alloooş bre," dedi. "Yaşasın."

Arkasından Süleyman:

"Uğurlu kademli olsun," diye bağırdı.

Memed, keçilerle birlikte gözden kayboluncaya kadar döndü döndü ona baktı.

Süleyman, sonra kendi kendine:

"Vay," dedi, "vay! Çocukluk..."

Karısı yanına geldi:

"Gene dertlendin," dedi. "Derdin ne?"

Süleyman içini çekerek:

"Bak şu çocuğa neler etmiş keçi sakallı Abdi! Yürek parçalanır haline çocuğun. Babasını tanırdım. Mazlum, kendi halinde bir adamdı. Bak şu çocuğun haline! Canmdan usanmış da kendisini dağlara, kurdun kuşun arasına atıvermiş!.. Bak hele!"

Karısı:

"Bre Süleyman," dedi, "sen de her şeyi kendine dert eder sin. Gel içeri de iç çorbanı."

3

Akşam oldu, çiftçilerin hepsi çiftten döndü. İnce Memed gelmedi. Gün battı. İnce Memed gelmedi. Karanlık kavuştu, gene İnce Memed gelmedi.

Yandaki komşu evden, Zeynep Kadın, Memedin anasına seslendi:

“Döne! Döne! Daha Memed gelmedi mi?”

Döne inler gibi:

“Gelmedi bacım. Gelmedi daha Memedim. Ben, ne yapayım şimdi?”

Zeynep belki on seferdir Döneye söylüyordu. Gene tekrar etti:

“Git,” dedi, “soruver Abdi Ağaya. Belki onlara gelmiştir. Git de soruver bacım. Şu senin de başına gelenler!.. Vay fikara Döne!”

Döne:

“Bu benim başıma gelenler!.. Benim başıma gelenler!.. Memedim köye gelseydi, hiç durmadan bir yererde, doğru eve gelirdi. Abdi Ağanınevinde bir lokma durmaz o. Gene de varayım gideyim. Belki...”

Gökyüzünde ay yoktu. Bulutlu olduğu için yıldızlar da gözükmüyordu. Bir karanlık vardı!.. Silme karanlık. Döne, Abdi Ağanın evine doğru yola düştü. El yordamıyla yürüyordu. Bir el kadar pencereden azıcık ışık sızıyordu. Işığa vardı. Işığın yanında yüreği gürp gürp ederek durdu. Bir iki yutkundu. Eli ayağı titriyordu. Dişini sıktı. Neden sonradır ki, boğazından bir ses çıkabildi. Ses, ölü bir ses...

"Abdi Ağam! Abdi Ağam! Tabanlarının altını öptüğüm Abdi Ağam! Memedim daha gelmedi. Sizin evde mi ola? Sormaya geldim."

İçerden kalın, gür bir ses duyuldu:

"Kim o? Ne istiyorsun bu gece vakti Hatun?.."

Döne tekrarladı:

"Kurban olduğum Abdi Ağam! Memedim gelmedi eve. Sizde mi ola? Onu sormaya geldim."

İçerdeki gür ses:

"Allah belanı versin. Sen misin Döne?"

Döne:

"Benim Ağam," dedi.

Ses:

"Gel içeri. Ne istiyorsun bakalım?"

Döne, ezile büzüle içeri girdi. Abdi Ağa, ocağın başına, bir sedirin üstüne bağdaş kurmuş oturuyordu. Başındaki kadife kasketinin siperi sol kulağının üstünde. Yolda belde, kasabada hep böyledir. Bununla sofuluğunu göstermek ister. Üstüne ipekle işlenmiş, naklılı bir mintan giymişti. Büyük taneli kehribar tesbihini şakırdatıyordu.

Uzun, keskin yüzlü, küçükük, yeşil mavi karışığı, bir hoş gözlü, pembe yanaklıydı Abdi Ağa.

"Gene ne istiyorsun? Söyle bakalım," diye tekrarladı.

Döne, ellerini önüne kavuşturmuş, öne doğru biraz eğilmiş, sol elini de sağ elinin içine almış, boyuna sıkıp duruyordu.

"Ağam," dedi, "Memedim daha gelmedi çiftten. Sizde mi ola, deyi geldim."

Abdi Ağa:

"Hah," dedi, ayağa kalktı. "Daha gelmedi ha? Vay it oğlu it vay! Daha gelmedi ha! Ya öküzlerim?.."

Kapıya hızla, geceliğini savurarak geldi. Dışarı bağırdı:

"Dursun, Osman, Ali nerdesiniz?"

Üç ses, üç yerden:

"Buradayız Ağa," dedi.

Abdi Ağa:

"Çabuk gelin buraya," dedi.

Üç kişi karanlıkta koşa koşa geldiler. Bunlardan biri, kırk

yaşlarında gösteren Dursundu. Dursun çok iri yarıydı. Öteki-larse on beşer yaşlarında iki çocuktu.

Ağa:

"Hemen tarlaya gidin, arayın o it oğlu iti. Öküzleri mutla-ka bulmalısınız. Bulmadan dönmemeyin. Anladınız mı?"

Dursun:

"Biz de onu konuşuyorduk. Noldu acep Memede? Daha gelmedi, diyorduk. Gider ararız," diye söylendi.

Birden Done hıçkırmaya başladı.

Abdi Ağa tiksintiyle:

"Kes," dedi. "Kes! Ne yapacağımız bakalım, bu senin it oğlu itiyin elinden? Eğer öküzlere bir şey olmuşsa, onda kemik ko-maz kırarım. Kemiklerini tüm un ederim."

Dursun, Ali, Osman karanlığa atıldılar. Done de arkalarına düştü.

Dursun, Doneye:

"Bacım," dedi, "sen gelme. Biz, bulursak buluruz. Belki sa-banın bir tarafını kırmıştır. Belki boyunduruğu kırmıştır. Kor-kusundan gelemiyordur belki. Sen gelme. Biz bulur getiririz. Dön, bacım Done!"

Done:

"Kurbanlarınız olayım, yavrumu bulmadan gelmeyin. Dursun emmi, yavrum sana emanet. Yavrumu bulmadan gel-me. Yavrum sana emanet. Yavrumu bulmadan gelme! Yavrum seni çok severdi Dursun emmi!"

Kadın, geri evine döndü.

Üç kişi karanlığa karıştı. Gecede, uzaklaşan ayaklarının se-si duyuluyordu. Alışkin ayaklar, gidecekleri yolu biliyorlardı. Önce ufacık taşlı bir tarlaya düştüler. Sonra, keskin bir kayalığı aştılar. Kayalığın arkasına dinlenmek için oturdular. Üçü de yan yana... Sokulmuşlar. Biribirlerinin üstüne abanmışlar. Böyle uzun zaman sustular. Belalı bir karanlık vardı. Böceklerin ötüşünden başkaca da çit yoktu. Önce Dursun konuştu. Kimseye değil, geceye söylüyordu.

"Noldu bu çocuğa acep? Nereye gitti?"

Osman:

"Kim bilir ki..."

Ali:

"Memed bana ne diyordu, haberiniz var mı? Ben diyordu, o köye gideceğim. Öldürseler durmam, diyordu."

Dursun:

"Kaçmasın Memed. Bir delilik yapmasın?"

Ali:

"Kaçıysa iyi etti," diye dişlerinin arasından ıslık gibi bir laf bıraktı.

Osman:

"Çok iyi etti."

Ali:

"Bizimkisi ölümden beter."

Osman:

"Çukurovaya bir atabilsek kendimizi."

Dursun:

"Çukurova yakın," dedi. "Yüreğir toprağı var. Bizim köy," diye devam etti. "Çok çalışırsın ama, kendi kendiyin ağasisin. Ne kanşanın olur, ne görüşenin. Tarlalara bir bakarsın bulut çökmüş sanırsın kara toprağa. Öyle pamuk olur işte. Toplarsın. Okkası on kuruştan. Bir yazda Abdi Ağanın verdiğini, yani yılda verdiğinin beş mislini alırsın. Bir şehir var, Adana şehiri. Safi sırcadan, tırıl tırıl yanar gece gündüz. Aynen güneş gibi. Onun içinde gezersin. Evlerin araları, onlar sokak derler adına, cam gibidir. Balı dök yala. Trenler gelir gider. Denizin üzerinde bir köy kadar vapurlar yüler. Dünyanın öteki ucuna gider. O da güneş gibi yanar. İşığa boğulmuştur. Bir bakarsın bir daha gözünü alamazsin. Para dersen sel gibi Çukurovada. Yeter ki sen çalış."

Osman birdenbire ortaya bir sual attı:

"Dünya ne kadar büyük ola?"

Dursun:

"Çook," dedi.

Ayağa kalktıklarında Dursun köyünü anlatıyordu hala.

Kayaliktan sonra da, bir çakırdağınlığı düştüler. Çakırdağının bacaklarına sarılıyor, bacaklarını dışlıyordu.

Osman:

"Memedin çift sürdüğü tarla buralarda olacak," diye öteлерden seslendi.

Dursun:

"Buraları ben bilmem. Siz bilirsiniz," diye cevaplandırdı.

Alının:

"İşte burası," diyen sesi sağ yandan duyuldu.

Dursun:

"Burası mı?" diye inanmaz inanmaz sordu.

Ali:

"Tabii burası. Havayı koklasana, sürülmüş toprak kokusu geliyor."

Dursun durdu. Derin derin havayı içine çekti:

"Öyle," dedi.

Öndeki Osman seslendi:

"Ayağım sürülmüş toprağa batıyor."

Ali:

"Benim de..."

Dursun:

"Bekleyin beni. Ben de geleyim."

Durdular. Dursun arkalarından yetişti.

"Şimdi çift sürdüğü yeri bulmaya çalışalım," dedi Dursun.

"Ne dersiniz?"

Osman:

"O kolay," dedi. "Buluruz."

Ali:

"Üşüdüm yahu," dedi.

Dursun:

"Şunu bulalım da sonra," diye yatıştırdı onu.

Osman bağırdı bu sırada:

"Çektiği evlekler öyle duruyor. Bugün çift sürmemiş."

Ali de gidip ayağıyla yordamladı. Sürülmüş tarlanın kıyısını birkaç kere de dolaştı.

"Bugün çift sürmemiş Memed, evlekler öyle duruyor."

Dursun:

"Başına bir iş gelmesin?" diye acılmış bir sesle sordu. Sesinde biraz da hayret vardı.

Osman:

"Ona hiçbir şey olmaz. Şeytanın kardeşi o. Hiçbir şey olmaz ona."

Ali:

"Dursun Emmi, sen bilmez misin onu? Ona bir şey olur mu?" diye berkitti.

Dursun:

"Allah vere de öyle olaydı. Memed çok iyi çocuk. Öksüz."

Sürülmüş tarlanın ortasında durdular. Osman, çalı çırrı topladı. Alıyla Dursun konuşurlarken o ateşi yaktı. Ateşin başına geçtiler oturdular. Türlü ihtimaller üzerinde durdular. Bayılabilirdi. Kuduz kurt gelir kapabilirdi onu. Bir hırsız gelir elinden öküzleri alırdı. Daha ne kadar ihtimal varsa, üzerinde teker teker durdular. Ama, üzerinde ısrarla durdukları bir tek ihtimal yoktu. Hepsi de olabilirdi. Bir teki de olmayıabilirdi.

Dursunun yüzüne ateşin yalını vuruyordu. Kırmızı bakırın rengine çalıyordu yüzü. Yüzünde belli belirsiz, mutlu bir gülümseme vardı.

Ateş yandı geçti. Ocakta, kedi gözü gibi birkaç köz işıldadı kaldı. Canları sıkılıyordu. Ali bir türküsü söyledi. Dertli bir türküdü bu. Geceye yayıldı:

Kapıya oturmuş kurar araba
Bugün efskarlıyım gönlüm haraba
Kitaplar getir de yeminler edem
Senden gayrisine demem merhaba.

Üşüdüler. Osman çalı çırrı topladı, ateşi yeniledi. Dursunla Ali de kalktılar çalı toplamaya gittiler. Büyük bir yiğin çalı yiğdalar ateşin yanına.

Osman:

"Eeee ne yapalım şimdi?" dedi.

Dursun:

"Biz şimdi boş dönersek köye, Abdi Ağa kıyameti koparır. İyisi mi burada yatalım. Sabahleyin arar buluruz."

Ali:

"O Memed hiç bulunmaz gayri. O köye gitti o, neredeyse o köy. Dilinden düşürmüyordu."

Dursun güldü:

Ateşi devam ettirmek için Ali nöbetçi oldu, ötekiler kıvrıllı

dılar. Ali gözlerini ateşe dikmiş kalmıştı. Bir ara başını kaldırıldı. Gözlerini ateşten aldı. Karanlıklara daldı. Kendi kendine "Gitti," dedi. "Gitsin. İyi yaptı. O sırcadan şehire gitti. İlk Yüreğir toprağına gitti. Gitsin. İyi yaptı. Varsm gitsin."

Osman uyanınca nöbeti ona devretti. Bir keseğe başını koyma yarken:

"Oraya gitti değil mi Osman? Memed, oraya gitti. Dursunun söylediği yere."

Osman:

"Oraya..." dedi.

Şafağım yeri ısrarken üçü de uyandı. Tan yerinde hafif bir kızzılık vardı. Bulutların kenarı sırmalanmıştı. Az sonra kırmızı kenarlı bulutlar beyazlaşmaya başladı. Sonra bir yel esti. Birazıçık soğuk ama, çok tatlı. Seher yeliydi. Az sonra ortalığı seçebildiler. Sürülülmüş toprağın ötesinde, çakırdikeni günün doğduğu yere kadar uzanıyordu.

Üçü birden ağır ağır tarlanın ortasından ayağa kalktılar. Sabah ışığı içinde kaldılar. Koyuca gölgeleri günbatıya doğru uzanmıştı. Üçü de kollarını açarak gerindi. Sonra üçü de yere çömelip işledi.

Gerine gerine Memedin çift sürdüğü tarlayı dolaştılar.

Osman:

"Bakin ize," dedi, "öküzler sabanla gitmişler. Arkalarında sabanla... Haydi izleyelim."

İzleye izleye yürüdüler. Bir yerde uzun uzun durdular, konuşlardır. Burada bir çift öküz yatmıştı. Kocaman izleri bozulmamış, daha kalıp gibi duruyordu. Hem de boyundurukla, arkalarında sabanla yatomışlardı.

Doğan gün, ortalığı ısıtmaya başladı. Çakırdikenlikten çıktılar, akarsuya geldiler. Ali, birden bir çığlık attı. İkisi birden Aliden yana döndüler. Dönünce, boyunlarında boyunduruk, arkalarında saban, tam koşum halinde öküzleri gördüler. Öküzün biri mor, biri kırmızıydı. İki öküzin de kaburgası kaburga-sına geçmişti.

Osmanın yüzü sapsarı kesildi:

"Bir hal var bu çocuğun başında. Memed kaçsaydı, öküzleri böyle koşum halinde koyup gitmezdi. Bir hal var başında."

Ali:

"Hiçbir hal yok başında. Öküzleri kurnazlığından öyle bıraktı gitti. O köye gitti o."

Osman kızdı:

"O köy, o köy... Siz de... Neymiş o köy? Deli misin sen?"

Dursun gülümsedi:

"Kavga etmeyin yahu," dedi.

Öküzleri önlerine kattılar.

Köye girdikleri zaman gün kuşluktu. Karşındaki dağdan bile yavaş yavaş sis kalkıyordu.

Dönenin başına ne kadar çoluk çocuk, kadın, genç, yaşlı varsa toplanmıştı. Yanaşmaların önünde koşulu öküzleri görünce ayağa kalktılar hep birden. Hiç kimse konuşmuyordu. Gözleri öküzlere dikilmişti.

Döne bir çığlık attı, öküzlere doğru koştu:

"Yavrumu nettin Dursun emmisi? Yavrum seni çok severdi."

Dursun:

"İşte, öküzleri böyle koşulu bulduk derede."

Kadın dövünüyordu:

"Memedim yavrum... Gün görmemiş öksüzüm..."

Dursun:

"Bacı," dedi, "ona hiçbir şey olmamıştır. Ben ararım onu. Arar bulurum."

Döne laf dinlemiyordu. Hem ağlıyor, hem de:

"Gün görmemiş öksüzüm," diyordu boyuna.

Sonra Döne çırpına çırpına tozların ortasına düştü. Orada kesik kesik inlemeye başladı. Yüzü, gözü, saçları apak toza bellenmişti. Sonraları yüzü, göz yaşından çamura kesti.

Kalabalık öyle donmuş, bir öküzlere, bir Döneye bakıyor du. Kalabalıktan, iki kadın usulca ayrıldı. Geldiler, toprakta bellenmeye olan kadını kollarından tuttular kaldırdılar. Döne, yarı bayındı. Başı, ölü başı gibi sağ omuzuna düşmüştü. Koluna girdiler evine götürdüler.

Döne gittikten sonra kalabalık bir karıştı, canlandı.

İlkin, kocakarı Cennet konuştu. Ona, at yüzlü Cennet dillerdi. Uzun yüzü, kırışık kırışıktı. Boyu çok uzundu. İnce parmakları dal gibiydi.

"Fıkara Döne," dedi, "noldola oğluna?"
Elif atıldı. Köyde şom ağızlılığı ile ün salmıştı. Kısa boyluydu.

"Ölmese gelirdi Memed," dedi.

Sonra bu söz boydan boyaya kalabalığı dolaştı:

"Ölmese gelirdi."

"Ölmese gelirdi."

"Ölmese gelirdi."

Elif tekrar söz aldı:

"Belki babasının düşmanları öldürmüştür."

Cennet Karı:

"Babasının düşmanları yoktu. İbrahim karıncayı incitmıştı," diye cevap verdi.

Beyaz başörtüler, alacalı bulacalı yazmalar, mor fesler, bakır paralı alınlar kalabalığı dalgalandı:

"İbrahim karıncayı incitmemişti."

"İbrahim karıncayı..."

"Karıncayı incitmemişti."

Sonra ortalık karıştı. Her ağızdan bir ses çıkmaya başladı.

"Vay Memed!"

"Vay öksüz!"

"Gözün kör olsun gavur dinli."

Sonra bir teklif dalgalandı kalabalığın üzerinde. Kimin söylediği bellisiz.

"Döne kartal dönen yerlere gitsin baksın."

"Leş üzerinde kartal döner."

"Nerede kartal dönüyor orada..."

"Orada..."

Bütün kalabalık bir anda bunu söyleyen kadına döndü. Bir an sessizlik oldu. Kalabalık, bir an gene dondu. Tekrar canlandı.

"Suyun gözüne düşmüştür."

"Gözüne düşmüştür."

"Gözüne..."

Kalabalık yönünü doğuya döndü. Önce ayakları çiplak çocuklar yürüdüler. Onların ardından ayağı çiplak kadınlar... Önce çakırdikenlige çocuklar düştü. Ardından kadınlar... Çocukla-

rın bacakları ala kan içinde kaldı. Çocuklar, gene koştular. Kadınlarsa, bu önlerine çıkan çakırdağine beddua ettiler:

“Kökü geçesice...”

Çakırdağının çıktıktan sonra, onun arkasından da kayalar göründü. Yorulmuş, ayakları kanamış çocuklar geride kaldılar, kadınlar öne düştüler.

Çınara ulaştıklarında yorulmuşlardı. Ulu çınar fısıldıyordu. Birden su gürültüsünü duyunca durakladılar. Bir zaman soluk aldıktan sonra, hep birden suya koşmaya başladılar. Gelen suyun gözüne gözünü dikip baktı. Gelen baktı. Kadınlar, yan yana, üst üste halka oldular. Su, büyük kayanın dibinden köpük saçarak kaynıyordu. Kayanın sol yanında büyük bir havuz oluyordu su. Kaynayan suyun üstüne üç dört yaprak düşmüştü. Akıp gitmiyor, dolanıp duruyorlardı köpükler arasında.

Hiç çit çıkarmadan uzun zaman baktılar.

Cennet Karı:

“Çocuk buraya düşseydi, şimdiye kadar suyun yüzüne bir kere olsun çıkardı,” dedi.

Kalabalık, gene karşıtı. Başlar dalgalandı:

“Bir kere olsun çıkardı.”

“Çıkarıldı...”

Kalabalık yorgun, bitkin, umutsuz, neşesiz, sallana sallana geri döndü. Bunda çocuklar arkada kalmışlar, oynaya oynaya geliyorlardı. Kalabalık, toplu halde de yürümüyordu. Her biri bir yerde, başı eğik gidiyorlardı.

Döne, bu günden sonra, ağlaya ağlaya yataklara düştü. Ateşler içinde yandı. Köyün genç kızları da ona yardım ettiler. Döne birkaç gün sonra yataktan kalktı. Gözleri kan çanağına düşmüştü. Alnına da beyaz bir bez bağlamıştı.

Bir gün köyün içini meraklı bir haber dolaştı: “Döne yemiyor, içmiyor, suyun gözünün başına oturmuş gözünü kırpmadan suya bakıyor, çıkacak mı diye oğlunun ölüsünü bekliyor.”

Haber doğruydu. Döne her sabah, gün doğmadan kalkıyor, suyun başına gidiyor, gözlerini sudan ayırmadan ha bire bakıyor. Bu, böyle on gün kadar sürdü. Sonra, Döne bitkin geldi evine kapandı. Şimdi de başka bir şey taktı aklına. Gene her sa-

bah çok erkenden kalkıyor, damın başına çıkıyor, uzak göklere gözünü dikiyor, gökleri araştırıyor. Nerede sönен bir kartal kümesi varsa yaya yapıldak oraya koşuyordu. Bir iğne, bir ipliğe dönmüştü. Bazan kartallar çok uzaklarda, mesela Yağmurtepe'nin üzerinde dönüyorlardı. Orası bir günlük yol çeker. Döne, oraya da gidiyordu.

Bir gece Dönedenin kapısı dövündü. Bir ses:

"Döne bacı aç! Ben Dursunum," dedi.

Döne umutla, korkuya kapıyı açtı.

"Gel Dursun kardaş! Memedim seni çok severdi," dedi.

Dursun, Dönedenin serdiği döşeğe ağır, temkinli oturuduktan sonra:

"Bana bak bacı," dedi. "Benim yüreğim öyle hükmediyor ki oğlun ölmeli. Bana öyle geliyor ki başını aldı gitti bir yere. Ben, onu bulurum."

Döne, Dursunun yanına çöküverdi:

"De," dedi. "Dursun kardaş. Bir bildiğin mi var?"

Dursun:

"Bildiğim yok ya bacı, yüreğim öyle hükmediyor."

Döne:

"Dillerine kurban olayım kardaş senin," diye yalvardı.

Dursun:

"Ben onu ararım. Arar bulurum. Sana şu kadarlığını söyleyim ki oğlun ölmeli. Memed ölmeli."

Döne onu uğurlarken:

"Bir umudum sende kaldı kardaş. Ah oğlumun bir sağlık haberini alsam... Dünyada hiç başka bir şey istemem. Sen bilirsin Dursun Ağam. Dillerine kurban olduğum. Sen bilirsin," dedi.

Yaz geldi çattı. Ekinler biçiliyor. Sıcaklar veryansın ediyor. Çukurovanın sığağına sarı sıcak derler. Toros eteklerinin sığağına da ak sıcak diyorlar. Ak sıcaklar çöktü.

İnce Memed geldi geleli çoban değil, İnce Memed, evin oğlu. Süleyman, İnce Memedi canı gibi seviyor. Gel gelelim, cin gibi, neşeden taşan oğlana son günlerde bir hal oldu. Ağını bıçaklar açmıyor. Bir efkardır kaptırmış kendisini. Eskiden türkü söylerdi durmadan. Yanık söylerdi. Türküler de yok gayrı.

Keçilerini en iyi otlağa, en iyi yapraklı ormana götürürdü. Eskiden bir keçi, durup azıcık otlamasın, azıcık durgun görünüşün, Memed derhal fark eder, ona bir çare bulur, iyileştirirdi. Şimdi keçileri saliveriyor otlağa, oturuyor bir ağaçın, bir kaya-nın gölgesine, çenesini degneğine dayıyor, dalıp gidiyor. Arada sırada da dayanamayıp kendi kendine konuşuyor.

"Anacığım... Vay anacığım! Ekinlerini kim biçer ola şimdi? Gavur Abdi Ağa! Anacığın! Ekinlerimiz kuruyup dökülecek. Ekinleri kim biçiyor şimdi anacığım? Ben olmayınca anacığım?"

Duruyor, göğe, gökteki bulutlara, toprağa, kızarmaya yüz tutmuş ekinlere bakıyor.

"Leyleğin gözündeki tarla kurumuştur şimdi. Kim biçer ola? Anacığım!.. Yalnız nasıl biçersin tek başına?"

Geceleri de uyku girmez oldu gözüne. Yataktan ha bire dönüyor. Aklı fikri Leyleğin gözündeki tarlada. "Leyleğin gözündeki tarla çabuk gevrer geçer. Bir tane bile alınmaz. Bir tane bile. Geç kalınursa."

Sabah oluyor, yataktan kalkıyor. Her bir yanı kırık. Ölgün ölgün... Keçilerini önüne katıyor. Keçiler dağılıyor. Her biri bir tarafa gidiyor. Umurunda değil. Baktığı yok. Süleymanın ak, güleç yüzü geliyor gözlerinin önüne. Süleymanın sevgi dolu gözleri... Kendi kendinden utanıyor. Canlanıyor. Keçilerini toplayıp, otlağa iyi bir yere götürüyor... Bu uzun sürmüyor. Efkar basıyor. Toprağa gene çöküyor. Toprak cayır cayır yanıyor. Ama o durmuyor. "Leylegin gözü," diyor. "Anacığım," diyor. Bir de bakıyor ki, akşam olmuş, gün batmış... Dağılmış keçilerini topluyor... Ötede, batan güneşten kalan son ışıklarla tepesi ışıyan Kınahtepeye doğru sürüyor keçilerini. Keçilerini Kinalitepenin eteğinde bırakarak, kendisi başına çıkıyor. Ötelerde bir düzlik gözüküyor. Akşam sisleri çökmüş düzluğun üstüne. Usul usul kalkıyor. Bu görünen düzlik, çakırdikenli düzlik. Kinalitepenin arkasında Değirmenoluğu göremiyor. Ortaya bir sırt gerilmiş. Aynen gerilmiş perde gibi. Bir boz toprak yığını. Otları yanacakmış, hemen tutuşacakmış gibi. Öyle kurumuş işte. Hatırlayıp, kendi kendine kızıyor. Süleyman ne demişti? "Kinalitepenin ardına geçme!" demişti. Kinalitepenin arkasında in cin yok. Buna daha beter kızıyor. Koşa koşa tepenin başından etege iniyor. Dağılan keçileri geç vakitlere kadar ancak toparlayabiliyor. Köye çok geç dönüyor. Süleyman ona, geç kalmasının sebebini sorduğu zaman da:

"İyi bir otlak buldum da keçileri ayıramadım," diye yalan söylüyor.

Bir gün gene çok erken yatağından kalktı. Keçilerin ağılina girdi. Sıcak, boğucu bir geceydi. Keçi ağılı sası sası kokuyordu. Keçileri ağıldan çıkardı, önüne kattı. Bazı bazı, daha şafak atmadan, şafaktan çok önce göğün doğusunda bir tarafı kinalanıverir. Az sonra da oradaki bulutların kenarları sırmalanır. Sonra da şafak atar. Memed, gündoğusuna baktı. Bugün öylesi bir gündü.

Sonra Memedin içi aydınlanıverdi. Yüreği hafifledi. Birden, kendisini kuş gibi hafif, rahat buldu. Bu arada seherin yelleri de esmeye başladı. Ufacık dalgalar halinde yel, yüzünü yalayıp geçiyordu.

Yüreği küt küt atarak keçilerin yönünü Kınahtepeye doğru

çevirdi. Memed arkada, keçiler önde bir toz bulutu bırakarak koşuyorlardı. Tam tepenin dibine gelince, Memed, keçilerin yönünü çevirdi. Telaşlı bir hali vardı. Keçiler dağılıp oraya buraya gittiler. Memed toprağa oturdu, değneğini çenesine dayadı. Uzun uzun düşündü. Bir ara hisimla kalktı, keçileri tepeye doğru toplayıp sürmek istedi. Sonra vazgeçti. Oturdu gene düşünmeye daldı. Bir zaman başı ellerinde kaldı. Keçinin biri boyunu, ellerini yaladı. Aldırmadı. Keçi kendiliğinden bıraktı gitti. O kadar bol ışık doldurmuştu ki ortalığı, dağlar taşlar, ağaçlar, otlar eriyiverip ışığa kesecek sanındı insan.

Ellerini yüzünden çekti. Gözlerini açınca, gözlerine ışık doldu. Kamaştırdı. Bir zaman ışığa bakamadı. Gözleri alışınca yorgun, isteksiz kalktı. Keçileri aynı ağırlıkla topladı. Tepeye sürdü. Bir anda keçiler tepenin arkasına geçtiler. Memed, yönüne güneşe döndü. Ellerini gözlerine siper etti. Uzaklara baktı. Gözüne ulu çınarın dalları ilişti gibi geldi. Yüreği hop etti. Tepenin arkasının kuzey yanım ovaydı. Değirmenoluk köyünün tarlalarıyla, yani çakirdikenli ovayla bu ova arasına keskin boz topraklı sırt giriyyordu. Keçileri bu sefer sırtın dibine doğru sürdü. Önünden iki küçük kuş uçtu. Gökte de bir tek, bir kuş göründü. Başkaca, ovada siniler sinek yoktu. Ortalık ipissizdi. Ta uzaklarda, topraktan bir ak bulut kalkıyordu. Birden gözüne, aşağıda, sırtın dibinde küçük bir tarla çarptı. Tarlanın ortasında kara bir leke eğilip eğilip kalkıyordu. Bu sefer de keçileri aynı isteksiz hal, aynı yorgunluk, ağırlıkla oraya çevirdi. Ekinin yanına gelince, ekin biçeni tanıdı. Bu, yaşı Pancar Hösüktü. Pancar Höyük ekinden başına kaldırıp da keçilere, Memede bakmadı. Ha bire orak sallıyordu. Memed de keçileri boş bıraktı. Keçiler ekinin kıyısına geldiler. Höyük, gene farkında olmadı. Sonra keçilerin hepsi her yerden ekine daldı. Bir hisirti, bir patırtıdır koptu ekinin içinde. Keçileri ekinin içinde görünce Pancar Höyük ifrit oldu. Elindeki orağı hisimla keçilere fırlattı. Orağın arkasından var gücüyle küfrede ede kendi de keçilere doğru atıldı. Memed, olduğu yerde durmuş, Pancar Hösüğü seyrediyordu. Pancar Höyük binbir güçlükle, oflayıp puflayarak keçileri ekinin içinden toplayıp çıkarırken, durup öylecene kendisine bakan çocuğu gördü. Onun keçilerin çobanı olduğu-

nu anladı. İşte buna müthiş kızdı. Tepesinin taşı attı. Keçileri bir tarafa bıraktı. Orağı attığı yerden aldı. Küfrederek çocuğa doğru geldi. Ağızından köpükler saçılıyordu:

"Ulan, anasını atan tepelediği köpoğlu köpek... Keçiler eki ni geçirdiler. Sen durmuş seyredersin burada. Bir varayım da senin yanına... Senin babayım... Orospu analı... Anasının..."

Çocuk yerinden kırırdamıyordu. Halbuki ihtiyar, çocuğun kaçacağını, kendisinin de onun arkasından yetişmeyeceğini tasarlıyor, yerden, ona atmak için taşlar topluyordu eline. Yaklaştı, çocuk ha kaçtı, ha kaçacak... Çocuk kaçmadı. Hösük, o hızla kolundan tuttu. Orağın sırtını kafasına indirecekken, eli kalakaldı. Çocuğun kolu elinden düşüverdi:

"Memmeed!.. Yavrum sen misin?" dedi. "Herkes seni ölmüş biliyor."

Soluğu kesilecekmış gibi soluyordu. Toprağa çöküverdi. Kızarmış boynundan, yüzünden oluk oluk ter akıyordu. Bu sırada tek mil keçiler gene ekine doldu.

Pancar Hösük:

"Git de," dedi, "şu keçileri çıkar gel."

Ancak bundan sonradır ki, bir heykel gibi donmuş kalmış Memed kımıldadı. Koşa koşa ekine gitti. Ekine giren keçileri çirkardı uzaklara sürdü. Geldi Pancar Hösüğün yanına oturdu.

Hösük:

"Memedim," dedi, "ulan seni araya araya bir hal oldular. Suya düşmüş sandılar. Anan senin derdinden ölüyordu az da ha," dedi, "hiç yüreğin acımadı mı anana?"

Memed, belini kamburlaştırmış, değneğini çenesine dayamıştı. Susuyordu.

Hösük sordu:

"Bu keçiler kimin?"

Memed, istifini bile bozmadı.

Hösük:

"Sana diyorum, Memed!" dedi, "bu keçiler kimin?"

Memed, ağızından dökülürcesine:

"Kesme köyünden Süleymanım."

Hösük:

"İyi adam Süleyman," dedi. Sonra da ekledi: "Bre deli, gi-

deceksin gitmeye, anana haber versene. Usandın Abdi namus-suzunun elinden. Anana haber ver, ondan sonra nereye kaçarsan kaç!"

Abdi lafını duyunca Memed, Hösüğün ellerine sarıldı:

"Nolursun Hösük Emmi," dedi, "benim Süleyman Emminiye çoban olduğumu kimseye söyleme. Nolursun yani. Abdi Ağa duyarsa beni alır götürür. Beni döve döve öldürür."

"Sana hiç kimse bir şey yapamaz," dedi. "Deli! Adam anasına haber vermez mi? Fıkara senin derdinden ölüyordu az da ha..."

Hösük, sonra birdenbire lafı yanında bıraktı. Kalktı, Memede bakmadan ekine gitti. Biçmeye başladı. Çabuk biçiyordu. Orağın hisirtisi Memede kadar geliyordu.

Hösük başını bir defa bile kaldırımadan biçiyordu. Bazı bazı beli ağrıyinca doğruluyor, ellerini beline dayıyor, uzaklara bakıyor, gene biçmeye koyuluyordu. Memedi çoktan unutmuştu. Memed de ekinin kıyısında durmuş, kımıldamadan, dimdik dikilmiş, ona bakıyordu.

Gün yıkıldı gitti. Gölgele, upuzun uzadı.

Memed, güneşe söyle bir göz attı. Gün kızarıyordu. Ovadaki otlar yarı pırıltılı, yarı gölgeli. Otlar ipil ipil ediyor.

Memedin ayakları Hösüğe doğru sürüklendi. O aynı hızla biçmeye hala devam ediyordu. Karşısında durdu. Yüreği küt küt atıyordu. Hösük, Memedin çektiği hisirtiyi duyunca doğruldu. Terden kapkara görünüyordu bu akşam vaktinde. Göz göze geldiler. Hösük yorgun, Memedin ta gözlerinin içine baktı. Canevine baktı. Memed, gözlerini indirdi. Gözleri yerde Hösüğe doğru bir iki adım attı. Ellerini tuttu:

"Allahunu, Peygamberini seversen Hösük Emmi," dedi, "anama, kimseye söyleme, beni gördüğünü."

Eli, atarcasma bıraktı, arkasına bakmadan koştı.

Gün batmıştı ki, Kinalitepeye geldi. Ter içindeydi. Nedense, bir an seviniyor, arkasından yüreği karariveriyordu. Bir seviniyor, arkasından... Çarpışma. Kinalının tepesine çıktı. Sırtın dibindeki küçük tarlanın oraya gözünü diki. Tarlanın ortasında küçük bir kıprırtı fark ediliyordu.

Hösük, köye girdiğinde, önüne gelene, ehemmiyetli bir sırla

biliyor da söylemiyormuşcasına gülüyordu. Önlerinde duruyor, gülüyordu. Hösüğün bu haline kimse bir anlam veremedi. O doğruca Dönenin evine gitti. Döne kapısında, Pancar Hösüğü kendisine bakarak ha bire gülümser görünce, buna ne anlam vereceğini bilemedi. Pancar çok seyrek gülen bir adam olduğu gibi, ne Dönenin evine, ne de kimsenin evine gitmezdi. Tarladan evine, evinden tarlaya. Başka birisi olsaydı bu harekette göze batacak bir şey yoktu yoksa. İki olmadığı zaman da evinin önüne bir hasır serer, üstüne oturur, hiç kimseyle konuşmadan kendi kendine tahtalar oyar, güzel naklı kaşıklar, kırmenler, çam bardaklar, tespihler yapardı. Şimdi Dönenin evinin önünde durmuş, ha bire gülüyordu. Gözlerini Döneden ayırmadan gülüyorum, ama konuşmuyordu gene. Döne de bu durum karşısında ne diyeceğini bilemiyordu. Bir zaman şaşkınlık, Hösüğün etrafında dolandıktan sonra:

“Hoş geldin Hösük Ağam, buyur otur,” diyebildi.

Hösük duymamış gibi yaptı, gülmeye devam etti.

Döne üstledi:

“Hösük Ağam buyur otursana...”

Hösüğün gülmesi kesildi. Ağır ağır:

“Döne! Döne!” dedi, durdu.

Döne kulak kesildi.

“Döne, müjdemi isterim.”

Döne gülümsedi. Arkasından da telaşlandı. Titreyerek:

“Müjden başım üstüne Hösük Ağam,” dedi.

Hösük:

“Oğlunu gördüm bugün Döne,” dedi.

Döne hiçbir şey söylemedi. Öyle oldu ki kessen bir damla kani çıkmayacaktı. Kurumuştu.

“Oğlun, bugün yanına geldi. Büyümüş, etlenmiş...”

Döne:

“Dillerine kurban olurum Hösük Ağam,” diye inledi.

“Müjden başım gözüm üstüne.”

Döne, durup durup:

“Sahi mi söylüyorsun Hösük Ağam, sahi mi?” diyordu.

“Müjden baş üstüne. Dillerine, senin güzel dillerine kurban olayım Hösük Ağam.”

Sonra Hösük oturdu. Olup biteni bir bir Döneye anlattı. Done yerinde duramıyor, evin bir ucundan bir ucuna gidip geliyordu.

Azıcık bir zamanda Pancar Hösüğün getirdiği haber bütün köye yayıldı. Kadınlar, erkekler, yaşlılar, çocuklar, köyde kim varsa, Döneden evinin önüne yığılıştılar. Ay ışığı, köyün toprak damalarının, Döneden evi önünde kımıldanan insan kalabalığıının üstüne dökülüyordu.

Kalabalıktan gürültü, patırtı, şamata geliyordu. Birden gürültü kesiliverdi. Ortalıkta ses soluk kalmadı. Cümle başlar da güneşe doğru çevrildi. Bir atlı geliyordu öteden. Atının koşumlarının madeni kısımları ay ışığında parlıyordu. Atlı yaklaştı. Sonra kalabalığı yarı, geldi ortada durdu.

"Done! Done!" diye bağırdı.

Kalabalıktan, zayıf bir kadın sesi cevap verdi:

"Buyur Abdi Ağam."

"Duyduğum doğru mu Done?"

Done geldi, atın başının hizasında durdu.

"Pancar Hösük görmüş. Geldi bana söyledi."

Abdi Ağa:

"Nerede o Pancar?" diye gürledi. "Gelsin yanına."

Kalabalık karıştı:

"Yok. Hösük yok," dediler.

"Hösük hiç kalabalığa girer mi?"

"Kiyamet kopsa evinden çıkmaz."

Ağa emir verdi:

"Gidin getirin Hösüğü."

Hösük gelinceye kadar, kalabalıktan gene hiç ses çıkmadı. Ortalık derin bir sessizliğe gömüldü.

Az sonra beyaz don, beyaz gömlek içinde Hösük getirildi. Kollarını sıkı sıkıya tutmuş iki kişi arasında çırplıyordu:

"Ne istiyorsunuz benden bu gece vakti? Derdiniz ne? Allah sizin belanızı versin deyyuslar!"

Abdi Ağa:

"Seni ben istedim Hösük," dedi.

Hösük indirdi. Yumuşadı:

"Ulan namussuzlar, neden Ağa çağrıiyor demediniz?"

Ağaya döndü:

"Kusura kalma Ağam," dedi.

Abdi Ağa sordu:

"Hösük sen Dönenin oğlunu görmüşsun öyle mi?"

Hösük:

"Söyledim Döneye."

Ağa:

"Bana da söyle," dedi.

Hösük anlatmaya başlayınca, kalabalık etrafına sıkıştı. Halka oldu. Hösük, Memedi nasıl gördü. Orağı kafasına nasıl vuracaktı. Hepsini teker teker, hiçbir şey unutmadan anlattı. Abdi Ağa kızdı, küplere bindi:

"Vay Süleyman vay!" dedi. "Demek Süleyman benim kapıdaki adamları alır çoban edersin! Kırdãoğın ceviz kırkı geçti Süleyman! Demek Kesme köylü Süleyman ha?"

Hösük:

"O," dedi.

Abdi Ağa, Döneye seslendi:

"Ben onu yarın gider getiririm."

Atını sürdü gitti. Kalabalık arkasından homurdandı.

Abdi Ağa doludizgin giden atının başına Süleymanın kapısının önünde çekti:

"Süleyman! Süleyman!"

Süleyman içerdeydi. Dışarı çıktı. Abdi Ağayı görünce yüzü kül gibi oldu. Abdi Ağa, atın üstünden Süleymana eğildi:

"Süleyman," dedi, "sen hiç utanmadın mı? Benim kapıdan adam almaya utanmadın mı? Sen hiç haya etmedin mi? Abdi'nin kapısından adam alınır mı? Şimdiye kadar bu olmuş iş mi? Sen bilmez misin bunu? Yazık sana Süleyman. Şu ak sakalına da bakmadan..."

Süleyman:

"İn hele attan Ağa! İn attan da buyur içeri. Sana her şeyi bir bir söyleyim, Ağa," dedi.

Abdi Ağa:

"Senin evine inmem," dedi. "Oğlan nerede? Yerini söyle!"

Süleyman:

"Zahmet olur sana Ağa. Ben hemen alır şimdicik getirim."

Abdi Ağa:

"Zahmeti mahmeti yok," dedi. "Göster bana yerini çocuğun."

Süleyman boynunu büktü:

"Peki Ağa, haydi gidelim," dedi, atın önüne düştü.

Keçilerin yanına gelinceye kadar, ne o konuştu, ne de o. Geldiklerinde, Memed, bir taşın dibine oturmuş düşünüyordu. Onları görünce ayağa kalktı yanlarına vardı. Abdi Ağaya hiç hayret etmedi. Süleymanla göz göze geldiler. Bakıştılar... Süleyman, ne gelir elden der gibi boynunu büktü.

Abdi Ağa atını Memede doğru bir iki adım sürdü:

"Düş önüme," dedi.

Memed hiçbir şey demeden atın önüne düştü yürüdü. Boyunu omuzlarının içine çekmişti.

Memed önde Abdi arkada öğleye doğru köye girdiler. Yolda ne Abdi Ağa bir şey sordu, ne de Memed bir şey söyledi. Yalnız, Memed, her an, atı üstüne sürüvererek, ezecek diye korkuyordu. Huyunu bilirdi.

Dönenin kapısına geldiler, durdular.

Abdi Ağa, içeriye seslendi:

"Döne! Döne! Al itini."

Döne dışarıya çıkarken o, atın başını çevirdi. Döne, bir çığlık atarak ogluna sarıldı. Bu arada köylüler de haberlenmişlerdi. Yavaş yavaş kalabalık birikiyordu. Kalabalık halka olmuş, Memed ortada. Önune gelen soruyor:

"Neredeydin Memed?"

"Bu ne hal Memed?"

"Haa Memed?"

Memed, başını yere dikmiş ağını açmıyor. Kalabalık gitikçe çoğalıyordu.

5

Memed, harmanın bileziğinde kalan son sapları da attı. Harman yapılrken yağmur yağmış, sapları biribirine yapışmıştı. Saplardan kapkara, kömür tozu gibi bir toz çıktıyordu. Sa bahtan beri, durmadan sap atan Memed, tanınmayacak hale gelmişti. Kapkara. Yalnız dişleri ışıldıyordu. Sapı attı bitirdi. Sap öyle kabarmıştı ki, ortadaki öbeği örtmüştü.

Bileziğin yerinde, ıslanmış soluk bir yeşil halka kaldı.

Yorgun, Memed, gitti güneşin alnına ağızı yukarı uzandı. Firezlerin arasından, karınca şeritleri geçip ta uzaklara gidiyorlardı. Elleriyle gözlerini kapatıp bir zaman ağızı yukarı soludu kaldı.

Günlerden beri çalışıyordu. Önce ekin biçmiş tek başına. Leylegin gözündeki ekinin içi bir de devedikeniyle dopdolu du. Sonra harman yapmak için anasıyla birlikte şelek çekti. Günlerden beri de doğen sürüyor. Bu yüzden, bir deri bir kemik kalmış... Yüzü buruş buruş. Derisi sarkıyor gibi... Kapkara kesilmiş... Gözleri de iyice çukura kaçmış, avurtları geçmiş...

At, biraz ötesinde kütürtüyle yayılıyordu. Yıkılacak gibi zapzayıf... Kaburgaları dışarı fırlamış... Yaşılı bir hayvan. Belki on beş. Gözlerine sinekler çokuşuyordu. Sırtının tam ortasında, hiç iyi olmayan bir yağıri vardı. İrinlenmişti. İrin kan karışığı. Bir de ekin tozu yapışmıştı. Kocaman kara sinekler, bir kalkıp bir iniyorlardı.

Gün kuşluk oldu. Memed, bir yanına döndü. Oluk oluk terlemişti. Elini yüzüne sürdü. Kapkara bir avuç ter aldı attı.

Güneşin parıl parıl ettiği firezler, ova, gözü açtırmayacak kadar kamaştıryordu. Ölürcesine yorgundu. Yattığı yerden, firezlerin aralığından bir iki kere hayvana baktı.

Hayvanın yanında dört beş leylek dolanıyordu. Leylekler daldı. Eliyle de karıncaların yolunu kesti. Karıncalar ellerinin üstünden geçtiler.

Canını dışine taktı. Önce, uzandığı yerden kalktı oturdu. Başını sağ dizinin üstüne koydu daldı bu sefer de. Kendine azıcık geldi sonra. Ellerini toprağa bastırarak usul usul kalktı. Yüzünde, boynunda karıncaların dolaştığını hissetti. Aldı, toprağa attı onları. At toza batmış bir böğürtlen çalısı yanında durmuş, ön ayaklarından birini yalıyordu. Vardı, atı tuttu çekti.

Devedikeni mavi, kocaman çiçeğini açmıştı. Ufacık bir yel parladı onu eğdi.

Getirdi, atı bin güclükle dögene koştı. At, kabarmış sapları yaramıyordu. Memed, doğenden indi, atla beraber sapların üstünden yürümeye çalıştı. At, ikide bir tökezliyordu. Memed, hayvana müthiş acıdı. Ne yapacağını bilemiyordu. At, terlemiş, kapkara kesilmişti. Öylesine soluyordu ki, göğsü, kaburgaları hep birlikte inip inip kalkıyordu. Bütün döşü, sırtı, sağısı köpüğe batmış. Memed de tere battı. Terler her bir yerlerinden sızıyor. Terler gözlerine doluyor. Yakıyor. Nefesini de küflenmiş ekinin ıslak kokusu kesiyor. Bir zaman saplara bata çıka harmanı dönüşince saplar yattı. Artık biraz daha kolay dönülüyordu. Dögenin altında saplar çatır çatır ediyor.

Öğleye doğru saplar iyicene ezildi. Saplar işiliyor. Karası gitti sapların. Şimdi dögenin arkasından ince, altın sarısı bir toz usuldan, Memedin genzini yakarak savruluyor. Toz kokuyor. Yanık yanık bir şeyler kokuyor.

Ta uzakta bir adam, obek yapıyordu. Onun ötesinde de bir iki kişinin dögen sürdüğü görülmüyordu. Koskoca ovada başka-ca can eseri yoktu.

Firezler uzun uzun... Orak makinası, ekini dipten biçer. Firez, toprakta, bir karış ya kalır, ya kalmaz. Elle biçildiğinde yalnız başaklar alınır. Toprakta uzun saplar kalır. Firezlerin ötesi çakırdikeni.

Memedin dili damağı kurudu. Sıcakta, at da başını ayakla-

rının dibine indirmiş, ölgün ölgün yürüyor. Memed, dögenin üstünde düşünüyor. Hiçbir tarafa baktığı yok. Leylekler ta harmanın yanına kadar sokulmuşlar. Memed, uyumuş kalmış gibi. At bazı bazı başını saplara daldırıyor geveliyor. İsteksiz. Saplar ağızından dökülüyor. Memedin hiçbir şeye aldırdığı yok. Güneş başına vurmuş. Bir keresinde ayağa kalktı. Köyden yana uzun uzun baktı. Görünürde kimsecikler yoktu. Dişlerini sıktı.

"Şu anam da..." dedi.

Anası ona azık, su getirecekti. Yutkundu. Ağzında bir damla tükrük kalmamıştı. Usulca gene dögenin üstüne yumuldu. At durdu. Başını da sapa soktu. Memed, oralı bile değil. Neden sonradır ki işi fark etti dizğini çekti:

"Deh! Yavrum deeh!" dedi.

Sinekler çokuşmuş. At, kuyruğunu yavaş yavaş kaldırma- dan sallıyor. Sinekler aldırmıyorlar.

Kızgınlıkla yeniden ayağa kalkan Memed, yönünü köye döndürdü. Devedikeninin arkasından bir baş gözükyordu. Az sonra gelenin anası olduğunu gördü. Kızgınlığı o anda sevince çevrildi.

Yaklaşan ana, kan ter içinde kalmış, azık tutan eli yere de- gecekmiş gibi uzamişti.

"Nasıl ettin yavru?" dedi. "Kolayladın mı?"

Memed:

"Sapın hepsini attım bitirdim," dedi.

Ana:

"Kalın olmadı mı?" diye sordu.

Memed:

"Oldu ama, yumuşar," diye cevap verdi.

Ananın elinden testiyi kaptığı gibi başına diktı. Uzun uzun, kana kana içti. Testiden akan sularla göğüs, çenesi, göğ- sünden aşağı bacakları sırlısklam oldu.

Ana:

"İn yavru," dedi. "İn de ben sürüyüm azıcık. Ekmeğini ye!"

Atın dizginini anasının eline verdi, böğürtlen çalışının göl- gesine gitti. Çıkını açtı. Soğan vardi. Tuz da vardi. Ayran torba-sına küçükük küçükük, mucuk dedikleri sinekler çokuşmuştu. Bir tasa da ayran doldurdu.

Yemeğini bitirdikten sonra çalının gölgesine yattı. Yalnız belden aşağısı günde kalmıyordu. Uyudu.

Uyandığı zaman gün ikindi olmuştu. Gözlerini ovarak kalktı, harmana koştu:

"Ana," dedi, "yoruldun değil mi? Çok yoruldun."

Ana:

"Gel bin yavrum," diye mahzun, boynunu büktü.

İki gün sonra harman savruldu. Üçüncü gün kasar sürüldü. Dördüncü gün de ceç edildi. Kırmızı buğday taneleri harmanın ortasında parlıyordu. O gün, buğdayı çuvallara doldurup eve taşıyamadılar. Ceç, harmanın ortasında olduğu gibi kaldı. Sebebi de Abdi Ağanın gelip hakkını almamasıydı. O gece Memedle anası sineklere yene yene ceçi beklediler. O gün kuşluk oldu Abdi Ağa gelmedi. Öğle oldu gene bir haber yok. İkindiye doğrudydu ki, arkasında semerli beygirlere binmiş üç yanaşmayla çıkageldi. Yüzü karanlık, korkunçtu. Dönne, bu yüzü görünce korktu. Yillardan beri çok iyi tanındı onu. Dönenden kara bir deri gibi kırışık yüzü, biraz daha kırıştı.

Abdi Ağa, Döneyi işaretle yanına çağırıldı. Yanaşmalara da şu emri veri:

"Dörtte üçü bize, birisi de Döneye."

Döne Ağanın üzengisine sarıldı:

"Etme Ağam! Acımızdan ölüruk bu kiş. Etme. Eyleme. Tabanlarını öpeyim Ağam!"

Ağa:

"Hiç sizlanma Döne!" dedi. "Hakkını veriyorum."

"Benim hakkım üçte birdir," dedi Döne sizlanarak.

Ağa, attan Döneye doğru eğildi. Gözlerinin içine bakarak sordu:

"Çifti kim sürdürdü Döne?"

Döne:

"Ben sürdürüm Ağam."

"Bizim yanaşmalar sana yardım ettiler mi?"

"Ettiler Ağam!"

"Döne?"

"Buyur Ağam!"

"Bir daha oğluna tembih et de gidip Süleymanlara çoban olmasın."

Döne sapsarı kesildi. Ağa, atını sürdü gitti.

Arkasından yalnız:

"Kulun kurbanın olayım etme, Ağam!" diyebildi.

Yanaşmalar ölçmeye başladilar. Üç tane Ağaya, bir tane Döneye koyuyorlardı. Ağanın yiğini büyüdü gitti. Döneninki küçükük.

Döne, yiğinlara bakıp bakıp beddua ediyor.

"Yeme inşallah keçi sakallı. Doktor parası, cerrah parası et! Yılcıklar çıksın da yeme."

Yanaşmalar, üç beygire Ağanın hissesini yüklediler. Hiçbirisi ağızını açıp bir şey söylemedi Döneye. Toprak gibi, taş gibi donmuş kalmıştı her biri.

Memed, geldi anasının yanına oturdu. Tozlu harmanın ortasında küçükük bir buğday ceçi. Az önce ne kadar da büyütü. Bir buğday ceçine, bir anasına bakıyordu. Suçlu suçlu somurtuyordu.

Ana:

"Süleymandan getirdiğinde seni ne diye dövmediğini anladım şimdi. Anladım. Rızkımızı kesmek için. Gavur dinli."

Memed, kendini tutamadı. Hıçkırıma başladı:

"Benim yüzümden..." dedi.

Ana, oğlunu bütün gücüyle kucağına çekti,larında sıkıtı.

"Ne yapalım?" dedi. **"Ne gelir elden?"**

Memed:

"Ya bu kiş?.." dedi.

Anası:

"Bu kiş?.." dedi.

Sonra, ana da ağlamaya başladı:

"Aaah baban olaydı," dedi. **"Aaah baban..."**

6

Bir tek inekleri vardı. İnekleri bu yıl buzağılamıştı. Buzağı erkekti. Eğer İnce Memedin bir dönem toprağı bile olsaydı, gelecek yıl inekten bir erkek buzağıyı daha dört gözle, yatacta yatacak kadar büyük bir istekle beklerdi. Gelecek yıl doğacak erkek buzağıyı hayal meyal görür gibi olur. Sonra iki buzağı birden büyür. Büyük bir çayırın ortasında çangal boynuzlu bir çift tosun... Tosunlar boyunduruğa kolay kolay alışmazlar... Uğraşmak gerek. En sonunda kuzu gibi olurlar. Tarla, çakırdikeni mi? Olsun. Çakırdikeni bir yıl biter, iki yıl biter. Üçüncü yıl köküne kibrit suyu. Yeter ki tarla senin olsun.

Yeni doğan buzağıların tüyleri, mora çalan bir kırmızıdır. Sonraları değişir. Sarı, kırmızı, mor olur.

Kulak tüyleri kadife gibi yumuşaktır. İnsan, avucunu iyice açar, orta yerini kulağa sürterse, soğuk, yumuşak bir ürperti, bir tatlılık duyar.

Bütün fıkara köy evlerinde buzağıların yeri, ocaklığın yakınına, yatak serilen yerin bitişidine yapılır. Buzağıların altına çiçekli bahar otları serilir. Ev bahar çiçeği, ot, buzağı pisliği ve buzağı kokar. Buzağı kokusu, süt kokusu gibi bir şeydir.

Güz gelince buzağı büyür, o zaman öteki sığırların yanına yollanır.

Ana, bütün baharı buzağılarından habersiz, onunla ilgilenmeden geçirdi. Oğlunun derdi olmasaydı, buzağı evin içinde bir top bahar gibi dolaşır, evin sevinci olurdu.

Memedlerin evi bir gözdür. Bir göz toprak dam... Duvarı,

ancak bir metre yüksekliktedir. Bütün köyün damları gün yağmurlarına dayanmaz akardı. Köyde bir Memedlerin damına kareyleyemezdi gün yağmurları. Baba ölmeden az önce, gitmiş Sarıağşaktan toprak getirmiş, evin üstünü onunla döşemişti. Sarıağşağıın toprağı bir başka topraktır. Bizim bildiğimiz, kara, kumlu, kıraç topraklardan değildir. Bu toprak, parça parça bilur gibi donmuştur. Sarısı, kırmızısı, moru, mavisi, yeşili, türlü türlü türüsü vardır. Bu, renk renk toprak billurları biribirine karışmıştır. Bu sebepten, Memedlerin evlerinin damı güneşe çeşitli çeşit rengiyle yalp yalp yanar.

Yazın ana oğul canlarını dışlerine taktilar çalıştırır ama, ne çare!... Güzün dertli, belalı evlerine döndüler. Bir buzağıları bulduğunu o zaman fark ettiler. Unutup gitmişlerdi. Buzağı da na olmuştu.

Ana, ocağa büyük bir kütük atmıştı. Dışarda kara bulutlar güneyden kuzeye akıyorlardı. Biraz sonra evin içini bir şimşek aydınlattı. Ocakta, yalımlar biribirini yiyordu. Bu sırada Memed içeri girdi. Elleri kıpkırmızı kesilmişti. Ocağın başına çömeldi. Arkasına dönünce, yatmış geviş getiren ineği gördü. İnek rahattı. Önünde saman vardı. Yemiyordu. Evin öteki ucu da samanla doluydu.

Kalktı ineğin yanma gitti. İneğin başucunda duran danayı kulağından tuttu. Dana, buna huylandı. Başını elinden kurtardı, ineğin öteki yanına kaçtı. Oğlan gülümşedi.

Ana:

"Sen yoğiken Aliçli derede doğurdu bunu Fındık. Gece yarısı araya araya bir çalının içinde buldum. Anası başma durmuş yahiyordu. Beni bir zaman yanına yaklaştırmadı. Sonra önlüğüme sardım eve getirdim."

Memed:

"Kocaman oldu," dedi.

Ana:

"Yaa!" dedi.

Sonra, konuşmayı kesiverdiler. Biribirlerinin yüzüne bakmadılar. İkisinin de başı önüne düşmüş, gözleri ocağın közlerine dikilmişti.

Ana:

"Vermezsek olmaz. Un daha şimdiden kalmadı," dedi.

Memed, cevap vermedi.

Ana, devam etti:

"Abdi Ağa da kızgın bize. Ölü fiyatına alır elimizden. Gene yazı bulamayız."

Memed susuyordu.

Ana:

"Başka çaremiz yok yavrum!" dedi. "Şu senin kaçman yok mu? Büktü belimizi."

Başını yavaş yavaş kaldırdı anasına baktı. Gözleri dolu doluydu:

"Beni," dedi, "bahane ediyor. Ben olmasam başka bir bahane bulurdu."

Ana:

"Bulurdu yavrum," dedi. "O gavur zaten babayın da düşmanıydı."

Bu anda, ikisi de ineğe doğru döndüler. Kırmızı, dolgun, alnı nokta benli bir inekti bu.

Kış geldi çattı. Kar diz boyu. Öğleüstüne karlı, bulutlu karanlığı var. Ana, is tutmuş kapkara bakır tencereyi ocağa vurmış. Epeydir beri su, kaynayıp duruyor.

Bu sırada içeriye Cennet girdi.

Döne:

"Gel otur," dedi. "Cennet Hatun, gel otur."

Cennet, bir ah çekti:

"Oturuyum mu ki bacım? Oturuyum mu ki," diye bir köşeye iliştii. "Sabahtan beri ev ev dolanıp duruyorum. Ne yaptığımı, nereye gittiğimi bilmiyorum. Duydum ki sende de kalmamış buğday. Arpayı da tüketmişsin. Biz de tüketeli bir hafta oldu. Çuvalların dibi görüneli çok oldu. Bu yıl bizim ekin olmadı bacım. Sizinkisi gibi olsaydı... Bizim herif her yeri her evi gezdi. Ödünç istedi. Kimsede yok ki versin."

Cennet Karı ocakta kaynayan suyu gördü.

"Ne vuracaksın ocağa?" diye sordu. Cennet Karının sorusunda bir maksat vardı.

Dönenin dudaklarının yanından beyaz, ölü bir gülümseme geçti:

"Su vurdum işte!" dedi.

Cennet Karı:

"Hiçbir şey kalmadı mı?" diye hayretle sordu.

Döne:

"Olanımız ocakta," dedi.

Cennet Karı:

"Ya nedeceksin?" diye acıyarak sordu.

Döne:

"Bilmem," dedi.

Cennet:

"Gidip Mustuludan bir daha istesen?"

Döne:

"İsterim ya," dedi. "Onda da kalmamış..."

Tipi, yukardan beri, alabildiğine savuruyor. Tipi, göz açtırmıyor günlerdir. Ev aralarında köpekler bile yok. Köy, bir dağ başı gibi ıpişsiz. Herkes, kapısını bacasını örtmiş içeri çekilmiş. İneği olanın evinde samanı da var. Kimseyle bir ilişiği yok.

Döne de gitmedik ev, başvurmadık kapı komadı. Belki bir hafta. Belki de on gün: "Ölürüm de Abdi Ağaya yalvarmam," dedi. "Ölürüm de..."

Her yıl böyle olurdu. Köyün yarından çoğu aç kalır döküllürdü kapısına Abdi Ağanın.

Döne edemedi. Bir başma olsa neyse ne! Oğlan var. Günlerden beridir ki oğlanın ağzını bıçaklar açmıyor. Yüzünde, dudaklarında bir damla kan eseri kalmamış. Dudakları incelmiş, aynen kağıt gibi. Bütün yüz, bütün beden durgun. Ölü gibi. Bir yere oturdu muydu, akşamı kadar oradan kalkmıyor. Başını iki eli arasma alıyor, dalıp gidiyor. Bütün canı, hayatıyeti, kini, sevgisi, korkusu, gücü kocaman gözlerine toplanmış. Gözlerinde arada bir, iğne ucu gibi bir pirili yanar söner. Keskin, batan bir piriliğidir bu! Bu piriliğinden korkulur. Korkunçtur. Parçalama ya, atılmaya hazırlanmış kaplanın gözlerinde de aynı pirili yanar söner mutlak. Bu nereden gelir? Belki yaratılıştadır. En doğrusu, çekilen işkencede, dertte, beladadır. Memedin gözlerine bu pirili, son bir yıl içinde gelip yerleşmiştir. Ondan önce Memedin çocuk gözleri bir hayranlık, bir sevinç içinde parlardı.

Gökte kara bulutlar yuvarlanıp duruyordu. Abdi Ağanın kapısında üşümekten iki büklüm olmuş, yırtık, el dokuması giyimli bir kalabalık, biribirlerine sokulmuş titriyordu. Bir tek kişi vardı kalabalığın dışında: Dönə. Onlar, Abdi Ağayı bekliyorlardı. İçerden, Abdi Ağa çıkacak da onlara bir şey söyleyecek. Derken Abdi Ağa, elinde doksan dokuzluk tespihi, başında devetüyünden örülülmüş takkesi, sivri sakıyla göründü:

"Gene aç mı kaldınız?" diye söylendi.

Kalabalıktan hiç ses çıkmadı.

Kalabalığın arkasında tek başına duran Döneyi gören Abdi Ağa:

"Döne! Döne!" diye bağırdı. "Sen doğru evine git! Sana bir tek tane bile vermem. Evine git! Döne!" dedi. "Şimdiye kadar benim köyümden, benim kapımdan adam kaçip da başka köye, başka adama çoban olmadı, yanaşma olmadı. Bunu senin bir karış oğlun icat etti. Sen doğru evine..."

Kalabalığa döndü:

"Siz arkamdan yürüyün!"

Geniş şalvarının cebinden bir tutam anahtar çıkardı, eline aldı. Ceketinin cebinden de bir defter çıkardı.

Neden sonra kendini toplayabilen Dönə arkasından:

"Ağam o, bir kımık çocuktur," diyebildi. "Bizi aç koma."

Ağa durdu. Döneye döndü. Arkasındaki kalabalık da durdu, döndü.

"Çocuk, çocukluğunu bilir," dedi Ağa. "Şimdiye dek, ben kendimi bildim bileli, kimse Değirmenoluk köyünden kaçip da başka köyde çobanlık, yanaşmalık etmedi. Etmez de... Sen doğru evine Döne!"

Abdi Ağa, ambarın kapısını açınca, sıcak, tozlu bir buğday kokusu fırladı dışarı.

Kapıda durdu:

"Bana bakın," dedi. "O Döneye bir tek tane bile vermeyeceksiniz. Acıdan ölecek. Şimdiye kadar Değirmenoluk köyünde acıdan ölen olmadı. O ölecek. Ya da satacağı bir şeyi varsa, satacak. Verirseniz, verdığınızı duyarsam, hepinizin evine gelir verdiklerimi alırım. Demedi demeyin."

Kalabalık:

"Bize yetmez ki..." diye cevap verdi.

"Bize yetmez ki..."

"Yetmez ki..."

"Döneye..."

En arkadan cırlak bir kadın sesi:

"Kaçmayaydı Dönendenin oğlu da... Bize ne! Varsın acından ölsün."

Her biri sırtında çavdar, buğday, arpa karışığı zahireyle evine döndü. Değirmen köyün öte ucunda, ulu çınarın az aşağısındaydı. İkinci gün değirmenin önü çuvallarla doldu. Değirmen çoktandır bağıhydı. Kulaksız İslame gün doğdu.

Akşamüstü her evden, bir sıcak ekmek kokusu geliyordu.

Durmuş Ali, tam altmışında. Köyün en iri adamı. Yaşılı bir çınar kadar sağlam. Büyük yüzü, küçük gözleri var. Ömrü boyunca ayağına ayakkabı giymemiştir. Ayağının altında kara, kırış kırış yırtılmış kalın bir tabaka ayakkabı yerini tutar. Ayakları kocamandır. Bu ayaklara göre, hiçbir ayakkabı bulunmaz. Bütün numaraların, hatta çarık büyülüğünün bile dışındadır. Ama isteseydi çarık giyebilirdi. Bu, ona sorulduğunda, hiçbir şey söylemez, sadece küfreder.

Kadının biri hamur yuğuruyor, biri ekmeği açıyor, biri de sacda pişiriyordu. Pişiren kadının sağına kırmızı, kalın sac bazlamaları yiğilmişti.

Ali, bir iki tanesini iştahla yedi. Sonra gözleri sulandı. Karısına döndü:

"Avrat," dedi, "hiç boğazımdan aşmıyorum doğru dürüst."

Kadın:

"Neden ola Ali?" diye hayretle sordu.

Ali:

"Şu bizim İbrahim'in çocukları... Abdi gavurunun yaptığı hiç aklımdan çıkmıyor," dedi. "Döneyi kovdu. Dün bir tek tane bile vermedi."

Kadın:

"Yazık," dedi. "İbrahim olaydı..."

Ali:

"Abdi bize de tembih etti ki..."

Kadın:

"Duydum," dedi.

Ali:

"Şu koskocaman köyün ortasında, göz göre göre iki kişi aç mı kalacak?"

Ali, kızdı köpürdü. Avazı çıktıği kadar bağıriyordu. Bağırtı ta köyün öteki ucundan işitiliyordu.

"Kalk bakalım avrat," dedi, "şu ekmekten iyi bir çırık yap! Bir torbaya bir ölçek de un koy! İbrahim'in çocuklarına götürürecekim."

Kadın eteklerinin ununu çırparak ekmek tahtasının başından kalktı.

Ali, elinde torba ve çırık, hızla, gürleyen dallı bir ağaç gibi kapıdan çıktı. Dönenden kapısına geldiğinde yataşmıştı.

"Döne! Döne!" diye bağırdı. "Aç kapıyı."

Döneyle oğlu ateşi geçmiş ocağın başına büzülmüşler, birer taş parçası gibi hareketsiz duruyorlardı.

Ali, birkaç kere daha:

"Döne! Döne!" diye bağırdı.

Neden sonradır ki, Döne sesi tanındı, toparlanıp kalkabildi.

Vardı kapıyı isteksiz isteksiz açtı:

"Buyur Ali Ağam," dedi.

Ali:

"Kız," dedi "ne bekletiyorsun sabahтан beri dışarda?"

Döne:

"Gel içeri Ağam," dedi.

Ali, kapıdan eğilerek içeri girdi.

"Bu ateş niye yanmıyor?" diye sordu.

Memedin gözlerine, o, iğne ucu gibi ışık çakılıp kalmıştı. Alinin iyi, güleç babacan yüzünü görünce ışık kayboluverdi.

Ali, çıkışını gösterdi:

"Allah kerim," dedi.

Döne:

"Öyledir zaar," dedi.

Ali:

"Üşündüm Döne!" dedi. "Bak çocuk da büzülmüş. Yaksana şu ateşi..."

Döne, boş boş ocağa baktı:

“Sönmüş mü?” dedi. “Hiç farkında olmamışım.”

Ocağa odun attı, tutuşturdu Done:

“Bu gavur Abdiyi...”

Abdi lafinı duyunca, Memedin gözlerine o ışık gene geldi, oturdu.

Ali:

“Vuranın,” dedi, “eli nurlanır. Doğru Cennete gider. Babası bunun gibi değildi. Köylüyü de düşünürdü.”

Aliden sonra, birkaç köylü daha yiyecek getirdi Doneye. Bunu, Abdinin tüyü bile duymadı. Ama, bu köylülerin getirdiği ancak on beş gün yetti. Ana oğul iki gün aç kaldılar. Üçüncü günün sabahı Done hiçbir şey söylemeden, ineği yattığı yerden kaldırıldı. Boğazına bir ip bağlayarak dışarı çıktı.

İnek dışarı çıkışınca Memed:

“Ana!..” dedi.

Done:

“Yavrum,” dedi.

Done ineği çekerek, geldi Abdi Ağanın evinin önünde durdu. Dana, ineğin memelerinin arasına başına sokmuş emiştiri yordu.

Done, evin önünde bir zaman dikildi kaldı. Doneyi, dışarıda Dursun görüp ağasına haber verdi. Haber üstüne Ağa dışarı çıktı. Done olmasını yerden kaldırıramıyordu. Sivri, ince çenesi titriyor, çocuk dudakları büzüşerek titriyordu. Bütün bedenini de hafif bir titreme almıştı.

Abdi Ağa, ineğin sırtına elini vurarak:

“Satmaya mı getirdin Done?” diye sordu.

Başını yerden kaldırmadan:

“Heyye Ağam,” dedi.

Abdi Ağa, Dursuna emir verdi:

“Şu ineği al Done bacının elinden de, götür bizim ahıra!”

Elini cebine soktu anahtar tutamını çıkardı.

“Çuval getirdin mi kızım Done?” diye sordu. Sesi yumuşak, şefkatliydi.

Done:

“Heyye,” dedi.

Meşe biten toprakta, hemen hemen hiç başka ağaç gözükmez. Dağ taş, dere tepe sırf meşedir. Meşeler, kalın, kısa gövdeliidir. Dalları güdüktür. En uzun dalın uzunluğu bir metreyi geçmez. Koyu yeşil yapraklar üst üstedir. Toprakta, sağlam, toprağa bütün güçleriyle yapışmış dururlar. Hiçbir güç onları oradan ayıramayacakmış gibi gelir.

Meşe toprağı kır夲, bembeyaz, kireç gibi bir topraktır. Üstünde meşeden başka bitki yaşamamaya ant içmiş gibidir.

Kadirliyle Ciğcık arası küçük küçük, yaygın tepelerdir. Bu tepelerin toprakları killi, kapkara, yağlı, verimlidir. Buralar, eski Çukurova bataklıklarının son ucudur. Batısına Akçasaz bataklığı düştüğü gibi, doğusuna da Torosların çamlığı düşer. Tepelerin her bir yerleri tepeden tırnağa ekilir. İşte bu tarlaların içinde meşeler vardır. Her biri uzun, servi gibi meşelerdir. Dallarından taze bir yeşillik fışkırır. Gövdeleri, öteki kısa meşelerin gövdeleri gibi nasırlı değildir. Kavak gövdesi yumuşaklığında gözükürler. Dümdüz. Ekinlerin arasında meşe gibi değil de herhangi bir ağaçmış gibi dururlar.

Çakırđikenlik yeşil, çakırđikenlik mor, çakırđikenlik sütbe-yaz dalgalanır. Şafağın yerine kır夲 düşmüştür. Buza kesmiştir taş toprak. Çakırđikenliğin ortasında bacakları parçalana parçalana çift sürdü. Yandı, kavruldu. Topraktan dişiyle tırnağıyla söküp çıkardığının dörtte üçünü Abdi Ağa aldı elinden. Öteki köylülerden üchte iki alındı. O yıldan sonra garaz başlamıştı. İnadından dönmedi. Fırsat buldukça da dövdü, hakaret etti.

Toprağına göre yetişir, büyür, gelişir.

Kıraç toprakta büyüdü.

Binbir bela... Boy atamadı. Omuzları, bacakları gelişmedi.

Kolları, bacakları kuru birer ağaç gibiydi. Kupkuru. Avurdu avurduna geçmişti. Yüzü esmerdi. Gün yanığı esmeri... Ona şöyle alicı gözle bakınca o meşeler mutlak akla gelirdi. Kısa, küt... Toprağa meşe gibi sağlam yapmış. Her bir yanı sert, keskin. Yalnız bir yerinde, bir yerciğinde bir tazelik kalmış. Dudakları çocuk dudakları gibi pembe pembe... Çocuk dudakları gibi incecik kıvrılıyorlar. Dudakların kenarında her zaman, bir gülümseme durur gibi... Acılığına, sertliğine yakışır.

İnce Memed, bu sabah sevinçten taşmakta. Dışarı, güneşe çıkıyor. Güneşte dolaşıyor. İçeri giriyor. Kaçakçılardan alınmış, yeni ceketinin cebinde bir mendil sokulu. Mendili türlü şekillerde koyuyor. Uğraşıyor. Bazı bir yaprak gibi açıp, bazı dürüyor. Kasketi de yeni. Kasketi başına geçiriyor. Altından alnına, kara, uzun perçemlerini çıkarıyor. Sonra geri koyuyor. Bir de böyle bakıyor aynaya. Beğenmiyor. Kara perçemlerini tekrar çıkarıp döküyor alnına. Öyle bırakıyor. Şalvarı da yeni. Şalvarı iki yıl önce almıştır ya, giymemiştir. İlk olarak giyiyor.

Çoraplar giydi, çoraplar çıktı. Bu kadar çok çorap! Çorabı çoktu. Anası iyi çorap dokurdu. Bir de... naklışın en güzelini anası vururdu. En son giydiği çorabı da beğenmedi. Çıktı bir köşeye koydu. Anasını yan gözle süzerek sandığa gitti, açtı. Sandığın içi yaban elması kokuyordu. Köşedeki naklışlı çoraba gözü ilişince titremeye başladı. Eğildi aldı. Yaban elmasının kokusu dört yanı sarmıştı. Eli çoraba deince titremesi arttı. Yüreğinden ilk bir şeyler geçti. Bir hoş oldu. Bir sıcaklık, bir yumuşaklıklık... Sandığın loşluğununda çorabın renkleri koyu... Çekti ışığa götürdü. Renkler ışıkta açıldı. Parlادı.

Bir türkü duyulur... Gecede başka türlü, gündüzde başka türlüdür. Çocuk söylese başka tatta, kadın söylese... Genç söylese başka türlü olur, yaşlı söylese... Dağda söylenirse başka, ovada, ormanda, denizde başka türlüdür. Hep ayrı ayrı tatmadır. Sabahleyin başka, öğle, ikindin, akşamlayın başkadır.

Bu naklışlı çorap bir türkü gibidir. Bir türkü sıcaklığında örülmüştür. Sarısı, kırmızısı, yeşili, mavisi, turuncusu, türlü

renge karışıp uyuşmuş, bir sıcaklık, bir yumuşaklık meydana getirmiştir. Aşk gibi, şefkat gibi bir şey olmuştur.

Bu çorap aşktır. Öyle bir gelenekten gelir. Memedin eli dokununca titremesi, ışığa çıkışınca ırkılmesi boşuna değildir. Böyle çorapların üstünde hep iki kuş naktası bulunur. Gagalarını dayamış öpüşür gibi iki kuş... Sonra, iki ağaç vardır, gövdeleri küçükçük. Tek, kocaman çiçekli... İki ağaç yan yana dururlar. Çiçekleri öpüsecek gibi burun burunadır. Sonra, bu iki naktı arasından sütbeyaz bir su akar. Kırmızı kayalar vardır kıyıcığında. Bir renkler, yalımlar cümbüşüdür almış başını gidiyor.

Çorapları giydi. Çarığını da üstüne çekti. Çorap, dize kadarı. Dize kadar bir yığın kuş, çiçek öpüşüyor, bir sürü ak su akıyordu.

İçinden, şöyle bir Hatçeye de görünsem geçti. Hatçelerin evine doğru yürüdü. Hatç, kapının eşikliğindedi. Memedi görünce kocaman işitili gözleri gülümşedi. Yaptığı çorabı da ayağında görünce sevindi.

Memed, oradan köyün içine doğru yürüdü.

Evlerine geri döndüğü zaman, gün epeyce yükselmişti. Bir taşın üstüne oturdu. Arkadaşını beklemeye başladı. Az sonra arkadaşı damın arkasından çıkıp geldi.

Ana:

“Çocuklar,” dedi, “çok eğlenmeyin. Abdi Ağa şehire gitmişinizi duymasın. Haliniz perişan olur sonra.”

Memed:

“Duymaz,” dedi.

Arkadaşı, Kel Alinin oğlu Mustafaydı. O da bu yıl on sekizine basmıştı. İkisi bir olup kafa kafaya vermişler, kasabanın nasıl bir yer olacağı üzerine tartışmışlar, en sonunda dayanamamış, gitmeye karar vermişlerdi. Oraya içlerinden bir şey çekiyordu onları. Dursunun masal gibi anlattığı Çukurova çekiyordu onları. Kararı bundan tam iki yıl önce vermişlerdi. O gün bu gündür bir türlü gerçekleştirememişlerdi. Bir kere Mustafa babasından, Memed anasından korkuyordu. İkisi birden Abdi Ağadan korkuyorlardı.

Bundan üç gün öncedir ki, ikisi bir olup, meseleyi Memed'in anasına açtılar.

Ana:

"Nasıl olur?" dedi. "Siz nasıl gidersiniz kasabaya bu yaşta? Olur mu? Sonra Abdi Ağa ne der? Bir duyarsa Abdi Ağa, valla-ha bu köyden bizi iyice kovar."

Memed, anasına yalvardı.

Ana:

"Olmaz," dedi.

Olmaz, dedi ama, yüregine de dert oldu.

Sonunda:

"Kovarsa kovsun Abdi Ağa," dedi. "Biz de..."

Mustafanın babasına söylemediler. Ona, geyik avma gideceklerini, birkaç gün dağda kalacaklarını söylediler. Oldum olası, hep geyik avma giderlerdi. Memedin üstüne bir avcı da-ha yoktu köyde. Pireyi vururdu. Öyle de atıcıydı. Kel Ali, onları böyle süslü püslü giyinmiş, ayaklarında "muhabbet" çoraplarıyla görseydi imkanı yok ava gittiklerine inanmazdı. Mustafa, ava gitmek için aldığı tüfeği Memedlere bıraktı.

O gece sabaha kadar hayaller kurdular. Bir dakika olsun gözlerini yummadılar. Hep konuştular.

Daha şafağın yeri işimadan, ortalık alacakaranlıkken yola çıktılar.

Koşarcasına gidiyorlardı.

Aşağıdan ince bir yel esiyordu. Soğucak.

Günün ucu azıcık görününceye kadar ne konuştular, ne de azıcık durup soluk aldılar.

Sonra Memed yeşil toprağın orada durup derin derin soluk aldı:

"Bundan ötede Sariboğa varmış... Önce oraya uğrayacağız. Sonra Değirmenler, onun arkasından da Dikili köyü, Dikilinin arkasından da kasaba..."

Mustafa:

"Arkasından da kasaba..." diye söyledi.

Yürüdüler. Gene koşarcasma gidiyorlardı. Bir ara durup biribirlerine gülümşüyorlar, sonra gene hızlanıyorlardı.

Bir hızda Süleymanlıdaki tahta, yanık köprüyü, yeraltı yolunu, kan mezarnı geçtiler. Torunlara geldiklerinde öğle olmuştu. Hava ılıktı. Nar ağaçları kırmızı çiçeklerini açmışlardı.

Toprakta bir ıslaklık vardı. Toprağa oturdular. Nereden çıktıysa, nar ağacının arkasından, göğsünü bağırtı açımiş uzun boylu, yorgun, terlemiş bir ihtiyar çıktı. Göğsünün uzun kilları da ağarmıştı. Ağarmış killar kırırcık kırırcıktı. Sütbeяз sakalı da kırırcıktı. Sırtındaki heybesini indirdi:

“Selamünaleyküm delikanlılar,” dedi.

İhtiyarın gür, tokmak gibi vuran bir sesi vardı.

Oturur oturmaz, heybesinden bir çırın çıkardı açtı, çıkışında yufka, ince, beyaz ekmekler vardı. Bir de kocaman kırmızı bir soğan... Soğanın yanında da çökelek vardı.

Yemeye başlayan ihtiyar:

“Buyurun delikanlılar,” diye onları çağrırdı.

Memed:

“Ziyade olsun.”

Mustafa:

“Ziyade olsun.”

İhtiyar:

“Gelin canım,” diye üstledi.

Memed:

“Ziyade olsun.”

Mustafa:

“Ziyade olsun.”

İhtiyar ha bire ısrar ediyordu.

Memed:

“Biz kasabada yiyeceğiz,” diye kesti attı.

Mustafa:

“Biz kasabada yiyeceğiz.”

İhtiyar:

“Öyleyse o başka,” diye gülümsedi. “Anladım. Şehir ekmeği... Ama, daha şehrre bir hayli yolunuz var.”

Memed:

“Orada yiyeceğiz.”

Mustafa:

“Orada yiyeceğiz.”

Yanlarındaki su çağlayarak, köpüklenerek kayaların arkasından, üstünden, yanından, yönünden hızla akıyordu.

İhtiyar, ağızı dolu dolu:

"Bu suyu bırakmayacaksınız. Sizi doğru oraya götürür."

Memed:

"Sen bize gelmeyecek misin?"

İhtiyar:

"Aah yavrum," dedi, "ben de kasabaya gidiyorum ya, size nasıl ayak uydururum?"

Memed sustu.

İhtiyar, yemeğini bitirdi. Çıkını iyicene, sıkı sıkıya bağladıktan sonra gitti, suyun kıyısına yatıp doya doya içti. Elinin tersiyle ağızını, bıyıklarını silerek geldi oturdu. Kocaman tabakasını çıkardı, açtı. Cigarasını sarı defter kağıdına parmak kalınlığında sardı. Çakmağı çakmaya başladı. Neden sonradır ki kav aldı, ortaya hoş bir koku salıverdi. Cigarayı yaktıktan, belini de nar ağacına bir iyice dayadıktan sonradır ki:

"Bre delikanlılar, siz nereden olursunuz?" diye sordu.

Memed:

"Değirmenoluktan."

Mustafa:

"Değirmenoluktan."

İhtiyar:

"Keçi sakallı, gavur dinli Abdinin köyünden öyle mi? Duyduk ki gavur Abdi de ağa olmuş. Duyduk ki köylüleri kul gibi çalıştırır, hepsini aç kormuş. Kış gelince acıdan ölürmüş millet. Diyorlar ki Abdinin izni olmayınca kimse evlenemez, kimse köyden dışarı bile çıkamazmış. Diyorlar ki Abdi köylerde, sopayla döve döve adam öldürmüştür. Beş köyün hükümeti, paşasına Abdi imiş. Astığı astık, kestiği kestik... Vay bre keçi sakallı Abdi! Abdi ağa olmuş ha!"

İhtiyarı bir gülmedir aldı. Boyuna hem güliyor, hem de: "Vay bre Abdi!" diye hayret ediyordu. **"Vay bre Abdi! Vay bre keçi sakallı Abdi!"**

Gülmeyi bıraktı:

"Doğru mu?" diye sordu. Kaşları çatılmıştı.

Cocuklar bakıştılar. O iğne ucu gibi pırıltı geldi Memedin gözbebeklerine yerleştii.

İhtiyar çocukların cevap vermediğlerini, bozulduklarını görünce:

"Bre delikanlılar," dedi "o keçi sakallı it var ya, o köylüye zulmeden deyyus, o yiğit kesilen, avradını... Abdi var ya, bir tavşan kadar korkaktır. O, bir kari gibidir bre! Geçti yavrularım. Geçti. Onun böyle bir namussuz olacağını bilseydim canını cehenneme gönderirdim. Kaç para eder, geçti. Demek, keçi sakallı Abdi ha?"

Gene gülmeye başladı:

"Demek Abdi padişahlık davasında? Kul etmiş beş köyü ha? Tüüüüüüüh! Vay anasını!.. Ulan Abdi senin böyle bir namussuz çıkacağını bileydim... Bir bileydim Abdi!"

Memedle Mustafa biribirlerine sokulmuşlar, ihtiyara inanmaz bir tavır takınmışlardı. Mustafa gülümsüyor gibi idi. Bu, ihtiyarın gözünden kaçmadı:

"Demek siz Abdinin köylüsüsunuz? Abdinin ayaklarına kapandığı günler geçti."

Bu laflar üstüne Mustafa belli edercesine ihtiyara alaylı bir gülümsedi. Memed, bunu görünce Mustafayı dürttü. Belli etmesin diye. İhtiyar bunu da gördü.

"Siz," dedi, "Koca Ahmet adını duyduınız mu hiç?"

Memed:

"Duyduk," dedi.

İhtiyar sertçe Mustafaya sordu.:

"Sana diyorum, sen duydun mu?"

Mustafa yılışarak:

"Tabii duyduk," dedi. "Onun adım duymayan var mı?"

"Syringaçtan giderken, iki eşkıya önüne çıkmışlar, soymuşlar Abdiyi. Karısını da elinden almışlar. Bunu bana haber verdiler. Abdi de geldi ayaklarına kapandı. Gittim karısını aldım getirdim. Teslim ettim kendisine. Böyle zulmedeceğini bilseydim fakir fikaraya!.."

Koca Ahmet bu dağlarda bir destandı. Analar, ağlayan çocukların, Koca Ahmet geliyor diye avuturlardı. Koca Ahmet bir dehşet olduğu kadar bir sevgiyidi de. Koca Ahmet bu iki duyguya yıllar yılı bu dağlarda yan yana götürürebilmişti. Bunun ikisini bir arada götüremeye bir eşkıya, dağlarda bir yıldan fazla yaşayamaz. Eşkıyayı korkuya sevgi yaşatır. Yalnız sevgi tek başma zayıftır. Yalnız korkuya kindir.

On altı koca yılda Koca Ahmedin burnu kanamadı. Koca Ahmet, on altı yıl süren eşkiyalığında yalnız bir tek kişi öldürmüştü. O da kendisi askerde iken anasma işkence ederek ırzına geçen adamı... Köye geldiğinde bunu duymuş, adamı vurup dağa çıkmıştı. Adam Hüseyin Ağa idi.

Yol kesmezdi. Onun dolaştığı yerlerde başka hiçbir eşkıya da yol kesemezdı.

Çukurovanın en zengin adamını secer, bir çetesiyile ona bir mektup yollardı. Şu kadar para isterim diye. Mektubu alan zengin adam, hemencecik istenilen parayı gönderirdi. Kimden ne kadar para istemişse eşkiyalığı süresince, santimi santimine almıştı. Öteki eşkiyalar giderler, zenginlere işkence ederler, öldürürler, çoğu gene beş para alamazdı. Elleri boş, Çukurovadan, arkalarında bir bölüm candarma geri dönerlerdi.

Koca Ahmet aldığı parayı har vurup harman savurmazdı. Zaten nereye harcasm? Dağ başı... Gezdiği bölgenin hastalarma ilaç, öküzsüzüne öküz, fikarasma unluk alındı.

Affa uğrayıp da köyüne inince, yakın uzak köylerden onu görmek için köylüler, günlerce Koca Ahmedin köyüne taşındılar.

Koca Ahmet aftan sonra evine çekildi. Kendisini çiftine çubuguna verdi. Karıncayı bile incitmedi. Yalnız, bir haksızlık görüp fazlaca kızdığını:

"Aaah! eski günler," diyordu. Sonra da bundan utanmışçasına susuyordu. Kızgınlığı geçince de gülüyordu böyle söylediğine...

Koca Ahmedin kendisi köyünde unutulmuş gitmişti. Böyle bir adam yaşıyor mu yaşamıyor mu kimse farkında bile değildi. Köylülerini ona alışmışlardı. Bu ak sakallı ihtiyar, yıllar yılı Torosları tutmuş Koca Ahmet değildi. Koca Ahmet yaşıyor mu yaşamıyor mu kimsenin umurunda bile değildi.

Dağda bir eşkıya ünlendi miydi, "Koca Ahmet gibi," diyorlardı. Bir eşkıya kadına bakmadı, yol kesmedi miydi, "Koca Ahmet gibi..." diyorlardı. Adam öldürmüyor, halka zulmetmiyorsa, "Koca Ahmet..." Cümle iyiliklerde, "Koca Ahmet gibi..."

Mustafaya döndü sordu:

"Nasıl bir adammış Koca Ahmet? Duydun mu?"

Mustafa:

"Babam der ki, Koca Ahmet gibi yiğit eşkiya, namuslu, fi-kara babası eşkiya gelmedi bu memlekete."

İhtiyar:

"Boyu, bosu, yüzü nasılmış, hiç söylemediler mi?"

Mustafa:

"Babam der ki, uzun boylu, karayağız, koca bıyıklı dağ gibi bir adammış Koca Ahmet. Babam konuşmuş onunla. Alnının ortasında büyük, kara bir beni varmış. Gözlerinden ışık saçarmış. Meteliği vururmuş. Yaaaa... meteliği vururmuş. Babam onunla konuşmuş bile."

İhtiyar alaylı bir sesle sordu:

"Gavur Abdinin avradını eşkiyalardan alıp da, ona geri veren kim?"

Mustafa:

"Kim olacak, sensin. Ben aldım verdim demedin mi?"

İhtiyar hayıflı hayatı salladı.

"Ben değilim ben," dedi. "Ben..."

Memed, adamın yüzüne dikkatlice baktı. İki kaşın orta yerinde, ak kılların arasında büyük, yeşil bir ben gördü. Ben yeşil, kara değil... Bundan sonra da gözlerini adamın yüzünden ayıramadı.

Mustafa sırnasta:

"Hani sen alıp verdiydin?"

Adam:

"Yok, yok," dedi, "ben alıp vermedim. O öldü."

Bunu böyle söyledikten sonra da boylu boyunca arka üstü toprağa uzandı. Heybesini de başına yastık yaptı.

Mustafa Memedi dürttü. Yavaşça:

"Haydi kalk gidelim."

Memed, cevap vermeden kalktı. Gözleri hala ihtiyarın yüzündeydi. Onlar ayağa kalkınca ihtiyar da gözlerini açtı.

"Demek, gidiyorsunuz ha?" diyerek sordu.

Memed, hayranlıkla:

"Sağlıcakla kal!"

Mustafa:

"Sağlıcakla kal!"

İhtiyar:

"Güle güle," dedi, başını heybesinden kaldırıldı, onlara baktı. Onlar yürüdüktün sonra başını geri indirdi. Gözlerini kapadı. Su çağdıyordu.

Deveboynunun çamlığına gelinceye kadar konuşmadılar. Memed'in yüzü zehir gibiyydi. Aciydi. Bir zaman içinde bir sevinç çağlıyor, sonra karariveriyordu. Kara yağmur bulutu çökmiş gibi.

Yan gözle birkaç kere Mustafaya baktı. Mustafa şaşkınlık içindeydi. Yokuşu çıkışınca, Memed, yorgun yorgun bir taşm üstüne çöktü. Birden gülümşedi.

Mustafa bunu fırsat bildi:

"Ne güldün desene?"

Memed, boyuna gülümsüyordu.

Mustafa:

"Desene?"

Memed ciddileşti:

"Allah bilir ya bu adam Koca Ahmedin ta kendisiydi. Bana öyle geldi."

Mustafa:

"Laf."

Memed kızdı:

"Ne lafi? Herif tamı tamına Koca Ahmet."

Mustafa:

"De git sen de," dedi. "Bu adam hepimiz gibi adam. Dem gibi üstelik de. Bunun Koca Ahmedede benzer yeri var mı?"

Memed:

"Alnındaki beni gördün mü? Tam orta yerinde alnının."

Mustafa:

"Görmedim."

"Alnının orta yerinde yeşil büyük bir ben vardı."

"Görmedim."

"Gözleri çıra gibi yanıyordu."

"Yok."

"Gözleri sırsa gibi yanıyordu."

"Görmedim."

"Bana öyle geliyor ki bu adamdan başkası Koca Ahinet olamaz."

Mustafa:

"Teh!" dedi, "böyle adamlar Koca Ahmet olacak olsaydı, dünya Koca Ahmetlerle dolardı. Bu adam aynen senin benim gibi..."

Memed:

"Gözleri çira gibi yanıyordu. Yüzünde bir hoşluk vardı. Bir cana yakınlık... Keşki baban görseydi bu adamı..."

Böyle konuşa konuşa yamaçtan aşağı inerlerken, birden önlerine bir düzlük çıktı. Düzlükte büyük bir kavaklık vardı. Kavaklığın ortasından bir su akıyor, kıvrılarak. Ova boyunca. Su, güneşte şavkıyor. Bu kadar uzun, böyle kıvrıla kıvrıla, ak ışıklar saçarak düz bir ovada giden suyu ilk olarak görüyordular.

Memed:

"Yaklaştık."

Mustafa:

"Neden belli?"

"Sular Çukurovada kıvrılır gider. Bence, bu su Savrun suyudur. Kavaklar da Kadırının Değirmen kavaklığıdır. Durmuş Ali Emmi böyle anlatırdı. Tamam mı?"

Mustafa Memedin kızdığını sandı. Sert konuşmuştu da ondan. Kolay kolay kızmazdı. Bir kere de kızarsa... beterin beteri olurdu. Bu sebepten gönlünü almak istedı.

"Tamam," dedi. "Bura Çukurova işte. Durmuş Ali Emmi'ni anlattığı iyi kalmış aklında."

Şabaplıya geldiler. Şabaplının altından geçen su arkı patlamış, alttaki yolu su basmıştı. Ayaklarını çıkarıp girmek zorunda kaldılar.

Şabaplının aşağısında, yani şimdiki Bolat Mustafanın evinin oralarda bir kırmızı toprakla bir beyaz toprak yan yanadır. O arayı da cilpirti çalıları almıştır.

Cilpirtiliği geçince kasabanın ilk evleri göründü. Bir kısmı saz evlerdi bunların. Saz evlerin alt başında büyük kiremitli bir yapı görünüyordu. Sonra, onların ötesinde, parlayan çinkoları, beyaz badanalı evleri, kırmızı kiremitleriyle bir oyuncak şehir

gibi kasaba uzanıyordu. Memedle Mustafanın gözleri kasabada. Hayretle açılmış gözleri... Ne kadar da beyaz. Ne kadar da çok ev! Gözlerini bir türlü kasabadan alamıyorlar.

Boklu dereyi geçtikten sonra kasabaya girmiş oldular. Gün ışıkları camları parlatıyordu. Binlerce cam pırıltısı... Sırça saraylar... Dursunun dediği... Peri padişahlarının şehri... Sarayları.

Kasabaya girerken sağları solları mezarlığı. Mezar taşları yan yatmışlardı. Kararmış mezar taşlarının kuzeye gelen yanları yosun bağlamıştı. Mezarlığın orta yerinde de yaşı, dalları çıplak denecek kadar yapraksız, bir tarafı da tamamen kurmuş ulu bir dut ağacı vardı. Bu kadar kocaman bir mezarlığı da ilk olarak görüp orlardı.

Çarşıya kadar mezarlığı düşünerek yürüdüler. Mezarlıkta, içlerine bir korku, bir ürperti düşmüştü. İlk dükkan varınca mezarlığı unuttular. İlk dükkan küçük, üstü çinkoyla örtülü bir dükkanlıdı. Dükkançı bir uzun masanın üzerine renk renk şekerleme dolu kavanozlar sıralamıştı. Kavanozlu masanın önünde gaz tenekeleri, şeker, tuz, incir, üzüm sandıkları duruyordu.

Bir zaman yan yana durup, bu dükkanı seyrettiler. Dükkan, Abdi Ağanın dükkanına hiç benzemiyordu.

Dura seyrede çarşının ortasına geldiklerinde, gün tepenin ardına iniyordu. Bir kumaş dükkanının önünde durmuşlardı. Tüm göz ahçı basmalar, yazmalar, şalvarlık kumaşlar, bir ipe dizilmiş kasketler, ipek krepler... Krepler sıra sıra, bir uçtan bir uca dükkanın içine asılmış. İçerde kocaman göbekli, kısa boylu bir adam uyuklayıp duruyor.

Büyük çay taşlarından örülülmüş bir kaldırının üzerinde duruyorlardı. Kaldırım yer yer sökülmüşti. Memedin içinden, "toprağı bile örmüşler," geçti. Çarşının sağ yanına sıralanmış ihtiyar, kambur dut ağaçları vardı. Bunlar orman gibi biribirlebine geçmişlerdi. Altlarında nalbantlar otururdu. Burunlarına alışmadıkları bir koku geliyordu. Aci, sabun kokusu... Tuz, yeni kumaş, küf, zahire kokusu...

Memed, Mustafayı elinden tuttu, bir dut ağacının altına çekti. Dutta serçeler kaynaşıyorlardı. Bir de vicirdaşıyorlardı ki, bütün çarşı sesleriyle doluyordu.

"Akşam oluyor Mustafa, neyliyek?"

Mustafa, birden toparlandı. Ayıktı.

"Neyliyek?" diye Memedin gözlerinin içine boş boş baktı.

Düş içinde dolaşır bir hali vardı.

"Köylüler kasabaya geldiklerinde handa yatarlarmış. Durmuş Ali Emmi öyle söylerdi. Hana gidelim."

"Gidelim. Han hepsinden iyi."

"Han nerede ama? Hanı bir bulsak."

Mustafa:

"Yaa bulsak," dedi.

Kepenkler şangırııyla kapanıyordu. Bu kadar gürültü onları afallattı. Düşleri bir anda bozuluverdi. Serseme döndüler. Buradan da el ele tutuşup yürüdüler. Yanlarından göğüsleri köstekli iki şişman adam geçti. Cesaret edip de hanı soramadılar. Sonra bir dükkanın önünde duraladılar. Gün batmış. Ortalık karanlıkla aydınlık arası. Çocuklar gibi el ele tutuşmuşlardı. Dükkançı onları müsteri sandı:

"Buyurun ağalar. Ne istiyorsunuz?" diye iltifatlı laflar etti.

Kendilerine "ağalar" denince utandılar. Dükkanı bırakıp oradan ayrıldılar. Halbuki hanı soracaklardı.

Dükkanların hemen hepsi kapandı. Oradan oraya dolaşır duruyorlardı. Bir saat kadar soracak kimse bulamadan, bir münasip adam bulamadan dolaşır durdular. Öyle olur olmaz adamları gözleri tutmadı. Durup kötü kötü düşünürlerken Memed birden sevindi. Önlerinden, dağ kolu insanların el dökümesi, şayak bir ceket giymiş biri, hızla yürüyordu. Memed, her şeyi unutup onun arkasından koştu:

"Kardaş! Kardaş!" diye seslendi. "Dur hele!"

Adam durdu, hayretle onun telaşma baktı. Bu bakış Memede bir hoş geldi. Beklemiyordu.

"Söyle!" diye sertçe çıkıştı adam.

Memed:

"Biz garibiz," dedi.

Adam:

"Eee... Ne istiyorsunuz?"

Memed ezildi büzüldü:

"Han nerede? Onu soracaktım işte," dedi.

Adam geri döndü:

"Gelin arkamdan," dedi, bir sokağa saptı.

Adam hızlı hızlı yürüyordu. Memed adamın yürüyüşüne dikkat etti. Bu, sarp yerlerin insanının yürüyüşüydü. Sarp yerlerin insanları adım atarken ayaklarını havaya fazla kaldırırlar. Dizleri hizasına kadar. Sonra ihtiyatlı, korka korka indirirler. Buna alışınışlardır. Halbuki, ova insanları tam aksinedir. Ayaklarımı yerde sürürcesine giderler.

Han, büyük kapılı, kapısının tahtalarını kurt yemiş, çürütmiş, hantal, çürük bir yapıydi.

Adam:

"İşte han burası," deyip yoluna aynı hızla, aynı dağ yürüyüşüyle inip çıka devaın etti.

Memed:

"Gidip hancıyi bulmali."

Mustafa:

"Bulmali."

İçeri girdiler. Hamn içi atlar, eşekler, katırlar, arabalarla doluydu. İçerde at, eşek gübresi diz boyuydu. Gübre ıslak ıslak, insanın genzini yakarcasına kokuyordu. Bu keskin koku dan içleri bulandı. Ortada, bir direğe büyük bir fener asılıydı. Fener camının çok yeri isten kararmıştı.

Memed, Mustafaya:

"Fenere bak!" dedi.

Mustafa:

"Kocaman."

Ortadan kısa boylu, küçük, içe çökmüş çeneli bir adam, telaşla oraya buraya gidip geliyordu. Bir köşede de sırtlarında arabalardan Maraşlı oldukları anlaşılan on beş kişi kadar görünen bir topluluk, yüksek sesle tartışıyorlardı. Bir tanesi kızmış, ha bire küfrediyordu. Ağasma, paşasına, dünyasına, feleğine, anasına, avradına veryansın ediyordu.

Adam, duruyor duruyor, küfre tekrar kaldığı yerden başlıyordu.

Bir tanesi:

"Ya bu bezleri satamazsak," diye başlıyor. Küfürbaz da...

"Bezin de anasını avradını," diye bitiriyordu.

Ağızlarından ne çıkarsa çıksın:

"Onun da anasını avradını," diyor yapıştıryordu.

"Onun da soyunu sopunu, sülalesini..."

Farkında olmadan topluluğa yanaştılar. Tartışanlar bunların hiç farkında olmadılar. En ucta bir ihtiyar oturmuş, kalabalıkla hiç ilgilenmiyordu. Tatlı, çocuksu bir yüzü vardı. Arada bir de, ne düşünüp ne kuruyorsa, kendi kendine gülüyordu.

Memed, ona hiç çekinmeden yanaştı:

"Emmi," dedi, "hancı nerede ola?"

İhtiyar:

"Napacaksın o deyyusu?" diye sordu. "Suya düşmüş o fikara," dedi sonra da.

Mustafa:

"Yazık," dedi "fikaraya."

Memed, bunun üstüne Mustafayı dürttü. O, ihtiyarın şaka ettiğini anlamıştı.

İhtiyar:

"Tam da tepesi üstü düşmüş," diye güldü.

Mustafa gene anlamadı.

"Tüüh! Yazık fikaraya," dedi.

İhtiyar:

"Yaa... Çok yazık," dedi.

Memed:

"Ona bakma emmi," dedi, "biz hana bu gece yatmak için geldik. Nerede şu adam?"

Mustafa afalladı bunun üzerine.

İhtiyar, ortada dolaşıp duran hancıya duyuracak kadar:

"Hancı dedikleri pezevenk işte," dedi. "Gidin o pezevenge söyleyin derdinizi."

Hancı duydu, gülümsemi:

"Bana bakın," dedi, "eğer pezevenk ariyorsanız, esas büyük pezevenk yanınızdaki ak sakallı... Pezevenklik yolunda ağartmış sakalı, değirmende değil..."

İhtiyar:

"Bak," dedi, "baş pezevenk, bu delikanlılar yer istiyorlar."

Bu arada, Memed hancıya doğru gitti.

Hancı:

"Bu ak sakallı pezevengin yattığı odada yatacaksınız. O, sizin oraya götürür."

İhtiyar:

"Vay pezevenk vay!" dedi. "Gelin delikanlılar. Yerinizi göstereyim."

Toz kaplamış sallanan bir merdivenden korka korka çıktılar. Merdiven, dökülecekmiş gibi çatırıyordu. Toz, toprak içinde yüzen bir odaya girdiler. Odaya, yan yana bir sürü yatak serilmişti.

İhtiyar:

"Siz daha ilk olarak şehire geliyorsunuz. Öyle değil mi?"

Memed:

"İlk," diye cevap verdi. "İlk."

Mustafa:

"İlk."

İhtiyar:

"Nasıl olur?" dedi. "Her biriniz yirmi yaşıncı geçmişin görüneniyorsunuz. Nasıl oldu da hiç kasabaya inmediiniz?"

Memed, utanarak:

"İnemedik," dedi.

İhtiyar:

"Hangi köydensiniz?"

Memed:

"Değirmenoluktan..."

İhtiyar:

"Dağ köyü orası öyle mi?"

Memed:

"Dağ!"

"Siz daha yemek yemediniz," deyince müthiş bir açlık duydular.

İhtiyar:

"Benim adım Hasan Onbaşı..."

Memed:

"Benimki Memed. Bu da Mustafa..."

Teneke kutuları paslanmış, üzümünün, pekmezinin, helvasının üstünde kara bulut gibi bir sürü sinek dönen bir bakkal dükkânına girdiler.

Hasan Onbaşı bakkala:

“Şu aslanlar ne istiyorlarsa ver. Bana da helva ekmek ver.”

Memed:

“Bize de helva ekmek versin,” dedi.

İgil igil eden gaz lambasının ışığında helvalarını iştahla yediler.

Handaki odaya geldiklerinde, kendi yataklarından başka bütün yatakları dolmuş buldular. Soyunmadan yatağa girdiler. Odayı kalın bir sigara dumam doldurmuştu. Sigara dumanı kat kattı. Sigara dumanlarının arkasında kirli, tahta kurusu ölüle-riyle benek benek olmuş duvarda bir gaz lambası hayal meyal gözükyordu. Yataktakilerin hepsi her yerden gürültüyle konuşuyorlardı.

Hasan Onbaşı, yatağa yerleşmeye çalışan delikanlılara:

“Demek ilk defa handa yatiyorsunuz?”

Memed:

“Heyye,” dedi.

Sonra devam etti:

“Adam bu dumandan, bu kokudan boğulacak gibi.”

Memedle Mustafanın yatacta kırıdanmaları durdu.

Hasan Onbaşı:

“Nasıl, kasabayı beğeniniz mi?”

Memed:

“Çok büyük,” dedi. “Kocaman evleri var. Saray gibi...”

Hasan Onbaşı güldü:

“Ya Maraşı görseniz siz!” dedi. “Bir bedesteni var, renk renk ışık. Her şey yüzüne güler. Lal olur kalırsın karşısında. Bir yanda kutnu kumaşçılar, bir yanda saraçlar, bir yanda bakıcılar... Ne demezsin. Bir cennettir Maraş! Maraş bunun gibi yüz tane gelir!”

Memed düşündü, düşündü:

“Aboov!” dedi.

Hasan Onbaşı:

“Yaa,” dedi. “Ya, işte böyle. Bir de İstanbulu görseniz...”

Memed içindekini artık tutamayacakmış gibi gerindi. Yüzü karardı, kırıştı. Birden söyleyince de ferahladı:

“Bu kasabanın ağası kim?”

Hasan Onbaşı önce anlamadı:
"Ne dedin?" diye tekrar ettirdi.

Memed:

"Bu kasabanın ağası kim, diyorum," dedi.

Hasan Onbaşı:

"Yavrum," dedi, "ne ağası? Bu kasabanın ağası olur mu?

Burada ağa yok. Herkes kendisinin ağası. Burada 'ağa' diye zenginlere derler. Ağa çok..."

Memeden kafası almadı:

"Buranın bir tek ağası kim?" diye tekrarladı. "Adı ne? Bu dükkânların, bu tarlaların sahibi kim?"

Hasan Onbaşı işi çaktı:

"Sizin köyün ağası kim?" diye Memede sordu.

Memed:

"Abdi Ağa."

Onbaşı:

"Sizin köyün tarlaları hep Abdi Ağanın mı?"

Memed:

"Ya kimin olacak?"

Onbaşı:

"Sizin köyün dükkanı?"

"Ağanın..."

Onbaşı:

"Çığırları, keçileri, koyunları, öküzleri?"

"Çoğu onun..."

Hasan Onbaşı sakalını kaşıyıp düşündü.

Sonra:

"Bana bak oğlum Memed," dedi. "Burada, senin öyle bildiğin ağalar yok. Bu kasabadaki tarlalar, az çok herkesindir. Tarlasızı da var tabii. Bu dükkânların her birinin bir sahibi var. Tabii ağaların tarlaları çok. Fıkralarm az. Çok fikaranın da hiç yok."

Memed:

"Sahi mi?" diye hayret çığlığı kopardı.

Onbaşı:

"Yalan mı ya?" dedi. "Tabii sahi..."

İhtiyar, uzun uzun topraksızları anlattı. Sonra Maraşa geç-

ti, Maraşı anlattı. Maraştaki pirinç tarlaları, pirinç işçileri. Maraşm bağları, Maraşın toprağı... Hocaoğlu adında bir ağa anlattı. Bir dünya kadar toprağı, küp küp altını olduğunu söyledi. Memed ağzını açmıyordu. Hasan Onbaşı Kafkasyada esir kalmıştı. Oraları anlattı. Galicyayı da anlattı. Şamı, Beyrutu, Adanayı, Mersini, Konyayı, Konyada Mevlana derler bir ulu yatar, onun türbesini anlattı. Sonra birden anlatınmayı bıraktı, yorganı başına çekti. Odanın içindeki gürültü de durmuştu. Köşede birisi sazin üstüne yuynulmuş, çalışıyordu. Usuldan da, duyulur duyulmaz, kalm bir sesle türkü söylüyordu. Adamın uzun yüzü gaz lambası ışığı altında türlü türlü şekle giriyor, bir uzuyor, bir kısalıyor, bir genişliyordu. Memed, hiçbir şey düşünmeden uzun zaman onu dinledi. Saz çalan sazını başucundaki civiye taktiktan sonra, yorganı başma çekti.

Memede olan olmuştu. Gözüne uyku girmiyordu. Düşüncelere kaptırmıştı kendini. Düşünceler kafasına akın ediyordu. Düşünüyordu artık. Dünya kafasında büyümüştü. Dünyanın genişliğini düşünüyordu. Değirmenoluk köyü bir nokta gibi kalmıştı gözünde. O kocaman Abdi Ağa, karınca gibi kalmıştı gözünde. Belki de ilk olarak doğru dürüst düşünüyordu. Aşk ile sevk ile düşünüyordu. Kin duyuyordu artık. Kendi gözünde kendisi büyümüştü. Kendini de insan saymaya başladı. Yataktak bir taraftan bir tarafa dönerken söylendi. "Abdi Ağa da insan, biz de..."

Sabahleyin erkenden Mustafa onu dürttü. Duymadı. Uykudaydı. Belki de uykuda gibi dalgındı. Mustafa, yorganı onun üstünden çekti. Üstünde yorgan olmadan uyuyamazdı. Uyanındı. Yahut da doğruldu. Gözleri şişmıştı. Yüzü sararmış, sapsarı kesilmişti. Ama yüzünde bir memnunluk vardı. Gözlerinde düşünmenin mutluluğu okunuyordu.

Hancının parasını verdiler, çıktılar.

Memed:

"Hasan Onbaşı nerede? Ona bir sağlıcakla kal desek," dedi.

Mustafa:

"Desek."

Kapıda kısa boylu hancıya sordular.

Hancı:

"O pezevenk mi?" diye sordu. "O pezevenk geceden kalktı, yükünü yükleyip köylere satmaya götürdü. On gün sonra ancak gelir. Boşverin o pezevengi."

Memed:

"Keşki görebilseydik onu," diye iç çekti.

Mustafa:

"Keşki..."

Çarşının ortasına geldiler, şaşkınlıkla dardular. Öylece dikilmiş dört yanı seyrediyorlardı. Güneş alabildiğine çökmüştü. Çarşının kalabalığı onlara görülmedik bir kalabalık göründü. Memed, kendi kendine "Karınca gibi kaynaşıyorlar," dedi. Şerbetçiler sarı pirinç gügümlerini yüklenmişler, ellerindeki sarı pirinç taslarını şakırdatarak bağırıyorlardı:

"Şerbet! Şerbet! Bal şerbeti! Meyan kökü! Beyen kökü! Bir içen pişman, bir içmeyen!"

Sarı pirinç gügümlere gün vurup şavkıtıyordu.

Gözü sarı pirinç gügümde kalan Memed, gügümü yakından görebilmek için:

"Şerbetçi, bana bir şerbet ver!" dedi. "Arkadaşımı da ver!"

Şerbetçi öne doğru eğilerek, taşı doldururken, o, parlayan pirincin üzerinde korkarak elini dolaştırdı. Şerbetçi ikisine de birer tas şerbet doldurdu uzattı. Şerbet soğuk, buz gibi köpüklüyorlandı. Her ikisi de şerbeti ancak yarısına kadar içebildiler. Hoşlarına gitmedi.

Bir köşe başında, yüksekçe bir kütüğün üstüne oturmuş biri nal dövüyordu. Nal şakirtisina türküler döktürüyordu. Bu kasabanın meşhur Kör Hacısıydı. Memed, gügüme, dövülen nallara hayran kaldı.

Burnuna hoş bir koku geldi sonra. Bu, kebab kokusuydu. Arkalarına dönünce, bir yıkık dükkanın içinden yağlı dumanların çıktığını gördüler. Dumandan keskin bir et kokusu, yağ kokusu fişkiriyordu. Koku başlarını döndürdü. Kebapçıdan içeri, kendiliğinden giriverdiler.

Kebapçı çırayı "Buyurun buyurun," diye iltifatlar etti. Bu daha çok şaşırttı onları. Oturdular, kebab beklediler. Dünkü çarşı, dünkü kasaba, dünkü dünya, bugün Memedin gözünde bambaşkaydı. Bugün ayaklarındaki, yüreğindeki bağ çözül-

müştü. Kendisini hür, geniş hissediyordu, uçak gibi hafiflemişti.

Kebabı utana utana yediler. Sanki dükkanın insanların hepsi durmuş, onlara bakıyordu. Kebapçı dükkanından çıktıkları zaman serseme dönemşlerdi.

Çarşayı bir uçtan bir uca iki üç sefer kat ettiler.

Memed Mustafaya döndü:

"Buranın ağası yoğumuş," dedi.

Mustafa:

"Sahiden."

Memed:

"Ağasız köy!"

Krepler asılı bir dükkan girdiler. Memed, bir ipek krep seçti. Sarı ipektendi. İpeği avucunda siki, sonra da açtı. Krep avucundan yere kaydı. Has ipek! Aldılar, dışarı çıktılar.

Mustafa Memede göz kırptı:

"Hatçeye değil mi?"

Memed:

"İyi bildin Mustafa. Akıllı oglansın!" diye alay etti.

Dün akşamki helva yedikleri dükkanın helva aldılar. Sonra fırından da sıcak ekmek aldılar. Ekmeğin üstünden sıcak sıcak buğu çıktı. Helvayla ekmeği bir mendile koydular, bağladılar.

Pazaryerindeki beyaz taşm üstüne oturmuşlar, manavlardaki öbek öbek sarı portakallara gözlerini dikmişlerdi. Kalktılar, birer tane portakal aldılar, soydular.

Köye doğru yola düştüklerinde vakit öğleye geliyordu. Dikine inen güneş, gölgelerini tam ayaklarının üzerine düşürüyor. Küçük, kara birer daire gölgeleri.

Kasabanın dışına çıktılarından itibaren kasaba gözden kayboluncaya kadar, dönüp dönüp baktılar. Kasabanın üstünde ak bulutlar dönüyordu. Evlerin bacalarından süzülen gümüş dumanlar, havada asılıp kalmışlardı. Kırmızı kiremitler durgun mavinin üstüne yapışmıştı.

Gece yarıyı geçerken köye girdiler. Şafağm yerindeki parlak, kocaman yıldız doğmuş, etrafı kıvılcım kıvılcım ışık saçılıyordu.

Mustafa Memedlerin evi önünde ondan ayrıldı. Çok yorgunu. Kasabaya gittiğine de gideceğine de pişman olmuştu. Halbuki Memed onun tam aksi, sevinç içinde. Memed de kapılarına doğru yürüdü. Yürüdü ya, ayakları geri geri gidiyordu. Evin duvarına sırtını dayadı, durdu. Girse mi girmese mi? Girmemeye karar verdi. Döndü, çitlerin karanlığına sine sine yürüyordu. Bir evin önünde soluk soluğa durdu. Evin önünde dalları şemsiye gibi açılmış bir dut ağacı vardı. Durduğu yer dut ağacının altıyordu. Sonra, soldaki çitin karanlığına gitti yere yattı. Yorgunluğu yavaş yavaş çıktı.

Bacakları çok uzun, ince yapılı, rengi yeşile çalan, duman gibi, hani duman arkasından görünen ağaç yeşili var ya, onun gibi, boynu, gagası gövdesinden ayrı dederceek kadar uzun bir kuş vardır. Hep su kıyılarında bulunur. Adına Değirmenoluk köylülerini divlik kuşu derler. Sesinden kinayedir. Bu kuş, bir tuhaf, ıslık gibi öter. Uzun ıslığının sonu kesik kesik biter. Başlar biter, başlar biter. Bütün ötüşün tadı, örülüşü bu kesik kesik sondadır. Memed bu ötüşü tipki tipkisine taklit ederdi. Birkaç kere yattığı yerden divlik kuşu gibi öttü. Gözü kapıdaydı. Kapının da ne açıldığı vardı, ne açılacağı... Sinirlendi. Üst üste birkaç kere daha öttü. Neden sonradır ki, kapı usulcana açıldı. Memedin yüreği göğsüne sığmayacakmış gibi atıyordu. Kapıdan çıkan karartı sessiz sessiz, yavaştan ona kadar geldi, yanına uzandı. Çitin dibine doğru iyice kaydilar.

Memed elini uzattı, usulcana:

"Hatçe," dedi.

Hatçe:

"Can," dedi. "Yolunu, yolunu çok gözledim. Gözlerim yollarda kaldı."

Sıcaklıkları biribirlerine geçiyordu. Nefesleri bir yalm rüzgarı gibi. Biribirlerine biraz daha sokuldular. Başı dönüyordu.

Buz gibi, yumuşacık ipekli, bir su gibi, karanlıkta Memedin elinden Hatçenin ellerine aktı.

Bir zaman öylecene sarılmış kaldılar. Konuşmadılar. Tir tir titriyorlardı. Bacakları geriliyordu. Taze çimen kokusu... Başı dönüyordu.

“Sen olmasan ben ölürem. Yaşamam. İki gün gittin de...
Dünya başıma dar geldi.”

Memed:

“Ben de duramadım.”

Hatçe:

“Kasaba?”

Memed:

“Dur,” dedi. “Sana söyleyeceğim var. İşler başka... Bir Hasan Onbaşı tamdım. Bir Hasan Onbaşı ki, İstanbullu bile gör-müş... Bir Hasan Onbaşı ki... Hasan Onbaşı Maraşlı... Maraşın içinden olurmuş. Bana her bir şeyi söyledi... Bir Hasan Onbaşı ki, bana dedi ki al nişanlığını gel Çukurovaya... Hasan Onbaşı dedi ki, Çukurovanın ağası yok. Öyle dedi. Hasan Onbaşı bana tarla bulacak, oküz bulacak, ev bulacak... Hasan Onbaşı var Çukurovada. Nişanlığını kaçır gel dedi.”

Hatçe:

“Hasan Onbaşı...”

Memed:

“Bir iyi adam ki canının içine koy. Bize her bir şeyi yap-a-cak... Kaçarsak.”

Hatçe:

“Kaçarsak...”

Memed:

“Hasan Onbaşı... Bir sakalı var, uzun. Sütbeyaz. O Çukuro-vada varken, bize yok, yok gayri. Yaa, Hasan Onbaşı... Ulan de-likanlı, dedi, al nişanlığını, kaçır gel. Peki dedim ben de, on gün sonra alır gelirim.”

Hatçe:

“On gün sonra...”

“Babadan da eyi... Bir ak sakalı var, akarsu gibi, parıl pa-rıl.”

Hatçe:

“Hemen gitsek,” dedi.

Memed:

“On gün sonra...”

Hatçe:

“Korkuyorum.”

Memed:

"Hasan Onbaşı Çukurovada varken. Amma benim derdim anam. Anama zulmeder Abdi."

"O da gelir. Mademki Hasan Onbaşı var."

Memed:

"Yalvarınm. Söylerim. Onbaşı var derim. Belki gelir."

Hatçe:

"Ben korkuyorum. Abdiden korkuyorum. Yeğeni hep bize. Anamla hep fiskos... Bir gün önce..."

"On gün. On birinci deyince... Sen, ben, anam... Bir gece... Yollar... Ver elini Çukurova... Hasan Onbaşı biz geldik deriz. Şaşar kalır. Bir de sevinir ki..."

"Sevinir. Ben korkuyorum."

Uzun uzun sustular. Soluklarından başka ses yoktu. Gece böcekleri ötüşüyorlardı.

"Ben korkuyorum."

Memed:

"Onbaşı çok sevinir..."

"Anamdan korkuyorum."

Memedin başı dönüyor. Sarı çagıldı... Ha bire dönüyor. Alabildiğine akan, dönen, şimşeklenen sarı güneş çagıldı...
"On gün deyince, on birinci gün... Yallah..."

Hatçe Osmanın kızıdır. Osman yumuşak, kimseyle ilgilenmeyen, kendi halinde bir adamdır. Hatçenin anasıysa Allahın bir belasıdır. Köyde ne kadar kavga, ne kadar gürültü varsa içindedir. Uzun boylu, güclüdür. Evin bütün işini o görür. Çifti bile o sürer.

Memedle Hatçenin çocuklukları birlikte geçmişti. Erkek çocuklar içinde, en güzel evcigi Memed yapardı. Onu, en güzel de Hatçe süslerdi. Beraber oynadıkları çocukları oyunlarına bırakır, kendileri başka bir yere gider oyunlar icat ederlerdi. Türlü türlü...

On beşine deince Hatçe, Memedin anasmdan çorap örmeğini öğrenmek için, her gün Memedlerin evine gelirdi. Memedin anası ona en güzel örnekleri verir, en güzel naklıları öğretirdi.

İkide birde de saçları okşayarak:

"Sen benim gelinim olursun insallah, sürmelim," derdi.

Hatçenin anasına, herkese, Hatçeden konuşurken "gelinim," derdi.

Bunun üstüne, on altı yaşlarında olan oldu. Memed yorgundu. Çift sürmeden geliyordu. Hatçe de dağdan, mantar toplamadan. Belki bir aydır biribirlerini görmüyorlardı. Biribirlerine Alacagedikte rastlayınca, ikisini de bir sevinç, bir gülme aldı. Bir taşın üstüne oturdular. Karanlık basıyordu. Hatçe kalkmak isted. Memed, elinden tuttu geri oturttu:

"Dur hele!" dedi.

Tir tir titriyordu. Her bir yan ateşe kesmişti. Bedeninde çıngışmalar oluyordu:

"Sen benim nişanlım değil misin?" dedi.

Hatçenin ellerini ellerinin içine aldı:

"Sen benim..." dedi.

Hatçe gülmeye başladı.

Memed:

"De kız," dedi, "sen benim nişanlım değil misin?"

Hatçe Memedden çekiniyordu. Memed tutmuş göndermiyordu. Bir ter basmıştı ki...

"Kız," diyordu. "Sen..."

En sonunda öpmeyi akıl etti.

Hatçe kıpkırmızı kesilerek Memedi hızla itti. Kaçıtı. Memed arkasından yetişti tuttu. Kız durgunlaşmış, kuzu gibi olmuştu. Memedin de eski heyecanı azıcık geçmişti.

"Bu gece yarısı gelirim," dedi. "Büyük dutun gölgesine sıyınlıyorum. Divlik kuşu gibi öterim... Herkes divlik kuşu ötüyor sanır."

Sonra da birkaç kere divlik kuşu gibi öttü:

"İşte böyle," dedi.

Hatçeyi bir gülme aldı:

"Divlik kuşu gibi... Kimse fark etmez."

Memed:

"Biz biribirimizin nişanlısı değil miyiz? Kimse fark etmesin."

Hatçenin birden rengi attı:

"Ya bizi gördülerse," dedi, kaçtı.

İşte bundan sonradır ki, gün geçtikçe sevdaları büyüdü, kara sevda oldu. Sevdaları dillere destan oldu.

Her gece ne yapar yapar bulușurlardı. Buluşmazlarsa ne onun gözüne uyku girerdi, ne onun... Hatçenin anası tarafından yakalandıkları da oldu. Hatçeye işkence yaptı anası. Çaresiz. Geceleri elini ayağını bağladı. Kapıya kilit üstüne kilit vurdu. Çaresiz. Hatçe her engele bir çare buldu. Hatçe Memede muhabbet çorapları dokuyor, mendilleri işliyordu. Üstüne türküler çıkarmıştı. Aşķını, hasretini, kıskançlığını renk renk naüşlara, ses ses türkülere dökmüştü. Bu türküler hala Toroslar da söylenir. Çorapları gören ürperirdi. Türküleri duyan, söyleyen hala ürperir, içinden bir şey başlar yeşil yeşil, taze yeşermeye...

Memed, evlerine ne zaman, nasıl geldiğinin farkına varmadı. Şafağın yerindeki, o kıvılcımlanan yıldız, ışığını yitirmiş, ağarmıştı. Şafağın yeri de usuldan ağıriyordu.

"Ana! Ana!" diye kapıdan çağrırdı.

Ana uyumuyor, oğlunu düşünüyordu.

"Yavrum!" dedi kalktı. Kapıyı açtı, boynuna sarıldı.

"Demek gece yürüdünüz?"

Memed:

"Yürüdük."

İçeri girer girmez, Memed kendisini yatağın üzerine attı. Müthiş uykusu geliyordu. Kafasında sarı bir pırıltı şavkıyordu. Şavkıyan pırıltılar dönüyorlardı.

Belki umuttur. Belki de bir özlemdir. Özlem sıcaklığı. Özlem bir dost, bir sevgilidir. Sarıverir insanı sıcaklığı. Memedin kafasında, gönlünde ta iliklerine işlemiş, sarı pirinç pırıltıları vardı. Pırıltıların ötesinde kırmızı kiremitleri maviliğe yapmış kasaba...

Sarı pirinç pırıltıları, koyu, mor, savrulan kebab dumanlarına karıştı. Kör Hacının nal şıklığı... Kaldırımı beyaz, sıykal, yani cilali çay taşlarından yapmışlar. Beyaz beyaz parlıyor.

Ana oğlunun başucuna oturmuş soruyor:

"Kasaba nasıldı yavrum?"

"Hı?" diyor, başı düşüyor.

Kör Hacının nal döverken, nasıl türkü söylediğini düşünü-

yor. Naldan düşüncesi kırmızı kiremitli evlere geçiyor. Yarı uyku, yarı uyanık gülümşüyor. Düşünüyor ki, yarın öbür gün kaçacaklar. Hasan Onbaşı köylerden on gün sonra donecek. Üzülüyor bu işe. Sonra dönüyor üzüntüsünden. On güne kadar ancak düzenlerler işlerini. Hasan Onbaşının çocuksu, şakacı güleç yüzü... Ak sakalları. Ak sakalları yüzünde takma gibi duruyor. Hasan Onbaşı bir yer bulur. Bir de çift, yani iş bulur. Nedense Hasan Onbaşıya çok güveniyor. "Bütün dünyayı karış karış gezmiş, biliyor," diyor içinden. Kasabanın ağası da yok. Hatçe, anası, üçü üç yerden çalışırlar. Çalıştıkları kendilerinin olur. Hasan Onbaşı bu işi yapar mı yapar. Düşünüyor ki, nereden duymuştur, onu bilmiyor. Çukurova toprağı verimlidir. Düşünüyor, yüreği daralacak şekilde seviniyor. Çukurova toprağında çakirdikeni bitmez. Kendi Çukurovaya yerleşince, ev bark sahibi olunca, bir gün köye gelecek, Çukurova böyle böyle diyecek.. Bütün bir köy arkasında inecekler Çukurovaya. Abdi, tek başına kalacak köyde. Ne ekin ekmesini bilir, ne biçmesini... Acıdan ölecek.

Ana tekrar ediyor:

"Kasaba nasıldı oğlum?" diyor.

O, anasma cevap verdiği sanıyor, düşünüyor. Beyaz bir fötür şapkali görmüştü manavlarım önünde. Tertemiz... Pantonlu bir adam... Adam, portakal alıyordu. Parmaklarına dikkat etmişti. Uzun, beyaz parmakları çabuk çabuk para sayıyordu. Paralar parmaklarının arasından akıyordu. Gümüş parıltısı...

Ana:

"Yavrum," dedi, "uyuyor musun?"

Uyuyor muydu? Pirinç pırıltısı yeniden kafasını allak bulak etti. Çukurova güneşinin altında, güneş çarpınca fışkıran milyonlarca pırıltı.

Uyandığı zaman gün kuşluktu. Anası, başında oturmuş ona bakıyordu. Birden, nedense anasından utandı. Yorganı başına çekti. Çocukluğunda sevinçli olduğu zamanlar hep böyle yapardı. Anası gülerek, yorgam başından çekti:

"De kalk koca delikanlı. Gün kuşluk oldu. Kalk da kasabayı anlat."

Gözlerini kirpiştire kirpiştire açtı. Dışarda, göz kamaştırıcı

bir güneş vardı. Güneşe söyle bir göz attı. Birden kamaşan gözlerini içeri çevirdi. Güneş her şeyini altüst etmişti.

Yataktan çok yorgun bitkin kalktı. Bütün yorgunluğuna, içindeki bütün karanlığa karşın, yüreğine bir yerlerden bir ışık, bir aydınlichkeit sızıyordu. Yüreğindeki kasveti dağıtan şeyin kendi de farkında değildi. Bu sevinç, bu sıcak ışıktan ileri geliyordu. Bu ışık nedendi?

Anasının dizinin dibine oturdu. Kasabayı bir bir anlattı. Kadın, birkaç kere kocasından, birkaç kere de başkalarından dinlemiştir kasabayı, ama bu kadar güzel kimse söylememiştir. Sarı şafka gelince coşmuştu Memed... Su gibi akıyordu ağızından sözler...

Memed ateş içinde kasabayı anlattı bitirdi. Fakat anasına söyleyeceğine gelince yutkundu kaldı. Anası, onun bu halini biliyorlardı. Bu sefer de meseleyi çaktı. Oğlunun saçlarını okşadı. Gözlerinin içine baktı. Oğlu bir şey, ama önemli bir şey söyleyecekti ama, söyleyemiyordu. Oğlan, anasının gözlerinden gözlerini kaçırdı. Ana içinden, "Tamam," dedi. "Bir şey var. Mutlak bir şey var." Memede baktı. Memed, hareket edecek, kırıdayacak halde değildi sanki. "Söylediyemeyecek," dedi, "kolay kolay."

Dayanamadı:

"Çıkarsana şu diliyin altındakini Memedim!"

Memed bunu duyunca ırkıldı. Yüzü kül oldu.

Ana:

"De çıkar," diye tekrar etti.

Memed başını yere dikti:

"Ben," dedi, "bu gece Hatçeyle konuştum. Kaçmaya karar verdik."

Ana:

"Sen aklını mı yitirdin Memed?"

Memed:

"Düşündük ki, sen köyde kalırsan, Abdi Ağa, sana zulmeder. Sen de bizimle gel Çukurovaya. Kasabada yerleşiriz."

Ana aynı şiddetle:

"Sen delirdin mi?" dedi. "Ben yurdumu yuvamı, evimi barkımı bırakır nereye giderim? Hem sen elin kızım alır nereye götürürsün?"

Memed:

"Öyleyse ne yapalım? Sen bir akıl ver."

Ana:

"Ben sana yüz kere söylediğim. Vazgeç bu Hatçeden. Yüz kere, bin kere söylediğim. Vazgeç! Onu Abdi Ağanın yiğenine nişanlıyorlarmış. Olmaz. Böyle kafalardan vazgeç!"

Memed:

"Vazgeçmem. Abdi Ağa olmazsa, kim olursa olsun. Vazgeçmem. Abdi Ağa herkesin gönlünün ağası mı? Alır kaçarım. Benim bir tek korkum var, o da sana zulmederler. Benim korktuğum bu! Yoksa... evelallah..."

Ana:

"Evimi barkımı yurdumu yuvamı bırakıp da hiçbir yerlere gidemem. Sen, al git Hatçeyi. Gene de sana derim ki oğlum sen yalnızsin. Bundan iyilik çıkmaz. Karşında beş köyün kocaman ağası var. Kızı onun yiğeni istiyor. Bunun sonu iyi çıkmaz. Vazgeç bu işten. Kız mı yok sana!"

Memed kızdı. Anasma karşı pek az kızmıştı:

"Kız yok," dedi. "Dünyada Hatçeden gayrı kız yok."

Memed bir daha ağzını açmadı.

İki gün sonra duyuldu ki, Abdi Ağanın öteki köydeki yiğeni Hatçe için dünür göndermiş. Dünürleri arasında Abdi Ağa da var. Çığırıp bağırmamasına, çağrımasına bakmadan, kızı ilk gelette Abdi Ağanın yiğenine veriyorlar. Abdi Ağanın yiğeni bulunmaz kismet. Kızı kendi gönlüne bırakıksan, ya çingeneye varır, ya davulcuya. Hatçeyse ağlar ağlar avunur.

İki gün sonra da nişan takıldı. Abdi Ağa da gelinine bir beşi biryerde taktı.

Nişandan sonra köyün içine bir dedikodudur yayıldı. Kadınlar konuşuyor, çocuklar konuşuyor, yaşlılar, gençler, erkekler konuşuyordu:

"Memed, kaçırır onu. Yedirmez Hatçeyi Abdi Ağanın kel yiğenine."

"Korkar Memed."

"Hiç de korkmaz."

"Memedin gözünde kimse korkuyu göremez."

"Göremez."

"Memed bu!"

"Memed olsun. Memed kaç para eder. Abdi onu parça parça ettirir de leşini itlere attırır."

"Bir kere kızmasın... Attırır mı attırır."

"Memed kızı alır da gider."

"Nereye gider?"

"Nereye gider? O gidecek yeri bilir."

"Nereye gitse, yılanın deliğine bile girse, Abdi Ağa onu bulur çıkarır."

"Abdi Ağanın eli kolu uzun. Hükümet var arkasında..."

"Hükümet de var, Kaymakam da, Müdür de var. Karakol Onbaşı da var."

"Her gün Müdür iner evine."

"Vallahi yüreğim parçalanıyor şu Memede."

"Geldi yabanın köylüsü de elinden aldı."

"Dün gördüm Memedi..."

"Vay fıkara!"

"Evlerinin arkasında gördüm. Yüzü sapsarı. Zehir sarısına kesmiş. Yeşil sarı."

"Ben de gözlerinden korktum. Bir hoş ışıklı gözleri var."

"Fıkara, nişan yapıldı yapıtlı evden çıkmıştı..."

"Karanlık bir köşede..."

"Akşamadek... Düşünürmüştür..."

"Kara sevda... Zor!"

"Kara sevda deli eder insanı."

"Memed yarı deli zaten..."

"Kızı her gece bağlarmış anası. Elini ayağını kendirle bağlamış."

"Kilit üstüne kilit!"

"Dönenin de hali kötü."

"O da oglundan korkuyor."

"Abdi Ağa da duymuş meseleyi..."

"Vay fıkara Memed!"

"Duymuş da gülmüş..."

"Kızın iki gözü iki çesme..."

"Vay fıkara Memed!"

"Abdi Ağanın kel yiğeni, gelmiş fiyaka satıyor. Dolanıyor köyün içinde."

"Boynuzlu..."
"Geyik boynuzları..."
"Geyik..."
"Zulüm."
"Vay fıkara Memed!"
"Zulüm."
"Kahrından ölmeyece Memed..."
"Asıl kız ölecek kahrından..."
"Ayıran kör olsun..."
"Yavaş yavaş söyle..."
"Onmasın inşallah..."
"Sürüm sürüm sürünsün."
"Kurt işlesin tenine inşallah."
"Yılancılar çıkarsın da yılın yılın yatsın."
"Yavaş yavaş..."
"Gözlerinde çakırıldıktan bitesi."
"Beş köy kendinin, şu dağlar da kendinin."
"Dünya parayla alınır. Yürek alınmaz."
"Vay fıkara Memed!"
"Görsün Abdi. Görsün ne işler getirecek Memed onun başına. Siz hele durun."
"Öldürse..."
"Öldürse eli nurlanır."
"Memed daha çocuk."
"Vay fıkara Memed!"
"Çocuk ama..."
"Yılda kaç tane dağ keçisi vurur Memed?"
"Say!"
"İğnenin deliğinden kurşun geçirir."
"Abdinin gözlerinin bebeğinden inşallah."
"Yavaş söyle yavaş!"
"Bir silah geçse eline Memedin, koymaz Abdiye."
"Koca Ahmet dağda olaydı bu sıralar..."
"Gelirdi köye, bozardı nişanı, verirdi kızı Memede."
"Bir silah geçirse eline..."
"Memed hakkından gelir onun."
"Keşkii!"

"Köylü o günleri görse... Kırk gün kırk gece şenlik eder."

"Kara sevdalıları ayıran iflah olmaz."

"Olmaz inşallah."

"Memedden bulmazsa, Allahtan bulur."

"Bulur inşallah."

"Yavaş yavaş!"

"Neredesin Koca Ahmet. Kendini göstereceğin gün bugündür."

"Koca Ahmet Dağıstanda çift sürüyormuş. Avrattan korak olmuş."

"Memed kasabaya gitmiş."

"Yer yapıyor kendine."

"Şu kel yiğenine bir şey olsa..."

"Bir yıldırım düşse tepesine."

"Durup dururken canı çıkıverse."

"Çıkıverse..."

"Memed alsa kızı. Alsa götürse..."

"Memed alsa kızı..."

"Alsa götürse kızı..."

"Ben Hatçeyi bilirim. Öldürür kendisini."

"O ölürsen Mened de yaşamaz."

"Vay fıkara Memed!"

"Vay fıkara Done! Kocasız kaldı genç yaşımda. Oğulsuz kalmasın."

"Oğulsuz kalmasın."

Bir köy insanı tek mil konuşuyordu. İçlerine dert olmuştu Memedin işi. Ama ellerinden bir gelir yoktu. Bu konuşmalar Abdi Ağanın kulağına dakikası dakikasına gidiyordu. Köyde "çit" dese, o duyardı. Olup biteni, köylünün neler konuştuğunu bir bir biliyordu.

Adamını gönderdi. Memedi evine çağırıldı bir gece. Memed, süklüm püklüm gelip karşısına el pençe dikildiğinde, bas bas bağırarak:

"Ula namussuz nankör! Köpek gibi kapımda büyüdü. Adam oldun. Ulan namus düşmam! Duydum ki yiğenimin nişanlısına göz dikmişsin..."

Memed taş kesilmiş kırıdamıyordu. Yüzü duvar gibi

bembeyaz olmuştu. En ufak bir hareket yoktu. Yalnız, o iğne ucu kadar küçük pırıltı gelip gözbebeklerine oturmuştu.

Abdi Ağa:

"Bana bak Memed!" dedi. "Bu köyde yaşamak, ekmek yemek istiyorsan benim dedığımden ayrılma. Sen çocuksun. Sen bilmezsin. Sen beni bilmezsin. Ben adamın ocağına incir dikerim. Duydun mu ekmeksiz, nankör? Ben adamın ocağıma incir dikerim."

Geldi Memedin kolundan sertçe tuttu:

"Bana Abdi derler," dedi. "Ben adamın ocağıma incir dikerim."

Memed susuyordu. O sustukça öteki kızıyor, bağıriyordu.

"Ulan ekmeksiz oğlu ekmeksiz..." diyordu. "Kimse benim yiğenimin nişanlısına göz dikemez. Ben adamı parça parça eder de leşini köpeklere atarım. Bana bak! O kapıdan bir daha geçmeyeceksin. Anladın mı? Geçmeyeceksin. Anladın mı?"

Memedi birkaç kere sert sert sarstı. Taştan ses çıktıyordu da ondan ses çıkmıyordu. İşte bu sessizlik kudurtuyordu Abdi Ağayı. Birden kendini kaybedip Memedi tekmelemeye başladı. Memed onu öldürmemek için kendini zor tutuyordu. Dişi dişini yiyordu. Avurt etleri dişlerinin arasındaydı. Isırıyor, yiyordu avurt etlerini hırsından. Ağızı kan içinde kalmıştı. Kafasında sapsarı bir ışık şavkıdı.

"Defol buradan! Sizlere iyilik yapmak, sizleri büyütüp adam etmek haram zaten. Besle kargayı gözünü oysun. Defol, itin oğlu."

Dışarı yarı baygıñ, yarı sersem çıktığında, yere kocaman bir tükrük attı. Tükrük bir avuç kandi.

Evler, ağaçlar, kayalar, yıldızlar, ay, toprak ne varsa dünyada, hepsi karanlığın içinde kaybolmuşlar, erimişlerdi. Usuldan usuldan karanlığın üstüne yağmur çiseliyordu. Yağmurla birlikte, hafif de bir yel esiyordu. Yel, soğuk bir yeldi. Arada bir, durup durup köpekler karanlığa havlıyorlardı. Sonra, yalnız bir horoz uzun uzun öttü. Vaktinden önce öten bu horozu sahibi sabahleyin erkenden mutlak kesecektir.

Uzaktan, dağın ötesindeki yoldan bir çingirak sesi geliyordu. Bir ara çingirak sesi kesiliyor, sonra tekrar başlıyordu. Bu, gelen yolcuların yorgunluğuna alamettir.

Memed, hayli zamandır, kocaman dalları şemsiye gibi açılmış dutun yanındaki çitin altına sinmiş bekliyordu. Memed düşünüyordu ki... Hayır, bu durumda Memed, hiçbir şey düşünmez. Memed, yalnız üzüyordu. Memed, bir şeyler duyuyordu düşünmeden. Karanlığa yağmur çiseliyordu usulden. Karanlık bastığından beridir ki Memed, bu yağmuru yiyordu. İçine geçmişti. Bazı bazi bir titreme alıyor, sonra geçiyordu. Çitin ötesinde bir patırtı duydu, kulak kabarttı. Bu, çitten atlayan bir kediydi. Öyle sandı. Anası düştü aklına bir ara. Etini kesmişler gibi bir yerleri ağrıldı. Yüreğinde bir zehir acılığı duydu. Bir sızlama. İşkence edeceklerdi anasma... Çok uzakta bir şimşek çaktı. Karanlıkta erimiş dutun gövdesini, dallarını yaldızladı. Medin de içinin karanlığından bir ışık yolu geçti. Uzun bir ışık yolu.

Bu anda bütün köy, atıyla, eşeğiyle, sığırı, keçisi, koyunu,

böcekleri, tavukları, kedileri, köpekleriyle uyuyordu. Düşmanlıkların, kinlerin, sevgilerin, korkuların, kaygıların, yiğitliklerin üstünü kalın bir uykuya örtmüştü. Düşler çarpışıyordu. Düşler yaşıyordu şu anda.

Görüş sahası ne kadar dar olursa olsun, insan inuhayyilesi genişir. Değirmenoluk köyünden başka hiçbir yere çıkmamış bir insanın bile geniş bir hayal dünyası mevcuttur. Yıldızların otelerine kadar uzanabilir. Hiçbir yer bulamazsa Kafdağının arkasına kadar gider. O da olmazsa, düşlerinde yaşadığı yer başkalaşır. Cennetleşir. Şimdi, şu anda düşler veryansın ediyor dur uyukların altında. Şu fıkara, şu kahırlı Değirmenoluk köyünde, değişmiş dünyalar yaşanıyor.

Memed de düş görüyordu. Hem korkuyor, hem düş görüyordu. Kafasında birden, bir şimşek çaktı. Çukurovanın bol güneşinin kafasında parçalandı, büyüdü, genişledi, aydınlandı. İçindeki ışık seli durunca Memed endişelendi. Korktu. "Ya gelmezse," diye düşündü. "Ya gelmezse ne yaparım?" Kafasından türlü ihtimaller geçti. "Gelmezse, ben bilirim yapacağımı," dedi. Eli tabancasının kabzasına gitti. Tabancası aklına gelince bütün korkuları siliniyor, çaresizliğini unutuveriyordu.

Tabancasını düşünüyordu ki çok hafif bir ayak sesi duydu. Az önce düşündüklerinden utandı. Gelip başında duran Hatçeydi. Gündüz olsaydı da Hatçe, Memedin yüzüne baksayıdı. Önce yüzünün sapsarı kesildiğini, sonra yavaş yavaş kızardığını görür şaşardı. Başka şeylere, belki korkuya yorardı bunu.

"Çok beklettim," diye özür diledi. "Anam bir türlü uymuyordu."

El ele tutuşup korka, sine uzaklaştılar. Toprağa öyle usturuplu basıyorlardı ki, en küçük bir çırtı bile çıkartmuyorlardı. Toprağa basmıyorlardı sanki.

Köyü çıkışcaya kadar, nefes bile almadılar dersek, doğrudur. Köyü çıktıktan sonra da ki, korkuları biraz azaldı, kendilerini azıcık serbest hissettiler.

Hatçenin bohçasını Memed taşıyordu. Hatçe bohçasını, Memed yoruldu diye istedi, öteki vermedi.

Tam sırasıymış gibi, çiselemekte olan yağmur delicesine bastırdı. Yanlarında, arkalarında, önlerinde şimşekler çakıyor-

du. Kayalığı geçtikten sonra bir ormana düştüler. Çakan şimşeklerden arada bir orman işiyor, ortalık gündüz gibi oluyordu. Ağaç gövdelerinden oluk oluk suların aktığı görülmüyordu ışıkta. Hatçe hıçkırarak ağlamaya başladı.

Memed kızdı:

"Tam da ağlayacak sırayı buldun," dedi.

Ortalık ışiyincaya kadar, ormanda bir minval üzere yürüdüler. Nerede olduklarının farkında değildiler. Yağmursa, hala yağıyordu.

Hatçe, her adımda yağmura:

"Allahın kahrı gazabına uğra!" diye beddua ediyordu.

Ortalık iyiden iyiye ışınıncı, bir kaya kovuğu buldular sığındılar. Ayakta durmuşlar, ikisi iki yerden tır tır titriyorlardı. Elbiseleri vücutlarına yapışmıştı. Hatçenin saçlarının ucundan hala yağmur altında yürüyormuş gibi sular sızyordu.

Memed, dişleri biribirini döverek:

"Kav ıslanmamışsa, bir ateş yakar ısınınız, kurunuruz," dedi.

Hatçe kıvançla gülümşedi.

Memed:

"Gülme," dedi. "Öyle bir yağmur yedik ki, değil deri kesenin içine, derimizin altına bile geçti."

Bel kayışına bağlı keseyi elleri titreyerek açmaya uğraşıyordu. Bütün umut, kurtuluş buradaydı. Gözleri kesenin içine dikilmişti. Sonra göz göze geldiler gülümseriler. Kesenin içine su işlememişti.

Memed:

"Bu keseyi kim yapmıştır biliyor musun?"

Hatçe:

"Yok," dedi.

"O, evine kaçtığım Süleyman Emmi var ya, o yaptı. O zaman dan beri onun yadigarını saklarım."

Telaşlı telaşlı etrafına bakındı.

"Hiçbir kuru şey yok ki ellerimi kurulayım. Elim deince kav ıslanacak."

Hatçe:

"Aman tutma kavı yaşı ellerinle," dedi.

Memed:

"Bak nasıl kurularım!" diye övündü.

Kovuğun arka tarafına doğru gitti. Oraya yağmur işleme-miştir. Toprak, kupkuru tozlanıyordu. Ellerini toprağa soktu, toza beledi. Tozlu ellerini havaya kaldırıp, Hatçeye:

"Oldu mu?" dedi.

Hatçe gülümsemi.

Memed:

"Git Hatçe," dedi. "Git de çalı çırrı topla!"

Hatçe kovuktan dışarı, yağmura fırladı. Biraz sonra, kocaman bir kucak çalıyla geri döndü. Çahlar ıslaktı ya aslında ku-rumuşlardı. İnce ince kırdılar, kovuğun orta yerine yiğdilar. Memed, kavı çaktı. Çaktı ama, kav yansa bile, tutuşturmadır ki çalayı. Çalının tutuşması için küçükük de olsa yalmış gereklidir. Ne yapsalar?

Memed:

"Dur sen burada," dedi. "Ben gideyim çira bulayım."

Az sonra elinde yağlı bir çirayla döndü. Kocaman, iki ağızlı hançerini çıkardı, çirayı yardı. Kav çirayı da ateşlemez. Ona da yalmış gereklidir. Küçük bir yalmış olsa çira alışıverir. Bir kibrıt olsaydı şimdilik... her şey kolaydı ama... kibrıt de almıştı Memed. Ama kibrıt ıslanmış, çorba gibi olmuştu.

Memed:

"Hatçe," dedi, "azıcık kuru bez bulamaz mıyız?"

Hatçenin dişleri şakırdıyordu.

"Bohçayı bir açayım bakayım. Belki ortasına su geçmemiştir."

Dışarda, yağmur veriştiriyyordu. Aynen gök delinmiş gibi.

Hatçe bohçayı açtı. Aradı taradı. Entarilerinin içinde sıkışık kalmış bir mendil buldu. Bu, Memedin ona ilk hediyesiydi. Kirmızı benekli bir mendildi. Kadımlar köyde böyle mendilleri başlarına bağladırlardı.

"Bu var kuru," diye Memede gösterdi.

Memed mendili tanıdı.

"O mu var?" dedi. Bir hoş olmuştu mendili görünce.

Hatçe:

"O," dedi.

Memed, birazıcık kızgın:

"Burada donup öleceğimi bilsem, onu gene yakmam."

Hatçe:

"Belki entarilerde kuru bir parça bulunur."

Memed:

"Getir hele," dedi.

Hatçe, bohçayı getirdi.

Memed, karıştırdı karıştırdı bohçayı:

"Ohhooo," dedi, "bunlarda bir kuru parça değil, yüz parça bile bulunur."

Hatçe:

"Bulunur," dedi. "Hepsini yak da çıplak gezelim."

Memed:

"Bu gidişle öyle olacak."

Kuruca bir entarinin iç astarını söktü. Çakmağı çaktı. Kavı, bez parçasının içine koydu. Üflemeye başladı. Üfledi babam üfledi. Yorulunca bezi Hatçeye verdi. Bu sırada tam yanlarına bir yıldırım düştü. Yer hafiften sarsıldı. Ağaçlar çatırdadı. Hatçe, elindekini yere düşürdü. Memed, eğildi yerden aldı. Avurdunu şişirerek yeniden üflemeye başladı. Avurdu acımıştı. Bezin üstünü küçükük bir alev yalayınca sevindi. Hemen öbür elindeki çırayı tuttu. Çira çizirdayarak ateş aldı. Birkaç tane çırayı birleştirdi. Ortadaki çalı yiğinına soktu, etrafını besledi. Yağmur gitikçe şiddetleniyordu. Gökyüzü bir kara dumandı. Boyuna da şimşek çakıyor, yıldırım düşüyordu. Şimşekler bir an için de olsa, dünyayı yaldızlıyorlardı. Her şimşekten sonra, Memedin içi, bir sarı pırıncı pırıltısına boğuluyordu.

Ateş büyüdü. Memed, boyuna üstüne odunlar yiğiyordu. Odunların suları çekilince ateş alıyorlardı. Kocaman kocaman yalımlar parlayıp oynasıyorlardı. Üzerlerindekini çıkardılar, oradaki bir dalın üstüne serdiler. Dalı da ateşin yanına çektiler. Hatçe utanıyordu. Bu sebepten bir türlü iç gömleğini, donunu çıkaramıyordu.

Memed:

"Çıkar onları," dedi. "Çıkar da titremen geçsin."

Hatçe yalvarırcasma baktı:

"Bunlar da üstümde kurusun," dedi.

Memed:

"Üstünde kurumaz," diye kızgınlıkla söyledi. "Üstünde kuruyuncaya kadar, sen soğuktan ölürsün."

Hatçe, Memedin kızdığını anlayınca, gömleğini çıkarmaya başladı. Omuzları yuvarlak, esmerdi. Gömleğini çıkarır çıkarırmaz çalıya attı, memelerini avuçlarına aldı kapadı. Omuzları titriyordu. Boynu, bir kuğu boynu gibi uzun, hoştu. Küçük birer saç parçası kulaklarının arkasına doğru kıvrılıyordu. Örgülü kara saçları, arkasına dökülmüş, kuluncunu baştan başa örtmüştü. Memeleri ellerinden, parmaklarının arasından taşıyordu. Sarı, ayva tüylerin yerleri soğuktan kabarcıklanmıştı. Isınınca kabarcıklar kayboldu. Ten dümdüz oldu. Pembeleşti hafiften.

Memed, gözlerini Hatçeye dikmişti. İçinde, dayanılmaz bir arzu duydu.

"Hatçe!"

Hatçe, bu sesten, bu biçimde söylenişten ürperdi. Ses, her şeyi söylüyordu. Anladı.

"Memed," dedi, "şimdi köyde kiyamet kopuyordur. Şimdi bizi fellik fellik arıyorlardır. Bulurlarsa diye korkuyorum."

Memedin içinde de aynı korku vardı. Belli etmedi:

"Nasıl bulacaklar bu ormanın içinde bizi? Sen de!.."

Hatçe:

"Bilmem," dedi. **"Bilmem ama, ben korkuyorum."**

Uzun zaman sustular. Yağmur da azıcık yavaşladı gibi. Ateş gittikçe büydü. Yandaki kayalar bile ısındı. Taban toprağı da kurudu. Hatçe kuruyan gömleğini giydikten sonra donunu çekardı. Memed, onun taze, dolgun bacaklarını gördü. Çoktan beri, içindeki arzu, dayanılmaz bir hale gelmişti.

Tekrar, aynı şekilde:

"Hatçe!" dedi.

Hatçe:

"Korkuyorum Memed," dedi.

Memed, yanına doğru yanaştı, sıkı sıkıya, acıtacak kadar bileğini tuttu. Hatçe öteye öteye gitti. Memed, Hatçeyi bütün gücüyle sardı. Öptü. Hatçe kendini birden bırakıverdi. Memed, onu kayanın dibine doğru sürükledi. Hatçenin kalm dudakları

aralık kalmış, gözleri kapanmıştı. Hatçenin eli ayağı tutmuyordu. Usuldan usuldan, "Korkuyorum etme Memed," diyordu.

Büyük ateşin yalımları üzerlerine doğru uzanıyordu. Yalımlar, kayaları yalıyordu.

Neden sonradır ki kendilerine gelebildiler. Memed, Hatçeyi elinden tuttu. Yattığı yerden kaldırırmak istedî. Hatçe azıcık doğruldu. Sonra, arkası üstü gene yattı. Korkusu tamamen gitmişti. İçinde bir eziklik, vücutunda yorgunluk kalmıştı. Sonra, kendi kendine kalktı. Bacakları, sırtı, kalçası toprağa belenmişti.

Hatçe, kadın olmuştu.

9

Ana, şafaktan önce kalktı. Hatçenin yatağına baktı. Yatağın içi doluydu. Hiç şüphelenmedi. Sabah olup da Hatçe her zamanki vaktinde yataktan kalkmayınca yüregine tıpti. Korkusu doğruydu. Yorganı ayrıca yıldırımla vurulmuşa döndü. Hatçe, bir yastığı yorganın altına uzunlamasına koymuş, onun yerine yastık yatıyordu yorganın altında. Bu, Hatçenin geceden kaçtığını gösteriyordu. Bu yastık oyununu da çabuk haberlenmesinler diye yapmıştı.

Yorgan kadınının elinde kalakalmıştı. Ancak, kocası kendisine sesleninceki kendine geldi. Yorganı elinden bıraktı.

Toros köylerinde töre yerine geçmiştir. Kızı kaçan, atı, öküzü, horozu çalınan evinin kapısına çıkar, bütün köye, çekemeşenlere, gözleri kaldırımayanlara basar küfürü. Saatlarca durur durur küfreder. Köylü hiçbir cevap vermez ona, aldırma, küfредenin bir zaman sonra hırsı iner, ondan sonradır ki, ciddi ciddi olayın üstüne konuşulur.

Kocasına:

“Kız gitmiş,” dedi. “Şimdi nişliyelim?”

Koca aşikar bir sevinç çığlığı attı:

“Çok şükür Allahıma,” dedi. “Çok şükür. Hiç gönlüm yoktu, Abdi Ağanın kel yiğenine vermeye kızı. Çaresizlik belimi büküyordu. Çok şükür...”

Kadın:

“Sus,” dedi. “Sus! Bir duyan olmasın, Abdi Ağa, kızı biz kaçırttık sanır da derimizi yüler.”

Sonra ana, töre olduğu üzere, evin kapısına çıktı usul usul dövünmeye baktı. Dövünmek hiç de gelmiyordu içinden. Kimseye küfredemiyordu. Bağıramıyordu da. Sallanıyordu boyuna.

Yalancıktan:

“Vay benim başına gelenler!.. Kızım! Kızım! Sürüm sürüm sürüunesin inşallah. Namusumu iki paralık ettin kızım! Kahrol! Kızım! İki gözün önüne aksın kızım!”

Kocası, çok sert:

“Gel içeri,” dedi. “İyi yaptı kız. Gönlünün istediği ile kaçtı ya. Nolursa olsun. Hiç sesini çıkarma avrat! Bağırmaya. Git, Abdi Ağaya söyle durumu. Kızı da beddua etme! Gel içeri.”

Kadın, kocasının dediğini tuttu. Başına, kara bir yazma bağladı. Doğru, Abdi Ağaya gitti.

Abdi Ağa, kadını görünce:

“Oooo, nerelerdesin bacım? Hiç uğramaz oldun Ağayın evine. Otur söyle yanıldan.”

Kadın, oturdu ağlamaya başladı. Kadını böyle ağlar, başında kara yazma görünce, Abdi Ağanın da yüreğine tip etti.

Telaşla:

“Ne var bacı?” diye sordu.

Kadın, başını yere eğmiş boyuna ağlıyordu. Cevap vermedi.

Abdi Ağa:

“Söyle!” diye bağırdı. “Allahın belası söyle!”

Durdu düşündü:

“Söyle gelinime bir şey mi oldu?”

Kadın:

“Ağam...” dedi.

Ağa:

“Söyle,” dedi.

Kadın yeniden:

“Ağam! Ağam!” dedi sustu. Hıckırıklar sözünü kesiyordu.

Ağa:

“Kadm,” dedi, “Allah senin belanı versin. Çatlatma adamı.”

Kadın, gözlerini kuruladı:

“Kaçmış,” dedi. “Yatağına yastık yatırmış, ilk akşamdan kaçmış.”

Abdi Ağa gürledi:

"Vay!" dedi, "Vay! Bu da mı gelecekti başıma? Abdinin gelini bir yanaşmayla kaçacaktı, öyle mi?"

Sonra, kadına döndü şiddetli bir tekme attı.

"Bu köyü tepeden tırnağa yakarım. Ateşe vurur yakarım."

Durdu, bir an düşündü. Kadının kolundan tuttu kulağına eğildi:

"Dönenin öksüzü mü kaçırılmış?" diye sordu.

Kadın, gözyaşlarını yazmasıyla silerken, başıyla "evet" işaretti yaptı.

Abdi Ağa yerinde duramıyordu. Adamlarını çağırıldı. Bütün köylüleri çağırıldı. Bu onun köydeki itibarı için büyük bir darbe olmuştu. Bunun altından kalkmaliydi.

"Görsün," diyordu. "Görsün o ekmeksiz, ipsiz. Ben, ona ne yapacağım görsün! Parça bölük ederim. Parça da bölümük."

Meseleyi az zamanda bütün köy duydu. Bütün köy, düğün bayram yapıyordu. Karısı, genci, çocuğu, kızı hep bir ağızdan sevinç çığlıklarını atıyorlardı. Ama, Abdi Ağadan gizli. Abdi Ağanın, onun adamlarının yanında köylü, onlardan daha üzgün görünüyordu. Fısıltıyla konuşuyorlardı.

Yağmur durmadan yağıyordu. Köylüler yağmurun altına dökülmüşler, biribirlerine sokulmuşlar konuşuyorlardı. Öbek öbek toplanmışlar. Yağmur altında evden eve gidip gelmeler, yağmur altında büzülerek, ağız ağıza konuşanlar... Suya batmış gibi sırlısklam her biri...

Derken alay-ı vala ile öteki köyün insanları, başta nişanlı olmak üzere sükün ettiler. Her birinin elinde bir av tüfeği vardı. Nişanlı ateş saçıyordu. Avuru zavuru köyü tutmuştu. Yakarım da yakarım... Doğru Memedlerin evine gitti. Done, bu sırada, evinin içinde oturmuş, dünyadan habersizmiş gibi duruyordu. Nişanlı aynı hızla kapıda attan indi, içeri girdi. Kadını saçlarından yakaladı. Sürye sürüye Abdi Ağanın kapısına kadar getirdi. Kadını Abdi Ağa da gördü. Kendini tutamadı. Geldi çizmelerinin ökçeleriyle çiğnemeye başladı. Dönenin ağızından çit çıkmıyordu. Her bir yanu çamura batmıştı. Gözleri bile çamurdan görünmüyordu. Abdi Ağa, kadını bıraktıktan sonra, bu sefer de nişanlı çiğnemeye başladı. Bırakıyor, ayluda bıyıklarını geveleyerek dolaşıyor, tekrar kadına gelip çiğnemeye başlıyor-

du. Kadınının ağızından sızan kanlar, çamura karışıyor, aşağılara kadar, kırmızı bir şerit olarktan uzayıp gidiyordu.

Abdi Ağa, tepeden tırnağa sinir kesilmişti. Konuşmadan avluda dolanıp duruyordu. Kimseyi de gördüğü yoktu. Yöredekiler dolanıp duran Abdi Ağaya dikmişler gözlerini, ne söyleyecek diye bakınıp duruyorlardı. Önemli bir karar vereceği zaman, sakalının bir parçasını şahadet parmağına dolar çekerdi. Şimdi de çek babam çek ediyordu. Gelip ortada durunca, ses soluk kesildi, herkes ona bakmaya başladı. Parmağına doladığı sakalını bıraktı, sıvazlamaya başladı:

"Beni dinleyin," dedi. "Şimdi onlar bu yakınlardadır. Ya kayalıkta, ya ormanlıktadır. Arayacağınız. Yalnız bu kadar kabalıkla olmaz. On kişi kadar. Bulunca öldürmeyecek, eğer ben yoksam orada, bana getireceksiniz. Onun hesabını ben göreceğim. Abdi Ağanın gelini nasıl kaçırılmış, ona ben öğreteceğim."

Abdi Ağa, lafini bitirince, öteki köylü Rüstem atıldı. Kel kafalı, çiçek bozuğu yüzlü, koca burunlu biriydi:

"Ben söyleyim de, beni dinle ağam," dedi. "Dün akşamdan beri yağmur çiseliyordu değil mi?"

Birkaçı birden:

"Öyle," dedi.

Rüstem sordu:

"Çamurda iz kalır değil mi?"

"Kalır," dediler. "Kalmasa bile... İsterse kalmasın. Belki de kayaklılardan gitmişlerdir. İz izlemeliyiz. Yakındadırlar. Mutlaka bulacağız. İz..."

Abdi Ağa:

"Üç kişi de kasaba yoluna gitsin. Duydum ki, kasabaya kaçmış..."

Sonra döndü, Rüsteme sordu:

"Kim izleyecek izi?"

"Topal Ali var."

Birkaç ses:

"Topal Ali, eğer gönlü isterse, yağmur olmasın isterse, kuru toprağı, kayayı, kuşu bile izler," dedi.

Rüstem:

"Kuşu bile izler. Yeter ki kanadının bir yanı azıcık toprağa deşsin. Uçan kuşu bile izler."

Abdi Ağa:

"Hemen getirin neredeyse, Topal Ali," diye emir verdi.

"Topal Ali burada," dediler.

Topal, bir ayağını ta arkadan sürüyüerek, sektörde sektire Ağanın karşısına geldi dikildi:

"Ağam," dedi, "korkma onun için. Hiç kalbine keder getirme. Eğer İnce Memed toprağa bastıysa, ben onu bulurum. Kuş olup uçmadıysa ben onu bulurum. Yüreğine hiç gam, keder getirme..."

Topal Alinin köylüleri de boyuna Aliyi, öteki köylülere, Ağaya övüp duruyorlar.

"Bu Topal Ali bizim köyde ne kadar hırsızlık olduysa buldu."

"On beş yıldır bizim köyden iğne bile çalınmadı."

"Topal Alinin yüzünden..."

"Topal Aliynen geyik avına gitmeli..."

"Taşların, kayaların üstünde hiç iz görünür mü? Topal Ali kayalardan iz süre süre geyiğin otladığı yere kadar götürür."

"Topal Ali demişler buna Ağam!"

"Bu yanlarda sansar kalmadı."

"Topal Alinin yüzünden."

"İnce Memed çocuğu göğe çekilmişse de bulur."

Hiçbir kalabaklığa girmeyen, köyen içine bile binde bir çikan Hösük de gelmişti Ağanın evinin önüne. Hani Pancar Hösük var ya, işte o. Hösük Topal Aliyi eskiden beri tanırdı. Topal Aliyle, yıllardan beri bir tarlada, yan yana çift sürerlerdi. Topalın ne yaman bir izci olduğunu bilirdi. Zaten bu yanlarda bilmeyen yoktu. Abdi Ağa da duymuştu ününü Topalın. Köylülerin onu bu kadar övmeleri tanıtmak için değil, övünmek içindi.

Hösük baktı ki Topal, Memedin izini sürdürmeyi üstüne aldı. Topal, Memed neredeyse, hangi yolda beldeyse, mağarada kovuktaysa eliyle koymuş gibi bulacaktı. Nasıl etse de şöyle çaktırmadan Topalla bir konuşabilse. Topal onu kırmazdı. Bunca yıl birlikte tuz ekmek yemişlerdi. Topal hayran, köylülerin Ağaya kendisini övmelerini dinliyordu.

Onlar Topalı övdükçe, Topal da: "Evelallah sayende Ağam..." diye kabariyordu.

Yiğit adam desinler, iyi adam desinler, Topal gibi adam yok şu köyler içinde desinler. Topal Alinin umurunda değildir. Orası bile olmaz. Yalnız, "Topal gibi izci bulunmaz," dediler miydi kıvancına sınır olmazdı.

Topala işi düşenler, bir iki gün önce, Topalın kulağının duyaracağı yerlerde, "Topal gibi izci var mı bu dünyada! Böyle izci!.. Adana toprağını bir bir gez bulunmaz. Analar bir tek izci doğurmuş, o da Topal Ali," diye konuşurlar, konuşmalarını Alinin duyduğunu anlayınca, ona başvururlardı. Bundan sonra Topal Aliden istedikleri neyse alırlardı. Böyle bir adamin işini Ali, ölüür gene yapardı.

Topal, kalabalıktan ayrılip izin başını bulmak üzere Hatçelerin evine giderken Hösük arkasından yetişti:

"Dur hele Ali," dedi. "Sana bir çift sözüm var."

Ali:

"Oooo Hösük kardeş!" diye boynuna sarıldı. "Hösük kardeş seni bir göresim geldi ki sorma gitsin. Bugünlerde ziyareti gelecektim. Yaa Hösük kardeş. Ne var, ne yok Hösük kardeş? Hösük kardeş? Şu işi bitireyim de bu gece sende kalırım. Hösük kardeş. Buluyum şu oğlani... Simdicik bulurum. Ne var insan bulmada?.."

Hösük:

"Şöyle arkamdan gel! Kimse görmesin konuştuğumuzu. Ağa, benden şüphe eder."

Topal Ali merakla Hösüğün arkasına düştü. Demin azıcık durmuş olan yağmur iri tanelerle tekrar düşmeye başladı.

Ağanın evinin önünde Topal Aliye at hazırlıyorlardı. Atla iz sürüülür mü? Topal Ali gözü kapalı bile sürer böyle izi.

Hösük, bir damın karartısına vardı sindi. Yanına gelen Aliye kırgın:

"Bre kardeşim, gel otur yamma şöyle. Bre Ali, nasıl edip de teslim edicen fikarayı Abdiye. Sen bunu nasıl yaparsın?" dedi. "Kıyma İnce Memede! Kıyma öksüze! Kıyma İbrahim'in bir oğluna! İbrahim gibi iyi adam var mıydı? Seni de çok severdi. Mezarında kemikleri sizler sonra. Bilirim. Hemen şimdi elinle koy-

muş gibi bulursun. Abdi ona çok kötülük eder. Kötülüğü sen etmiş olursun ona. Sana bir şey söyleyim mi Ali? Sen bunların yolunu şaşırt bugün. Memed, bugünü de geçirirse kurtulur. Çocukluğunda Memed, Kesme köyündeki Süleymanın evine kaçmıştı. Herkes öldü sandıydı onu. Altı ay mı, bir yıl mı sonra ne, ben gördüm de anasına ben haber verdim sağlığını. Yaa öyle olduydu o zaman. Herkes öldü biliyordu oğlani. Başını sokar bir yere. Gel kardeş şaşırt bunları. Kim bilir fikaracıklar şimdi bu yağmurda yaşıta nereye sokuldular? Bu kıyamette neredeler acep şimdii? Titreşiyorlardır şimdii. Ha Ali! Bana bir şey söyle Ali. Vazgeç bu işten."

Hösük konuşukça Topal renkten renge giriyyordu. Halbuki az önce iz sürecek, kocaman bir köyün önünde iz sürecek, kaçanları bulacak diye ne kadar seviniyordu. Hösük konuşukça, o ağzını açmıyor, toprağa bakıyordu.

O sustukça, Hösük acı acı söylüyordu:

"Ya kardeşim Ali, fikaracıklar şimdii sokulmuşlardır biribirlerine, titriyorlardır bir ağaçın altında. Üstlerinden, yağmur değil bu, bir ırmak akıyor şimdii. Bir ırmak durmadan akıyor. Ali kardeş! Korkuyorlar şimdii fikaracıklar. Adamın yüreği parçalanır hallerine! Şu yağmurun da ettiğine bak! Durmuyor etmiyor. Şunların haline acısa da dursa, dursa Ali kardeş! Bir kuş parlasa korkuyorlar... Bir sıçan kaçsa, bir kertenkele tırmansa ağaca... Yürekleri göğüslerine sığmıyor şimdii. Ha geldiler, ha gelecekler diye. Bunlar sevdalılar Ali! Karasevdalılara kötülük eden onmaz. Eli kurur. Kupkuru bir ağaç gibi suyu çekiliverir. Eli kurur. Şaşırt yollarını Ali. Kurtar karasevdalıları. Cennetten sana bir köşk hazırlır. Hemencecik hazırlarlar köşkü. De Ali! De bana söz ver!"

Hösük, Alinin gözlerinin içine, gözlerini diki baktı. Bunu yapmazsan olmaz mı, der gibi baktı. Öteki ağzını açıp tek mi çift mi demedi. Hösük, Alinin elini tutup tekrar başladı:

"Bak sana deyim ki Ali! Bunlar daha çocukluktan sevişirler. Kız, Memedi bir gün görmese yemek yiyez, gözlerine uyku girmez, hüngür hüngür ağlar. Onları Allah nişanlamış, haberin var mı Ali? Allah! Bu Memed, Kesme köyüne kaçtı da, hani ben haber verdiydim anasına, kız o gelinceye kadar hasta

yattı. Deliye döndü. Bu böyle kardaşım Ali. Bu, böyle işte! Gerisini sen düşün Alim. Sonra, tuttular kızı, verdiler Abdinin kel yiğenine. Onlar da kaçtılar. Gerisini sen düşün. Bir kuş, bir çalya sığınır. O çalya da, o kuşu saklar. Memed sana sığındı Ali. Sebep olma. Sen bu işi yaparsan Abdi sana dost olur ama, bir koca köy sana düşman kesilir. Abdi dost olsun da diyeceksin. Öyle değil Alim! İş öyle değil. Sen bilirsın Alim. Benim sana diyeceğim bu kadar."

Omuzları düşmüş, yorgun yüzü kederden değişmiş olarak Ali, Hösüğe hiçbir şey demeden ayağa kalktı. Hösük arkasından:

"Bir köy sana düşman kesilir," dedi.

Sonra, arkasından yetişip, kulağına:

"Karasevdalıları ayıranın onduğunu duydun mu hiç? Aralarına kara çaly olma sevdalıların. Yuva bozanın yuvası bozulur Ali! Bir köy bayram etti Ali, sevdalılar kavuştu diye. Çürük bir ağaca dönərsin. Bir köy sana düşman kesilir. Bak, oğlanın annesini ne hale getirdiler çamurların içinde yatıyor daha! Belki de... Düşün Ali!"

Bu sırada, at hazırlanmıştı. Aliyi çağrırdılar. Bir delikanlı hürmetlice atı tutmuş onu bekliyordu. Atın terkisinde de uzun tüylü, kara bir yamçı bağlıydı.

Yağmur siyim siyim yağıyordu.

Bütün köylü, çoluk çocuk dışarda. Bütün gözler Topalın üstünde. Topal, yüzlerce çift gözün ağırlığını, deliciliğini üstünde duyuyordu. Topal bacağına o ezeli ağrısı gene girdi. Ağrı dayanılır gibi değil. Ne zaman bir müşkül içinde kalmışsa o ağrı gelmiş, her zaman topal bacağına yapışmıştır. Dayanılır gibi değil.

Cümle köy, taşı toprağı, insanı, hayvaniyla Topala içinden beddualar ediyordu.

Hatçelerin evinin önündeki dut ağacının altında iki iz yan yanaydı. İzi sürdürdü. Önce Hatçelerin evini dört beş sefer dolandı. Köyün bütün çocukları arkasındaydı. Sonra gelişigüzel köyün içine daldı. Bir zaman köyün içinde dolandı durdu.

Hösüğün yanında, iki üç köylü duruyor:

"Topala ne söyledin?" diye soruyorlardı.

O övünerek:

"Söyledim söyleyeceğimi. Topal beni kırmaz sanırsam."

Köyün içinde başıboş dolandığını görünce sevindi. Topal, köyün içinde dolaşır da iz mi arardı? Başından aldı mıydı, sonuna kadar götürürdü izi. Çorap söküğu... Topalın böyle dolaşmasında hayırlı bir iş vardı.

Laf ağızdan ağıza dolaştı:

"Topalın böyle dolaşmasında hayırlı bir iş var."

"Kim söyledi?"

"Hösük söyledi."

"Kim?"

"Pancar."

Hösük:

"Topal, köyün içinde dolanıp duruyor. Allah bilir ya, yüreği acıdı sevdalılara. Onların yollarını şaşırtacak. De görüyüm seni Topal!"

Kel Ali:

"Ben o Topalı bilirim," diyordu. "Topal babasının izini bile sürer. Bulunca asacaklarını bile bile babasını, gene sürer izini. Yeter ki ona sürecek iz olsun. Dayanamaz. Topal, iyi adam, hoş adam, sevdalılara da yüreği parçalanıyor ya, iz sürmemek elinden gelmez. İz surmeye gelince hiçbir şey geçemez önüne onun. Kendisini öldüreceklerini bilse bile, ötesinde ölümünü görecek bile olsa, bir iz ver önüne, sürer götürür."

Hösük:

"Peki Kel Ali," dedi, "belki on kere evi dolaştı. Çoktan beri de köyün içinde dolanıp duruyor, iz sürüyor, diyelim. Memed kızı aldı da kapı kapı dolaşmadı ya. Kız kaçırın adam, arkasına bile bakmaz. Topal Aliyse iz şaşıracak adam değil. Hele bu yağmurda... Ben ona dedim ki... Ali! dedim... Bir daha bakma yüzüme..."

Kel Ali bu lafları düşündü. Yüzünde bir umut, bir sevinç belli oldu:

"Allah vere de huyu değişmiş ola Topahn. Dönüp durduğuna bakılınca köyün içinde, huyu değişmiş... De, Topal Ali, göreyim seni!"

Topal Ali gitti geldi, gitti geldi. Kapıların önünde attan

inin, toprağı iyice araştırdı. Taşlara baktı. Bir iz bulabilmek için ne yapılmak gerekiyorsa, hepsini yapıyordu. Yalnız asıl izin bulunduğu yere bir türlü yaklaşamıyordu. Korkuyordu. Biliyordu ki izi bir daha görürse dayanamayacak alıp götürürecekti. İz izler gibi yaparak köyün dışına çıktı. İçinden, dolduruvermek atı, başını alıp kaçmak geliyordu. Doludizgin!.. Ormanlığa gözünü diki uzun uzun baktı. İzin yönü doğru ormanın içine gidiyor-du. Sevişen iki insanı görür gibi oldu. Kafasında her şey altüst oldu.

Yağmur usul usul çiseleyordu.

Atının başını tekrar Hatçelerin evine doğru çevirdi. Geldi, Hatçelerin evinin önündeki dut ağacının yanındaki çitin üstünde durdu. Yerde upuzun bir çarık izi yatiyordu. Kendi kendine: "Çarık daha yeni dikilmiş," dedi. "Tüyüleri uzun. Bu, olsa olsa kışın ölmüş bir tosun derisi olabilir." Gözünün önüne yeniden ormanda sevişenler geldi. Usul usul çiseleyen yağmurun altında. Her bir yerini bir merak ateşi sardı. Yakıyordu.

Dalmış gitmişken, köylülerden biri yaklaştı:

"Ne o Ali?" dedi. "Burada uyuyup kalacaksın. Abdi Ağa sabırsızlanıyor. Ne dolanıp duruyor köyün içinde, diyor. Diyor ki, bu kadar övdüğünüz Topal Alinin sürdüğü iz bu mu?"

Bunlar böyle konuşurlarken, Abdi Ağa doludizgin sürdüğü atının başına tam yanlarında çektı:

"Ne o?" dedi. "İzci başı ne o? Maşallah izci başı, sen ne iz sürermişsin! Sabahтан beri tapusunu çıkaracakmışsin gibi köyün içini dolandır durdun. Şimdi de bu çitin dibinde uyuya-creds="cakşısın."

Topal Alinin gözleri karardı. Abdi Ağaya hızla atının başını çevirdi:

"Ağa," dedi, "sor köylülere bakalım, yeni çarık giymiş mi? Bu çarık kışın ölen bir tosunun derisi mi?"

Ağa, köylülere döndü:

"Doğru mu?" diye sordu.

Bir köylü:

"Doğru," dedi. "Kışm İsmailin tosunu öldürdü. Değirmenci İsmail var ya, işte onun, bir giyimlik de Memed aldırdı ondan."

Ağa, Topal Aliye:

"Doğruymuş... De göster hünerini Ali!" dedi.

Ali, boynunu içine çekti. Altındaki atı kirbaçladı. Abdi Ağayla yedi sekiz atlı da onun arkasından köyün dışına çıktılar. Kayalara gelince Ali atın başını çekti. Ötekiler de çektiler. İz kayalara gidiyordu. Ali, gerçekten şaşırıldı bu işe. İzlerin yönü ormandaydı oysaki... Kayadaki izleri araştırdı.

"Kayadan gitmişler. İnin atlardan da kayadan süreli izleri," dedi.

Atları birisine teslim ettiler. Alının ardına takıldılar. Kaya ların arasında azıcık bir toprak parçası gördüler. Toprak parça sında üç tane sarı çiçek açmıştı. Toprak parçası kapkara, ışıl ışıl dı. Sarı çiçekler parlıyorlardı. Sarı çiçeğin birisi yan yatmıştı. Ali, onu arkadakilere gösterdi:

"Biliyor musunuz, bu neden yatmış da ötekiler dimdik duruyor? Dün akşam, yahut gece yarısı üstüne birisi basmış. Çarığın yan tarafı, bakın şuraya bir iz bırakmış."

Sonra Ali kayalıkta döndü dolaştı. Abdi Ağa, arkasını hiç bırakmıyordu. Sivri bir kayanın dibine gelince:

"İşte buradan dönmüşler," dedi.

Yeniden atların yanma geldiler.

Artık, ormana doğru izler apaşikardı. Ötekiler bile izleri gözleyebiliyorlardı. Ormanın kıyısına gelince Ali durdu. Yüzü sapsarı, kül gibi oldu, sonra da morardı. İzler ormanlıktaki kalyığa doğru yön değiştirmişti. Bu, bir kör yürüyüşüydü... İz bir zaman doğru gidiyor, gidiyor, dönüp başka yöne vuruyor, yeniden dönüyorordu. Ali, izin böyle done done, böyle birkaç ke re aynı yere geldiğini gördü, acıdı. İçinden: "Şu Abdiyi alip, ormanın aşağısına götürreyim, kurtulsun fikaracıklar," geçti.

Bir ağacın kökünün dibinde yeşil bir ot bitmişti. Ot, terüta ze, köke doğru yaslanmıştı. Otun yarısı ezilmişti. Onun arkasında da bir ağaç kıymığı toprağa gömülümüştü.

Yağmur yeniden şiddetlenmeye başladı. Topal Ali terkideki yamçayı sırtına aldı. Ötekiler susuyorlardı.

Abdi Ağa:

"Vakit geçiyor Ali," dedi. "Gene izi mi yitirdin?"

"Yok," dedi. "Yürüyün." Atı ormana sürdü.

Bu sefer izi, gerçekten yitirdi. Abdiye döndü:

"İzin ucunu kaçırdım," dedi.

Abdi Ağa:

"Senin hünerin bu muydu? Bu muydu Topal Ali?" diye söylendi.

Nişanlı en arkada. Elinde çiplak bir tabanca... Kabzayı sıkıyor.

Ali, Abdi Ağanın sözüne içерledi:

"Şimdi çıkarıım izi," dedi. "Bunlar yakınlarda olmalıdır. Burada fırtinaya tutulmuşlar. Çok dönmüşler buralarda. Onun için izi şaşırdım."

Epeyce aradıktan sonra izi gene doğrulttu. Orman üst üste, sıkltı. Atlar gidemeyecek bir hal aldı. Atları bıraktılar, yollarına yaya devam ettiler.

Ali:

"İşte buradan bir dal kurmuşlar," dedi.

Sonra heyecanlandı:

"Yaklaştık... Buradan da bir kucak çalı almışlar. Kuru çalı Iz, kayalığa doğru gidiyor."

Topal Aliyle Abdi Ağadan başka hepsi sırlısklam olmuşlardı.

Abdi, nişanlıya döndü:

"Sen neden yamçını almadın?" diye sordu.

Öteki cevap verecek halde değildi. Elindeki tabancası düşecekmiş gibi titriyordu.

Topal Ali kayalığa doğru koşmaya başladı. Heyecandan titriyordu. Arkasından ötekiler de koştular.

Ali:

"Buldum," dedi. "Şu koca kayalığın altındalar. Yavaş olun."

Abdi Ağa gerilerden bağıryordu:

"Oradalar mı? Bir şey söyleşene Ali!"

Aliden ses sada çıkmıyordu. Soluk soluğa Abdi de geldi. Alının durduğu yerde durup bakmaya başladı. Geriye kalanlar da geldiler, sıralandılar.

Ali söze başladı:

"Burada," dedi, "ateş yakmışlar. Şu çalının üstünde, elbise-lerini serip kurutmuşlar. Ateşi kibritle değil, kavla yakmışlar..."

Kovuğun arka tarafına, kuru topraklı yere gitti. Toprağa eğildi. Uzun zaman araştırdı. Toprakta, kızın geniş, sert kalçalarının izini seçebildi. Kalçaların biraz üstünde omuz küreklerinin yeri belli oluyordu.

"Gelin, gelin!" diye arkadakileri çağrırdı. "Gelin de bakın."

Hepsi hep birden eğildiler, toprağa baktılar. Abdi Ağa ne var gibisine Topal Alinin yüzüne baktı.

Ali:

"Olacak olmuş," dedi.

Abdi Ağa, anladı ama gene sordu:

"Yani ne olmuş?" dedi.

Ali:

"Bak Ağa, şurası kızın kalçalarının yeri. Şurası da kürek kemiklerinin... Şurası da başının geldiği yer. Şu çizgilere bak. Buraya saçları yayılmıştır... Yani Ağam, atı alan..."

Abdi Ağanın yüzü değişti. Bir zaman öyle sustu kaldı. Sonra yavaş yavaş canlandı:

"Nereye gittiler onlar şimdiden sana göre?"

Ali:

"Çok yakındalar. Şimdi buluruz."

Günse battı batacak.

Abdi Ağa:

"Karanlığa kalmayalım Ali."

Ali:

"Onlar buradan ayrılalı olsa olsa iki saat olmuştur. İki saatta bu ormanda ne kadar yol yürür? Üstelik bunların karnı da aç! Isındıkları yerde hiç ekmek kırtıtı yok. Yiyecekleri olsa yerlerdi."

Nişanlı büzülmüş. Her bir yanından sular sızyor. Dişleri de biribirini dövüyor.

"Bir ateş yakıp da ısınalım," dedi. "Üşümekten öldük."

Ötekiler de:

"Üşümekten öldük," dediler.

Abdi Ağa kızdı:

"Biz onları arayacağız. Siz kalın da ısının," dedi. "Avrat yürekli adamlar."

Aliyle birlikte ormana daldılar. Abdi Ağa, tabancasını çekti.

Nişanlı, Abdi Ağanın kızdığını görünce, ateş yakmaktan vazgeçerek arkasına düştü.

Yavaş yavaş karanlık basıyordu. Ali, tam izin üstündeydi. İz, öylesine belli idi ki, karanlıkta bile sürebilirdi. Artık kapanmadılar. Neredeyse ele geçeceklerdi. İzler, gittikçe tazeleşiyordu. Bir çalmanın ardında, bir çitirtı duydu. Kulak kabarttılar. Karanlık yavaş yavaş basıyordu.

Abdi:

"Çalıyı çevirin," diye emir verdi.

Ali:

"Burdalar," dedi.

Birden bir kadın çığlığı duydu.

Abdi bağırdı:

"Memedi öldürmeyeceksiniz. Tutup bana getireceksiniz. Onu, ben elimle... Ona ne yapılacaksa, ben elimle yapacağım. Tüyüne dokunmayacaksınız Memedin."

Memed çalının arkasına sinmişti. Eli, tabancasının kabzasındaydı. Tabanca şalvarın sağ cebindeydi. Hiçbir şeyden, hiç kimseden korkmuyordu.

Hatçeye:

"Korkma!" dedi. "Seni onlara vermem."

Çalının içinden ayağa kalktı. Korka korka kendisine doğru ilerleyenlere:

"Teslim," dedi. "Teslim oldum."

Abdi:

"Durun," dedi. "Şu itin yanına ben varayım."

Ötekiler geri geri çekildiler. Abdiyle nişanlı öne düştü. Memed yalnız bir karartı olarak gözüköyordu.

Topal, biraz önce izi sürüp getirdiğinde bir sevinmişti ki... Şimdi bu durumu görünce müthiş bir kedere gömüldü. Her zaman böyle olurdu zaten. Oraya, bir kütüğün üstüne oturdu kaldı. Başını elleri arasında aldı. Kendi kendine söyleyordu, "Ben, bu işi yapmayacağım. Bir daha yapmayacağım. Vay Memed!"

Abdi Ağa:

"Ulan nankör," dedi. "Ulan ekineksiz. Bunu mu yapacaktın bana? Seni," dedi, "alıp götürüreğim köye... Gerisini sen düşün..."

Tam bu an, "çit," diye bir tetiğin düşmesi duyuldu. Ama patlamadı. Abdi arkasını dönüp hissmalı:

"Ulan," dedi, "size demedim mi, ona hiçbir şey yapılmayacak..."

Memed hiç kımıldamıyordu. Heyecanlanmıyor, korkmuyordu. Taş gibi, öylecene durmuş bekliyordu. Bu sırada şalvarının sağ cebindeki eli biraz oynadı. Tabancayı yavaş yavaş tabaka çıkarır gibi heyecansız, dışarı çıktı. Abdi Ağaya doğrulttu. Sanki hiçbir şey olmuyordu. Öyle dingindi. İki el ateş etti.

Abdi Ağa: "Yandım anam," diyerek yere düşerken, tabancayı nişanlıya çevirdi. Üç el de ona sıktı. O da "yandım," diyerek yere düştü.

Tabancasını cebine soktu. Aynı soğukkanlılıkla:

"Hatçe burada. Kılma dokunursanız, size yapacağımı biliyorum."

Hatçeye de:

"Sen şimdilik eve dön. Ben seni sonra, gelir alırım. Başımızi alır, bilinmeyen bir yere gideriz. Sen doğru eve git. Bunlar sana dokunamazlar."

Memede ateş etmeye başladılar. Buna, Memed de şaşırdı. Oysaki Memed, oradan çoktan uzaklaşmıştı. Karanlığa sıkıylardı kurşunu.

Gece yarısına doğru ormandan çıktı.

Usul usul yağmur çiseliyordu daha.

10

Kapı usul usul vuruluyordu. Korka korka... Bir zaman du
ruyor, yeniden başlıyordu.

Kadın, kocasını uyandırdı:

"Kalk hele," dedi. "Kalk. Kapı vuruluyor."

Uykulu erkek birkaç kere kalkmaya davrandıktan sonra,
başını yastığa geri koydu. Kapı, bu sefer biraz daha hızlı vurul-
du.

Kadın yineledi:

"Kalk hele bre," dedi, "biri kapıyı dövüyor."

Erkek, homurdanarak kalktı. Sallana sallana kapıya vardi:

"Kim o?" diye seslendi.

Dışardaki:

"Benim," dedi. Sesi karıncalayırdı. Boğazını temizledi.

"Sen kimsin?"

"Aç hele kapıyı. Tanırsın beni."

İçerdeki, kapıyı açtı:

"Gel içeri," dedi. "Öyleyse..."

İçeri, sendeleyerek girdi. Karanlıktı içerişi...

Adam, karısına:

"Karı, şu ışığı yakıver," dedi. "Misafir geldi."

Az sonra ışık yandı. Işığı yaktıktan sonra, kadın yanlarına geldi. Misafirin üstünden sular sızyordu. Giytleri bedenine yapışmıştı. Bu misafire hayretle baktılar. Su içinde misafir.

Kadın, nedense, misafirden gözünü bir türlü alamıyordu.

Durdu, baktı. Boyuna baktı. Gözlerine, saçlarına baktı, bulamadı:

"Bu misafiri gözüm ısırıyor ya," dedi sonunda... "Çıkaramıyorum."

Adam, gülümseyerek, her zaman gülümserdi:

"Benim de," dedi. "Benim de gözlerim artık almıyor ya, gene de gözüm ısırıyor misafiri. Kestiremiyorum."

Konuğun omuzuna elini bastırdı, baktı:

"Bilemeyeceğim. Tanıdığım bir surat ama, bilemeyeceğim."

Karısına:

"Karı," dedi, "öyle görüyorum ki misafir üşümüş. Islak. Bir ateş yakıver."

Misafire:

"De bakalım misafir sen kimsin? Gözüm ısırdı ya, bilemedim."

Misafir:

"Emmi," dedi, "ben İnce Memedim."

Süleyman, öteki gözden odun getirmekte olan karısına seslendi:

"Avrat," dedi, "bak hele gelen kimmiş! Bak hele!"

Kadın:

"Kimmiş?" diye heyecanla sordu.

"Bizim İnce Memed. Maşallah tosun gibi olmuş. Babayıgit. Ben de bugündelerde duruyor duruyor senin lafını ediyordum. Noldu bu çocuğa? diyordum. Demek yüreğime doğuyormuş."

Kadın:

"Yaaa yavrum," dedi, "bugündelerde hep Süleyman Emmin durup durup seni anıyordu."

Süleyman çok yaşılmıştı. Kaşları uzamış, püskül püskül, apak olmuş, gözlerinin üstüne düşmüştü. Sakalı da çok uzundu. Bir pamuk yığını gibi. Bu hal, Süleymana heybet veriyordu.

Kadın, bir kat erkek çamaşırı getirdi Memedin önüne attı:

"Soyun da yavrum, bunları giy," dedi. "Sonra satlıcan olursun."

Memed, evin karanlık bir köşesine gitti, orada soyundu. Geldi, don gömlekle ocağın başına oturdu.

Süleyman:

"Eeee?" dedi.

Memed:

"Sizi çok göresim geliyordu ama, nidersin! Köycülük."

Süleyman, Memede takıldı:

"O köye daha gidemedin mi Memed?" dedi.

Memed, acı acı gülerek:

"Gidemedik," derken kafasının karanlığında bir top sarı ışık şavkıdı.

Süleyman:

"Sormak acep olmasın. Bu gece bu ne hal Memed?"

Memed:

"Anlatırım," dedi. "Derdime bir çare bulursun diye sana geldim. Dünyada senden başka tanıdığım kimse yok. Bana yardım edecek hiç kimsem yok senden başka."

Kadın:

"Üşümüşsun yavru," dedi. "Bir çorba koyayım da iç. Üşümüşsun."

Memed, sıcak çorba tasını eline alınca, yıllar önce aynı ocağın, aynı köşesinde gene böyle üzürken çorba içişini anımsadı. O zaman yalnızdı. O zaman korkuyordu. Her şeyden korkuyordu. Orman üstüne üstüne geliyordu. Korkuyordu. Şimdi cesur. Karar vermiş. Dünyası yırtılmış, geniş. Hür olmanın tadını tadıyor. Yaptığından hiç de pişman değil.

Kadın:

"Siz oturun konuşun. Ben gidip yatacağım."

Kadın gittikten sonra:

"De anlat bakalım Memedim," dedi, Süleyman.

Memed:

"Abdiyi de öldürdüm, yiğenini de," diye başlayınca, Süleyman:

"Ne zaman?" diye hayretle sordu.

Memed:

"Bugün karanlık kavuşurken."

Süleyman:

"Doğru musun Memed?" diye inanmaz inanmaz sordu.
"Hiç adam öldürmüş hali yok sende."

Memed:

"Oldu bir kere. Ne yapalım, kader böyle imiş."

Olanı biteni incedeninceye Süleymana anlattı. Şafağın horozları ölüşüyorlardı. Bitirdikten sonra Süleyman:

"Ellerine sağlık yavrum," dedi. "İyi yapmışsun. Eee şimdi ne yapmak niyetindesin bakalım yavrum?"

Memed:

"Gidip hükümete teslim olmayacağım herhalde. Dağa çıkacağım."

Süleyman:

"Sen bugün yat hele, gerisini yarın düşünürüz."

Memed:

"Burada kısırmaların beni?"

Süleyman:

"Kimsenin aklına gelmez. Adam vurup da gidip burnunun dibindeki köyde saklanacağı kimsenin aklına gelmez."

Memed:

"Öyle," dedi.

Süleyman:

"Onlar seni ararlarsa eğer, uzak köylerde, dağlarda aralar..."

Duvara dizi dizi naklılı çuvallar dayalıyordu. Süleyman, Memedi çağırdı:

"Gel de Memed," dedi, "şu çuvalları beri alalım. Ne olur ne olmaz, gene biz tedbirimizi alalım. Çuvalların arkasına sana yatak yapacağım."

Bir zaman uğraşa terleye ikisi, çuvalları duvardan bir insan sığacak kadar ayırdılar. Arkasına Süleyman, bir yatak yaptıktan sonra:

"De, gir yat," dedi. "İstersen bir ay yat. Kimse şüphe etmez buradan. Şimdi üstüne bir de çul çektim miydi... Ha yat, de yat."

Memed, ona hiçbir şey söylemeden yatağa girdi.

Süleyman kapıyı iyice sürmeledikten sonra, yatağına geldi. Karısı uyumuştı. Uyandırdı:

"Bana bak," dedi, "Memedin yatağını çuvalların arkasına yaptım. Geline, oğlana, hiç kimseye Memedin bize geldiğini söylemeyeceksin."

Kadın:

"Olur," dedi, başı yastığa düştü.

Memed, yataktaki zaman Hatçeyi düşündü. Abdinin kıvrانıp düşmesini getirdi gözlerinin önüne. Abdi, hiç beklemiyordu bunu. Nişanının bağırmasının, elleriyle toprağı yırtışını, dişlerini ağaçlara, toprağa kıvrarak geçirliğini ve sonra bir-birinden çözülüp yere, kanlar içinde serilişini... Bir adam görmüştü o sırada. Herkes, ona kurşun sıkarken, bu adam başını elleri arasına almış, bir kütüğün üstüne oturmuş, efskarlı efskarlı sallanıyordu. Büyük bir keder içinde kıvrandığı belli oluyordu. Buna bir türlü akıl erdiremedi. Kimdi bu?

Sonra her şeyi unuttu. Yeniden doğmuş gibi kafasının içi tertemizdi. Işıklıydı. Hiçbir şey olmamış gibi uyudu.

Çok neşeli uyandı. Olacak olmuştu. Dün geceyi düşünürken, o, iki iğne ucu gibi ışık geldi gözlerine yine çakıldı.

Süleyman:

"Bana bak!" dedi. "Ben sabahleyin kalktım köyü kolaçan ettim. Abdinin vurulma haberi gelmiş bile. Belki burayı da ararlar. Bu gece seninle dağa çıkıp eşkiyaları arayacağız."

Memedin, buna sevdiği yüzünden belliydi.

Süleyman:

"Deli Durdu bize akraba gelir. Benim çok iyiliğimi gördü. Seni korur. Onun yanında üç aydan fazla eğleşme. İtin biri. Onu çok yaşatmazlar dağda. Bir gün nasıl olsa vurulacak. Onun gibi bir eşkiyanın bir yıldan fazla dağda kaldığı görülmemiş ama, bunda bir şey var. Gene de benim bildiğime göre çok yaşamaz. Yerini yap, onun yanından ayrılmaya bak. Zaten, seninki bir iki aylık bir deneme, alışma. Ondan sonra kendine bir çete kurarsın. Bak! Sana tekrar söylüyorum o itlen dolaşma uzun boylu. Eşkiya değil soyguncu, hırsız... Sen olmasan yüzüne bakmazdım o itin. Bir taraftan da Deli Durdu iyi çocuk. Onu köylüler bozdu. Köyüne misafir gitmiş bir gün, kendi köylüsü ona delice yedirip candarmaların tuzağına düşürmüştür. Zor bela kurtulmuş. İşte ondan sonra azdı. Her neyse... Bir iki ay idare et sen."

Memed:

"Deli Durdunun çetesi büyük mü?" diye sordu.

Süleyman:

"Ne kadar it varsa buralarda onun başında. İpten kazıktan kurtulmuşun hepsi onun başında. Bak, daha çok gençsin. Ama, pişeceksin. Uzun zaman dağda kalır misin, kalmaz misin onun orası Allah bilir. Dediklerimi iyi dinle. İşine yarar sanırsam. Eşkiyalarla çok düştüm kalktım. Bilirim. Çoğunun akibetini gördüm. Varır varmaz çeteyle öyle hemen herkesle can ciger olma. Onlar, hemencecik seninle arkadaş olmak isterler, sana karşı hoş, yumuşak görünürler, arkadaş görünürler, seninle çok ilgilenirler, derdi olan derdini açar sana, insanlar böyledir. Sen kendini hiçbir zaman açmayacaksın. Kapıp koyuvermeyeceksin. Tesirin o zaman iyi olur üzerlerinde. Ağırbaşlı davranışacsın. Eşkiyalıkta yanındakilere tesir şarttır. Ha ne diyordum, hemencecik hepsiyle tanışıp, ahbab olayım deme. Bir zayıf darmını keşfederlerse ömrünün sonuna kadar rahat edemezsın. Onların yanlarında on paralık onurun kalmaz. Gün geçtikçe hepsi ni iyice tanırsın. İnsanları sözleriyle değil, hareketleriyle ölç! Ondan sonra da arkadaş olabileceğin insanı seç. İpin ucunu bir verirsen ellerine yandığın günün resmidir. Hapisaneyeyle dağın biribirlerinden zerrece farkı yoktur. İki yerde de reisler var, gériye kalanlar reislerin kullarıdır. Hem de ne aşağık kollar... Reisler insan gibi yaşarlar, ötekiler köpek gibi... Sen reis olacaksın. Ama ötekileri köle gibi kullanma. Senin yaşamayın sırrı bu olsun. Varır varmaz şimdi, Deli Durdu sana bir mavzer verir. Öteki silahları, sen gün geçtikçe temin edersin. Ben, şimdi gideyim de Deli Durdu nerelerde geziyor, onu öğreneyim."

Köylülerden biri Deli Durdunun yataklığını yapardı. Süleyman onun evine gitti. Ondan, Deli Durdunun yerini yurdunu öğrendi.

Durdu, karşısındaki Aksögüt köyündendi. Süleyman onu çocukluğundan beri tanırdı. Babası, harbe gitmiş, bir daha da dönmemişti. Azıcık akraba oldukları için Süleyman ona, anasına yardım etmişti. Daha doğrusu açlıktan ölmemelerine sebep olmuştu. Çocukluğunda da ele avuca siğmaz it oğlu itin biriydi.

Beş yıldır da dağdaydı. Yakmadığı ev, yıkmadığı yuva kalmamıştı. Bu taraf köylüler, elinden zar ağlıyorlardı. Yollardan

kimse geçemez olmuþtu. Yakaladığını, nesi var, nesi yok, çırılı-çiplak soyuyor bırakıyordu. Her şeyini, ama her şeyini, donunu bile alıyordu. Dostluk, ahbaplık bilmezdi Deli Durdu. Kardeþini, anasını, babasını dinlemezdi. Doðrusu bu ya, Süleyman Medi ona götürmeye korkuyordu. Aklına bir eserse, çocuðu vu-ruverirdi.

Süleyman Memede:

"O deli itin yerini öðrendim," dedi. "Duman tepesinde imiþ. Biz, Duman tepesine çokip üç el ateþ edeceðiz, Deli Durduñ adamları gelip bizi alacaklar. Ben bu deliye çok çok da güvenemiyorum ya... Neyse... Benim hatırlımı çok sayar. Bu yanlarda başka çete olsa... Yok."

Gün battıktan sonra, Süleyman onde, Memed arkada yola çıktılar. Köyü çıkışında Süleyman arkasına döndü:

"Bre Memed," dedi, "sen şimdi eşkiya oluyorsun gayri, gelip de bizim evi basma e mi?"

"Önce sizin evi soyarım. Eşkıyalığın şanındandır. Ben, Deli Durdu çetesinden değil miyim?"

Süleyman, kahkahayla güлerek:

"Hele! Hele!" dedi.

Memed:

"Doðru söylemiyor muyum?" diye sordu.

Süleymanm yüzü değişti:

"Memedim," dedi, "kötü bir þey yapsaydm, başka herhangi bir adamı öldürseydin, seni götürür elimle hükümete teslim ederdim."

Memed:

"Ben de başka insana kıymazdım zaten," dedi.

Süleyman, olduğu yerde zink diye durdu. Memedin yakasından tuttu. Gözlerini gözlerine diki:

"Bana bak! Oðlum ïnce Memed," dedi. "Suçsuz adamı, az suçu olan adamı, parası için adam öldürürsen iki elim yakanda olsun."

Memed, dingin:

"Bundan sonra insan öldürmeyeceğim."

Süleyman, yakasını bırakmadan:

"Eğer bir Abdi Ağaya daha rastlarsan, onu da öldürmezsen

gene iki elim yakanda olsun. Yüz tane Abdi Ağa görürsen, yüzünü de öldür..."

Memed, gülerek:

"Söz," dedi. "Yüz tane bulursam, yüzünü de..."

Yağmur, sabahleyin kesilmişti. Ova çamurdu. Ama şimdi dağa tırmanıyorlardı. Bastıkları yer küçükük taşlıydı. Taşlar, ayaklarının altında kayıyordu. Hava çürük ağaç, acı çiçek, ot kokuyordu. Gökteki yıldızlar iri iri... Her birinin yöresini aydınlichkeit bir halka çevirmiş... Bir kuş vardır oğlak gibi meler, işte arada bir de o meliyordu. Biraz daha yukarılara çokinca bir yusufçuk kuşu öttü. "Yuusuufçuuuuuuuk!"

Dumantepenin sivrisinin altına gelince Süleyman:

"İnce Memed," dedi, "çıkar da tabancanı üç el ateş et!"

Soluk soluğa toprağa çöktü. Soluğu taşıyordu:

"Oooof!" dedi, "ooof kocalık... Vay gençlik vay!"

Memed, bu sırada havaya üç el boşalttı.

Ta uzaktan, kayalıkları yankılandıran bir el silah karşılık verdi.

Süleyman:

"Vay vay dizlerim," diye inleyerek kalktı. "Haydi yavrum oraya doğru yürüyelim."

Memed, Süleymanın koluna girdi.

Tam yanlarında, bir el daha ateş edilince durdular.

Süleyman:

"Ne o, it dölleri beni mi vuracaksınız?" diye bağırdı.

Genç bir ses gürledi:

"Kim o?"

Süleyman:

"Gel ulan, gel de beni Deliye götür."

Sağlarındaki kayanın arkasından bir adam çıktı:

"Siz miydiniz ateş eden?" diye sordu.

Süleyman, tok bir sesle:

"Bizdik," dedi. "Deli nerede? Deliyi göster bana."

Adamın sesi şaşkındı:

"Durdu Ağaya kim gelmiş diyelim?"

Süleyman:

"Kesme köyünden Süleyman Emmi de."

Adam, birden:

"Kusura kalma Süleyman Emmi, sesinden taniyamadım."

Süleyman:

"Kocalık yavrum," dedi. **"Sesi de değiştiyor. Sen kimsin yavrum? Seni de taruyamadım."**

"Ben," dedi, **"Karacaörenen Mustuğun oğlu Cabbarım.** Hani size semer yaptırmaya gelirdik babamla. Bize hem semer yapar, hem türkü söyleyerdin."

Süleyman:

"Acayip," dedi. **"Sen de mi eşkiya olduydu? Hiç duymadımdı."**

"Oldu, bir kere," dedi. Durduya bağırdı:

"Kesme köyünden Süleyman Emmi imiş..."

Ses kayalara çarpa çarpa dağıldı.

Mağaraya benzer büyük bir kaya kovuğunun önünde bir ateş yanıyordu. Yedi sekiz kişi ateşin yöresine sıralanmış, tüfeklerini temizliyorlardı. Üstlerindeki kaya bir kavak gibi uzanıp gidiyordu. Yanan kocaman ateş kayanın üstüne türlü, korkunç biçimler çiziyordu. Memed kayayı, adamları, silahları, ateşi böyle çırılıçıplak görünce içine bir garipseme çıktı.

Karanlıktaki ayak seslerini duyunca, ateşlarındaki adamlardan biri ayağa kalktı. Uzun boyluydu. Gölgesi, upuzun biçimlerle oynayan kayanın üstüne düşüp sallanmaya başladı. Adam, onlara doğru geldi.

Süleyman:

"Sanınım ki bu gelen bizim Deli," dedi.

Cabbar:

"Öyle," dedi. **"Durdu Ağam..."**

Durdu bağırdı. Sesi zil gibi ötüyordu:

"Hoş geldin Süleyman Emmi! Ne o bu gece vakti? Bize karışmaya mı geldin Süleyman Emmi?"

Süleymanın eline sarıldı öptü.

"Duydum ki ulan Deli," dedi, **"duydum ki bu dağların padişahı olmuşsun. Astığın astık, kestiğin kestik..."**

Durdu:

"Olduk Süleyman Emmi," dedi. **"Vallahi şu aşağı yollarдан insan geçirmiyorum. Bu yakınlardan adam geçmesini ya-**

sak edeceğim. İnsan ayağı değimeyecek bundan sonra bu top-raklara. Buradan Maraşa kadar da ne kadar yol varsa, haracını ben alacağım. Tanışın beni Aksöğüt köyü. Tanışın kimmış Deli Durdu."

Süleyman:

"Gene deli deli söylenmeye başladın," dedi.

Durdu:

"Eğer daha çok canımı sıkırlarsa, o Aksöğüt köyünü yakar yıkırmı, yerle bir eylerim. Yerine de eşek inciri dikerim."

Süleyman:

"Kes böyle lafları deli!" diye çıkıştı.

Durdu:

"Senin haberin yok öyleyse benden," diye söylendi. "Senin haberin yok!"

Süleyman:

"Var," dedi. "Var deli bok. Eşkıyalığı da beş paralık ettiniz."

Durdu:

"Birkaç yıl daha geçsin. Ben yükümü tutayım. Sen eşkıyalık nasıl yapılır görürsün."

"O zamana kadar ben ölürem. Göremem senin eşkıyalığınızı. Şimdilik hırsızlığının ünü dünyayı tuttu."

Deli Durdu:

"Görürsün görürsün," dedi.

Süleyman kızdı:

"Boyle giderse, bu ağızlan gidersen seni vururlar deli!" dedi. "Ancak senin ölüünü görürem. Gençliğine yazık. Seni bilirsın ki çok severim deli!"

Durdu:

"Bilmem mi beni sevdigini, bilmem mi sanıyorsun. Sor arkadaşlara, her gün söyleyim, kemiğim Allahtansa, etim Süleyman Emmimindir," derim.

Arkadaşlarına döndü sordu:

"Öyle değil mi arkadaşlar?"

"Öyle," dediler.

Süleyman:

"Ben senin hiç yoktan eşkıya çıkmayı istemedim. Peki, söy-

lesene sen niye dağa çıktıñ? Fiyaka için. Olmaz Durdu. Bu, de-lilik işte."

Durdu:

"Otur hele Süleyman Emmi," dedi, "otur da bir çay iç."

Süleyman, ellerini dizlerine dayayarak oturdu:

"Bu gençlik geçer mi ele," dedi, "it südükleri, siz dağlarda çürüütün gençliği." Sonra, Durduya baktı gülümsemi: "Canının kıymetini de bilirsin deli," dedi, "bu peryavşanları da nereden buldun?"

Bütün ateñin yöresi, bir harman yeri büyülüğünde fırdo-layı peryavşanlarla çevrilmişti. Kalın döşekler gibi yumuşacık sermişlerdi peryavşanları. Geceye, tath bir peryavşan kokusu yayılıyordu. Otu gibi, kokusu da yumuşacık, bayıltıcıydı per-yavşanın.

Durdu kabardı:

"Sayende buluruz Emmi," dedi. "Bu dağlar bizim."

Süleyman, bir kahkaha attı:

"Hay, deli hay!" dedi. "Demek peryavşan tarlasının da ta-pusunu çıkardın?"

Memed dikkat ediyordu. Eşkiyaların hepsi de kırmızı fes giymiþti. Kırmızı fes dağlarda adetti. Kırmızı fes eşkiyalığın alametiidir. Kasketli, şapkalı eşkiya görülmüş değildir. Olmaz. Fesi kim icat etti bu dağlarda belli değil. Kim kullandı şapka devriminden sonra, o da belli değil. Belki, şapka devrimi oldu-ðunda daðda eşkiyalarvardı, onlar fesi çıkarmak gerektiğini duymadılar. Ondan sonra da her dağa çikan fes giydi başına.

Süleyman oturunca, bütün eşkiyalar geldiler, "hoş geldin," dedikten sonra teker teker elini öptüler. Memede de tuhaf tuhaf bakıyorlardı. Memed, Süleymanın arkacığma oturmuş, başını omuzları arasına gömmüş, küçükük kalmıştı.

"Bu çocuðu sorarsanız, adı ïnce Memed. Elinden bir katil çıkmış. Size getirdim," diye Memedi takdim etti. Memed bu sı-rada, başını yere dikmiş, biraz da küçülmüş gibiydi.

Durdu, bir çocuða, bir Süleymana baktı. Hayretle sordu:

"Bizimle beraber mi gezecek?"

Süleyman:

"Eğer kabul ederseniz... Etmezseniz de tek başına gezecek."

Durdu:

"Süleyman Emmi!" dedi, "başımızın üzerinde yeri var. Sen getirdikten sonra..."

Arka çantasından bir fes çıkardı, Memede attı. Dalgın gibi duran Memed, fesi havada kaptı.

"Al bakalım yiğidim giy şunu! Benim eski festir bu ya, başkası yok şimdi. Sonra iyisini buluruz."

Süleymana döndü, büyük altından güldü:

"Çok da genç maşallah."

Süleyman, buna alındı:

"Çok genç ama, kırk yıllık Abdi Ağayı yedi. Eşek hırsızlığından dolayı çıkmıyor dağa."

Durdu:

"Abdi Ağayı mı?" diye dehşetle sordu. "Abdi Ağayı ha? Vay anasını!"

Süleyman:

"Ne belledin ya," dedi.

Durdu, Memede inanmaz, hayret dolu gözlerle bakarak:

"Tüfeğin yok herhalde kardaş," dedi. "Abdi Ağayı hakladığına iyi yapmışsun. Eline sağlık. Beş köyün kanunu emiyormuş. Aynen sülük gibi..."

Sonra Cabbara döndü:

"Cabbar," dedi, "su son baskından aldığımız tüfek vardı ya, onu gömdüğün yerden çıkar da getir. Bir iki fişeklik de getir. Mermi de getir."

Bir lokma, incecik çocuğun Abdi Ağayı vurduguuna bir türlü inanamıyordu. Bu sebepten de ona şüpheli bakıyordu.

Bunu sezen Süleyman:

"Yalnız Abdi Ağayı değil, yiğenini de beraber öldürdü. Anladın mı Durdu?"

Durdunun şaşkınlığı bir kat daha arattı:

"Demek yiğenini de beraber ha!"

Memed, bu sefer iyice büzülmüş, ocağın başında küçükük kalmıştı. Üşür gibi bir hali vardı.

Sıcak çayı, ince belli bardaklara doldurup Süleymanla Memede verdiler.

Süleyman, bir baba şefkatıyla Memedin üstüne eğildi:

"Eşkiyalık başlıyor İnce Memed, sıkı dur!"

Ateşe boyuna odun üstüne odun atıyorlardı. Ateş gittikçe büyülüyordu. Sıcak çoğaldıkça peryavşanlar daha hoş, daha keskin kokuyordu. Ateşin ışığından gökteki yıldızlar küçükük küçüğün, iğne ucu gibi görünüyorlardı.

Durdu: "Sen korkma Süleyman Emmi," dedi. "Ben varken onun kılına hile gelmez."

Süleyman, Durduyu tepeden tırnağa acıyarak süzdü:

"Sen," dedi, "Durdu, dosdoğru ölüme gidiyorsun."

Durdu:

"Neden Emmi?" diye güldü.

Süleyman:

"Eşkiya olan eşkiya dağın tepesine böyle ateş yakmaz. Düşmanın karıncaysa da hor bakma. Bu, açık açık ölüme gitmek demektir."

Durdu, Süleymanın bu lafına da kahkahayla güldü:

"Bre Emmi," dedi, "kim var bu dağın başında? Kim görür?"

"Bir gün görmez, iki gün görmez... Çekirge gibi..."

Durdu:

"Hiç görmez. Görse de Deli Durdunun üstüne candarma mu gelebilir? Vay Emmi vay! Sen daha bilmiyorsun Deli Durduyu. Deli Durdu, bu dağların kartalı gayri. Kim uğrayabilir Deli Durdunun semtine?"

Süleyman:

"Görüşürüz," dedi.

Durdu, lafi değiştirmek için Memede sordu:

"Abdi Ağaya kurşun sıkarken elin titremedi mi hiç?"

Memed:

"Yoooo," dedi. "Hiç titremedi."

Durdu:

"Neresine nişan aldın?"

Memed:

"Gögsüne... Tam yüreğinin olduğu yere..."

Bunu söylediğinden sonra, tarif edilmez bir yalnızlık duydu içinden. Yöresindeki her şey silindi gitti. Bu Deli Durduyu hiç sevemedi. İçindeki gariplik bundan mı geliyordu ola? Karşıda-

ki ateş karardı. Silah temizleyenlerin yüzleri karanlığa karıştı gitti. Kayadaki gölgeler devleştiler, sonra da ortadan yok oldular. Esen yel, yalımları günbatıya doğru yatırıyordu. Birden Süleymana gözü takıldı. O, neşeliydi. Ak sakallı yüzü ateşin yalımda türlü türlü oluyor, değişip duruyordu. Memed düşündü ki, Süleyman kendisine çok güveniyor. Garipsemesi azıcık azaldı. Sonra da dayanılmaz bir uykı bastırdı onu. Olduğu yerde kıvrınlakaldı.

Süleyman:

"Çocuklar," dedi. "Şuraya ben de kıvrılayım. Bizim oğlan uyudu."

Durdu:

"Emni," dedi, "benim sağlam bir asker kaputum var, onu örtün üstüne."

Süleyman:

"Getir," dedi.

Kaputun bir köşesini Memedin üzerine örten Süleyman, onun yanına kıvırıldı.

Sonra, öteki eşkiyalar da yattılar. Bir tanesi nöbetçi kalmış, kayanın sıvrisinde bekliyordu.

Memed taş gibi uyandı. Donmuş kalmıştı sanki. Daha gün doğmamıştı. Şimdilik doğacağı da yoktu. Alacakaranlıkta, ocağın kıyısına sıralanıp uyumuş, hala horlayan eşkiyaları gördü. Gözü nöbetçiyi aradı yörede, hiç kimseyi göremedi. Ortalıkta horultudan geçilmiyordu. İçleri rahat uyumayanlar horlar. Doğrudur. Memedin içine, birkaç günden beri ilk defa korku girdi. Şimdi, ikicik, iki tek kişi gelse, bu horul horul uyuyanların hepsini bir çırپıda vurur, bıygını da bura bura giderdi. Tüfeğinin ağızına kurşun verdikten sonra, nöbete durdu.

İlkin Durdu, arkasından da ötekiler uyandılar. Süleyman da uyandı onlarla birlikte.

Durdu, gözlerini ovuşturarak:

"Nöbetçi," diye seslendi:

Memed:

"Buyur Ağam," diyerek kayadan indi. "Hiçbir şey yok. Kimseyi de görmedim," diye tekmil haberini verdi.

Durdu:

"Sen misin İnce Memed?" diye sordu. "Nöbetçi sen misin?"

"Benim."

Durdu:

"Daha şimdı geldin. Dur hele, daha vakıt var nöbete. Dur hele..."

Memed:

"Uykum gelmiyordu da, gittim arkadaştan aldım nöbeti."

Durdu:

"Öyle olur," dedi. "İlkin adamın dağda, bir hafta uykusu gelmez. Yüreğine bir gariplik, bir çaresizlik çöker. Dünyada yalnız kalmış gibi olur."

Süleyman uykulu uykulu:

"Bak hele şu bizim deliye, bakındı hele, neler de biliyor!" diye alay etti.

Durdu:

"Bre Süleyman Emmi," dedi, "sen de bana hiçbir şeyi yakıştıramıyorsun. Nolacak bu benim halim?"

Ortalık yavaş yavaş aydınlanıyordu. Daha güneş görünmemişti. Ama, karşı dağın doruğuna gün vurmuştu. Doruk ışık içinde, dağın geriye kalan yerleriye karanlıktı. Doruktan, gün yavaş yavaş aşağılara indi. Biraz sonra da karşısına sırtın arkasından güneş çıktı.

Süleyman, hiç cevap vermedi Durduya:

"Sağlıcakla kalın," dedi, Memedi alnından öpüp yürüdü.

Durdu:

"Süleyman Emmi, bir çayımızı iç de öyle git," diye arkasından koştı. "Bir çayımızı... Vallahi içmeden bir yere salmam seni."

Süleyman:

"Sağ ol yavrüm. Ziyade olsun."

Ceketinin kolundan yakalamıştı:

"Bir çayımızı içmeden seni göndermem," diyordu. "Bin yılın bir başı dağıma gelesin de... Bir çay içmeden ha!.. Salar mıymış seni?"

Süleyman, kendi kendine:

"Bu deliden kurtuluş yok," dedi. "Döneyim bari," dedi. Boynunu büktü.

Durdu:

"Ateşi iyice yakın!" diye emir verdi.

Süleyman:

"Şimdi de dumanı görünür."

Durdu:

"Ne yapayıñ? Ateş yakmayayım da ne yapayım? Onu da sen göstersene bana."

Süleyman:

"Ben sana hiçbir şey öğretemem oğlum," dedi. "Bütün çarelerini kendin yaratacaksın."

Deli Durdu düşündü. Başını bir iki kere salladı, fesin altın- dan kara kakülleri çıkmış, kıvrışarak alnına dökülmüşü.

Süleyman sözünü sürdürdü:

"Fakir fikaraya zulmetmeyeceksin. Haksızlara, kötülere istedığını yap. Cesaretine hiç güvenmeyeceksin. Kafanı işleteceksin. Yoksa yaşayamazsm. Burası dağdır. Demir kafese benzer."

Çay çabuk pişti. İnce belli bardağın ilkini gene Süleymana verdiler. Çay buğulanıyordu sabah soğuğunda...

Süleyman ayrılırken:

"Memedin size yardımcı dokunabilir. İlk günler hoşça görün Memedimi. İncitmeyin. Kendi haline bırakın. Birkaç günde alışır."

Ayrıldı. Elindeki degnege çöke çöke inmeye başladı. Beli bükülmüşü ama, gene de çabuk çabuk, bir delikanlı gibi dağ- dan iniyordu.

Memedin gözleri yaşardı o giderken. İçinden, "kim bilir ne zaman görüürüm bir daha onu," dedi. "Belki de hiç göremem." Gözleri dolu dolu oldu. "Dünyada," diyordu, kendi kendine, "şu dünyada ne iyi insanlar var."

Güneş iyice yekinmiş, ortalığı ısıtıyordu.

Durdu, bir taşın dibinde oturup kalmış İnce Memedi çağrırdı:

"Gel bakalım İnce Memed, şu yeni tüfeğini bir tecrübe et! Sen, hiç böyle bir tüfekle ateş ettin mi?"

Memed:

"Birkaç kere."

Durdu:

"Bak şu kayada bir leke var..."

Memed:

"Var."

Durdu:

"İşte ona nişan alacaksın..."

Memed, tüfeğini omuzuna çekti. Nişan aldı. Beyaz lekeye ateş etti.

Durdu:

"Vuramadın İnce Memed!" dedi.

Memed:

"Nasıl oldu?" diye kızgınlıkla sordu. "Nasıl oldu da!.."

Durdu:

"Ne bileyim ben," diye omuzlarını silkti. "Vuramadın işte."

Memed, dudaklarını geviyordu. Bu sefer tüfeği iyice omuzuna yerleştirdi. Biraz daha nişan aldı. Tetiğe çöktü.

Durdu:

"İşte bu sefer tamam," dedi. "Ortasından."

Beyaz lekenin oradan hafif bir duman çıktı.

Memed, şaşkın şaşkın:

"Peki öteki neden değişmedi ya?" diye sordu.

Durdu:

"Peki," dedi, "İnce Memed, sen her attığını vurur musun?"

Memed:

"Bilmem," dedi, gülümsemi.

Durdunun uzun yüzü gerildi. Genç olmasma karşın, Durdunun yüzü kırışık içindeydi. Ağızı çok büyük, dudakları ince cıktı. Sağ yanağının üstünden saçlarının içine kadar, uzun bir yanık izi vardı. Çenesi sıvriydi ama, çok güçlü görünüyordu. Daima gülerdi. Gülmüşünde bir acılık vardı.

"İnce Memed, sende iş var yavrum."

İnce Memed'in utangaç bir çocuk gibi yüzü kızardı. Önune baktı.

Arka arkaya üç defa ışık çalındı aşağıdan. Kulak kabartıp dinlediler.

Cabbar:

"Haberçi geliyor Ağam," diye seslendi.

Az sonra da haberçi soluk soluğa çıktı geldi. Daha soluğuunu alamadan:

"Aşağıdan, Çanaklıının düzünden Akyola doğru beş kadar

atlı gidiyor. Hepsinin de üstü başı düzgün... Paralı adamlara benziyorlar."

Durdu, hazırlanmakta olan adamlarına:

"Haydi çabuk hazırlanın, herkes bolca kurşun alsın," diye emir verdi. "Birkaç ocak daha söndürecek Deli Durdu."

Sonra Memede:

"Bak," dedi, "İnce Memed!"

Beyaz yere nişan aldı. Kaya duman içinde kaldı, açıldı.

Övündü:

"Nasıl İnce Memed?"

"Tam ortasından."

Öteki:

"Yaa ortasından," diye gülümşedi.

Sonra ortaya bir göz kırptı:

"Bu ilk avındır İnce Memed. Sıkı dur."

Memed, buna cevap vermedi.

Durdu:

"Tamam mı arkadaşlar?"

Ötekiler:

"Tamam."

Sık meşeler arasından geçen yola indiklerinde gün öğle oluyordu. Yolun bir yanına elli adım eşiğin arayla siperlenen diler. Bir tanesi de çok ileriye gözücü durdu.

Az sonra yolun ortasında, önünde zayıf, bacakları bacaklısına dayanan boz bir eşek bulunan karmakarışık, gök kir sakallı, uzun bıyıkları bütün ağını örtmüştür, bıyıklarının ucu sigara dumanından sapsarı kesilmiş, sarılığı ta uzaktan belli olan gözlerinin yoresi kırış kırış, kocaman, ayakları toza belenmiş, yamalı şalvarı yalpa vurarak birisi göründü. Usuldan, oynar gibi yürüyerek, bir türkü söyleyordu. Kendi kendine oyunlar yapıyordu küçük küçük. Gülümseyerek türküyü dinlediler:

Çamdan sakız akıyor
Kız nişanlın bakıyor
Koynundaki memekler
Turunç olmuş kokuyor

Aman aman kara kız
Zülüfünü tara kız
Baban bekçi tutmaz mı
Koynundaki nara kız

Durdu:

"Teslim," diye bağırdı. "Yakarım."

Türkü kesiliverdi. Adam olduğu yerde kalakaldı.

"Teslimim baba," dedi. "Teslimim. Ne var yani?"

Deli Durdu, siperinden yola atladi:

"Soyun!"

Adam, şaştı kaldı:

"Neyi soyunayım Ağam?"

Durdu:

"Üstündekileri..."

Adam güldü:

"Şaka etme Allahaşkına. Benim elbiseleri ne yapacaksın?

Bırak da beni gideyim. Çok yorgunum. Tabanlarımın sızıltısından yıkılacak gibiyyim. Bırak beni güzel Ağam..."

Durdu:

"Sen soyun, soyun hele," diye kaşlarını çattı.

Adam, şüpheli şüpheli, yüreği ikircikli, şaka mı ediyor, yoksa ciddi mi diye Durdunun gözlerinin içine yaltaklanan bir köpek sevimliliğinde gülümseyerek bakıyordu.

Durdu, sertçe:

"Haydi haydi bekleme," diye çıktı.

Adam, hala inanmayarak gülümsüyordu. Durdu kaşlarını çatıp, adamın bacağına şiddetli bir tekme attı.

Adam, acıdan bağırdı.

Durdu:

"Çıkar diyorum sana. Çıkar!"

Adam, yalvarmaya başladı:

"Paşa Efendi, ben senin ayaklarını öperim. Ellerini de öperim. Benim hiç elbisem yoktur ki... Ben çırlıçıplak kalırım. Ana dan doğma..."

Şahadet parmağını ağızına soktu sonunda, çıktı:

"Aha işte böyle çıplak, böyle rut... Yoktur başka Paşa Efen-

di. Senin ellerini öperim. Ayaklarını da... Alma benim elbisele-ri... Sen çok büyük bir paşa efendisin. Ne yapacaksın benim partallarımı? Ellerini öperim, ayaklarını da..."

Durdu:

"Ulan it oğlu it, çıkar diyorum sana. Paşa Efendi! Paşa Efendi!"

Adam, durmadan yalvarıyordu. Sonra da ağlamaya başladı:

"Ben beş aylık gurbetten geliyorum. Çukurovadan. Çalışmadan geliyorum."

Durdu sözünü kesti:

"Demek paran da var?"

Adam, çocuk gibi burnunu çeve çeve ağlıyor:

"Beş aylık gurbette ölmüşüm... Çukurovanın sinekleri öldürmüştür beni..."

Durdu tekrar etti:

"Demek paran da var?"

Adam:

"Azıçık var," dedi. "Şu ihtiyar halimle çeltikte çalıştım. Çamurun içinde, öldüm Çukurovada. Şimdi evime gidiyorum. Etme bunu efendim. Çırılıçplak gönderme beni çoluk çocuğumun arasma..."

Durdu, daha çok kızdı:

"Daha iyi ya. Çıkar çıkar..."

Adam, kıvrıyordu. Durdu, hançerini çekti. Hançer pırıl pırıl etti güneşin görünce... Ucunu azıçık adama batırdı. Adam, havaya hopladı, bağırdı:

"Öldürme beni," dedi. "Çoluk çocuğumu göreyim. Çıkaramayım elbiseleri. Senin olsun."

Siperliktekiler gülüyordu. Bu işe yalnız Memed içerdeymişti. O yırtıcı kaplan ışığı gözlerine gelip çakılmıştı. Durdu dan tiksindi.

Adam, telaşla, korkuya elli biribirine dolaşarak ceketini, şalvarını çıkarırken Durdu:

"Ha şöyle işte," diyordu. "Ha şöyle... Adamı ne üzersin bre adam?"

Adam elli titreyen titreyen elbiselerini çıkarıp bir tarafa koydu.

Durdu:

"Donu da, gömleği de çıkar," diyerek bağırdı. Hançerin ucunu da bir daha batırdı.

Adam, hem titriyor, hem gömleğini çıkarıyordu:

"Peki Ağam, Paşam öldürme beni. Hepiciğini çıkarayım."

Gömleği de çıkardı, elbiselerinin üstüne koydu. Mintanı yoktu zaten.

Durduya, bu sefer yalvarırcasına, boynunu büktü baktı.

Durdu:

"Haydi haydi," dedi. "Bakma gözlerimin içine. Donu da çıkar."

Adam, donu da güç bela çıkarabildi. Titremekten elleri uçuyor gibiydi. Elleriyle önünü kapatarak koşa koşa eşeğine doğru gitti. Eşek, yolun kıyısında durmuş otluyordu. Sol eliyle yularından tuttu çekti. Bacakları çöp gibi ince, killiydi. Bacak adaleleri kemik gibi sert dışarı çıkmıştı. İçeri doğru çekik karnı kırış kırış, aynen bir pösteği gibi... Göğsünün kilları ağarmıştı. Kirliydi. Saman kiri. Kamburdu. Omuzları da düşmüştü. Bütün teni de pire, böcek yeniği ile doluydu. Kırmızı kırmızı. Büyük lekeler kaplamıştı her yerini. Hasır gibi. İşte Memed, öňünden geçen yolcuya böyle görüp bir kat daha acıdı.

Bu sırada yolun öteki ucuna diktikleri nöbetçi:

"Geliyorlar," diye onlara koşuyordu.

Durdu:

"Athlar geliyor," dedi.

Siperdekiler, hala bir eliyle önünü kapatmış, yavaş yavaş gitmekte olan pörsümüş vücutlu ihtiyara gülüyordular. Adam beş on adım gidiyor, sonra dönüyor, hasretle, korkuya elbiselerine bakıyordu. Gidiyor, gidiyor, durup bakıyordu. Durdu, ona seslendi:

"Gel," dedi. "Gel de al öteberini. Bizim avlar geliyor. Kur tardın yakayı..."

O, büzülmüş, bitmiş gibi görünen ihtiyan, kendinden beklenilmeyen bir çeviklikle koşa koşa geldi, bir paçavra yiğini olan, kayış gibi kirlenmiş elbiselerini kucaklıdı. Koşa koşa geri döndü. Eşeğin önünde, ha bire koşuyordu.

Memedin yüzü kapkara kesilmişti. Elleri de titriyordu.

Elindeki tüfeğin içinde ne kadar kurşun varsa, bir tanesini araya vermeden hepsini Durdunun kafasına boşaltmak istiyordu. Yani boşalmamak için kendini zor tutuyordu.

Durdu, bu sefer daha gör:

"Teslim," diye bağırdı.

Gelen beş atlının beşi de birden, atlarının başını çektiler.

"Bir adım daha atar, kırıdarsanız yakarım. Alimallah yakarım."

Siperdekilere seslendi:

"Ben, onların yanına gidiyorum. Davranacak olurlarsa, hepiniz her yerden ateş edeceksiniz."

Sallana sallana, ortada hiçbir şey yokmuş gibi atlaların yanına vardı.

"İnin atlardan," dedi.

Ötekiler, hiç ses çıkarmadan atlardan indiler.

Atların takımları gümüş savathydi. Adamların hepsi de iyi giyinmişti. İki tanesininki şehirli giyimiyydi. Beş atlidan birisi on yedi yaşlarında gösteren bir çocuktu.

Durdu, siperdekilere yeniden seslendi:

"Üç kişi daha gelsin."

Tam bu sırada on yedi yaşlarında gösteren çocuk, yüksek sesle ağlamaya başladı:

"Beni öldürmeyin nolursunuz? Ne isteriniz alın. Beni öldürmeyin."

Durdu çocuğa:

"Aslanım," dedi, "çırılıçplak, anadan doğma olacak, ondan sonra gidebileceksin."

Çocuk, birden bir sevinç çığlığı attı:

"Öldürmeyeceksiniz ha?"

Elbiselerini çabuk çabuk soyarken:

"Demek öldürmeyeceksiniz?" diye minnetle soruyordu. Göz açıp kapayıncaya kadar, elbiselerini, gömlegini, iç gömleğini, donunu her şeyini çıkardı. Durduya getirdi:

"Al!" dedi.

Hiçbir şey söylemeden ötekiler de soyundular. Üzerlerinde, yalnız donları kaldı.

Durdu:

"Donları da çıkaracaksınız ağalar," dedi. "Esas don gerek bana!"

Adamlar, gene hiç ağızlarını açmadılar. Donlarını da çıkarıp önlerini elliyeyle kapattılar, yola düştüler.

Atları, elbiseleri, neleri varsa her şeylerini aldılar. Dağa doğru yöneldiler.

Dağa çıkarlarken Durdu Memede:

"Talihin varmış İnce oğlan. Bugün kismetimiz iyi gitti. Üzerlerinden de tam bin beş yüz lira çıktı. Atları, elbiseleri de cabası... Çocuğun elbiseleri sana iyi gelir. Daha yepyeni. Nasıl da bağıriyordu it oğlu it! Canı şekerden tatlı..."

Karanlikkayasının dibine geldiklerinde, Durdu attan iner inmez, çocuğun elbiselerini Memede giydirdi. Baktı baktı da:

"Bre İnce Memed," dedi, "sana ne kadar da yakıştı, bu it oğlu itin elbisesi... Aynen mektepli gibi oldun..."

Memed, üzerindeki yabancı elbiseyle içinde bir küçülme, bir eziklik duydu. Boğulur gibiydi.

Nereye gideceğini, ne yapacağını bilemiyordu. Yoldan beri içinde tuttuğu, bir türlü sormaya cesaret edemediği soruyu, ortaya ativerdi bu anda:

"Her şeylerini alıyoruz almaya ya bunların. Peki, donlarını neden alıyoruz? Bunu anlamadım..."

Bunu söyleyince içinde bir hafiflik duydu. Bir an için olsa da üstündeki yabancı elbiseyi unuttu.

Durdu, Memedin bu sorusuna güldü:

"Şan olsun memlekete diye, alıyoruz donlarını," dedi. "De-li Durdudan başka eşkıya don almaz. Bilsinler ki bu soyulanları Deli Durdu soydu..."

11

Yağmur sonu sıcağı çökmüştü. Islak, yapış yapış bir sıcak... Velinin ıslak elbisesi vücutuna yapışmış, kana, çamura belenmiş ölüsünü Abdi Ağanın avlusunda bir çulun üstüne yatırılmışlardı. Yeşil sinekler, ıslak ıslak parlayarak ölüünün üzerinde dolaşıyorlardı. Bir gariplik, bir yalnızlık içindeydi ölü. Sapsarı kesilmiş elleri mahzun mahzun iki yanına sarkmıştı.

Abdi Ağa, kurşunun birini sol omuzundan yemişti. Kurşun omuzu deldikten sonra, dönüp kürekemiğinin altında kalmıştı. İkinci kurşun sol bacağından girmiş, kemiğe rastlamadan çıçıp gitmişti. Abdi Ağanın yaraları, daha ormandayken köyün cerrahı tarafından yakılanarak sarılmıştı. Bu sebepten Abdi Ağa kan da kaybetmemiştir. İllaki kürekemiğinin altındaki kurşun... Çok rahatsızlık veriyordu. Ciğerine işliyordu.

Abdi Ağanın biri on dört, öteki on altı yaşında iki oğlu vardı. Oğulları, akrabaları, fedaileri, yanaşmaları başına toplanmışlar, onun ağızından bir çift laf çıkışmasını bekliyorlardı. Oysa hafif hafif boyuna inleyerek, of çekiyordu. Karları, başucuna oturmuşlar sessiz sessiz aylaşıyorlardı.

Birden tuhaf tuhaf gözlerini açan Abdi Ağa:

“Yiğenim nasıl? Velim nasıl oldu?” diye sordu.

Kadınlar, birer hıçkırıkla cevap verdiler.

Abdi Ağa:

“Demek?” dedi.

Köylülerden biri:

"Başın sağ olsun," diye cevap verdi. "Sen sağ ol Abdi Ağamız."

Abdi Ağa, gözleri parlayarak:

"O melunu?" diye sordu.

Boyunlarını bükerek ince bir sesle:

"Kaçırdık," dediler.

Abdi Ağa gözlerini belerterek yeniden sordu:

"Ya kız dedikleri o orospu?"

"Aldık getirdik," dediler.

Abdi Ağa, gözlerini yumdu, başını yastığa koydu. İnlemeye başladı. Bir zaman sonra gözlerini açtı:

"Kızı dövmediniz ya?" diye sordu.

"Hiç incitmedik," dediler.

"İşte bunu çok iyi etmişsiniz. Bir fiske bile vurmadınız ya?"

"Bir fiske bile vurmadık," dediler.

"Çok iyi yaptınız."

Herkes bilirdi ki, köylülerden biri bir kabahat işlediğinde Abdi Ağa onu dövmeyecek çok büyük bir kötülük yapacaktır ona. O adam ömrünün sonuna kadar, işlediği suçun cezasını çekecektir. Eğer döverse unutulur giderdi suç. Abdi Ağaya karşı suç işlediklerini sanan köylüler gelir onun önüne otururlar, dayak yiyeinceye kadar öňünden kalkmazlardı.

Gene gözlerini yumdu. Yüzü sapsarı kesilmiş, uzamıştı. Bir zaman sonra tekrar gözlerini açtığında, yüzünden belli belirsiz bir sevinç dalgası geçti.

"Benimle birlikte ormana gelenlerin hepsi burada mı?" diye sordu.

"Topal Aliyle Rüstem yok," dediler.

"Gidin onları da hemen bulun," diyerek kesin emir verdi.

Biraz sonra avlu kadın çığlıklarıyla doldu. Velinin anası, babası, köylüleri gelmişti. Ana, oğlunun üstüne atılmış, kan çamur içindeki ölüyü öpüyordu. Babaya bir elini şakağına dayamış, kanı çekilmişcesine duruyordu. Anayı güçbela oğlunun ölüsü üstünden kaldırıp götürdüler. Baba da o kanı çekilmiş haliyle, başı öünde ağır ağır kalktı. Uzun boylu, ince bir adamdı. Çok uzun bir yüzü, geniş bir alnı vardı. İşlemeli yaksız bir mintan giyiyordu. Şalvarı çizgili, pamuk kumaştandı.

Ayağına bir ham çarık geçirmiştir. Çarığın, daha tüyleri dökülmemişti. Ayağa kalktıktan sonra şaşkın şaşkın, elleri yanlarına düşmüş kalakaldı... Yüzünde keder, tarifsiz bir acılık çöreklenmiş kalmıştı. Oğlunun ölüsüne bir türlü bakamıyordu. İçi götürmüyordu.

Biri, o öyle dikilmiş dururken, geldi koluna girdi. Abdi Ağanın yanına götürdü. Abdi Ağa onu görünce:

"Kader," diye başını salladı.

Adam, bir boşandı:

"Kader kader... Buna kader demezler Abdi Ağa!" dedi. "Bu kader değil. Bir kedinin, köpeğin, uçan kuşun, neyin üstüne bu kadar varırsan birincisinde korkar, ikincisinde... Üçüncüsünde canını dışine takar kaplan kesilir... Parçalar seni. İnsanların üstüne bu kadar varmamah. Almış kaçmış... Allah belalarını versin. Ko gitsinler..." dedi. Sonra durgunlaştı. Eski, kanı çekilmiş halini gene aldı. Sanki odaya girdi gireli ne konuşmuş, ne kımdamıştı. Taş gibi durup durmuştu olduğu yerde.

Abdi Ağa, dişlerini gıcırdatarak:

"Bilseydim bunu yapacağımı... Bir bilseydim... Bir bak onların başına neler getireceğim. O melun da, o orospu da bin kere ölümü arayacaktır. Bin kere... Aratacağım... Bunu koruyum onların yanına? Öyle mi sanıyorsun? Bir çam ağacına bağlayacağım onları, altından ateş vereceğim. Şimdi nasıl olsa yakalanır o."

Yanındakilere sordu:

"Takibine çıktı mı?"

"Akşamdan beri..."

"Karakola adam gönderildi mi?"

"Akşamdan gönderildi."

"Candarmalar daha gelmediler mi?"

"Akşama doğru ancak gelirler. Hükümete haber göndermişler, müstantığı bekliyorlar, doktoru da bekliyorlar herhalde..."

Abdi Ağa:

"Doktor olmayınca, olmaz," dedi. "Onlar gelmeden benimle ormanda bulunanların hepsi gelsin. Burada mutlak eksiksiz bulunmalılar..."

Bir yanaşma:

"Topal Aliyle Rüstem dışardalar," dedi.

Abdi Ağa:

"Demek hepsi tamam oldu?"

"Tamam," dediler.

Abdi Ağa:

"Öyleyse hepsi yanına gelsin. Odada kimse kalmasın. Hiç kimse..."

Ölen çocuğun babası o donmuş haliyle kalktı, ağır ağır dışarı çıktı. Bir kere olsun Abdi Ağanın yüzüne bakmadı. Onun arkasından, odada başka kim varsa hepsi çıktı.

Onların yerine ormanda bulunanlar geldiler, oturdular. Abdi Ağanın karşısında da halka oldular. Meraktaydilar. İfadenizi şöyle verin, böyle verin diyeğini biliyorlardı. Bir hükümet işi oldu muydu, onlar kendiliklerinden hiçbir şey söyleyemezlerdi. Ne söyleyeceklerse, Abdi Ağa onları karşısına alır ezberletirdi. Ondan sonra geçerler hükümet adamının karşısına bülbül gibi şakırlardı. Ezberledikleri bitip de başka soru karşısında kallırlarsa, "gerisini bilmiyorum," derlerdi. Ne sorarlarsa sorsunlar, "bilmiyorum"du karşılığı. Abdi Ağa, bu sefer teker teker hepsinin yüzüne baktı. Hepsinin de yüzü sapsarıydı. Bir zaman da gözlerini onların yüzünden alıp, önüne eğdi. Sessizce öyle kaldı. Başını kaldırıldığından teker teker delici bakışlarını üzerinde dolaştırdı. Dudakları usuldan kıpırdadı. Zayıf bir sesle:

"Beni dinleyin kardeşler," dedi. "Önce elinizi vicdanınızın üstüne şöyle bir koyun... Koydunuz mu? Haaa işte ondan sonra bir düşünün... Sizlere soruyorum şimdi: Yal döktüğünüz kapınızdaki köpek, sizi dalar, çolugunuza çocuğunuza öldürürse ne yaparsınız? Bunun cevabını isterim sizden... Eliniz vicdanınızın üstünde... Ondan şaşmayın..."

Bakışlarını her birinin üstünde uzun zaman durdurarak gene teker teker baktı.

"Bir cevap söyleyin. Ne yaparsınız siz olsanız?"

Bu sefer de şiddetli şiddetli gözlerini bir yıldırım hızıyla üzerlerinde gezdirdi.

"Siz olsanız ne yaparsınız, söyleyin."

Mırıldtı halinde:

"Olacak olur," dediler.

Abdi Ağa gözlerini belerterek:

"Yani?"

"Senin dediğin Ağa," dediler, "Sen bilirsin."

Bunu duyunca Abdi Ağa, sanki mühim şeyler söylemişler gibi, onları tasdik edercesine:

"Hah, işte kardaşlar, benim itim benim çocuğumu daladı. Çocuğumu, beni parçaladı. Bir tanesi kaçtı gitti. Yakalanacaktır. Kuş olup uçsa, gene yakalanacaktır. Kurtuluş yok. Burda onun suç ortağı kaldı. Bütün kötülükler bu kızın yüzünden oldu zaten. Bütün suç da onun... Oğlunu da kız vurdı yani... Gözümüzle gördük ki Veliyi kız vurdı. İkisinin elinde de tabanca vardı. Hepiniz gördünüz. Önce melun beni hedef aldı ateşledi. Sonra da kız, oğlunu hedef aldı ateşledi."

Abdi Ağa, dışarı bağırdı:

"Çocuklar, biriniz buraya gelsin."

İçeriye büyük oğlu girdi.

"O silahı getir oğlum," dedi.

Oğlan odadaki, duvara oyulu bir dolaptan yepyeni bir tabanca çıkardı babasına verdi. Abdi Ağa elindeki tabancayı yanındakilere uzattı:

"Teker teker bakın," dedi. "Kızın elinden aldığınız bu tabanca mı? Veliyi vuran tabanca bu tabanca mı? İyi bakın..."

Tabanca elden ele dolandı, geri Abdi Ağaya geldi.

"Gördünüz değil mi?" dedi Abdi Ağa.

"Gördük," dediler.

"Bu tabanca kızın elindeki, Veliyi vuran tabancadır. Kız Veliye ateş etti. Veli yere düşünce, tabanca da kızın elinden toprağa düşüverdi. Yerden tabancayı Hacı aldı. Kızı da Hacı tuttu. Hepiniz gördünüz bunu. Öyle değil mi Hacı?"

Hacı, kısa boylu, çakır gözlü, kocaman burunlu, zamanından önce yaşılmış, yırtık yamalı elbiseli, yüzü gözü kir pas içinde, bıçak görmemiş, karmakarışık saçlı sakallı, toza batmış olmuş gibi bir adamdı.

"Öyle oldu canını sevdiğim Ağam. Tam öyle oldu işte. Tabanca yere düşünce... Yani yere düşünce canını sevdiğim Ağam, yerden ben aldım. Kız, arkasını dönmuş kaçıyordu. Yani

oğlanın elini tutmuş... Oğlan dediğim o melun İnce Memed var ya, işte o. Onun elini tutmuş ikisi birden kaçıyorlardı. Vardım Hatçeye sarıldım. Göndermedim. Gözümün önünde Hatçe vurdu Veliyi." Başını salladı. Gözlerini yaşarmış gibi kuruladı. "Aah Veli Ağam. Veli Ağam gibi var mıydı? Kötüler kiyar zaten babayıgide. Yiğidin yiğide kıydıgmı kim görmüş zaten. Aaah Veli Ağam, beş paralık bir avrat kurşunuyla giden Veli Ağam... Gözümün önünde vurdu kafirin kızı... Bir de nişan alıyordu köpoğlunun kızı... Bir de nişan... Kim bilir nerede öğrenmiş..."

Abdi Ağa:

"Duydunuz ya," dedi. "Hepiniz böyle gördünüz değil mi? Zekeriya sen? Sen de böyle mi gördün?"

"Aynen böyle gördüm," dedi Zekeriya.

"Topal Ali sen?"

Topal Ali, çoktanız patlamaya hazırlanmıştı:

"Ben," dedi, "ben hiçbir şey görmedim Ağa. Hiçbir şeycik. Bir iz sürdürüm diye köylü yüzüme bakmıyor. Ne bu köylü, ne de bizim köylü. Ben geçerken çocukların bile arkasını dönüyor. Avradım bile bana tiksinderek baktı. Konuşmadı benimle. Ben, hiç mi hiç bir şey görmedim Ağa. Bunu böyle bilesin. Memedin seni vurduğunu bile görmedim," dedi, ayağa kalktı kapıya doğru hızımla yürüdü. Bütün vücutu isyan kesmişti. Müşekkel bir isyan gibi yürüdü.

Abdi Ağa böyle bir hareketi, böyle bir isyanı hiç kimseden beklemeyecekti. Aptallaştı. Dudakları sarktı. Az kendine gelince sırnlendi. Sinirden başı sallanmaya başladı. Arkasından koşacakmış gibi ona doğru uzandı:

"Topal Ali! Topal Ali! O köyde durma gayrı. Köye varır varmaz evini yükle, nereye gidersen git! Bir gün daha kalırsan evde, adam gönderir, evini başına yıktırmı. Duydun mu Topal Ali?" diye bağırdı.

Sonra, kendi kendine:

"Namussuzlar, nankörler, ekmeksizler..."

Köprüdü:

"Hepiniz böyle gördünüz öyle mi?"

Hep bir ağızdan:

"Böyle gördük," dediler.

"Elinizi alın da vicdanınızın üstüne koyun köylülerim, kardeşlerim... Bir karış çocuk öldürmeye kalksın beni... Beş tane koca koyun ağası... Sahibini... Bir kız için. Ben ölseydim sizin haliniz neye varındı? Bir düşünün hele! Bir düşünün benim yokluğunumu... Bir kız bana gelin olacakken, gitsin bir baldırı çiplakla kaçın. Bu hangi kitapta yazar? Elinizi iyice vicdanınızda koyun... Vicdanın karışmadığı işte iş yoktur. Hayır gelmez. Ille de vicdan..."

Tomruk Musa:

"Ağamız için değil mi, koyduk da gittik," dedi.

Ağa takdirle:

"Var ol Musa," dedi.

Teke Kadir:

"Ağamız için değil mi?" dedi. "Hepimiz koyduk gittik."

Ağa:

"Hepiniz sağ olun," dedi. "Bu yıl sizlerden ancak mahsulün dörtte birini alacağım. Haydi," dedi, "hayvanları da size bağışladım. Elinizdeki hayvanlar sizin olacaktır. Haydi gidin ellerinizi vicdanınıza koyun, hükümete ne söyleyeceğinizi belleyin..."

Ağanın yanından neşeli, güleryüzle çıktılar. Mahsulün dörtte üçü! Hayvanlar da! Vay anasını be! Avlunun bir kösesine, elli metre kadar uzağına çömelmişler, söyleyeceklerini ezip beriliyorlar...

"Hacı efendim... İşte bu Hacı efendim,vardı tabancayı yerden aldı. Kız, oğlanın elinden tutmuş kaçıyorlardı. Kız, oğlanın elinden boşandı... Vardık yakaladık..."

Hacı sözünü kesti:

"Burası olmadı," dedi. "Diyeceksin ki, Hacı, yani ben, vardım, onlar el ele tutuşmuşlar kaçıyorlardı. Sarıldım Hatçeye... Ben sarılıncı, yani Hacı sarılıncı diyeceksin, oğlan, yani İnce Memed, kızı bıraktı kaçtı."

"Hacıvardı kızı sarıldı. Hacı kızı sarılıncı, oğlan, yani İnce Memed, bıraktı kaçtı."

"Kız bir nişan alıyordu. Nereden de öğrenmiş köpoğlunun kızı? Nişan aldı Veliye, üç kurşun sıkltı. Üçü de değildi! Vay kö-

poğlunun kızı. Üçü de!... Sonra Veli cansız yere düşünce, kızın da elinden tabanca yere düştü. Hacı vardi, işte bu Hacı tabancayı yerden aldı."

Hacı:

"Tamam," dedi. "İşte böyle oldu. Onlar gelinceye kadar, daha iyice ezber ederiz."

Öğlen sonuydu ki, onde iki süngülü candarma, arkasında doktorla savcı, candarma gedikli çavuşu gelip Abdi Ağanın evine indiler. Avludaki ölüünün üstüne çiçekli bir yorgan atılmış, ölüünün sapsarı kesilmiş kolu, yorganın dışına çıkmıştı.

Doktor, genç, mavi gözlü, kiza benzer bir adamdı. Attan inince, ölüye tiksintiyle baktı. Yorganı üstüne geri örttü.

"Gömebilirsiniz," dedi.

Asık suratlarla içeri gidip Abdi Ağamın yanına oturdular. Çok yorulmuşlardı. Üçü de Abdi Ağayı kasabadan tanıyordu. Candarma gediklisi Abdi Ağanın çok dostuydu. Bu olaydan duyduğu kederi, her fırsattha, durup durmaksızın ortaya atıyordu.

"Hiç üzülme sen Ağa," dedi. "Katili ben elimle koymuş gibi bulurum. Getiririm. Cezasını bulur. Onun için sen hiç üzülme... Takibine dört tane candarma gönderdim."

Çavuş beraberinde daktilo da getirmiştir. Daktilo heybeden çıkarılıp, ekmek tahtası üzerine kondu. Bir de candarma gönderdiler. Hatçeyi getirttiler. Kızın ifadesini aldılar. Kız, ifadesinde olayı olup bittiği gibi anlattı. İfade zapta geçirildi. Onun arkasından olayda bulunmuş şahitlerin ifadeleri alındı. Önce Hacı ifade verdi. Olayı baştan sona kadar anlattıktan sonra:

"Memed, Abdi Ağaya ateş ederken, bir de baktım bu kız, yani bu Hatçe elinde bir tabanca nişan almış, bir de nişan almış ki... Veliye ateş ediyor. Veli, 'yandım anam' diyerek yere düşünce Hatçe de dondu kaldı. Tabanca da elinden düştü. Ben vardım tabancayı çamurun içinden aldım. Memed, kızı, yani bu Hatçeyi kolundan tutmuş kaçıyorlardı. Vardım üstlerine atıldım. İkisini de tuttum. Memed kaçtı. Ben kızı bırakmadım. Ya aa bırakmadım. Bırakmadım işte. Bırakır mıyım!"

Hatçe, Hacının bu ifadesine şaşı kaldı. Ne demek istiyor du Hacı, anlamadı.

Savcı:

"Veliyi senin vurduğunu söylüyor," dedi, "ne diyorsun Hatçe?"

Hatçe:

"Yook," dedi. "Ben nasıl vururmuşum kocaman adamı?"

Hiç de olay bu Hacının dediği gibi olmamıştı. Neden böyle söylüyorlardı acaba?

Sonra, Zekeriyanın ifadesi alındı. O da tipki Hacı gibi söyledi. Ne bir sözcük az, ne de bir sözcük fazla. Şahitlerin hepsi aynı ifadeyi verince Hatçe kendi aleyhinde bir şeyler sezинledi. Yüreğine korku düştü. Gözlerinden de yaşlar sızıyordu.

Savcı şahitlere tabancayı gösterdi:

"Bu tabanca mıydı Hatçenin elindeki?" diye sordu.

"Yaa işte bu tabancaydı," diye cevap verdiler.

O gece Abdi Ağanın evinde misafir kaldılar. Altlarına çifte döşekler serildi. Şereflerine kuzular kızartıldı. Toprak kızartması. Savcı dağ köylüklerine her gelişinde toprak kızartması yapılırdı. Etin en lezzetli pişme biçimini, mutlak toprak kızartmasıdır.

Gece, Hatçeyi de yandaki odaya hapsettiler. O gece hiçbir şey düşünemeyen Hatçe, başını iki dizinin üstüne koyarak, sahahlara kadar sessiz sessiz ağladı. Sabah olunca, Hatçeyi hapsedildiği odadan çıkarıp iki candarmanın önüne kattılar. Hatçe mahpusaneye götürülüyordu. Hiç kendinde değildi. Ne olacağını, ne yapacaklarını bir türlü bilemiyordu. Yürüken ayakları biribirine dolanıyordu. Bu onun, köyünden uzaklara gitmek için ikinci çıkışıdır. Birincisinde yanında dayanağı, sevdiği vardı. O zaman nereye gideceğini, ne yapacağını biliyordu. O zaman sıcak bir tarla, bir ev hayalinin peşinde koşuyorlardı. Şimdi ise yüreğinde bir korku, bir umutsuzluk var. Bu adamların kendisine ne yapacaklarını düşünüyor. Köyden ayrılrken anası bile gelmemiştir kendisini uğurlamaya... Kız arkadaşları bile gelmemiştir. Bu, gücüne gidiyordu işte. Bu öldürüyordu onu. Kendini dayanılmaz bir efkara kaptırmış gidiyor. Bazı bazı da hiçbir şey duymuyor, düşünmüyör, görmüyordu. Yalnız, arada bir, kendine gelince, iki yanındaki candarmalara bakıp ürperiyordu. Hatçe için ötesi karanlık. Her adımda biraz daha

karanlığa gömülüyordu. Gözlerinin önünde dev gibi bir hükmü met... Candarmalar... Önde giden iki hükümet adamı...

Ertesi gün kasabaya geldiklerinde Hatçे bitmişti. Yorgundu. Sürünür gibi idi. Kasaba, içine bir hoşluk verdi. Yüreğine de azıç emniyet geldi. Korkusu azaldı. Memedi anımsadı. Memed, durup durmaksızın bir sarı pırıltı anlatmıştı. Portakalları, sütbe-yaz çakıl taşlarını, akan suyu, kebab kokusunu... Bir evin önünde leylek yuvası gibi, bir oda varmış cinciktan. Hangi ev acaba? Bir evin camına gün vurmuş kızarmıştı. Kırmızı cincik takmışlar pencereye... Birden burcu bulandı. Memed olduğu gibi geldi gözlerinin önüne dikildi. Neredeydi şimdi ola? Memedi yakalar-lara öldürülerdi. "Benim yüzümden fıkra," dedi.

Candarma dairesinin altındaki nezaretin tabanı çimento-dur. Ayak bileklerine kadar suyla doludur. Neden suyla dolu-dur, niçin böyle etmişlerdir, belli değil. Pis pis hela kokar üste-lik de. Karanlıktır. Mazgal deliği gibi tek penceresi vardır. O da kapalıdır sıkı sıkıya... Hatçeyi oraya attılar işte. Bir gece orada kaldı. Tabii gene gözlerine uyku girmeden. Uyuyacak da bir yer yoktu ama, gönlü rahat olsaydı ayakta da uyurdu. Koskocaman, derya misali bir karanlık içinde erimiş gibi idi. Kapıyı aç-malarını da dört gözle bekliyordu. Kapı açılınca kurtulacağını sanıyordu. Sabah olduğunu tahmin ediyordu. Hiçbir yerden, kapı aralığından bile ışık sızımıyordu ama, gene de sabah olduğunu tahmin ediyordu.

Birden kapı açıldı. Işık, kurşun gibi ağır, ona çarpıp ser-semletti. Aradan epeyce zaman geçincedir ki, ancak yavaş ya-vaş kendine gelebildi. Bu sırada bir candarma onu kolundan tutmuş dışarı çekiyordu.

Dışarı, bir sürü insan birikmişti. Hatçe dışarı çıkışınca, bütün başlar ona çevrildi. "İşte nişanlısını öldüren kız!" lafi da kulağı-na kadar geldi. Anladı ki bütün bu kalabalık kendisi için birik-mış. Kalabalığa bir kere olsun, başını yerden kaldırıp da bak-madı. Öyleceme kalabalığın ortasından geçti gitti. İki yanındaki candarmalar şimdi ona korku değil, güç veriyorlardı.

Çok yaşlı bir yargıcı önüğe çıkardılar. Yargıcı, türlü deney-lerden, belalardan geriye kalmış yaşı, gerdanı sarkmış, pos bi-yıklı birisiydi. Kızın kimliğini saptadıktan sonra sordu:

"Mustafa oğlu Veliyi vurduğun iddia ediliyor, doğru mu?"
Hatçe, saf saf:

"Veliyi ben öldürmedim vallaha," dedi. "Ben neyle adam öldürürüm? Ben, elime tabanca almaktan korkarım."

Yargıcı, köylüler, köyün kadınlarını çok iyi tanırdı. Yıllardır, binlercesini dinlemiştir. Hatçenin suçsuz olduğunu hemen anladı. Anladı ama, onu tutuklamak zorunda da kaldı. Kanıtlar güçlüydü.

Kadınlar koğuşu hapisaneye sonradan eklenmiş bitişik bir odadadır. Badanaları dökülmüştür... Duvarlar, kan lekesi içindedir. Şimdiye dek duvarda yüzlerce, binlerce sivrisinek öldürmüştür. Bu kan lekeleri onlardandır. Tavan, tahtalar, pencereler, mertekler çürülmüş, çürümekte...

Ortalık nem kokuyordu. Sidik kokuyordu. Kapının arkasında bir teneke vardı. Gardiyan gelmiş ona göstererek, gece sıkışırsa kullanabileceğini söylemişti.

Hatçe, istemeye istemeye, gardiyanın getirdiği ekmekten bir parçacık kirdi ağızına attı. Çığnedi çığnedi yutamadı. Tükürdü.

Ertesi gün, daha ertesi gün de bir şey yiymemi. İçinde bulunduğu dünya kötü bir işkence dünyasıydı. Bir türlü alışamıyordu. İçeri düştüğünün üçüncü günüydü ki anası çıktı. Anasının ağlamaktan gözleri kızarmıştı. Hapisane penceresinin önüne oturup:

"Kızım kızım, kınlı kızım! Neydi bu senin başına gelenler?" dedi. "Niçin vurdun elin oğlunu?"

Kız, ilk olaraktan isyanla, hıncıla konuştu:

"Ben nasıl öldürürüm elin oğlunu? Ben, elime silah aldım mı hiç? Bilmiyor musun?" diye bağırdı.

Kadın, bu isyan karşısında yumuşadı. Kızının bu işi yapamayacağım hiç düşünmemiştir.

"Ben ne bileyim kınlı kızım! Herkes, Veliyi vuran Hatçedir, diyor. Ben ne bileyim kınlı kızım? Gider arzuhalciye arzuhal yazdırırıım. Benim kızım silahtan korkar derim. Yaaa... Abdi Ağa bana haber salmış, arzuhal ne yazdırıp uğraşmasın, demiş. Onun haberi olmadan, senin için bir arzuhal yazdıracağım kınlı kızım. Beni öldüreceğini de bilsem arzuhal yazdıracağım.

Yaa kınalı kızım. Senin hiç suçun yok. O gavur yapılı İnce Memed vurdu elin oğlunu. Senin üstüne atıyorlar. O gavur yapılı İnce Memed yok mu yıktı evimi... Senin için iyi bir arzuhal yazdıracağım kınalı kızım. Gidip ağlayacağım arzuhalciye. Ben git diyorum kınalı kızım."

Köyden getirdiği yiyecek dolu çikını pencereden uzattı.

"Ben arzuhalciye gidip her şeyi yazdırınım. Hükümet okursa onu, senin suçun olmadığını anlar... Hükümet de insan... Onun da merhameti var. Suçsuz yere ne diye seni yatırın!"

Anasının gelmesi, onun biraz içini açtı. Hatçe ilk olarkarlığı, farkına vardı: Yeni yapılmış bir evin pırıl pırıl, kırmızı, temiz kiremitleri, onun arkasında caminin kubbesi, bir kalem gibi ince, dümdüz, sütbeyaz minaresi, beride duvarın dibinde kalın yapraklı bir de incir ağacı, ondan beride de koskocaman, tozlu bir avlu, avluda oraya buraya giden insanlar görülmüyordu pencereden... Memed, her şeyi anlamış, kırmızı kiremidin güzelliğini, piriltisini söylemişti.

Gardiyan geldi kapıyı açtı. Çok sinirli bir adamdı. Sertçe: "Dışarıya çıkıp hava alabilirsın," dedi.

Ögle, akşam kapıyı birer kere açar, onu dışarı çıkarırdı. Şimdiye kadar dışarı da çıktığının farkında değildi. Dünyaya yeniden kavuşmanın sevincini duydu.

Hapisanenin büyük kapısıyla onun koğuşunun yan penceresi karşı karşıyaydı. Bir iki mahpus onu açılmış, dünyayla az çok ilgili görünce ona seslendiler:

"Bacı be! Aldırma bacı be! İnsan olanın başına her şey gelir. Haklamışsin herifi. Yaşa bacı! Yaşasın kara sevda!"

Hatçe cevap vermedi. İçeri girdi. Memedi düşünmeye başladı...

Ana, arzuhalci sarhoş Deli Fahriye gitti. Deli Fahri, yıllar önce, zabit katipliğinden rüşvetten dolayı kovulmuştu. Kovulduğu günden beri de arzuhalcilik ediyordu. Arzuhalcılıkten, zabit katipliğinden kazandığının iki üç misli kazanıyordu. "Avukattan daha dirayetlidir," diye de ünü yayılmıştı. Gece gündüz sarhoştı. Dilekçeleri sarhoş sarhoş yazdı.

Deli Fahri, başını daktilonun durduğu kirli masaya koy-

muş uyukluyordu. Dört bir yanını rakı kokusu sarmıştı. Ayak sesi duyunca başını kaldırıldı. Bu biçim ayak sesleri, dilekçe yazdıracak insanların ayak sesleridir. Fahri, yılların verdiği alışkanlıkla, dilekçe yazdıracak kimseleri ayak seslerinden tanırıdı. Masası bir kasap dükkanının sağa altıda olduğundan yanından her zaman bir sürü insan geçerdi. O, geçenlerin hiçbirisine başını kaldırıp bakmazdı. Dilekçe yazdıracak kimse, çok uzakta bile olsa, o başını hemen kaldırır gelenin gözlerinin içine bakanak:

“Anlat bakalım,” derdi.

Anaya da:

“Anlat bakalım,” dedi.

Kadın, kaldığının üzerine oturdu, başına duvara dayadı:

“Kurban olduğum Fahri Efendi,” diye başladı. “Başımıza geleni sorma.”

Fahri Efendi, kurşunkalemini ağızına sokmuş einiyordu.

“Kurban olduğum Fahri Efendi. Benim bir tek kızım vardı. Bir tek kızçağımız, kurban olduğum Fahri Efendi... Yaa kınalı kızım Hatçe... Fahri Efendime deyim, aldılar kınalı kızımı soktular mahpusaneye. Benim kınalı kızım mahpusanede yatar.”

Fahri efendi usul usul ağızından kalemi çekti:

“Şu senin kızın neden dolayı mahpusaneye düşmüş, sen onu anlat bana,” dedi.

“Kurban olduğum Fahri Efendi, sana deyim de iyi dinle.. Kızımı Abdi Ağanın yiğeni Veliye nişanladık. Kınalı kızımı. Keklik gibi kınalı kızımı. O gavur yapılı, o İnce Memed var ya. Dönemin öksüz oğlu, kız onunla sevişirmiş, biz ne bileyelim. Bir gece kaçıyorlar. İzci Topal Aliyi bilirsin değil mi? Onu bilmeyen yok, o gavur bunların izini sürüyor, bir kayanın kovuğunda sevişirlerken eliyle koymuş gibi buluyor. Oğlan da çekiyor tabancasını Abdi Ağayı da, Veliyi de vuruyor. Kaçıyor gidiyor ondan sonra... Ondan sonracığımı Fahri Efendi kardaşımı söyleyim, daha oğlunu yakalayamadılar. Oğlanın yerine de benim kınalı Hatçemi aldılar getirdiler. Keşifçiler mahpusaneye soktular benim gül kızımı. O gözü kör olası öksüz Memedin yüzünden. Güya Veliyi benim kızım öldürmüşt... Köylünün hepsi öyle ispatçılık etti. Bir tek Topal Ali ispatçılık edemem demiş, onu da Abdi Ağa köyden sürdü... Ne biley-

yım Fahri Efendi kardeş, kızın Veliyi öldürdüğüne ben de inandım. Kocaman bir köy hep bir ağız olup da yalan söyleyecek değil ya, benim kızıma ne garazları var, dedim. O gavur Abdi yapmış onlara bunu... Abdinin dediğinden köylü çakmaz. Vay benim akılsız başım... Tuttum da onlara inanverdim. Ya Fahri Efendi kardeşim... Sonra, geldim kızı, kınlı kızıma sordum ki... İş başka... Kınlı kızım dedi ki, "Ben silah sıkmasını ne bilirim ana?" Ben de düşündüm ki kınlı kızım silah sıkmasını bilmez. Silahtan da korkar üstelik. Bizim evimize silah girmeden hiç. Babası silahı hiç sevmez kınlı kızımun... Hepsi yalan yere ıspatçılık ediyorlar kınlı kızımun üstüne... Garaz olmuşlar. Fahri Efendi Ağam böyle işte... Benim kınlı ~~kızım~~ tüfekten korkar... Tüfek görse ödü kopar... Hükümete bunu böylece yaz."

Fahri Efendi kağıdı aldı, eski, her bir yanı dökülmüş daktilosuna sotku. Gürültüyle yazmaya başladı. Hiç durmadan, tam beş sayfa yazdı:

"Bak kadınım," dedi, "okuyayım da iyi dinle. Bak gör nasıl donatmışım." Fahri Efendi, sigarasını dudağının bir o tarafına, bir bu tarafına atarak bir çırpıda dilekçeyi okudu bitirdi.

"Nasıl?" diye sordu.

Ana:

"Eline sağlık, çok iyi donattın," dedi.

Fahri:

"Kadınım," dedi, "başkasına olsa on beş liraya yazmadım. Sen on lira ver. Arzuhalı bir donattım ki taşa geçer billahi... Taşa geçer."

Ana, eli titreyerek, parayı üst üste düğüm attığı çıkışından çıkarırken:

"Eline sağlık," dedi. "İnşallah taşa bile geçer."

Fahri Efendi, kırmızı onluğu elinde evirir çevirirken dilekçeyi nereye götüreceğini, ne söyleyeceğini ona iyice anlattı. Kadın kalkıp giderken:

"Kusura kalma Fahri Efendi kardeş," dedi. "Gelecekte sana yumurta da getiririm, yağ da..."

Aldığı tarif üzere gitti, dilekçeyi vereceği yeri buldu. Karşısında kızını alıp getiren adamlardan birini görünce, önce korktu, sonra:

"Kurban olduğum Ağam," dedi, "benim kızımı ne diye aldin getirdin? Aldın getirdin de mahpuslara siktin? Benim kızım tüfek sıkmasını bilmez ki, adam öldürsün. Benim kızım tüfekten çok korkar... Çocukluğunda bir tüfek görse ağlaya ağlaya gelir benim yakama sarılır, saklanmaya çalışırı. Sana bir arzuhal getirdim. Fahri Efendi bir iyice donattı. Oku da kızı koyver kardaş. Ayaklarının altını öperim. Benim kınlı kızımın hiç suçu yok. Göğü düşmüş, o gavur yapılı İnce Memedlen kaçmış... Herkesin kızı kaçar. Koyver kızımı. Tabanlarını öpüyüm kardaş..."

Savcı sert:

"Çok ukalalık etme! Bırak arzuhalini de git!" dedi. "Mahkeme adil kararını verecektir."

Başını evraklara eğdi, tekrar yazmaya koyuldu.

Ana, mahpusaneye geldiğinde akşam oluyordu. Hatçe sabahdan beri onu dört gözle beklemiştir.

"Bir arzuhal donattırdım ki Fahri Efendiye, taşa demire geçer. Onu bir okusun hükümet, seni hemen bırakır. Suçsuz olduğunu anlar bırakır. Arzuhale, senin silahtan korktuğunu yazdırıldım. Hani çocukken silah görsen kaçardin da kucağıma saklanırdın. İşte onu da yazdırıldını. Bir donattı Fahri Efendi, tam yırını liralık donattı. Amma benden on lira aldı. Varsın alsın, kınlı kızım için değil mi, malım da gitsin, canım da... Bir okusun onu hükümet..."

Hatçe:

"Keşki öyle olsa," dedi. Sonra anasının gözlerinin içine bakarak, başını önüne eğdi:

"Anam," dedi, "güzel anam, bana Memedden bir haber getir, bir daha gelişinde. Ne diyorsun güzel anam? Bana bir haber getir."

Ana kızgın:

"Zıkkımın kökü diyorum," dedi.

Hatçe gözlerini yerden kaldırıp, yalvarırcasına baktı:

"Anam anam, sürmeli anam, bak delikte çürüyorum. Memed olmazsa ben ölürem. Sen kızını öldürmek mi istiyorsun? Ondan bir haber..."

Ana:

"Zıkkım," dedi. "İnşallah onu parça parça ederler. Sana ölüm haberini getiririm inşallah..." deyince kız ağlamaya başladı.

Ana, bunun üstüne sustu. Uzun zaman kız ağladı, o bir şey söylemedi. Sonra:

"Günbatıyor kınalı kızım," dedi. "Ben gideyim gayri."

Hatçe:

"Ana..." dedi.

Kadın durdu. Gözlerine yaş dolmuştu:

"Peki," dedi, sesi karıncalanarak. "Senin gül hatırlın için bir haber öğrenmeye çalışırıım. Memedin anasını bir dövmüşler ki... Belki ölüür fıkara. Fıkara Dönecik. Sağlıcakla kal kızım," dedi yürüdü. "Korkma, Fahri Efendi iyi donattı arzuhalını."

Verdiği dilekçeye çok güveniyordu.

12

Öyle bir karanlık vardı ki göz gözü görünüyordu. Orman uğulduyordu. Orman kapkara bir duvar gibi karanlığa gerilmişti. Ta uzakta, dağın doruğuna yakın yerde, ipil ipil bir ateş yanıyordu. Ağaçlara çarpa çarpa el yordamıyla yürüyorlardı. Ama çok gürültülü... Gece ıslak ıslak kokuyordu. Çam, gürgen, mantıvar, peryavşan, çobançırası, ter kokuyordu. Ekşi ter... Püren kokuyordu. Gökyüzünde de bir iki yıldız parlayıp sönüyor- du.

Aylardan beri bir sürü ev basmışlar, yol kesmişler, candarmalarla çarpışmışlardı. Candarmalar öteki eşkiyaların arkalarını bırakmış, Deli Durdu çetesinin üstüne düşmüştü. Deli Durdu da candarmalarla alay ediyordu. Oynuyordu. Memed az zamanda kendini göstermiş, arkadaşlarına, Deli Durduya kendimi sevdirmiştir. Çeteeye yardımı dokunuyordu.

Durdunun karanlıktan sesi geldi:

"Burada kalalım. Bittik. Öldük. İki günden beri durmadan kaç babam kaç, nolacak halimiz böyle! Burada!"

Sesi hıncılı, inatçıydı.

Memed yanına vardı:

"Yavaş. Usul konuş Ağam."

Durdu:

"Nolacak yani?" diye hisimla konuştu. Memed değil de başkası konuşmayı bu biçimde, bu kadar içerlemezdi. Dün gelmiş de bugün eşkiyalık dersi veriyor.

"Düşmanın karıncaysa da..." dedi, Memed.

Durdu:

"Eeee sonra?"

Memed, Durdunun alayını fark etmemiş gibi davrandı.

"Yani demem odur ki... hor bakma."

Durdu dayanamadı, içindekini dışarıya vurdu:

"Ohhooo, bre İnce Memed, Süleyman Kahya seni bize arkadaş değil, erkanıharp göndermiş. Karışma böyle işlere!"

Cabbar, Memedin solunda yürüyordu. Hızlı hızlı soluk alıyordu:

"Memed doğru söylüyor Ağa," dedi. "Ormanda kalırsak kuşatırlar. Ardımızdalar. Ha bire takip ediyorlar. Keklik gibi avlarlar alımallah, bir çevirirlerse... Asım Çavuş böyle bir fırsat arıyor zaten, yavaş..."

Memed:

"Keklik gibi..."

Cabbar:

"Arkamızda az boz candarma yok. Candarmalara köylüler, bize düşman eşkiyaları da kat Ağa... Onlarla başa çıkamayız."

Memed:

"Baş edemeyiz. Cephanemiz bile yok."

Durdu olduğu yerde dikildi kaldı:

"Buradan bir adım ileri atmak yok."

Sesi ormanda çin çin öttü:

"İki günden beri köpek gibi kaçıyoruz. Köpek!"

İçlerinde biri vardı: Recep Çavuş. Nerden geldiği, kaç yıldır eşkiyalık yaptığı hakkında doğru dürüst hiç kimse bir şey bilmiyordu. Geçmişini ona kimse de soramazdı. Buna, soranı öldürecek kadar kızardı. Soranla bir daha ne bir yerde bulunur, ne de karşılaşacağı zaman konuşurdu. Kırk yıllık düşmanmış gibi. Elliyi geçindi. Hakkında bilinen tek şey Koca Ahmet çetesinden oluşuydu. Çete affa uğradığında herkes gitmiş hükümete teslim olmuş, o affı kabul etmemiş, bir iki yıl dağlarda tek başma gezmiş, iki yıl sonra, dağlarda yeniden eşkiyalar türeyince onlara karışmıştı. Girip çıkmadığı çete yoktu. Bütün çeteler onu tanır, sayar, severdi. Öyle, bir çeteye mal olup kalmazdı. Bugün canı istemiş, Deli Durdu çetesine gelmiş, yarın canı ister

Deli Durdunun can düşmanı Yozcu çetesine gider. Kimseye, kimse hakkında dedikodu etmez, bir tek laf söylemezdi. Öbür gün de Kurt Reşo çetesine... Her çetede yeri vardı. Ona niçin geldin, niçin gidiyorsun, diyen de olmazdı. Üstelik, kimin çete-sine gelirse, o çete sevinirdi. Onu uğur saymışlardı.

Eşkıyalıkta da çok ustawdı. Bir kez çarpışmaya tutuşmaya görsün, eli makinalı tüfek gibi işlerdi.

Karanlıkta, tok, alışılmamış sesi duyuldu:

"Durdu, çocuklar doğru söylüyorlar. Ormandan çıkış kalyıkları tutalım."

Durdu:

"Recep Çavuş, Recep Çavuş," diye bağırdı, "buradan ileri-ye bir adım bile atılmayacak."

Cabbar:

"Durdu Ağam," dedi, "hiçbir şey gelmezse ellerinden, bizi kuşatırlar, ormana da ateş verirler..."

Durdu:

"Bir adım bile..."

Cabbar:

"Etme Ağam!"

Durdu:

"Atılmayacak."

Cabbar:

"Perişan olacağız."

Durdu:

"Ben çete başı mıyım?"

Cabbar:

"Heyye," dedi, "sen çete başısın."

Memed:

"Heyye."

Ötekiler de öyle söylediler.

Memed:

"Ağam," dedi, "bir şey deyim de darılma."

Durdu:

"De bakalım erkanıharp," diye güldü.

Memed:

"Hiç olmazsa, sık ağaçlıklı, taşlı çukurlu bir yere varalım."

Durdu:

"Bir tek adım atılmayacak."

Oraya, dikildiği yere oturuverdi. Ötekiler de oturdular. Uzun zaman hiçbirisinden ses çıkmadı. Bir ikisinin elindeki çiğaranın ışığı karanlıkta yıldız gibi parlıyordu. Kimseden çit çıkmıyordu.

Cabbar ayağa kalktı. Gerindi. Yukarı doğru yollandı. Memed de arkasından gitti.

Cabbar bir ağacın dibine su dökmeye oturdu. Memed de yamna. Bir zaman sonra, Cabbar işini bitirdi ve kalktı. Memed de arkasından.

Arkalarını dönünce hafif bir ışık gördüler, şaştılar. Oldukları yerde kalakaldılar. Durdu, çam dallarını tutuşturmuştu. Ateşin ışığında gölge gibi sallanıyordu.

Memed:

"Düpedüz ölümünü arıyor bu adam."

Cabbar:

"Asım Çavuş neysem ne ya, arkamızdaki köylüler beterin beteri. Hepsi tonsuz bırakıklarımız."

Memed:

"Ben geldim geleli, en az beş yüz kişiyi tonsuz bıraktık."

Cabbar:

"Soyduğumuz elbiseleri, bari köylerin fikaralarına dağıtıştık. Belki köylülerin elinden kurtulurduk. Kurtulamadığımızın sebebi var, iki gündür. Dışarda hiç yardımımız yok. Hele köylüler, Aksögütlüler, ellerine geçsek, bizi havada yerler. Zulüm... Durdu yapmadığını bırakmadı Aksögütte. Zulüm. Akla hayale gelmez işkenceler, hakaretler..."

Memed:

"Bana bak kardeş," dedi, "insanların üstüne çok varmamalı. Öldürmeli, dövmeli, ama üstlerine çok varmamalı. Tonsuz, çırılıçplak, köyüne, evine girmesi bir adama ölümden zor gelir. İşte bunu yapmamalı. İnsanlarla oynamamalı. Bir yerleri var, bir ince yerleri, işte oraya değimemeli. Ben Abdi Ağadan biliyorum. Yoksa... Korkmalı insanların bu tarafından. Aşağı görmemeli insanları..."

Dönerken ufak bir suya düştüler. Dize kadar battılar. Su

yarpuz yarpuz koktu. Gece yarpuz koktu. Yıldızlar kılınçlandılar. Her bir yer yaruza kesti. Küçük su, yıldızlar, uğultulu çam ağaçları, yarpuz yeşili kokusu...

"Keşki Deliyi kandırsak da buraya çeksek."

Cabbar:

"Öldürsen yarımadım attıramazsan. İnat."

Durdunun ateşi koskocaman olmuştu. Bir harman yeri kadar yer tüm yalıma kesmişti. Yalımlar göge çıktıyordu. Kocaman kütükler çatırdayarak yanıyordu.

Durdu gülerek ateşin etrafında gidip geliyordu:

"Bakın hele şu ateşe. Bu ateşten geçirilir mi? Nerde yakılır böyle ateş?"

Cabbar:

"Keşki yanmasaydı."

Durdu:

"Gürül gürül."

Cabbar:

"Keşki..."

Durdu:

"Kes gayrı Cabbar," diye çıkıştı.

Gece orada, ateşin yanında kaldılar. Korkudan hiçbirisini uyku tutmadı. Durdudan başka. Her birinin içinde uykuda bastırılmış, öldürülmek korkusu vardı. Böyle bir korku kimin içine girmişse onu iflah etmemiştir.

Güya üç kişiyi, Recep Çavuşu, Horaliyi, Memedi nöbete dikip, ötekiler uykuya yattılar. Bir zaman uyumaya çalışılar. Yattıkları yerde döndüler durdular. Olmadı. Önce Cabbar kalktı. Ocağın başına bağdaş kurup oturdu. Onun arkasından ötekiler... Durdu rahat, müşil müşil uyuyordu. Ocağın başında, konuşmadan gözlerini ateşe dikip kaldılar.

Tan yerleri işırken bir cayırtı başladı. Dört bir taraftan kurşun kum gibi kaynıyor. Akşamdan beri ha başladı, ha başlayacak diye bekleyip duruyorlardı. Şaşırmadılar. Ateşin başından kaçıp uzağa siperlendiler.

Memed, kulağının dibinden kurşunlar vinlayarak geçerken kendisini ancak bir ağaç köküne atabildi.

Gedikli Asım Çavuşun arka yanı açık kalmış, Memed de

tam oraya düşmüştü. Tüfeği doğrulttu. İçinden kusmak geldi. Sonra indirdi başka yana siki.

Kendi kendine güldü:

"Çavuş, Çavuş!" diye bağırdı. "İyi siperlenmemişsin. Yer sin kurşunu."

Çavuş farkına vardı. Yanına yönüne kurşun yağıyor. Yeri yer değil. Tam bu sırada şapkasını kurşun alıp götürüyor.

"Ulan," diyor, "ulan bir düşersen elime."

Memed:

"Bana İnce Memed derler, Çavuş. Sen ancak ölümü geçirir sin eline. Çoluk çocuğun var. Çekil git Çavuş. Var git işine."

Çavuş:

"Çok yazık," diyor.

Kabzayı tutan elini bir kurşun sıyıriyor. Elinden kan sızyor toprağa.

"Var git Çavuşum işine. Değme bize. Ölümün bizden olmasın. Çok düştün üstümüze."

Her bir tarafı kurşuna açık. Korkuya geri çekiliyor. Düşünüyor ki şapkasını alıp götürüren, elini sıyıran kurşunu sikan adam kendisini çoktan vurabilirdi. Bu İnce Memed de kim? Deli Durdu onu böyle yakalamış olsaydı hali dumandı! İnce Memed! Böyle bir ad anımsamıyor. Çok Memed var. Ama İnce Memed?

"Ulan," diyor, "ulan, sana İnce Memedliği gösteririm." Tatlı.

Kurşun yağıyor. Şafağa kırmızı, yağlı kurşunlar yağıyor. Durdu açıklıkta dört dönüyor. Canını dışine takmış ha bire kurşun sallıyor. Sonra arada bir duruyor, Çavuşa küfrediyor.

"Çavuş, Çavuş! Deli Durduyu kaçtı sanma. Seni yüzbaşıyın yanına donsuz göndereceğim. İğne kadar yerini göster. Donsuz."

Çavuş, candarmalar, köylüler sarmışlar dört bir yanı. Tam kafes...

Kapana kısıldıklarını anlıyor Deli Durdu. Sürüne sürüne İnce Memedin yanına geliyor. Çetesi içinde en güvendiği adam Memeddir. Bulundukları yer kurşuna açık. Biraz yakına gelebilseler, çemberi daraltsalar, hepsini teker teker vurabilecekler.

Durdu, belki ömründe ilk defa azıcık telaşlanıyor. Kapan zorlu bir kapan. Ötekiler de korkuyorlar Durdudan. Daraltamıyorlar. Burada, bu ormanın açıklığında, Durdunun onlarla çarpışmayı kabul etmesine şaşıyorlar. Bunda bir kurnazlık, bir hile var mutlak, diyorlar.

İşte, bu yüzdendir ki bulundukları yerde kalıyorlar. Bir türlü akıl erdiremiyorlar Durdunun kaçip kaçip da çarpmayı burada, açıklıkta kabul etmesine.

"İşler kötü," dedi Durdu. Ter içinde kalmıştı. Soluyordu. "Hiçbirimiz kurtulamayacağız."

Bu sırada biri:

"Yandım anam," diye bağırdı.

Durdu:

"Bu birincisi," dedi. "Recep Çavuş gitti."

Sonra:

"Hiçbirisinden korkmam bunların. İçlerinde Dörtyollu diyorlar, bir candarma var. Bir de bizim köyden Kara Mustan var. Onlar olmasın içlerinde, yarar çıkarım. Onlar, pireyi bile sektörmezler, vururlar."

Memed arkaya baktı:

"Benim tüfeğim kızdı," dedi. "Elimi yakmaya başladı. Ne yapmalıyım?"

Durdu:

"Çok kurşun yakmışsin Memed kardeş. Yoksa elindeki tüfek iyi tüfektir. Ateşi kes de biraz, tüfeği toprağa bele. Kızgını geçer. Sonra hiç sıkamazsun. Şişer kalır."

Memed:

"Tüh!" diye acındı. "Tüh!"

Durdu:

"Kardeş!" diye söylendi usuldan. "Çevrildik. Bana bakmayın. Benim çok tecrübe varım. Nereden olsa yarar kurtulurum. Ölsem de viz gelir. Sizi düşünüyorum. Benim yüzümden... Deliliğim yüzünden... Sizler nasıl kurtulacaksınız? Kaygım o. Arkadaşlarını koymuş da kaçmış Deli Durdu derler."

Memed:

"Bence hiçbir çare yok," dedi. "Akşama kadar bekleyeceğiz."

Bu sırada Durdunun tam önüne iki kurşun saplandı. Toz çıktı.

Memed:

"Çare yok," dedi. "Akşama kadar dayanmalıyız."

Durdu toprağa saplanan kurşunların yerini gösterip:

"Bu kurşun Kara Mustanındır. İkimizi de vurur şimdî. Bir yerimizi görmüş olacak."

Memed:

"Durdu Ağam, öldü mü ola Recep Çavuş? Bir yanına varsa..."

Durdu:

"Dur hele," dedi. "Herif haklayacak bizi. Dur hele!"

Bu sırada önlerinden büyük bir toz bulutu kalktı. Yanlarına yönlerine ne kadar kurşun düşmüştü onlar da farkında değillerdi.

Durdu:

"Demedim mi sana? Bu Kara Mustan namussuzunu biliyim."

Memed:

"Vay anasını!"

Durdu:

"Hemen yerimizi değiştirmezsek..."

Yuvarlana yuvarlana, büyük bir ağacın arkasına vardılar.

"İçlerinde bu Kara Mustan olmasa..."

Memedin kafası hep Recep Çavuşla uğraşıyordu.

"Recep Çavuştan ses sada yok. Bir yanına varsak..."

Başlarını kurşun yağıyor. Kurşunlar ormanın dallarını kırmıyor. Dalları buduyor.

Süründüler. Kurşun altında Recep Çavuşun yanına vardılar ki, Recep Çavuş sağ yanma yatmış, her bir tarafı kan içinde. Onları görünce acidan dişlerini sıkarak gülümsemi. Başını zorla kaldırarak:

"Uşaklar," dedi, "başınızın çaresine bakın. En az yüzelli kişiler. Beni olduğum yerde bırakın. Kader böyle imiş..."

Yarasına baktılar. Çavuş kurşunu boynundan yemiş... Boyundan giren kurşun, kürekkemiğinin üst başından, kemiğe bir şey yapmadan çıkmış. Kurşun, çıktıığı yeri liyme liyme etmiş.

"Size bir sözüm var," dedi Recep Çavuş. "Şu Cabbar var ya, onu gözden ırak etmeyin. Sağlam, babayıgit çocuk. Bir orduya baş gelir. O olmasa beni sarat gibi ederlerdi. Kendi üstüne çekti ateşi, benim vurulduğumu görünce. Öyle bir ateş açtı ki ondan sonra da onlara... Şaşırdılar."

Gömleğini yırtarak yarasını sardılar. Recep Çavuş uyuşklar gibi:

"Yarın," dedi. "Yarın çemberlerini."

Memed:

"Mümkünü yok onun, Çavuş," dedi. "Yarmaya çalışırsak vuruluruz. Bizden, işte böyle korkuyorlar. Ya akşamada dayanacağız, ya da burada öleceğiz."

Recep Çavuş düşündü. Yüz etleri gerili. Bağırmamak için zor tutuyor kendisini.

"Bak, bunu doğru düşünüyorsun, Memedim. İçinizden bir tanesi bile kaçmaya kalkarsa hepiniz ölürsünüz. Toplayın arkadaşların hepsini, bir adım atmamaya, geriye bir adım atmamaya ant için. Anladım ki onlardan kaçmak ölmek demektir. Dayanın. Öyle sanıyorum ki üstünüze gelemezler. Gelecek olsalar di, çoktan gelirlerdi. Bir şeyden, bir tuzaktan korkuyorlar."

Memed:

"Haydi Durdu Ağam, şu işi yapalım."

Recep Çavuş:

"Zalanın oglundan korkulur. Ödleğin birisidir. Ona göz kulak olun. Belki o kaçar..."

Durdu:

"Toplayalım arkadaşları. Horaliyle Cabbar ateşi sürdürsünler, oyalasınlar."

Arkasından da toplanma ışlığını çaldı. Arkadaşları, bu zamanda, kurşun kaynarken, bu toplanma ışığına bir anlam ve remediler.

Zalanın oğlu:

"Bu kiyamette nasıl toplantı yapılır?" diye yanındaki arkadaşa dert yandı. "Kurtuluş yok zaten. Recep Çavuş gitti."

Önce Horali geldi. Sonra da Ala Yusuf... Sonra da Gündüköglü.

Durdu:

"O Zalanın oğlu nerede?" diye ikircikli sordu.

Horalı:

"Geliyor," dedi. "Toprağa yapışmış, bir tek kurşun bile sıkmadı. Ha bire titriyordu."

Durdu:

"Acayip," dedi. "İçimizde en cesur onu bilirdim."

Tam bu sırada sürüne sürüne Zalanın oğlu da geldi. Elleri kan içinde kalmıştı.

Durdu, Horalıyla Cabbara:

"Haydiyin siz ateşi sürdürün," dedi. "Oyalayın onları. Bize konuşacaklarınız var."

Bu, toplanmak için, bir anlık ateş kesilmesi, Asım Çavuşu iyice kuşkulandırmıştı. Deli Durduyla, bu ilk karşılaşması değildi. Ama onun ne yapacağı hiç kestirilemezdi. En delice hareket ettiği gibi, en akıllı da hareket edebildi. Bu, ormanın açılığında çarpışmayı kabul eden, ya düpedüz ölmek istiyor, ya çok acemi, deli, serseri, ya da bir tuzağı var. Deli Durdu gibi iğnenin deliğinden geçen bir adam, hiç tongaya basar mı? Asım Çavuşa göre, mutlak bir tuzaktır bu! Ha çıktı, ha çıkacak! Buna karşı ne yapmalıydı? Bunu bilemiyordu işte. Çekse gitse saygınlığı beş paralık olurdu. Gitmese, mutlak bir tuzak vardı bunun içinde... Mahvolacaktı. Şapkasını alıp götürün, elini sıyırın kurşunlar da neydi ola? Bir uyarı mı? Memedin sözleri de iyice ürkütmüşti onu. Eğer isteseydi o kurşunları atan, onu çoktan öldürürdü. Çekip gitmek de elinden gelmiyordu. Hazır Deli Durduyu çembere almışken... Deli Durdu bir daha böyle çembere düşer miydi?

"Arkadaşlar," diye seslendi, "hiçbiriniz yerinizden ayrılmayın. Bakalım ne yapacak bu Deli. Çevrilmiş zaten. Avucumuzun içinde. Bu adam, kendi isteğiyle avucumuzun içine düştü. Yoksa, çoktan Mordağın kayalıklarını tutabilirdi..."

Onbaşı yalvarıyordu:

"Bu deli pezevengi ben bilirim. Delinin biridir. Canı istemiş burada kahvermiştir. Hiçbir tuzak düşünmemiştir. Kendisine çok güvenir. Çemberi daraltalım, bak nasıl avucumuza düşeceğ."

Asım Çavuş:

"Yıllarca eşkiyalık yapmış, Deli Durdu gibi it oğlu it bir eşi kuya kolay kolay burada çarışma kabul etmez. Hiç olmazsa ormanın kuytuluğuna çekilir. Ormanın en ağaçsız yeri... Bunda mutlak bir iş var. Tetik duralım."

Onbaşı:

"Etme gediklim," dedi, "o çok güvenir kendine. Saralım şunu da bitirelim işini. Daraltalım çemberi. Bir kaşık suda boğarız."

Çavuş:

"Duralım durduğumuz yerde," diye Onbaşıya çıktı.

Horaliyle Cabbarın ateşi yeniden başlayınca, Çavuş bunu bir türlü anlayamadı. Ne oluyordu?

Durdu:

"Arkadaşlar," dedi, "biribirimizden ayrılmak yok. Hepimiz bir yerden ateş edeceğiz. Üstümüze gelip, tüfeği kafamıza siksalar bile yerimizden kımıldamak yok. Söz mü?"

Hep bir ağızdan:

"Söz," dediler.

Durdu:

"Öyleyse iyi bir yer bulun. Siperlenecek iyi bir yer..."

Memed:

"Ben bulayım mı?"

"Sen bul."

Memed bu sırada:

"Yatın yatın," diye bağırdı. O hızla attı kendisini. Ötekiler de yattılar. Kulaklarının dibinden vinlayarak kurşunlar geçiyordu.

Durdu:

"Gördüler," dedi. "Rahat vermezler burada."

Uzun zaman yattıkları yerden kalkmadılar. Kurşunlar sağlam sollu pat pat diye yanlarına düşüyordu. Vizildiyordu kurşular.

Zalanın oğlu daha titriyordu.

"Vay! Vay!" dedi. "Memed vurulmuş." Gözleri de fal taşı gibi açıldı.

Durdu:

"Gerçek mi?" dedi.

Memed, kendinden söz edildiğini sezinleyerek, onlara döndü, sordu:

"Ne var?"

Zalanın oğlu, dişleri dişlerine çarparak:

"Üstün başın kan içinde. Vurulmuşsun."

Memed:

"Hiçbir acı duymadım," dedi. Elini başına götürdü. Eline baktı. Eli kızıl kan içinde kaldı. Yüreği hızla çarpmaya başladı. Orasında burasında yarayı araştırdı bulamadı.

Durdu, sararmış yüzle Memedin yanına geldi. Yarayı aramaya başladı. Buldu:

"Başından," dedi, "azıcık çizmiş."

Memed:

"Aldırma," dedi gülümseyerek. "Siftah bir..."

Kalktı, ormana daldı. Kurşun altında hiçbir şey yokmuş gibi yürüyordu. Biraz sonra da:

"Buraya gelin," diyen sesi duyuldu.

Candarmalar göz açtırmıyorlardı. Gittiler.

Burası, yıkılmış ağaçların üst üste yığıldığı bir çukurdu.

Durdu:

"Tamam," dedi. "Ağaçları çıkaralım."

Birden üstlerinde bir kaynaşma oldu. Yapraklar dökülmeye, dallar çatırdamaya başladı. Ağaçları çıkaramadan çukura atlayıp, karşılık verdiler edilen ateşe. Yağmur gibi kurşun yağdırıyordu iki taraf da. Belki böyle yarım saat hiç durmadan karşılıklı ateş edildi. Sonra bir ara iki taraf da ateşi nedense kesiverdi. Durdu artık hiç korkmuyordu. Gelseler, şimdiye gelirlerdi. Çemberi daraltsalar bile akşam o kadar çok kalmamıştı. Dayanabilirdi o zamana kadar. Şu Çavuşun öňünden kaçmak istemiyordu artık.

Sonra Horaliyle Cabbar da geldi çukura.

Cabbar:

"Hani Recep Çavuş?" deyince ortalık karıştı.

Memed:

"Biribirinize hiç kızmayın. Ben gider alır getiririm onu."

Ortalık yataştı.

Emekliye sürüne çukurdan çıktı. Yorgundu. Yorgunluktan

soluk alacak halde değildi. Vardı bir kütüğün dibine uzandı. Bu sırada karşı tarafın ateşi yeniden başladı. Kütüğün altından bir türlü çıkamıyordu. Nereden geliyor, nereden atılıyorsa, kurşunlar o kütüğü boyuna dövüp duruyordu. Bir atlama yaptı. Bir tarafı müthiş acıdı. Kendi kendine, "Kurşun yedim," dedi. Kalktı. Sağını solunu yokladı. Ağrıyan yeri yokladı. Yara yoktu.

Recep Çavuşun yanına vardığında her bir yanı kana batmış, eli ayağı da parçalanmıştı.

Recep Çavuş onu görünce:

"Ulan," dedi, "bu ne hal? Kan içinde yüzüyorsun."

Memed gülümsemi. Yüzü gözü öylesine kan içindeydi ki, gülümsemesi belli olmadı.

"Haydi gidelim, Recep Çavuş. Senin için geldim."

Recep Çavuş:

"Gidin yavrum," dedi, "siz kendiniz kurtulun da ben kala-yım. Herifler dört bir yanı kuşatmışlar. Bir deli itin yüzünden bu hallere düştük işte. Hiçbiriniz kurtulamayacaksınız bu çemberden. Nereye baksan oradan kurşun geliyor. Asım Çavuş akıllanmış gayri. Bırakın beni de ben kalayım burada. Bana bak, oğlum Memed, sen iyi bir çocuksun, eğer bu çemberden kurtulursan gezme bu deliyle. Benim şaştığım, vakit öğleyi geçti, bunlar daha neden çemberi daraltmıyorlar? Nemiz var, ne-miz yok öğrendiler?"

Memed:

"Korkuyorlar," dedi.

Recep:

"Çok tuhaf."

Memed:

"Tek korktukları bizim onlara tuzak kurduğumuzdur. Öyle sanıyorlar. Bilmiyorlar ki Deli Durdu zıplığından kaldı orma-nın açıklığında. Bunu hiç akılları almıyor. Bilmiyorlar ki Dur-du, ateşinden vazgeçemedi. Haydi Çavuş kalk gidelim. Ölür-sek de beraber, kalırsak da..."

Recep Çavuş:

"Memedim," dedi, "bundan bir kurtulabilsem..."

Memed:

"Yaran hafif Çavuş. Kurtulursun."

Çavuş yürüyecek halde değildi. Ağır, kocaman Çavuşu Memed sırtına aldı. Biraz götürdüktten sonra, yere bırakıverdi.

Çavuş Memedin gücünün yetmediğini anladı:

"Yavrum, böyle olmayacak. Sırtına alma beni. Gel de sana dayanayım. Böyle daha iyi..."

Memed:

"Olur," dedi.

Geçtikleri yerlerde büyük büyük kan pihtıları bırakıyorlardı. Kurşuna tutuldular bu ara da... Toprağa yapışırcasına yattılar. Herhal görülmüşlerdi. Kurşunlar hep sağlam sollu toprağa saplanıyordu.

Recep Çavuş:

"İşi azıttılar. Yenice akılları başlarına geldi tereslerin."

Binbir bela içinde çukura geldiklerinde, iki kişiyi daha vu-rulmuş gördüler. Zalanın oğluyla Horali yaralanmıştı. Zalanın oğlu hala durmadan titriyordu. Ağlıyor, bağıriyor, çağırıyor, tir tir titriyordu.

Kuşatmanın daraldığını fark ettiler. Karşı tarafın atışları da daha korkutucu olmaya başladı. Durdunun köylüsü Kara Mustan da bu sırada boyuna bağıriyordu:

"Deli Durdu," diyordu. "Aksögüt köyü senin yiğitliğini bi-raz sonra görecek. Mustafa Dayını sen iyi bilirsin... Mağrur olma oğlum..."

Deli Durdu kıziyordu. Kızıyor, karşılık vermiyordu. Uzun zaman ateşi böyle sürdürdü.

Kara Mustan:

"Oğlum Deli Durdu," diyordu, "dilin boğazına mı aktı?"

En sonunda Durdu dayanamadı, ayağa kalktı:

"Kara Mustan Dayı," dedi, "ben seni iyi bilirim. Sen de be-ni iyi bilirsın. Eğer kariyun donunu senin başına şapka yapmaz-sam bana da Deli Durdu demesinler. Bu Deli Durduluk bana haram olsun!.."

Tam bu sırada Memed, ayakta dikilmiş duran Durdunu kendine doğru hızla çekti. Durdu o hızla Memedin üstüne yu-varlandı. Bir an, saniyenin yarısı kadar bir an daha ayakta kalsayıdı Durdu, beş tane kurşunu birden yemişti. Çünkü karşı ta-

raftan Kara Mustanla birlikte dört kişi ona nişan almıştı. Tüfeğin beşi de birden patladı ama, Durdu yerinde yoktu.

Recep Çavuş:

"Ulan Deli deyyus," dedi, "soyтарılığı bir daha yaparsan ilk kurşunu benden yersin. Hep senin yüzünden zaten."

Deli Durdu Recep Çavuşun bu sözlerine güldü:

"Kurşun sıkacak halin var da neden başkalarına sıkmasın?.."

Recep Çavuş Memedi göstererek:

"Şu bir karış çocuğa dua oku," dedi. "O olmasaydı halımız dumandı."

Memed içinde müthiş bir acı duydu. Durduya söyle bir baktı. Durdu da ona dostça baktı.

Memedin ellerinde, yüzünde, saçlarında kurumuş kanı görürince kendi kendine gülümsemi. Onun geldiği günü anımsadı. Nasıl da büzülmüştü Süleymanın arkasına... Süleymanın arkasına gizlenmiş, orada küçükük kalmıştı. Durdunun gözleri ışıklı bir sevgiyle doldu. "İnsanoğlu," dedi kendi kendine, "neleri yok ki... İşte bir avuç çocuk, dün eşkiya oldu, bugün elli yıllık eşkiyadan daha tecrübeli, daha usta..."

Önlerinden bir ses:

"Teslim olun," diye bağırdı.

Durdu:

"Al sana Kara Mustan," dedi. "Bu da senin olsun..."

Kara Mustan bir dana gibi böğürerek yere düştü.

Durdu, Recep Çavuşa:

"Bunda da mı haksızım, Çavuş?" diye sordu.

Recep Çavuş:

"Eline sağlık. Allahınızı severseniz, siz burada ölmeye karar mu verdiniz?"

Durdu:

"Verdik. Yemin de ettik. Bu çukurdan çıkmayacağız. Sen söyle söylemedin miydi?"

Recep Çavuş:

"Makinalıyla başladılar. Tariyorlar. Artık kurtuluş umudu kalmadı. Ya ölüm, ya teslim."

Memed, hayretle, korkuya sordu:

"Ya ölüm, ya teslim mi?"

Kafasında o pirinç parıltısı bir yalımlandı, yayıldı, geçti git-

ti.

Recep Çavuş:

"Başka bir yol biliyorsan sen söyle İnce Memed."

Memed:

"Sen bilmezsen Çavuş, ben ne bilirim."

Çavuş düşündü kaldı. Yarası sıcaklığını yitirmiş, acımayla başlamıştı. Düşünmeye bile fırsat vermiyordu. Çavuş başı onde, ha bire yüzünü buruşturup, dudaklarını geviyor. Ha bire geviyordu.

Sonra Çavuş başını kaldırıldı. Herkesin üstünde teker teker başını gezdi. "Bir teklifim var," dedi. "Başarılırsa kurtuluruz. Diyeceğim yapılırsa, Asım Çavuş buralarda bir dakika durmaz, doğru yüzbaşının yanına gider."

"Neymiş o?" dediler.

Recep Çavuş:

"Üç tane bomba..." dedi. "İçinizde o makinalıya üç tane bomba savuracak yiğit var mı?"

Cabbar tüfeğini doldururken, arkasına dönüp ona karşılık verdi:

"Bunda hepimiz babayıgımız. Nasıl olsa hepimizi temizleyeceğim Asım Çavuş. Öyle olmasın da böyle olsun..."

Memed:

"Hiç umut kalmadı mı?"

Çavuş:

"Tek umut söylediğimdir."

Memed:

"Ben varım."

Gözlerine o iğne ucu kadar küçük, çelik pırıltı geldi, yerlesti. Kafasından da gene o pirinç parıltısı şimşek gibi parlaklı geçti. İçi mutlulukla, acıyla bir an karmakarışık oldu.

Durdur:

"Bak hele babayıgide!.."

Çukurdan doğruldu.

"Bana iki bomba daha verin," dedi.

Cabbardan aldı. Atladı. Bütün gücüyle koşuyordu. Kulak-

larının dibinde kurşunlar vin vin ötüyordu. Kendisini bir taşın ardına attı. Arkadakiler buna şaştılar. Vuruldu sandılar. Bu hızla giden Deli Durdu nasıl olur da kendisini vurulmadan yere atar? Taşın altından sarı çiğdemler çıktı. Sarı, taze. Taş, büyük, yuvarlak bir taş. Taşı bir yokladı. Yuvarlak taş yerinden oynuyor. Taşı başına siper etti, yuvarlanmaya başladı. Beyaz taşı kurşunlar gelip değil. Bağışmalar. Baktı ki taşla kurtuluş yok. Elli metre ötede bir ağacın çukuru. Oraya atlama için ayağa kalktı. Kendini bir külçe gibi çukura fırlattı. Çukurun içi toprak, çürümüş yaprak kokuyor. Bir çiçek vardır mor, adını şimdiki anımsamıyor. İşte o da kokuyor. Kayalıklarda vardır o çiçek. Her yerde bulunmaz. Bir dağın tepesinde bir bulut parçası dolanıp durur. Pırıltılar çökmüş kenarlarına. Sırmalamış.

Makinalının takırtısını yanı başında duyunca ayıktı. Önünde bir tümsek var. Tümseğin arkasında bir tümsek daha var. O tümsek berikinden az daha yüksekce. Makinalıyı iki tümseğin arasına sıkıştırmış olsalar gerek. Öteden dolanıp, aradaki tümseğe çıkmak gerek. Tümsek, üstelik de sık ağaçlıklı.

Ayağa kalkıverdi, yürüdü. Kollarını sallaya sallaya, rahat, uzun bir yolda yürüyormuş gibi yürüdü. Görenler küçük dileğini yuttular.

Göz açıp kapayıncaya kadar bombaları ateşledi, makinalıyla savurdu. Bir, bir daha. Bir daha... Büyük gürültülerle yer sarsıldı. Ortalık duman içinde kaldı.

Koşarak arkadaşlarının yanına geldi. Gün batıyordu.

Konuşmadı. Kimseye de bakmadı. Gözleri bir noktaya dikilmiş. Sert gözler. Yüzü kavrulmuştu. Kurşunlar seyrekleşti. Arada bir, tek tek düşüyor.

Ayağa kalktı gerildi:

“Asım Çavuş, Asım Çavuş, sağlacakla kal, o dırdırını tamir et de geri gel. Burada beklerim.”

O yandan ses sada çıkmadı.

Durdu Recep Çavuşa sordu:

“Sen bu yanları iyi bilirsın Çavuş. Köy möy yok mu bu yanlarda?”

Çavuş:

“Yok.”

Durdu:

"Kayalığa kadar yürüyecek miyiz? Yürüyeceksek hal perisan."

Recep Çavuş:

"Durmak yok kayalıklara kadar. Ben bile bu yaram, bu ihtiyarlığımıla yürüyorum da... Durmak yok."

Şafağa karşı kayalıklara vardıklarında hiçbirisinde insanlık hali kalmamıştı. Horali yol boyunca kime, neye olduğu belirsiz söyleşüp durmuştu. Daha da söyleşüp duruyor. Recep Çavuş dayanamamış, bütün gücüyle dişlerini sıkmasına karşın inlemeye başlamıştı.

Durdu çok durgun, yaralı, bitkin kayalıklara oturdu. Ağır ağır bir sigara sardı. Yaktı. Birkaç duman çektiğinden sonra Memede döndü:

"Dünyada ne isterdim biliyor musun kardaş?"

Memed:

"Yok," dedi.

Durdu:

"Şu vurdugum Kara Mustafa var ya, onun kellesini kesip bir sırığa geçirmeyi, götürüp bizim köyun orta yerine dikmeyi isterdim. Ne işi var bu adamın benim takibimde? Söylesene Memed kardaş, ne işi var?"

Cabbar:

"Siz ne yaparsanız yapın," diye seslendi uzaktan. "Ben acımdan öldürüm."

Durdu:

"Bir çare bulsan bu işe... Sana babayıigitsin derim."

Cabbar:

"Susun da dinleyin," dedi. "Çok uzaklardan köpek sesleri geliyor. Buralarda köy falan yok. Bu köpek sesleri nedir dersiniz?"

Recep Çavuş inleye inleye:

"Ulan Cabbar," dedi, "ben çok eşek adam gördüm ya, senden daha eşeğini görmedim."

"O da nedenmiş Çavuş?"

Çavuş:

"Görmedim işte," dedi.

Cabbar:

"Ulan eşek, yani bilemedin mi bu köpek seslerinin nereden geldiğini?"

Cabbar:

"Ne bileyim bre Çavuş, onları ben doğurmadım ki..."

Çavuş:

"Ulan eşek," dedi, "o köpek sesleri yörük çadırlarından geliyor. Bu yakınlarda yörükler çadır kurmuşlar, köpekler de onların. Anladın mı şimdi?"

Cabbar:

"Anladım."

Recep Çavuş:

"İyi ki anladın."

Cabbar:

"Öyleyse ben İnce Memedle çadırlara gidip ekmek isteyeceğim. Gelir misin İnce?"

Durdu:

"Siz bilirisiniz," dedi. "Biz burada ateş yakar ısınırız, sizi bekleriz."

Memed:

"Gidelim Cabbar," dedi. "Gidelim ama, şu halimize bakşana, bizi gören çingene sanır. Yahut da leş parçalamış köpek sanırlar..."

Cabbar:

"Aldırma bre kardaş. Yüzümüzü bir yıkadık mı olur biter."

Kayadan düzeye kadar, konuşmadan indiler. Biribirlerinin yüzüne nedense bakamıyorlardı. O da başını ona doğru döndürmeye korkuyordu, o da... Sanki bir suç işlemişlerdi. Kötü bir suç.

Cabbar en sonunda elini uzattı. Memedin sıra parmağını tuttu. Memed, ağır başını kaldırdı. Baktı. Cabbar da Memedin gözlerinin içine baktı. Bir zaman oldukları yerde durarak biribirlerinin gözlerinin içine baktılar.

Memed:

"Cabbar," dedi, "bu adam iyi bir adam değil, biz bunun peşine düşüyoruz ya."

Cabbar:

"Anca beraber, kanca beraber dedik bir kere. Gözümüz yanında açıldı."

Gün epeyi yükselsmişti ki çadırlara yaklaştılar. Çadırlardan beş altı tane kocaman köpek üzerlerine doğru koştu.

Cabbar bağırdı:

"Köpekleri tutun!"

Çadırlardan birkaç tane çocuk çıkıp, geri geri içeri kaçtılar. Analarına:

"Eşkiyalar! Eşkiyalar geliyor," dediler.

Bunun üstüne dışarıya kadınlar, onların arkasından da erkekler çıktı.

Memed, büyük bir çadırın önüne birikmiş yörükler:

"Selamünaleyküm," diye selam verdi.

Yörükler, bu küçük eskiyaya şaşkınlıkla baktılar. Ona karşılık Cabbar iri, güçlü kuvvetli, gösterişli bir adamdı.

Sakallı bir yörük:

"Buyurun içeri Ağalar," dedi.

Çadırın içine, kapıdan başlarını eğerek girdiler. İçeri girer girmez Memed afalladı kaldı. Çadırın içinin güzelliği onu vurdu. Ömründe ilk olarak böyle bir çadır içi görüyordu. Yörüğün "merhaba"sını bile duymadı. Gözü çadırın içinde. Çadırın arka tarafında naklılı çuvallar... Çuvalarda naklılar, renkler uçuşuyor. Baş döndürücü bir hızla uçuşuyorlar... Renklerin cümbüsü veryansın ediyor. Nerden bu kadar çok ışık doluyor çadırın içine? Işıklar, renkler biribirine karışmış oynıyor. Memedin gözüne bir çuval takıldı. Uzun zaman gözünü çuvaldan alamadı. Çuvalın üzerinde muhabbet kuşları vardı. Küçük küçük... Belki bin tane. Gaga gagaya vermiş kuşlar... Yeşil, mavi, kırmızı, mor kuşlar. Gözleri yaşla doldu. Kuşlar renk renk uçuşuyor.

Çadırın orta direğine oyma... Direğe uçan geyikler oymuşlar. Tüyüleri yıldır yıldır eden geyikler... Som sedeften.

Cabbar:

"Ne daldın bre uyansana?" diye Memedi dürttü.

Memed, gülümseyerek kendine geldi.

"Şimdiye kadar hiç böyle bir çadır içi görmediydim. Cennet gibi bir yer. Ne kadar da güzel!"

Cabbar:

"Bu çadır kimin?" diye sorunca, karşılılarında oturan ak sa-kallı, yaşlı, kırmızı yüzlü, gülen, tatlı gözlu adam:

"Benim" dedi. "Bana Kerimoğlu derler."

Cabbar:

"Duyardım. Demek Kerimoğlu sensin?"

Kerimoğlu, kendine güvenmiş, alışkanlıkla:

"Benim," dedi.

Cabbar:

"Ağa, seni çok duyardım. İlk olaraktan görüyorum. Saçık-ralı aşiretinin ağası Kerimoğlu değil mi?"

Kerimoğlu:

"Öyle," dedi.

İçerisi taze, yeni kaynatılmış sıcak, büğulu süt kokuyordu.

Ağa, Cabbara baktı. Cabbar da Ağaya baktı. Ağa, karısına döndü:

"Bu delikanlılar şimdi açlar herhalde. Çabuk olsana karı!"
diye onu uyardı.

Karı:

"Süt kaynıyor," dedi. "Kaynasın bitsin, hemen..."

Memed gülümsedi.

Cabbara:

"Burnum..." dedi.

Cabbar:

"Burnuna noldu?" diye sordu.

Memed:

"Burnum dışardaki süt kokusunu almıştı. Doğru çıktı."

Cabbar:

"Benim de," dedi. "Açken bütün burunlar bizimki gibidir."

Kerimoğlu, kırmızı yüzü biraz daha kızararak, mahcup mahcup:

"Oğullar, herhalde çarpışmadan geliyorsunuz?"

Cabbar:

"Asım Çavuş bizi kıstırmıştı. Kurtulduk çok şükür."

Memed:

"Korkak adammış. Yoksa hepimizi teker teker keklik gibi avlardı."

Cabbar:

"Sekitmezdi. Boşuna kurşun yaktı."

Kadın sofrayı getirdi ortaya attı. Kerimoğlu gülümseyerek açtı. Memed ilk kez kendisini bir yere, bir şeye yabancı sandı. Daha doğrusu kendisine, kendi içine bir yabancılıktı bu. Gözü tüfeğine gitti. Sonra kılık kıyafetini gözünün önüne getirdi. Büttün göğsü boydan boy'a çaprazlama fişeklik... Yan tarafında koçaman bir kama ve bombalar. Başında kirlenmiş, pörsümüş bir mor fes. Üstelik de Deli Durdunun eskisi... İçinden: "Demek eşkıya oldum ha?" geçti. "Bundan böyle ömrüm eşkiyalıkta geçecek ha!.."

Sofraya önce süt geldi. Buğulanıyordu. Mavi mavi. Üstü de usul usul kırışarak kaymak bağlıyordu. Arkasından pekmez, sonra da kavurma geldi. İkisinin de birden ağızı sulandı. Çocuklar gibi gülüşerek biribirlerine bakıştılar. Kerimoğlu işi çaktı. Onun da yaşlı yüzü güldü. Sütbeяз dişleri de ışıldadı.

"Buyurun canım," dedi. "Buyurun hay yiğen. Ne teklif tekellüf bekliyorsunuz."

İkisi iki yerden kaşıkları kaptılar. Süte saldırdılar önce. İlk hucumda sofradaki cümle ekmekler bitti. Sofraya yeniden ekmekler geldi. Süt bitti, yeniden süt geldi.

Yemeği o hızla yiyp bitirdikten sonra:

"Ziyade olsun Ağa," dediler. Ağa, usul usul daha yemeğe devam ediyordu.

"Sağ olun yavrular," dedi. "Gençlik böyle işte hay yiğenler," dedi.

Sonra, Ağa da elinin tersiyle büyüklerini silerek sofradan çekildi.

"Eee," dedi, "sizler cigara içmez misiniz? Birer cigara da yakalım."

Cabbar, "İkimiz de içmeyiz," karşılığını verdi.

Kerimoğlu, cigarasını ağızma götürdü, çakmak çaktı. Orta-ya hoş, bayıltıcı bir kav kokusu yayıldı. Somurarak cigarayı yaktıktan sonra:

"Size bir şey deyim de gücünze gitmesin," dedi. "Aklınıza da bir şey gelmesin."

Memed:

"Söyle Ağam" dedi. "Aklımıza ne gelecek."

Kerimoğlu kızardı, bozardı:

"Demem o ki," diye kekeledi, "bu dağlarda ananız yok, eviniz yok. Çarpışmadan da çıkmışsınız. Üstünüz başınız kan içinde. Belki yaranız da var. Çamaşırlarınızı soyunun. Hemen çocuklar yur. Siz de bu arada benim çamaşırları giyersiniz. Akliniza Kerimoğlu bizi soyacak da yakalatacak gelmesin. Kerimoğlunun evinde kimseye kötülük gelmez. Kerimoğlu ölümden misafirine kimse dokunamaz. Bunu da böylece bilesiniz."

Cabbar:

"Biz Kerimoğlunu biliriz, bre Ağa," dedi, "şu aklma gelen şeye bak!"

Memed:

"Şu aklına gelene..."

Kerimoğlu:

"Öyle deme hay yiğen. İnsanoğlu çığ süt emmiştir. Her kötülüğü yapar, her iyiliği de yaptığı gibi. Öyle deme hay yiğen!"

Kara gözlü, sürmeli, al yanaklı bir gelin her birinin önüne sabun kokan bir kat çamaşır getirdi koydu.

Kerimoğlu:

"Ben dışarı çıkayım da siz soyunun," dedi. Dışarıya çıktı.

O çıktıktan sonra **Memed:**

"Bre Cabbar," dedi, "ne iyi insanlar var şu yeryüzünde."

Cabbar:

"Ne de zalim, ne de melun insanlar var şu yeryüzünde
Memed."

Memed:

"Bak şu Kerimoğluna," dedi. "Bak sundaki misafirperverliği..."

Kerimoğlu dışardan seslendi:

"Soyundunuz mu uşaklar? Geleyim mi?"

Memed:

"Soyunduk," diye cevap verdi.

İçeri giren Kerimoğlu Memede:

"Sana bir bakayım, bakayım yaran nasıl?"

Memed:

"Bakmaya hacet yok," dedi. "Başımı kurşun sıyırıldı. Küçük bir sıyrık..."

Kerimoğlu Cabbara da sordu:

"Sende bir şey yok mu?"

Cabbar:

"Çok şükür yok," dedi.

Kerimoğlu dışarı gitti. Bir zaman sonra elinde bir çanak, birtakım bezlerle geldi. Yakayı eliyle yapmıştı. Memedin yarasını sarmaya başladı:

"İki gün içinde hiçbir şeyin kalmaz. Gençliğimizde biz de yaralandık yavru," dedi. "Hepsi gelip geçiyor."

Başı, usta bir cerrahtan daha ustaca sardı.

Memed minnetle:

"Eline sağlık Ağa," dedi.

Kerimoğlu:

"Yaran hafif ya, havakmış. Şişmiş. Yakı hemen geçirir. Korkma!"

Kerimoğlunun tuhaf, çocuk gibi bir hali vardı. Bir şey, bir soru soracağı zaman yüzü kıpkırmızı kesiliyor, utanıyordu. Gülümsüyor, kızarıyor, bozarıyor, en sonunda ezilip büzülerek soruyordu. Gene öyle oldu. Memede:

"Yavru," dedi. "Sormak ayıp olmasın, sahiden sen eşkıya misin? Sahiden... Yoksa..."

Cabbar güldü:

"Ağa," dedi, "bizim İnce Memed, eşkiyacılık oynuyor."

Memed de gülümsemi:

"Yakıştıramadın bana eşkiyalığı öyle mi Ağa?"

Kerimoğlu:

"Kusuruma kalma yavru, seni hor görmek için söylemedim. Çok gençsin. On altısında ancak görünenyorsun. Onun için sordum. Kusura kalma..."

Memed, gururla:

"On sekiz," dedi.

Kerimoğlu:

"Meraklandım bu işe. Allahaşkına alınma. Neden eşkıya çıktıñ bu yaþta?" diye sorunca, Cabbar:

"Ağasının eşegini hırsızlayıp satmış, sonra ağası döver diye korkmuş, geldi bize kariþti. Ne yapalım, kabul ettik. İçimizde bir tane de eşek hırsızı bulunsun. Ne olur, ne olmaz..."

Ağa, Cabbarın alay ettiğini anladı, mahzunlaştı. Sorduğun-
dan pişman olduğu yüzünden anlaşılıyordu. Susmuş konuş-
muyordu.

Cabbar, Kerimoğlunun bu şakadan üzüldüğünü görünce:

"Ağa, sen Değirmenoluklu Abdi Ağa adında birini duyar
mısın?"

Kerimoğlu:

"İyi bilirim onu," dedi. "Geçende duydum ki vurulmuş.
Ama, ölmemiş. Yiğeni ölmüş."

Cabbar:

"İşte onu vuran bu!" dedi.

Kerimoğlu uzun uzun, tepeden tırnağa kadar Memedi süz-
dü:

"Acayıp," dedi. "Hiç adam vuracak çocuğa benzemiyor bu
İnce Memed. Acayıp!"

Memed:

"Ağam," dedi Kerimoğluna, "bu yakından azıcık daha ya-
par mısın bize? Yaralı arkadaşımız var. Onlara da götürre-
yim..."

"Yapılmış merhem var," dedi Kerimoğlu. "Şifalı merhem.
Ondan veririm sana. Yakı da yaparım şimdi."

Memed:

"Kötü gün görme."

Kerimoğlu, büyük bir bezin içine merhem koydu. Biraz
da yakı yaptı. Getirdi Memede verdi.

Onlar yola düşerken:

"Şaştım sana İnce Memed," dedi Kerimoğlu. "Sen hiç eşki-
ya olacak adama benzemiyorsun. Ama ne yaparsın. Zor gelmiş-
tir herif... İnsanoğlu bu, kimin içinde ne var bilinmez."

İkisi birden:

"Sağlıcakla kal," dediler Kerimoğluna.

Kerimoğlu gülen sütbeyaz dişleriyle:

"Uğurola," dedi. "Bazı bazı gene uğrayın. Sohbet ederiz."

İkisinin de iki elinde kocaman ikişer torba vardı. Torbalar
ağırındı. Kerimoğlu bu torbaları ekmek, peynir, tereyağıyla dol-
durmuştu.

Cabbar:

"Ne iyi adam."

Memed:

"Ne iyi..."

Memed birden anımsayınca yüzü değişti:

"Yahu Cabbar," dedi. "Çamaşırlarını geri vermedik adamın."

Cabbar:

"Aldırma," dedi. "Çalmadık ya, unuttuk..."

Memed:

"Olma," dedi. "Geriye dönüp verelim."

Cabbar gülerek:

"Kerimoğlunun hakkı var. Hiç eşkiyaya benzemiyorsun."

Memed:

"Ne yapayım," dedi. "Herkes eşkıya doğmaz ki..."

Cabbar:

"Öyleyse geri dönüp verelim çamaşırları."

"Dönelim," dedi Memed.

Koşa koşa geri döndüler. Kerimoğlu onları şaşkınlıkla çadırın kapısında karşıladı.

"Ne o?" dedi. "Neden geri döndünüz?"

Memed:

"Senin çamaşırlarını üstümüzde unuttuk gidiyorduk. Onları geriye getirdik!"

Kerimoğlu:

"Ben de bir şey var diye korktum," dedi. "Çamaşırlar benni size hediymen olsun. Çıkarmayın üstünüzden."

Memed:

"Olur mu ya?"

Kerimoğlu:

"Olur olur," dedi. "Çıkarırsanız gücenirim."

Kayalığa geldiklerinde karanlık kavuşuyordu. Uzakta, kayalığın yükeseinde bir top ışık kılıcılıyordu.

Cabbar:

"Memed kardeş," dedi. "Belki şu top ışiktadır bizimkiler..."

Memed: "Bizimkiler mi?" diye sordu.

Cabbar:

"Tabii bizimkiler. Kim yakar o kadar büyük ateşi. Durdu,

**Asım Çavuşa inat olsun diye, mahsustan bu kadar büyük yak-
tırmıştır ateşi.”**

Memed:

“Benim kırıdayacak halim kalmadı Cabbar,” dedi. “Şu ha-
ber ıslığını çalsana!”

Cabbar iki parmağını ağızına sokup, güçlü, uzun bir ay ıslı-
ğrı çekti.

Memed:

“Bre Cabbar,” dedi, “senin de ıslığını bir günlük yoldan
dinle. Alimallah duyulur.”

Biraz sonra ateş tarafından bir tüfek sesi geldi. Bunu bir
yaylım ateşi izledi.

Memed:

“Bir şey mi var?” diye sordu.

Cabbar:

“Deli Durdu Ağa bayram ediyor,” dedi. “Keyfi yerinde
olursa boyuna kurşun yakar.”

İslıklarına karşıçı olarak kimse gelmedi. Memed de Cabbar
da buna içerlediler.

Ateşin yanma vardıklarında kan ter içinde kaldıklarını, bit-
tiklerini hissettiler. Onları bu sefer Durduyla birlikte bütün ar-
kadaşları ayağa kalkarak karşıladılar. Durdu, onlara yaklaşınca
tabancasını çekti:

“Şerefe” dedi, birkaç el boşalttı. Sonra: “Acımızdan ölü-
yorduk hepimiz de, az daha yetişmeseydiniz. Bakın Recep Çा-
vuşa daha inliyor. Yaradan değil. Açıktan. Alimallah açlık-
tan...”

Ateş bir harman yeri kadar büyüktü. Kocaman, insan boyu
yalımlar biribirlerine sarılarak, eğilip bükülüyordu. Odunla-
rin çitirtısı ortalığı tutuyordu. Odunlar, yanarlarken bir hoş ko-
ku çıkarırlar. Su yanarmış gibi bir hoş koku... Yaş odunun yan-
ması bir beter iş. Yalımların ortasında odun döner durur. Uzun
zaman böylece dayanır. Sonra, ortadan ikiye ayrılarak yalımla-
rin içinde yiter gider.

Memed, ilk iş olarak Recep Çavuşun başına varıp:

“Nasıl oldu Çavuş?” diye sordu.

Çavuş inleyerek:

"Yaram azdı," dedi. "Havaktı. Ben bu yaradan kurtulamam gayri. Ölürüm. Ben öldüm gayri..."

Memed, ondan sonra da Horalının yanınavardı.

"Sen nasıl oldun Horali kardeş?" diye sordu.

Horali ağızını açar açmaz bir küfür sağınağıdır başladığa yağmaya:

"Anasını avradını... Darıdan ufağını... Kurşununu, eşkiyasını... Köyünü, ağacını, taşını toprağını, kayasını, yarasını... Abdi Ağanın da avradını... Yaranın da avradını... Hişt duydu mu sen Abdi Ağa ölmemiş be. Vay koca pezevenk vay! Üzülme be o koca pezevengin işini görürüz. Aldırıma. Yiğeninin de avradını. O ölmüş işte..."

Memed:

"Kardaş," dedi, "sizler için yakı getirdim. Merhem de getirdim. Kerimoğlu verdi. Kendi eliyle yapmış. Eski adam. İki güne kalmaz iyi eder yaraları..."

Horali:

"Merhemin de avradını..." dedi.

Memed:

"Öyle deme Horali kardeş," dedi, "belki bir faydası olur."

Horali:

"İnşallah."

Recep Çavuş:

"Senin Kerimoğlu da çok atmış," dedi, doğrularak: "Bir ayda iyi etsin yaralarını ben razıyım."

Memed ikisinin de yarasını açıp ilaçladıktan sonra ocağın yanına oturdu.

"Ooof," dedi, "bir yorulmuşum ki..."

Durdu:

"Bak Memed," dedi, "Cabbar ne diyor senin için? Diyor ki, Memed Kerimoğlunun çadırının içini görünce ağızı ayrık kaldı."

Memed:

"Öyle oldu," dedi. "Böyle bir çadır içi hiç görmemiştim. Cennet köşkü gibi bir yer..."

Cabbar:

"O, Kerimoğludur o! Ona Kerimoğlu demişler. Adıyla sa-

nıyla Kerimoğlu... Onun çadırının içi öyle olmayacak da, kimin çadırının içi olacak!"

Durdu:

"Sen onu bilir miydin eskiden?"

Cabbar:

"Duyardım," dedi. "Çok, çok paralı bir adammış. Gözümüzlen de gördük. Milyonların üstünde yatıyordu."

Memed:

"Şu dünyada ne kadar iyi insan var," dedi. "Her şeyimizi düşündü. Yaramı sardı. Karnımızı doyurdu. Çamaşırlarımızı yıkattı. Birer kat da çamaşır hediye etti."

Cabbar:

"Çok büyük bir Ağadır o."

Durdu:

"Bu kadar ünlü, bu kadar zengin bir Ağa da biz niye duymadık şimdiedyedek onun adını?"

Cabbar:

"Bu," dedi, "yörüklerin Ağası. Bunlar konar göçerler."

Memed:

"Konarlar mı, göçerler mi, ne ne yaparlarsa yapısınlar, adamlar iyi adamlar. Çadırının direği som sedef işlemeliydi."

Durdu şaşkınlıkla:

"Çadırının direği som sedef işleme miydi? Vay anasını! Demek zengin herifcioğlu? Vay anasını! Demek çadırının direği som sedef işleme?"

Memed:

"Ne dersin!" dedi. "O kadar büyük bir çadır ki, on mu, on beş mi direği var. Bir gelin bize yemek getirdi. Boynunda belki elli tane beşi biryerde vardı. Hem zengin, hem de iyi adam. Hoş adam. Yüzü de güleç."

Cabbar:

"Abdi Ağayı vuranın sen olduğunu öğrenince nasıl da afalladı. Gözlerini dikmiş, sana yiyecekmiş gibi bakıyordu. Değil mi Memed?"

Memed:

"Bakıyordu ya," dedi. "Amma da bakıyordu."

Durdu, gözlerini yalımlara dikmişti. Konuşmuyor, soru

sormuyordu artık. Derin düşüncelere dalmıştı. Yüzünü öylesine bir düşünce almıştı ki... Durdunun adetiydi. Durdu bir şeye karar vermeden önce, gözlerini nereye olursa olsun, bir insana, bir ağaca, bir buluta, çiçege, kuşa, tüfeğe, ateşe diker, saatlarca kumildamadan öylece dururdu.

O susunca ötekiler de sustular.

Yanındakilere çok sert bir çıkış yaptı:

"Siz gidin yatın. Bu gece nöbeti Horali, ben, Recep Çavuş bekleyeceğiz."

Bu anında Durduya ses çıkarılamazdı. Çeker vururdu. Başına olsa vururdu. Onlar da hiç ses çıkarmadan gittiler, kayanın dibine kıvrıldılar.

Bazı insanlar vardır, sırıf doğuştan hoşturlar. Recep Çavuş da onlardandır. Bunlar, yalnız insanlar kendilerini sevsinler diye doğmuşlardır. Sevilmelerine karşılık öteki insanlardan fazla bir yanları mı vardır? Hayır! Recep Çavuş konuşan mıdır? Hayır. Çok neşeli mi? O da yok. Güler mi, oynar mı? Çok fazla iyilik mi yapar başkalarına? O da yok. Bu, bir sırdır: Üç yıldır Deli Durdu çetesinde. Ondan önce, iki aydan fazla bir çetede kalmamıştı. Millet şaşıyordu Recep Çavuşun Deli Durdu çete-sinde üç yıl kalışına.

Recep Çavuş, Deli Durduya ilk rastladığında:

"Bana bak utan Deli," demişti. "Sen de o akıllı pezevenklerden olsaydın, senin de çetende ancak iki ay kalırdım. Karışmazdım çetene. O allame heriflerin işleri güçleri tuzağa düşüp, kurşun yemek. Anladın mı?"

Durdı:

"Anladım," demişti.

Bundan sonra, o gün bu gündür Recep Çavuş, bu konu üstünde konuşmamıştı. Deli Durdu ne yapmışsa hiç karşı koymamıştı. Birkaç kere, hiç sebepsiz yere yaralanmış, Durduya gene bir laf söylememiştir.

Yaşamı üstüne tam tamına hiç kimse bir şey bilmiyordu. Konuşması Antep yörelerinin konuşmasını andırıyordu. Ama pek açık değildi. Antepte uzun zaman kaldığı muhakkaktı. Antepten çok söz açardı.

Yaşamı üstüne türlü söylentiler vardı. Birisi şu: Recep Çav-

vuş, bir gece uykudan uyanıp, "Karı," demiş, "ver benim şu tüfeğimi. Bir de azık hazırla. Ben, gidiyorum". Kadın, tüfeği getirmiş yanına koymuş. Azığı da hazırlamış. Çavuş tüfeği bir iyice yağlamış. Fişekleri takınmış. "Karı," demiş sonunda, "şu benim eski kalpağı da ver. Ben dağa çıkiyorum. Hakkını helal et". Karı buna çok şaşmış, "Delirdin mi sen, herif?" demiş. "Gece yarısı uyurken yatağından kalk da dağa çık! Görülmüş mü bu?" Recep Çavuş, "Canım öyle istiyor avrat," demiş. "Ben gi-diyyorum." Başka hiçbir şey söylememiş, evden çıkmış. Bir daha da dönmemiş.

Bazıları da der ki, Recep Çavuş damadına kızmış. Sebebi de, damadın kızma küfretmesiydi. Bir gün damadın kapısından geçerken, damadın kızına: "Senin babayım..." dediğini duymuş. Ona kızmış, dağa çıkmış. Damadı öldürmeye kıyamamış.

Bazılarının da dediğine bakılırsa, Çavuş çok zenginmiş, ama, yol parası, vergi vermekten hiç hoşlanmazmış, köye tashsildar geldiğinde hasta olur, yataklara düşermiş. Yol parası vermemek için çıkmış. Kimi de kaynanasını öldürmüşt de onun için çıkmış, diyor. Herkes uydurup uydurup bir şey söylüyor. Hangisi doğru, hangisi yalan belli değil.

Suçu var mı yok mu, o da belli değil. Ama, eskiden ne için çıkmışsa çıkmış olsun Recep Çavuş, şimdi yakayı ele verirse en azından bir otuz yılı var. Adı o kadar baskına, o kadar müsademeye, o kadar yol kesmeye, adam öldürmeye karışmıştır ki...

Gün doğdu. Gün kalktı kuşluk oldu. Durdu uyanmıyordu. Oysa üstüne gün ışığı düşürmek adeti değildi. Öğle oldu, gene uyanmadı. Cabbar sezinliyordu. İçinden de, "Bunda mutlak bir iş var. Bu deli hiçbir zaman bu vakılere kadar yatmaz. Bir baskına gidilecek. Bazı zor baskınlardan önce kalkmamak adetidir. O da, yılda, iki yılda bir. Şimdi nereye gidecek ola?" diye geçiriyordu. Merakla bekliyordu.

Recep Çavuş, bugün çok neşeliydi. Türkü söylüyordu. Yaşlı, yanık sesiyle.

Bir ara:

"Bana bakın çocuklar, uyandırın şu Deliyi," dedi. "Uyandırın da ağızımıza bir lokma bir şey koyalım."

Memed:

"Ben, karışmam."

Cabbar:

"Ben de."

Güdükoğlu, vardı Durdunun başma dikildi:

"Durdu Paşam," dedi, "uyansana Durdu Paşam,"

Güdükoğlu Durduya her zaman, "Paşam" diye söylerdi.

Bu da Durdunun çok hoşuna giderdi. Güdükoğlunun çetede birkaç ödevi vardı. Birisi soytarılıktı. Durduya soytarılık ederdi.

"Uyansana Paşam. Vakit öğleyi geçti Paşam."

Durdu, iri yumruklarıyla gözlerini ovuşturarak ağır ağır kalktı.

"Hemen yemek yiyeлим. Sonra gideceğiz."

Cabbar:

"Yaralıları ne yapalım?" dedi. "Recep Çavuşun, Horalinin hali duman..."

Durdu, yaralılara sordu:

"Nasilsınız? Bizimle yürüyebilir misiniz?"

Recep Çavuş:

"Ben yürürem. Ağrı o kadar kalmadı."

Horalı:

"Ben de yürürem," dedi. "Bu yaranın da anasını avradınu..."

Büyük bir halka oldular, sofrayı ortaya aldılar.

Gölgeler kuzeyden doğuya dönerken, kayalıklardan aşağı indiler. Yörük çadırlarından köpek havlamaları geliyordu.

Memed:

"Şimdi nereye gidiyoruz böyle?" diye sorunca Durdu karşılık vermedi. Yalnız kızgın kızgın baktı.

Memed de üstelemedi.

Durdu, yönünü köpeklerin havladığı tarafa dönünce Memedle Cabbar işi çaktı.

Cabbar, Memedin kulağına:

"Durdunun gözü göz değil," diye fısıldadı.

Memed:

"Gözü göz değil."

Cabbar:

"Ya bir iş yaparsa Kerimoğluna. Ne yaparız?"

Memed:

"Ne yaparız?" diye tekrarladı.

Cabbar:

"Ne yaparız?"

Durdunun gidişinde bir kötülük vardı. Hem de kötüluğun dik alası. Durdunun yüzü, şimdiki gibi öyle kolay kolay karar mazdı. Şimdiyse öyle azgın bir yüz ki... Bir sinek konsa bin parça olur.

Durdu, adımlarını yavaşlatıp Cabbara sordu:

"Kaç çadır vardı, çadırının yanında Kerimoğlunun?"

Cabbar:

"Üç tane," dedi.

Çadırlara geldiklerinde, onları gene kocaman çoban köpekleri karşıladı. Köpeklerin arkasından çocuklar dışarıya fırladılar. Onlardan sonra da kadınlar. Sonra da erkekler... Kerimoğlu erkeklerin önlerinde duruyor, gelen eşkıya kalabaklısına gülüm süyordu. Çadırların yanını yönünü sürüplerle ak koyunlar sarmış, kara çadırlar bir sütbeyazlık ortasında kalmıştı. Koyunlar, kuzular meleşiyor. Kocaman çoban köpekleri pehlivan gibi dolanıyorlar, develer yatmışlar. Rahat. Ağızlarından köpükler dökülüyör.

Kerimoğlu:

"Hoş geldiniz misafirlerim. Safalar getirdiniz," diye muhabbetle teker teker her birinin elini sıktı.

Memed, gülerek:

"Hoş bulduk," dedi. Yüzünde gülümsemesi dondu kaldı sonra. İçini bir şüphe kurdu kemirip duruyordu. Deli Durdu ne yapacaktı acaba?

Sonra, Kerimoğluna Durduyu gösterdi:

"İşte çetebaşıımız bu."

Kerimoğlu gün görmüş adamdır. Kaş altından Deli Durduya şöyle bir baktı. Ondan bir şey anlamadığını Memede belli etti. Durduysa yüzü asık, başı dimdik, etrafına bakmadan yürüyordu.

Kerimoğlu:

"Bunun adı ne?" dedi Memede.

"Deli Durdu."

Kerimoğlu hayret etti:

"O, bu mu?"

Memed:

"Odur işte."

Kerimoğlunun kırmızı yüzündeki gülüş dondu. Gözleri bulutlandı.

"Donuna kadar soyarmış soyunca öyle mi?"

"Öyle."

Cadırın içine girince, Memed kadar değilse de, Durdu da şaşırıldı. Duvardanakışlı bir tüfek asılıydı. Durdu, Kerimoğluna kinli bir bakış attıktan sonra:

"Şu tüfeği getir de bir görelim Ağa," dedi. "Bir de Ağa tüfeği görelim."

Kerimoğlu, bu sözlerdeki kini fark etti. Yüreği sislendi. İçi, kendisine bir felaketin yaklaştığını söylüyordu. Bu adamın suratı surat, gözleri göz değişti.

Kerimoğlu, tüfeği getirip Durduya verirken:

"Yemeğiniz hemen mi gelsin?" diye sordu. "Yoksa akşamda mı yersiniz?"

Durdunun gözleri kıvılcımlandı:

"Ben," dedi, "soymaya geldiğim adamm ne ekmeğini yer, ne de kahvesini içerim. Ekmeğini yer, kahvesini içersem soymam."

Hışımla ayağa kalktı. Onun arkasından ötekiler de ayağa fırladılar.

Kerimoğlu:

"Yemeğini ye de, gene soy! Kerimoğlunun evine gelen yemek yemeden ayrılmaz," dedi. Ama sesi titriyordu. Yanaklarından da hafif bir kızıllık burnuna, alına doğru yayılıyordu. Biraz sonra, alnında boncuk boncuk ter peydahlandı.

"Bana bak Durdu Ağa," dedi. "Bu dağlar eşkiya dolu. Şimdiye dek hiçbir eşkiya Kerimoğlunun evini soyamadı. Sen soyacaksan soy! İşte ev önünde."

Memed Cabbar bu durum karşısında bitmiş, yok olmuşlardı. Tepelerinden kaynar sular dökülmüş gibi olmuşlardı.

Durdu:

“Önce paraları getir Ağa.”

Recep Çavuşla Horali ayağa kalkanlarla kalkmışlar, sonra geri oturmuşlar, olanı biteni seyrediyorlar. Nedense Recep Çavuşun gözlerinin içi gülüyordu.

Kerimoğlunun yerinden kırıdamadığını gören Durdu, yavaş yavaş yaklaşıp, tüfeğinin dipçigiyle omuzuna var gücüyle indirdi. Kerimoğlu yere düştü. Durdu elinden tuttu, kaldırdı.

Çadırın öteki bölmelerinde kadınlar, çocukların gürültüyle ağlıyorlardı.

“Baksana bana Ağa, senin ağalığın Saçıklarlı obasınadır, bana değil. Bu dağlarda da Deli Durdunun ağalığı söker.”

Güdükoğluna emir verdi:

“Ağayla git de ne kadar parası varsa al getir. Anladın mı? Kadınların altınlarını da topla getir. Anladın mı?”

Güdükoğlu:

“Anladım Paşam.”

Güdükoğlunun çetede bir de bu işi vardı. Baskına gittiklerinde, işkence yaparak paraları çıkarttırdı. Bu işin ustasıydı. O, hangi evi aramışsa, geride bir kuruş bile bırakmamıştır. Kurumuştur.

Güdükoğluna gün doğdu. Ağanın kolundan tuttu, çekti:

“Geeel bakalım Kerimoğlu. Paralarım yerini söyle. Yoksa, Güdügün bir kurşunu taşlı köyü boylatır sana.”

Durdu:

“Kerimoğlu,” diye bağırdı, “ya canını vereceksin, ya da ne kadar paran varsa onu...”

Çadırın önüne, öteki çadırların çocukları, kadınları birikmişlerdi. Durdu, bunları böyle kapıya çokuşmuş görünce, dışarı çıktı bağırdı:

“Yallah evlerinize. Yakında size de sıra gelecek.”

Kerimoğlu, gözleriyle Cabbarı, Memedi araştırdı. Onlar arkasında duruyorlardı. Arkasına dönünce, Memedle göz göre geldiler. Memed gözlerini indirdi. Kerimoğlu, sonra da Cabbara baktı. “Bana yapacağınız bu muydu?” der gibi kırgınlık vardı gözlerinde. Göz çukurlarında birer damla yaş birikmişti. Arkasına döndü. Güdügün önüne düştü. Öteki bölmeye geçtiğinde, koyunlar gibi biribirlerine sokulmuş, ağlaşan kadınlardan birisine işaret etti:

"Aç sandığı. Ne kadar para varsa, çıkar da şu adama ver. Üzerinizde de ne kadar altın, bilezik, yüzük varsa çıkarnın bana verin," dedi.

Kerimoğlu, Durdunun niyetini sezmişti. Bir metelik bile bırakmayacaktı kendisinde. Onun için ne var, ne yok eliyle vermeliydi.

Güdükoğlu bir tomar kağıt para, bir torba da alımı getirdi. Durdunun eline verdi. Kerimoğlu da kadınların gerdanlık, yüzük, bilezik, başlık yaptıkları altınları toplayıp getirdi.

Durdu, Güdükoğluna:

"Tamam mı? Hiçbir şey kalmadı mı?" diye sordu.

Güdükoğlu:

"Kalmadı," diye kestirdi attı.

Oysa, bütün öteki baskınlarda Durdu, Güdükoğluna, "Kalmadı mı?" diye sorar, öteki, "Daha var Paşa," derdi. Sonra giider bir altın, bir kağıt lira getirirdi. Böyle böyle evi on kez, yirmi kez araştırır, kıyıda köşede ne kalmışsa teker teker çıkarırıdı. En sonunda bir kalmadı işaretini yapardı. Daha, bir yerlerde para kalmış mıdır, kalmamış mıdır, Güdükoğlu adamın yüzüne bakınca bilirdi. Hiç sapıtmaz, mutlak bilirdi.

Deli Durdu:

"Sen akıllı bir adamsın Kerimoğlu," dedi. "Ne var, ne yok hepsini kendi elinle verdin. Nasıl olsa senden zorla alacaktık. Senden akıllısına rastlamadım şimdiye kadar soyduğum insanlar arasında."

Kerimoğlu taş kesilmişti. Yüzü sapsarı, dudakları titriyordu.

Durdu yeniden, kesin, inatçı, buyurgan gürledi:

"Deli Durdunun bir adeti vardır. Bilir misin Kerimoğlu?" diye sordu. "Bunu başka eşkiyalar yapmaz. Zaten Kerimoğlunu da başka eşkiyalar soyamazlar. Ha, bilir misin?"

Kerimoğlu karşılık vermedi.

"Deli Durdunun adeti şudur ki, soyduğu adamları donuna kadar soyar. Çıkar giytlerini Kerimoğlu," diye bağırdı.

Kerimoğlu kırırdamadı.

"Sana diyorum. Çıkar giytlerini."

Kerimoğlunda gene bir kırırtı yok.

Durdu öfkelenedi. Öfkesinden yerinde duramıyordu. Keri-

moğlunun yöresinde fır dönüyordu. Birden, şiddetle kulağının dibine bir yumruk çaktı. Göğsüne de birkaç dipçık... Kerimoğlu sallandı. Düşecekken, Durdu kolundan tuttu. Bir, bir daha. Bir, bir daha:

“Çıkar!”

Kerimoğlu, acıyla konuştu:

“Etme bana bunu Durdu. Kerimoğlunun evini şimdiye kadar kimse basmadı. Yanına kalmaz bu!”

Bu sözler Durduyu çileden çıkardı. Kerimoğlunun kolunu bırakıp tekmelemeye başladı. Yere düşen Kerimoğlu:

“Etme,” diyordu. “Etme. Yanına kalmaz.”

Durdunun hiddeti daha arttı. Ayaklarının altında çığneme-ye başladı.

“Ben de biliyorum yanına kalmayacağını. Onun için seni donuna kadar soyacağım. Hiç olmazsa, koskoca Kerimoğlunun bacağından donunu almış derler. Anladın mı?”

Öteki bölmede ağlamakta olan kadınlardan birkaçı gürültüyü duyunca, bu yana geçtiler. Bir kadın kendisini Kerimoğlunun üstüne attı. Kadının bağırtısı dört bir yan tutuyordu. Güdükoğlu, bağırın kadını tuttu, Kerimoğlunun üstünden alıp bir tarafa fırlattı.

Durdu bağıriyordu:

“Çırılıplak olmazsan, kendi elinle çırılıplak olmazsan öldürürüm seni.”

Kadınlar çığırılıyorlardı.

Kerimoğlu:

“Etme bunu bana. Etme, çoluğumun çocuğumun içinde,” diye inliyordu.

Bir ara gözü, öyle durup kalmış, dudaklarını yiyen, zangır zangır titreyen Memede ilişti. Ona, yalvarıcısına baktı. Memeden içinden bir şey “cizz” etti. Yandı. Cabbara döndü. Bakıştılar. O iğne ucu parıltısı geldi Memeden gözlerine gene oturdu. Cabbar da hırsından avurtlarının içini yiyordu. Çok kızdığı zaman, kan çıkmaya kadar avurtlarının etlerini dişleriyle çığnerdi.

Kerimoğlu:

“Etme bunu bana Durdu Ağa,” diye boyuna yineliyordu.
“Etme!”

Durdu:

"Soyun!" diye bağırdı. "Yoksa..."

Tüfeğin namlusunu Kerimoğlunun ağzına dayadı:

"Soyun!"

Tam bu sırada Memed, kaşla göz arası çadırda dışarıya fırladı:

"Kıpırdama Deli Durdu. Yakarım," diye bağırdı. "Kusura kalma ya, yakarım. Bu senin yaptığını..."

Onun arkasından da Cabbarın alaylı sesi duyuldu:

"Kıpırdama Durdu Ağa! Adamı koyver de git. Yakarım. Çok arkadaşlığımız var. Ölümün bizim elimizden olmasın."

Memed:

"Ölümün bizim elimizden olmasın."

Durdu, hiç böyle bir şey beklemiyordu. Şaşkına döndü.

"Demek böyle ha?"

Tüfeğine davrandı, dışarı iki el ateş etti.

Karanlık kavuşuyordu.

"Bak Durdu Ağa," dedi Memed, "öyle kurşun atılmaz."

Durdunun kulağının dibinden cıv cıv diye iki kurşun geçti.

"Bırak da adamı git. Yeter ettiğin. Zulüm derler buna dündüz. Bırak da git!"

Durdu:

"Demek böyle İnce Memed? Demek?"

İnce Memed:

"Ölmek istemiyorsan eğer," dedi, "bırak da adamı çadır dan çık git."

Durdu, yerde yatan adama bir tekme daha attı.

"Haydi arkadaşlar gidelim," dedi.

Dişarda, bir çukura yatmış İnce Memedin karartısını gördü:

"Alacağın olsun İnce Memed. Alacağın olsun Cabbar," dedi.

Çadırda en son Recep Çavuş çıktı:

"Yaptığınızı çok beğendim çocuklar," dedi. "Ben de sizinle kalayım mı?"

"Kal Çavuş, kal!" dediler.

Durdu:

"Demek Çavuş sen de?.." dedi.

Çavuş:

"Ben de Durdu Ağa," diye karşılık verdi.

Durdu:

"Senin de alacağın olsun Çavuş," dedi.

Durduya arkadaşları elli metre açılmışlardı ki, Durdu yere yatıp:

"Davranın arkadaşlar," dedi. "Bugün ölüm kalım günü müzdür."

Altı el birden Memed ve Cabbarın üstüne kurşun yağdırmağa başladı. Memedle Cabbar, Durdunun bunu böyle yapacağını iyi biliyorlardı. O sebepten bulundukları çukurdan ayrılmamışlardı.

Memed:

"Durdu Ağa, var git yoluna," dedi. "Çocukluk etme!"

Durdu:

"Ya siz," dedi, "ya ben..."

Recep Çavuş:

"Git ular yoluna. Musallat olma çocukların başına. Sen zaten Kerimoğluna çatmakla belam buldun. Saçkaralı obası şimdije haberlendi. Biraz sonra dağları pire gibi tararlar," dedi.
"Var git yoluna!"

Memed:

"Var git yoluna," dedi.

Cabbar:

"Ölümün bizim elimizden olmasın. Var git yoluna..."

Karşı yanın silah sesleri kesildi.

Cabbar:

"Gidiyorlar," dedi. "Gidiyorlar Allahın belaları. Kerimoğlunun parasını paylaşmaya gidiyorlar."

Recep Çavuş:

"Gitsinler," dedi. "Saçkaralı obası burunlarından filil filil getirir. Az sonra dağ taş insana keser... Eğer bu adam Kerimoğluysa, Saçkaralı aşireti Ağası Kerimoğluysa... Dolar Saçkaralı obası yazıya yabana..."

Memed:

"Şimdi varıp Kerimoğluna ne diyelim? Adamın yüzüne nasıl bakarız?"

Cabbar:

"Adam bize iyilik, biz ona kötülük ettik," dedi. "Varıp da yanına ne diyelim? Beğendin mi sana yaptığımızı? Erkeklik deðiðin böyle olur işte. Biz adamı böyle soydururuz mu diyelim. Vazgeç! Görünmeden ona, çeker gideriz şuna aşağı."

Memed:

"Ben ne deyim," dedi, "Ben ne deyim Kerimoğluna."

Yattıkları çukurdan doğruldu. Çadırlara doğru yöneldi. Kerimoğlunun çadırından bir gürültü, çığırtnı, bir hayhuy gelirdi. Çadırın kapısını açtı. Bir iki kadın, Kerimoğlunun kanlı başını bir lejene eğmişler yıkıyorlardı. Hem yıkıyor, hem beddua ediyorlardı.

Memed:

"Kerimoğlu Ağa," diye seslendi, bütün başlar kapıya çevrildi. Memedin içinden, hiçbir şey söylemeden kaçmak geçti. Ama kaçamadı.

"Ağa," diye kekeledi. "Kusura kalma. Böyle olacağını bilmiyorduk."

Döndü, koşmaya başladı.

Arkasında, Kerimoğlu bağıryordu:

"Akşam yemeğini yemeden gitmeyin oğlum. Gitmeyin..."

Cabbarın yanına geldi.

"Haydi kalkın," dedi. "Kalkın da gidelim. Burada daha fazla kalamayacağım. Şu adama bir yüreğim yanıyor ki... Parça parça oluyor..."

Cabbar ayağa kalktı:

"Ne gelir elden," dedi. "Oldu bir kere..."

Memed, içini çekti:

"Şu Deliyi öldürmeliydik," dedi.

Cabbar:

"Onu öldürmek kolay değil Memed," dedi. "Çok it adam. Yoksa ben... Ben onu öyle bırakır mıydım!..."

Memed:

"Kurşunu yedikten sonra ne yapabilirdi?"

Cabbar:

"Yemezdi ki kurşunu," dedi. "Onun gibi bir adamı hiç görmedim."

Recep Çavuş:

"Bu adamda bir şey var," dedi. "Bütün yaptıkları yanına kalıyor. Onun yaptıklarını başka bir eşkiya yapsaydı, bir günden fazla yaşayamazdı. Bir şey var bu adamda. Ayrıldığımız iyi oldu. Amma ne yürekli adam! Her dakika ölümü bekleyen bir hali var."

Memed:

"İşte o hali korkuttu beni. Onun için vuramadım onu. Yoksası..."

Cabbar:

"Her neyse... Bir hal var bu adamda..." dedi, kesti.

Ali:

"Şuracıkta, iki saat uyuyalım," dedi.

Hasan:

"Ne kaldı ki bre Ali," dedi. "Öğleye bizim köye varırız. Gece sen bizim evde kalırsın. Yarın sabah da kalkar yola düşersin. İkindine senin köyü buluruz."

Ali, çok uzun boylu, çiçek bozuğu, uzun yüzlü, incecik, üfürsen yıkılacakmış gibi bir adamdı.

"Bu gece yarısı," dedi, "bu gece yarısı in cin belli değil. Gel şuracıkta sabaha kadar uyuyalım. Sabaha bir iki saat ancak kaldı."

Hasan:

"Ben bir dakika bile duramam," dedi. "Dört yıldır evimin yüzünü görmedim."

Ali:

"Ben de görmedim ama."

Hasan:

"Eeee?" diye sordu.

"Yoruldum," dedi Ali.

Hasan:

"Bak," dedi, "bir su şırıltısı geliyor. Git yüzünü yu, geçer..."

Ali:

"Soğuk su yorgunluğa bire birdir," dedi.

Hasan:

"Bizim köyün suyu..." dedi. "Bizim köyün suyu gibi var mı? Buz gibidir. Süt gibi apak kaynar yerin altından... Eskiden,

tam üstünde bir ulu çınar vardı. Ben de gördüm gözümle... Bir gün bir yağmur yağıyordu. Kara, kapkara bir yağmur... Birden bir top yeşil ışık patladı gökyüzünde. Yeşil ışık çınarın üstüne ağıdı. Vardık baktık, çmar yok yerinde... Çmar kül olmuş... Ali-mallah gözümle gördüm. Kül olmuş. Yurdu yuvası bellisiz şimdiden çınarın..."

Ali:

"Tam üç yıl, üç koca yıl anam dinim ağladı Çukurovada," dedi. "Amma sonunda kazandım kardaş."

Ali yol boyunca, belki yüz kere, aynı cümle, aynı sözcüklerle Çukurovayı, Çukurovada binbir sıkıntı çekerek kazandığı parayı, kazandığı parayla ne yapacağını anlatmıştı. Yolda konuşacakları bitiyor, bir süre konuşmadan yürüyorlar, biraz önce anlattıklarını yeniden anlatmaya başlıyorlardı. Hasan da köyünü, çocuğunu, kül olan çınarı, Çukurovayı, Çukurovadaki ağasını durmadan durmadan yinelemişti.

Ali sözünü sürdürdü:

"Paranın iki yüzünü kayınbabaya verip kızı eve getireceğim. Ötekine de bir çift öküz alacağım. Anama da içi pamuklu bir hırka yaptıracağım. Üşür fikaracık. Evin de üstünü açıp yeniden döşeyeceğim. Şu bizim ev yok mu, yağmurlar bir başlamaya görsün. Çok akar gavuroğlu gavur..."

"Evi, yap kardaş yap! Ev akması kötü bir şey. Dayanılmaz."

Ali:

"Öldüm Çukurovada. Yandım. Adamı kebap ediyor. Gavurun yurdu. Bir daha mı, tövbe! Sıtmazı karnumda. Bu kış işim iş!"

Hasan:

"Sıtmazı bende de var," dedi.

Ali:

"Çukurovanın kahrını, eve bir avratla, bir çift öküz sokağım, anama da bir kalın hırka alayım diye çektim. Yoksa dayanılır mı?"

Hasan:

"Dayanılmaz."

Sonra, lafi Alinin ağızından alıp:

"Kardaş," dedi, "yarın tam öğle vakti, eğer böyle yürüyecek olursak, bizim köyün çayırlığına yetişiriz."

Ali:

"Orada..." dedi.

Hasan:

"Orada, ötede, düzluğun ortasında..."

Ali:

"Ulu..." dedi.

Hasan:

"Bir ağaç vardır, dalları gürler."

Ali:

"Ağacı geçince," dedi.

Hasan:

"Ağacı geçince sol yanda..."

Ali:

"Taşları biribirinin üstüne yatmış..."

Hasan:

"İçini de ot basmış bir mezarlık görünür."

Ali:

"Mezarlığın içindeki ağaç söylemedin," diye anımsattı.

Hasan:

"Ben köyden ayrıldığım gün, kim bilir kim, mezarlığın ortasına soluk dallı, bilek kalınlığında bir ağaç dikmişti."

"Fıkara yapayalnız bir ağaç..." dedi Ali.

Hasan:

"Öyle işte," dedi.

Ali:

"Kurumamışsa eğer..."

"Kocaman..." dedi, öteki. "Ben mezarlığın yanından geçerken beni birisi görür."

Ali düzeltti:

"Biri değil," dedi, "Körcenin oğlu Bekir görür."

Hasan:

"Bekir görür," dedi. "Çünkü Bekir, her daim gelir çeşmenin taşına oturur. Gözlerini şarıl şarıl akan suya çevirir düşünür."

Ali:

"Adetidir değil mi?" diye sordu.

"Adetidir," dedi Hasan.

Ali:

"Bekir gider haber verir eve."

Hasan:

"Anam bükülmüş belyiлен..."

Ali:

"Dizlerine çöke çöke..."

Hasan:

"Düşer yola, gelir beni karşılamaya."

Ali:

"Ya çocuk?" dedi.

Hasan:

"Gel azıcık şuraya oturalım," diye önerdi.

Oturduklar. Hasan, küçükük, zayıf, kuruyup kavrulmuş bir adamdı. Kocaman dişleri dudaklarının arasından gözükmüyordu. Kirpikleri bir hoş, tozlanmış gibi aktı. Mavi, pamuklu bir kumaştan şalvar giymişti. Şalvar daha yepyeniydi. Fabrika koyordu. Kasketi deenydi. Başında eğreti duruyordu. Kırmızı çiçekli mintanı ona tam yakışmıştı. Bir de ökçeleri basık Adana ayakkabısı almıştı ya, yolda giymeye kıymıyordu. Giydiği ham gönden çarktı. Kalın, köyden götürüp de eskitemediği çorabın üstüne giymişti. Çorap naklışıydı.

"Amma da yorulduk," dedi.

Ali:

"Yorulduk amma..." dedi.

Hasan:

"Kalk," dedi. "Bu kadar dinlenmek yeter yolcu adama..."

Atalar ne demiş..."

Ali:

"Yolcu yolunda gerek."

Hasan:

"Köye gireriz kardaş. Benim oğlan şimdi altısındadır. Ben köyden ayrılırken yaşı ikiydi. Şimdi..."

Ali:

"Şimdi altısmdadır."

Hasan:

"Beni anamla birlikte çocuk da karşılar."

Ali:

"Çocuk sana baba der. Ondan sonra eve geliriz."

Hasan:

"Bütün köylü bizim eve, başıma birikir. Eeee söyle bakalım Hasan efendi, ne kazandın Çukurovada? Ben, hiç derim. Çukurovada ne kazanç olacak. Gittik geldik işte, derim..."

Ali:

"Ben de ikinci sabah erkenden kalkar anayın pişirdiği çorbayı içерim. Tarhana çorbasınu... Yola düşerim..."

Hasan:

"Sen yola düştükten sonra, ben de çocuğu yanına alırım, öteki köye, ay boynuzlu kocaman bir çift öküz almaya giderim. Sonra da yalıdaki taşlı tarlanın taşını birem birem ayıklarım..."

Ali:

"Sonra da iki üç kez üst üste sürersin tarmayı. Çukurova tarlaları gibi. Un gibi eylesin. Sonra da ekersin."

Hasan:

"Sonra bir ekin olur... Her göcek kaplan pençesi gibi toprağa yapışmış..."

Ali:

"Anamın hırkası," dedi. "Gider elimle Göksünde terziye yaptınım."

Hasan, Alinin yüzüne doğru eğildi. Nefesini duydu.

"Sen," dedi, "köyden ayrılanı ne kadar oldu?"

Ali:

"Üç yıl."

Hasan:

"Varır varmaz nişanlığını eve getirmek olsun, ilk işin."

Ali:

"Çok bekledi fikaracık beni. Bu yılla altı yıl oluyor nişan takalı. Varır varmaz babasının eline saydığını gibi parayı... İkinci gün..."

Hasan:

"İşte bunu iyi yaparsm kardaş," dedi.

Ali:

"Çukurovada çektiğimi bir günde unuturum," dedi.

Yokuş yukarı çıktıkları için, konuşmayı kesmişlerdi. Yoku-

şu çıkışın tepeyi aşınca önlerinde upuzun bir düzlük salındığını gördüler.

Yolun kıyısında bir ses duyup durdular. Bir de mekanizma sesi geldi.

"Kıçırdamayın."

Hasan:

"Öldük," dedi.

Ali:

"Öldük."

Hasan:

"Kaçalım," dedi. "Vurursa vurur. Vurulmak soyulmaktan daha iyi. Vurulmazsa evimize yetişiriz."

Ali:

"Haydi," dedi.

Kaçmaya başladılar. Arkalarından kurşun, kaynadı. Bağırrak yere yattılar.

Kıçırdama diyen ses:

"Olduğunuz yerden kımıldamayın. Geliyoruz," diye bağırdı.

Aliyle Hasan oldukları yerden hiç kımıldamadılar. Korkudan kıçırdıracak halleri de kalmamıştı.

Memed, Cabbar, Recep Çavuş, üçü birden koşarak yatmaktadır olanların başuçlarına geldiler durdular.

Memed:

"Kalkın ayağa," dedi.

Ölü gibi, usul usul ayağa kalktılar.

Memed:

"Böyle nereden?" diye sordu.

Hasan:

"Çukurovadan kardeş," dedi.

Ali:

"Oradan işte," dedi.

Cabbar gülerek:

"Çok para kazandınız öyleyse. Sizler olmasanız, bizler acımızdan ölüruz. Çıkarın paraları."

Hasan:

"Beni öldürün," dedi. "Tam dört yıl..."

Cabbar:

"Çıkarın," dedi.

Hasan:

"Vur beni Ağam," dedi.

Ali:

"Benim nişanlım tam altı yıldır bekler. Nolursun beni vuruver."

Hasan:

"Tam altı yıl," dedi.

Cabbar, Hasanın koltuğunun altına elini soktu, bir çıkışçı kıydı. Çıkış su gibi tere batmıştı. Çıkını açtı. Çıkının içinden balmumuyla yapılmış bir muşamba çıktı. Muşambanın içinde kağıt paralar vardı.

Cabbar:

"Bak hele, ne de çok para! Nasıl da saklamış!"

Hasan:

"Daya tüfeğini sık ağızma. Vur beni. Çoluk çocuğuma böle eli boş gidemem."

Ali:

"Tam altı yıldır," dedi. "Hiç mümkünü yok. Beni vuracaksınız. Gidemem."

Hasan:

"Tam dört yıl, Çukurovanın zehir gibi suyunu içtim. Sıtmazı karnımda."

Ali:

"Elinizi ayağınıza öpüpüm öldürün beni."

Hasan:

"Öldürün."

Memedin gözleri yaşla dolmuştu.

"Bana bakın," dedi sevgiyle. "Paranıza kimse dokunmaz sizin. Cabbar ver şunun parasını. Al pararı."

Hasan, inanmadı. Korktu. Titreyen elini uzattı. Aldı. Ne diyeceğini bilemedi. Ancak:

"Allah uzun ömür versin size," diyebildi. Sonra da ağlamaya başladı.

Ali:

"Uzun ömür," dedi.

Memed:

"Bakın size ne deyim. Çanaklının düzünden geçmeyeceksiniz. Orayı Deli Durdunun çetesи tutmuştur şimdii. Donunuza kadar soyar. Uğurlar ola. Sen de inşallah nişanlına kavuşursun kardeş," dedi. Sesi karıncalandı. Konuşacaktı daha. Konuşamadı.

Hasan, çocuklar gibi hıckıra hıckıra ağlıyordu. Ağlaması bir türlü dinmiyordu. Giderken:

"Sağ olun," dedi. "Sağ olun kardeşler. Berhudar olun. Allah sizi bu dağlardan kurtarıp sevdiklerinize kavuştursun."

Gidiyor gidiyor geriye dönüp bir dua ediyor, yeniden gidiyordu.

Ali de:

"Kavuştursun," diyordu.

Kayboldular.

Hasanın ağlaması daha durmamıştı.

Ali:

"Yeter bre Hasan," dedi. "Ne bu ağıt?"

Hasan:

"Şu dünyada ne kadar da iyi insanlar var. Şu bir lokma eşkıya çocuğa baksana. O olmasaydı, paramızı alırdı, o dev gibi herif."

Ali:

"Yok," dedi. "Almazlardı."

"Çanaklının düzünden gitmezsek bizim köye ancak iki gün sonra varabiliriz."

Ali:

"Ne yapalım?" diye sordu.

Hasan:

"Çanaklının düzünü tüm bana verseler, yolumuz iki gün değil, iki ay uzasa gene oradan geçmem."

Ali:

"Gel öyleyse oturup bir iyice yornuk alalım. Bir daha da yoldan gitmeyelim. Kıyıdan kıydan."

Oturduklar.

Memed, gidenlerin arkasından:

"Paralarını aldiktan sonra onları öldürseydik sevinirlerdi," dedi.

Cabbar:

"O uzun boylusu vurun diye nasıl yalvarıyordu!"

Memed:

"Kim bilir nasıl, ne umutlarla çalıştırılar!"

Cabbar:

"Nişanlısı tam altı yıldır onu bekliyormuş."

Memed:

"Çanaklıdan gitselerdi, Deli Durdu onları mutlaka soyardı."

Cabbar:

"Bu Delinin yaşaması haram amma..." dedi.

Gidip eski yerlerine oturdular. Bu işe hiç karışmayan Çavuşun sarılı boynu bir tarafa eğrilimişti.

Çavuş, gerindi gerindi:

"Ben bir tuhaf oldum çocukların," dedi. "Yüreğimde bir soğukluk, bir titreme var. Ölürsem..." dedi, sonra pişman olmuşçasına sustu.

Memed:

"Bu kadar yaradan insana bir şey olmaz," dedi.

Cabbar:

"Başını koy da azıcık uyu," diye salık verdi.

Çavuş, uyumak için gözlerini yumdu.

Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Memed, Cabbara büyük bir sır verirmiş gibi sokuldı.

"Seninle biz kardaşız gayrı Cabbar," dedi. "Öyle değil mi kardaş?"

Cabbar buna sevindi: "Ona ne şüphe kardaş," dedi.

Memed:

"Meraktan çatlayacağım. Yüreğim ateş almış yanıyor kardaş."

Cabbar:

"Söyle kardaş da çaresini birlikte arayalım."

Memed:

"Aylar oldu, ben bu işi işleyeli. Duyduk ki Abdi Ağayı yaralamışım. Ölmemiş. Hatçenin hali ne oldu? Ya anamın hali ne oldu? Çatlayacağım. Şu Delinin ardından soygundan soyguna, çarpışmadan çarpışmaya... Bir türlü bir yolunu bulup da ögrenemedim..."

Cabbar:

"Köye gider öğreniriz kardaş" dedi. "Ne merak ediyorsun bunu."

Memed:

"O gavur ölmemiş. Hatçeye mutlak bir kötülük etmiştir. İçimde bir şey var... anlaşılmaz... bir acı... bir yara... yüreğim, durma Memed git, diyor."

Cabbar:

"Şu Çavuşun yarası bir hal olsun, hemen gideriz..."

Memed:

"Yüreğim, durma! diyor, Cabbar kardaş," dedi. "Durma!"

İndirdiler Heleterin düzüne
 Kellesi yokkine bakam yüzüne
 Benden selam söylen Nukrak kızına
 Neneyle neneyle Iraz neneyle
 Çık dağlar başına bana eleyle.

Nukrağı dersen de Ofunun dağı
 Derde derman derler kartalın yağı
 Ayağına düştüm Besninin beyi
 Neneyle neneyle Iraz neneyle
 Çık dağın başına ordan eleyle.

Kucağında dokuz aylık yavrusıyla Iraz yirmisinde dul kal-

dı. Kocasını çok severdi.

Ölüsü başında:

"Hüseyinin üstüne," dedi, "erkek bana haram olsun."

Dediğini de tuttu. Evlenmedi.

Kocası öldükten birkaç gün sonra, çocuğunu bir akraba kâdına emanet ederek, sabanın arkasına geçti. Kocasının bıraktığı yerden tarlayı sürmeye başladı. Bir ay içinde tarlayı sürdü, ekti bitirdi.

Yaz gelince de hasadını yaptı tek başına. Güçlü kuvvetli, gençti. Tınmadı.

Çocuğu kucağına alıyor, onunla oynasha oynasha köyü dolanıyordu:

"Benim bebek büyümez mi emmileri bakmayınca? Benim Rızam büyümez mi?" diyordu.

Amcalara nispet olsun.

Amcanın büyüğü Irazla evlenmek istiyordu.

Iraz:

"Evlenmem," diyordu. "Hüseyinimin yatağına başka erkek sokmam. Kiyametedek yaşasam gene evlenmem."

"Iraz," diyorlardı, "bu da onun kardası. Yabancısı sayılmaz. Çocuğunun emmisi. Ona babası gibi de bakar..."

Iraz Nuh diyordu da...

Bunun üstüne Iraza kin bağlayan amca, Hüseyinden kalan tarayı onun elinden aldı. Oysa tarlada hiçbir hakkı yoktu. Babaları öldüğünde, üç kardeş kalan tarlaları eşit olarak paylaşmışlardı. Bu parça da Irazm kocası Hüseyine düşmüştü. Ne çare, Iraz genç kadın. Hükümet yolu, karakol kapısı bilmez. Ne yaparlarsa yanlarına kalır.

Iraz tarlasızdı ama, gene de dayandı:

"Benim bebek büyümez mi emmileri gavurluk yapınca? Benim Rızam büyümez mi? Büyümez mi tarlası olmayıncá?"

Yazın ırgatlık, kışın zenginlerin evinde hizmetçilik etti. Gününu gün etti. Çocuğu nur topu gibiydi. Dilinde, bir ağıt, bir ninni, acı bir türkü gibi;

"Benim öksüz büyümez mi?"

Büyüdü.

Neden yoksulluk içindeler? Neden tarlasızlar? Bunun sebebini her gün anasından, köylülerden duya duya büyündü. İçine yanık bir türkü yerleşti kaldı. Bir ananın acısını, gücünü, yüreklikliğini döktüğü bir türkü... "Benim yavrum büyümez mi?"

Rıza yirmi birine bastı. Fidan gibi. Dal gibi. Sakarköyün içinde onun gibi ata binen, cirit oynayan, nişan atan, halay çekken yok. Ama, ana da, oğul da rahat degiller... Yüreklerinde onulmaz dertleri var. Kendi tarlan olsun da, sen git el kapılarından yanaşmalık et, yarıçılık et.

Sakarköyün toprakları çok verimli... Öteki köylere bakarak geniş de. Büyük bir düzlük. Bu düzluğun tam orta yerinde bir nokta gibi, Adaca denilen kocaman kaya parçası var. Cümle

düzlük ekilip yeşerince, tarlalar yeşile kesince, Adaca kayası bembeyaz, yeşilliğin ortasında parlar.

Adacanın dibindeki tarlalardan bir tanesi, en büyüklerinden birisi Rızanın babasının tarlasıdır. Yıllardır amcası sürer. İşte o tarla... Rıza bereketli, yağlı bir toprağı hayal eder. Hayal eder, yüreğindeki hınç büyür, taşar... Nereye gitse, nerede çift sürse, gözleri Adaca kayasının dibindedir. Adaca kayasının dibi bir aşk gibi.

Anası her zaman, her Allahın günü:

"Aaah oğul" der, "Adacanın tarlası... Baban bizi bu tarlayla gül gibi geçindirirdi. Gözleri kör olası..."

Rıza boynunu büker, dalar giderdi. Burnunda yağlı ışıl ışıl bir toprağın kokusu... Toprağın özlemi içini yakardı...

Anası:

"O senin gavur emmin," der, "o senin gavur emmin!.. Burnundan fitil fitil gelecek."

Son günlerde Rızaya bir hal oldu. Hiç böyle değildi. Sabahları çok erkenden uyanıyor, düşüyor yollara... Ver elini Adaca... Adacanın dibindeki tarlaya varıyor. Bir taşın üstüne oturuyor, dalıyor hayallere... Ekinler göcek olmuş. Toprakta böcekler. Gün doğarken toprak buğulanır. Buğulu toprağa özlem, özlemlerin en yamarudur. Rıza elini yumuşacık toprağa daldırıyor. Toprak sıcaktı. Parmaklarının arasından altın bir toprak akıyor yere. Rıza, "Bu toprak benim," diyor. Bütün etinde bir ürperme, bir tat... "Bu toprak benim ha," diyor. "Benimamma yirmi yıldır el ekiyor, el biçiyor..."

Kalkıyor. Yorgun, karar vermiş evine dönüyor. Anası soruyor:

"Şafaktan beri neredeydin?"

Karşılık vermiyor. Yüzü karanlık.

Bu böyle, tam tamuna iki ay sürdü. Ekinler dize çıktı, sarı, yeşil, koyu, karanlık bir yeşile döndü.

Rıza bir gün:

"Ana," dedi, "bu tarla bizim."

Ana:

"Bizim ya yavru," dedi. "Kimin olacak?"

Rıza:

"Ben," dedi, "hükümete başvuracağım."

Ana:

"Ben de," dedi, "ben de bu günü bekliyordum."

Rıza:

"Yaşlılara sordum. Dedemden kalan tarlayı babam sağlığında amcalarıyla paylaşmış. Paylaşmasa bile bizińki bizim. Dedemden bana kalacakmış."

Ana:

"Ya yavru," dedi, "bizimki bizim."

Bu bir miras davası olduğu için mahkeme o kadar uzun sürmedi. Adacanın dibindeki, yağlı, yumuşacık toprak Rızaya geçti. Yılların mihnetinin altında ezilmiş genç Rıza, bir sevgiliye, bir anaya babaya kavuşur gibi tarlasına kavuştu. Tarla kendisine teslim edildiğinde mevsim yazdı. Toprak sıcak, kavruluyordu. Ekinler biçilmiş, firezler pırıl pırıl yanıyordu.

Rıza, yazyeri çıkarılmak için bir çift öküz buldu. Pulluğu arkasına taktı öküzlerin. Toprak, pulluğun ağızmda ufalanyordu. Bütün derdi hemencecik tarlayı sürüp bitirmek, kendisinin olan tarlayı şöyle sürülmüş, tohumunu almaya, bire otuz, bire kırk vermeye hazır görmekti.

Yazyeri çıkarılırken çift iki kere koşulur. Biri şafaktan iki saat önce, öteki ikindin, garbi yeli çıktıktan sonra. Şafaktan önce koşulan çift gün kızıncaya kadar sürdürülür. Gün iyice kızdıktan sonra, artık çift sürülmmez. Öküzler sineklenirler. Gitmezler. Bu arada ikindine kadar, bir ağaç gölgesinde dinlenilir. İkindiüstü, Akdenizin üstünde yelken bulutları yükselirken yeniden çift koşulur. Bu, ay ışığı varsa gece yarısına kadar devam eder. Yoksa, ortalık kararincaya kadar sürer.

Ay ışığı vardı. Rıza, gün kızıncaya kadar, sonra ikindinden gece yarısına kadar durmadan sürüyordu. Sıcak demiyor, yorgunluk demiyordu. Bazan kendisini alamıyor, sabaha kadar sürüyordu. Sürülmüş yumuşak toprak, ay ışığında daha güzel görünüyor. Gece... Sessizlik... Pulluğun toprağı yararken çikardığı ses daha iyi duyuluyor.

Iraz, fidan gibi bir oğlan büyütmekten, hayırsız amcaların tarlasını koparıp almaktan dolayı konurluydu. Köyüne içinde, bu günler, bir sevinç kasırgası halinde dolanıyordu.

"Rıza..." dediler miydi:

"O, tarlasını sürüyor," diyordu.

Ayın on dördü. Ay, yusuvarlak. Cümle tarlaları, daha çok Rızanın sürülmekte olan toprağını yaldızlıyor. Serince de bir yel esiyor. Rızanın öküzleri, ayakları toprağa gömüllerken, ağır ağır arkalarındaki pulluğu çekiyorlar. Ay ışığına, kalaylanmış gibi parlayan toprağa rağmen, ağır bir uyku dört bir yandan bastırıyor.

Rıza yorgun. Öküzleri bırakıp, bir toprak tümsegini başına yastık yapıp uyuyor. Koca ovada sürülmüş, ovaya kara bir el işi kağıdı gibi yapışmışçasına duran tarlanın ortasında kıvrılmış bir leke gibi...

Sabahleyin, akraba çocuklarından on bir yaşındaki Durmuş çocuk, her günde gibi Rızaya gene ażığını getirir. Gün iyi-ce kızarmıştır. Ortalık çatır çatır eder. Çocuk, ağaçların dibinde, her günde gibi Rızayı araştırır. Rıza, onun geldiğini görünce, ayağa kalkıp güllerken ona doğru gelecektir. Ażığı elinden almadan, iki koltuğu altından tutup havaya kaldıracaktır. Çocuk şaşkınlıktır. Ağaçların dibini bir bir tarar. Yok. Sonra, tarlanın ortasına kıvrılıp yattı Rızayı görür. Öküzler de ortada yok. Kıvrılıp yattı Rızanın yanına geldiğinde ürker. Elinden azık düşer. Çocuk döner, bağıra bağıra kaçmaya başlar.

Köye girdiğinde soluk soluğaydı, çocuk. Yıkılacak gibi. Bağıriyordu. Bağıriyordu ama, sesi bir ıslık gibi çıkyordu. Geldi, evlerinin önünde kendini yere attı. Kadınlar başına biriktirler. Korkmuş diye dilini çektiler. Soğuk su içirdiler. Başına su dökütlüler. Çocuk azıcık kendine gelince:

"Rıza Ağam kan içinde yatıyordu. Yere birçok kan göllenmişti ki..." dedi. "Ağzından da kan gelmişti. Böyle görünce onu, koşa koşa geldim işte."

Kadınlar, işi anladılar. Başlarım önlerine eğip sustular. Bir anda bütün köy haberi işitti. Iraz da duydu. Iraz, saçlarını yolarak, çıkışarak önde, köylüler arkasında tarlaya geldiler. Rızanın başı tümsekten düşmüş, yana sarkmıştı.

Iraz:

"Öksüz yavrum, gün görmemişim," diye oğlunun üstüne atıldı.

Rıza, dizlerini göğsüne doğru çekmiş, kıvrılmıştı. Önündeki çukura kan göllenmiş. Kan donmuş. Kanın üstünde böcekler, sinekler... Ortalığa keskin, tüten, kan kokusu gibi köpüklenen bir güneş de çökmüştü. Güneş buğulanıyordu. Ölünün üstünde bir sürü sinek, şimşek yeşili... Parlayıp kayıyorlar... Kan köpürmemiş, kerpiç gibi donmuştu. Ama, bu sıcakta köpürmüştü gibi duruyordu. Yahut da öyle geliyordu insana.

“Öksüz yavrum! Gün görmemişim.”

Kadınlar, çocuklar, erkekler ölümün yöresine halka olmuşlardı. Kadınların çoğu ağlıyordu.

“Babayigidim, sana kim kıydı?”

Iraz kendinden geçmiş. Dövünüyor, çırpınıyor. Yürek koymuyor insanda.

İki kadın varıp Irazi ölümün üstünden almak istediler. Yapışmıştı. Ayıramadılar.

“Beni de diri diri,” diyordu, “beni de Rızamla beraber gömün.”

O gün, Iraz akşamı kadar oğlunun ölüsü üzerinde kaldı.

Olayı kasabaya haber verdiler. Candarmalar, savcı, doktor geldi. Candarmalar, gözleri kan çanağma olmuş, ağlaya ağlaya morarmış kadını sürükleyerek ölümün üstünden kaldırıldılar. Kadın toprağa kapandı, ölü gibi kırıtsız kaldı... Bir daha da uzun zaman sesi sadası çıkmadı.

Gerekince, toprakta yatan, toprağa yapışıp kalmış kadını Savcının karşısına getirdiler.

Savcı:

“Hatun senin oğlunu kim öldürdü acaba?” diye sordu.

“Kimden şüphe ediyorsun?”

Kadının yüzü gerildi. Sonra boş gözlerle pel pel Savcının yüzüne baktı.

Savcı yineledi:

“Senin oğlunu kim öldürdü? Şüphen kime?”

Iraz:

“O gavurlar,” dedi. “O gavurlar... O gavurlardan başka kim öldürecek? Emmisi oğlu öldürdü. Tarlanın yüzünden.”

Savcı, tarla meselesini iyice araştırap zapta geçti.

Kalabalık tarladan ayrıldı.

Üstünde yeşil sinekleriyle ölü, öküzleri kaçmış, bomboş öküz bekleyen boyunduruğuyla pulluk, ağlamaktan gözlerinde yaş kalmamış ana orada umarsız, ovanın mahzunluğunda kaldılar. Kara, yağlı toprak, sapsarı ovanın ortasına yapıtılmış bir el işi gibi kara kara işildiyordu.

Katil olarak, amcasımm oğlu Aliyi yakalayıp karakola götürdüler. Ali verdiği ifadede, o gün köyde olmadığını, Öküzlü köyünde düğünde bulunduğu şahitleriyle ispat etti. Öküzlü köyü Sakarköye dört saatir. Iraz ve bütün köylüler biliyorlardı ki Rızayı vuran Alidir. Tarla yüzündendir.

Köylü de şaştı. Iraz da şaştı. İki gün sonra Ali elini kolunu sallaya sallaya köye geldi. Iraz, onu mutlak asacaklar diyordu. Öyle sanıp teselli buluyordu. Oğlunu vuranın köyde elini kolunu sallaya sallaya gezdiğini duyunca, kendinden geçti, deliye döndü. Evdeki baltayı alıp, doğru Alilerin evine koştı. Oğlunu vurani mutlak vuracaktı. Aliler, Irazın baltalı, kendilerine doğru geldiğini görünce kapıları kapatıp, arkadan sürmelediler. Iraz, kapıyı kapalı bulunca, başladığını baltalamaya... Ali içerde değildi. İçerde olsa kapıyı kapamazdı. Ana, baba, iki kız ve bir küçük çocuk vardı içerde. Kapı kırıldı kırılacaktı. Kapıya kırıp içerdekileri baltadan geçirmek için Iraz var kuvvetiyle kapıya sallıyordu baltayı. Köylüler gürültüye gelmişler, evin dört bir yanına yiğilmişlardı. Iraza yaklaşamıyorlardı. Daha doğrusu, yaklaşmak içlerinden gelmiyordu. Oğlunun öcünü eliyle alsın...

Bazı bazı bir erkek:

"Etme anam, etme bacım, içerdekilerin ne suçu var? Ali yok evde," diyordu. "Vazgeç."

İçerden baba da:

"Ali yok içerde. Vazgeç Iraz," diye bağıriyordu.

Nasıl oldu, nasıl olmadı, Ali kalabalığın arasından fırlayıp arkasından Irazi yakaladı. Elindeki baltayı kaptı. Halsiz kadını var gücüyle bir tarafa fırlattı. Kadını çiğnemeye başladı. Köylüler vardılar Irazi onun ayağının altından aldılar.

Aynı günün gecesi, Iraz, Alilerin evine ateş verdi. Köylüler evi söndürmeye çalışırken Ali atına atladığı gibi karakolun yolunu tuttu. O gün sabahleyin olan biteni ve gece de Irazın evle-

rini yaktığını şikayet etti. Evin halen yanmakta olduğunu da ekledi sözlerine.

Candarmalarla birlikte Ali, köye girdiğinde sabah oluyordu. Bunu gören köylüler Alinin başına biriktiler:

"Etme Ali," dediler, "fikaranın fidan gibi oğlu gitmiş, yüreği yangılı. Ne yaptığına bilmiyor fikara. Bir de sen tuz biber ekme yarasına. Mahpuslarda çürütme fikarayı. Evini köylü söndürdü..."

Ali dinlemedi. Candarmalar, Irazı önlerine kattılar, aldılar karakola götürdüler.

Iraz ifadesinde:

"Kapıları da kıldım. Her bir şeyi de yaptım," dedi. "Eğer içeri girebilseydim, teker teker hepsini baltadan geçirirdim. Olmadı. Oğlumu, biricik öksüzümü öldürenlerin hepsini öldürsem, çok mu? Evi de ben yakdım. Hepsi içerde çatır çatır yansınlar diye de gece verdim ateşi. Namussuz köylü durur mu? Haber verdiler. Evi söndürdüler. Rızama karşılık çok mu görüyorsunuz? Benim öksüzüm bir memleketi değerdi. Ben onu nasıl büyütürüm biliyor musunuz? Çok mu görüyorsunuz?"

Savcıda da, mahkemedede aynı ifadeyi verdi. Tutuklayıp hapisaneye götürdüler, o gene ifadesinden şaşmadı. Boyuna söyleniyordu:

"Benim oğlum bir köyü, bir memleketi değerdi. Çok mu? Benim oğlum... Çok mu?"

Hapisanenin tek odalı kadınlar koğuşuna getirdiler sokular. İşte bunu hiç beklemiyordu. Bir çmar gibi oğluna karşılık, bir ev yakmış. Bu haksızlık ona oğlunun ölümünden de ağır geldi. Başını kaldırıp da hiçbir yere bakmıyordu. Bastığı yeri görmüyordu. Gözleri hiçbir şeyi seçemiyordu. Kör gibi, el yoradıyla dolanır gibi geziyordu ortalıkta. Yalnız mıydı bu oda da, başka birisi var mıydı, farkında değildi. Bir köşeye, "kuyudibine düşmüş taş gibi" oturmuştu. Sessiz.

Sütbeyaz başörtü bağılardı. Yüzü yanık esmerdi. Ela gözleri kocamandı. İşil işil yanardı. Çekik kaşları yüzüne başka bir güzellik verirdi. Çenesi incecik, yüzü genişti. Geniş alnuna küçüğün bir kara perçem düşer, kıvrılırdı. Şimdi perişan. Yüzü çekiliplik kapkara kesilmiş. Gözlerinin aki kandan görünmüyordu. Göz-

leri ağlamaktan o derece kanlanmış. Çenesi kurumuş gibi. Dudakları kansız. Susuzluktan, yarılmış gibi. Yalnız, gene başörtüsü sütbeyaz. Lekesiz.

Durup durup:

"Benim dal gibi oğlum," diyor. "Bir ülkeyi değerdi. Çok mu? Bir köyü taşıyla toprağıyla yaksam, kül etsem çok mu?"

Hatçe, bu yeni gelen kadına bir şey soramıyor. Gelişine çok sevindi. Şu yapayalnız koğusta bir can yoldaşı... İçten içe sevindi ama, sonra kadına acıdı. Kim bilir ne gelmiştir fikaranın başına? Can yoldaşı man yoldaşı istemezdi. Burası felaket yeridir. Kimsenin gelişine sevinmemeli.

Bir şeyler sormak istiyor kadına, dili varıp da bir türlü soramıyor. Böyle durgun, böyle ölüm dirim kavgası yapan, can çekişen insanlara kolay kolay bir şey sorulamaz. İnsan ne sorağını şaşırır. Hatçe de soramadı. Kadına baktı kaldı.

Akşam oldu. Hatçe dışarda, maltızına bulgur çorbası vurdı pişirdi. Soğan, acı yağ kokan çorbayı içeri aldı.

Çorba hafif hafif büğünlüyordu. Çorba soğuduktan sonra, korka korka Iraza yanaştı:

"Teyze," dedi, "açsın herhalde. Azıcık çorba koydum. İç."

Irazın gözleri bomboştu. Kör gibi bakıyordu. Duymuyor gibiydi de.

"Teyze," diye gene korka korka yineledi. "Teyze, içsene şu çorbadan azıcık. Çok değil, azıcık. Çok açm herhalde şimdi."

Iraz, orah bile olmuyordu. Gözleri bomboştu. Taşlaşmış. Gözlerini kırmıyor bile. Körlerden daha beter bir hali var. Kör gözlerde, gene bir görebilme telaşı, isteği, çabası sezilir. Bunda o da yok. Sağır kulaklıda bir çırpinma, bir gerilme, duymaya doğru bir koşma vardır. Bunda yok.

Hatçe, usuldan dürttü:

"Teyze!"

Kadının boşluktaki gözleri ağır ağır geldi, Hatçenin üstüne dikildi kaldı. Hatçe şaşırıldı. Kırrandı. Gözlerin altından kaçma ya çalıştı. Bir şeyler söylemek istedi. Dili diline dolaştı, beceremedi. Sahani orada, kadının önünde bırakıp kendisini dışarı attı. Soluğu tutulmuştu.

Gardıyan gelip, kapıyı kapayincaya kadar dışarda kaldı.

İçeri girmeye, Irazm haline bakmaya korkuyordu. Daha doğrusu yüreği götürmüyordu. Kapı üstüne kapanmca, hemencecik, titreye korka, Irazdan yana bakamayarak yatağını açtı girdi. Yatağında bir zaman büzüldü kaldı. Karanlık kavuştu. Kalkıp lambayı yakmadı. Her gün karanlık kavuşur kavuşturacak kadarı. Bugün bir türlü yakmaya eli varmıyordu. Yakınca o ölüm dirim kavgasında çırpan yüzü görecekti. Karanlıktan da korkuyordu. Ama, karanlık ışıkta daha iyiydi. Karanlık, hiç olmazsa, aralarına bir duvar gibi geriliyordu.

O gece Hatçenin gözlerine hiç uyku girmeden. İlk ışık pencerenin tahta aralıklarından içeri sızarken kalktı. Iraz, olduğu köşede duvara hafif bir gölge gibi yapışmıştı. Kipirdamıyordu. Yalnızca beyaz başörtüsü belli oluyor, kirli duvarda sütbeyaz bir pencere gibi kalıyordu.

Ögle oldu, Iraz gene aynı durumda. Akşam oldu gene öyle. O gece de Hatçe, birincisi gibi korkulu, yarı uyur, yarı uyanık bir gece geçirdi.

Sabahleyin gene ışıklar sızarken gözleri şış şış uyanırken Irazm yanına vardi. Her şeye karar vermiş bir hali vardı.

"Teyze!" dedi. "Kurban olayım teyze! Etme!"

Kadının ellerine sarıldı:

"Etme nolur!"

Kadın, kocaman kocaman açılmış gözlerini onun üzerine çevirdi. Gözler solmuş, bütün ışığını yitirmişti. Gözlerin hiç aklı kalmamış, tüm karaya kesmişti.

Hatçe dayandı:

"Derdini bana söyle, teyze," dedi. "Kurbanların olurum teyze. Dertsiz insan buraya düşer mi? Dertsiz insanın burada ne işi var? Öyle mi teyze?"

"Ne diyorsun kızım?" diye inledi Iraz.

Hatçe, Irazın ağını açıp bir laf etmesine sevindi. Üstünden büyük bir yük kalkmış gibiydi.

"Neden böylesin teyze?" dedi. "Geldin geleli ağını açmadın. Bir lokma ekmek de yemedin."

Iraz:

"Benim oğlum memleketi değerdi. Köyün yakışığıydı benim oğlum. Çok mu?" dedi, sustu.

Hatçe:

"Seni görünce ben derdi unuttum," dedi. "Derdin ne teyze? Söyle de açıl."

Iraz:

"Oğlumu öldürenlerin evini yaksam, kapılarını kırsam, çok mu? Hepsini birem birem öldürsem çok mu? Kiyık kiyık kıysam..."

Hatçe:

"Vay teyzeciğim vay!" dedi. "Gözleri kör olasıcalar."

Iraz:

"Köyun yakışığıydı," diye inledi. "Hepsini öldürsem çok muydu?"

Hatçe:

"Vay ana, vay!" dedi.

"Bir de beni getirdiler buraya attılar. Oğlumu vuran elini kolunu sallaya sallaya gezer köyde. Ben ölmeyim de kimler ölsün!"

Hatçe:

"Hatun teyzem," dedi, "sen acıdan öldün. Geldin geleli ağzına bir lokma koymadın. Ben gidip de bir çorba yapayım."

Bugün çorbaya bolca yağ da koymaya karar verdi. Geldiğinden bir ay sonra, bazı zengin mahpusların çamaşırlarını yıkamaya başlamıştı. O sebepten birikmiş birkaç kuruşu vardı. Çarşından, mahpuslara bir kız çocuğu, yiyecek öteberi alırdı. Kızı çağırıldı, eline bir elli kuruşluk verdi. "Git yağ al gel, buna," dedi. Sevinçten uçuyordu. Ne olursa olsun kadın konuşmuştu. Konuşan insan, öyle kolay kolay dertten ölmez. Bir insan konuşmadı da içine gömüldü müydü, sonu felakettir. İşte buna seviniyordu.

Hatçe, ne kadar hoş türkü biliyorsa hepsi teker teker içinde geçiyordu. Maltiza kömür doldurdu, yellemeye başladı. Kömür çabucak kırmızı köze kesti. Bir taraftan yelliyor, bir taraftan üfürüyordu. Küçük kalaylı tenceresine suyu doldurdu, maltiza vurdu. Çorba hemencecik pişti. Bu kadar çabuk pişmesine çorbanı, Hatçe de şaştı.

Hatçe çorba lafinı edince, Iraz, içinde bir eziklik, bir açlık duymuştu. Yüreği kazınıyordu. Barsakları, midesi biribirine

yapışmış gibi... Oğlu vurulduğu günden beri ağızına bir lokma koymamıştı. Dışardan burnuna erimiş yağ, kızarmış soğan koku geldi. Kızın yağıн çorbaya dökülürken çıkardığı çizirtiyi iştitti.

Hatçे çorba dolu sahanı getirdi, Irazın önüne koydu.

"Teyze," dedi, "nolursun?"

Eline de bir tahta kaşık tutuşturdu. Irazın kaşığı unutmuş bir hali vardı. Kaşık eline yakışmıyordu gibiyydi. Düşecekmiş gibi duruyordu elinde.

Hatçе, çorbayı içmeyeceğinden korkarak:

"Haydi teyze," dedi. "Haydi haydi nolursun!"

Iraz çorbayı içip bitirdikten sonra Hatçе:

"Teyze," dedi, "ibrikte su var. Yüzünü yu! Kendine gelirsin."

Iraz, Hatçenin dediğini yaptı. Gitti yüzünü yıkadı.

"Eksik olma güzel kızım," dedi. "İnşallah muradına erer sin."

Hatçе:

"Keşki," dedi, "ah bre hatun teyzem, keşki. Ah keşki."

Başmdan geçenleri oturdu, Iraza birbir anlattı:

"Yaa," diyordu, "hatun teyzem, işte böyle oldu. Dünyada hiçbir şey istemem Memedimden bir haber alsam. Tam dokuz ay oldu buraya düşeli. Ne gelen var, ne giden... Anam olacak anam, karnundan düştüğüm anam bile bir kere geldi. Yaaa hatun teyzeciğim, ilk günler bu delikte aç açına yattım. Sonra mahpusların çamaşırlarını yudum da... Yaaa hatun teyzem... Bir haber alsam... Ölü mü diri mi, bir haber alsam. İsterlerse asınlar beni. Umurumda değil. Memediinden bir haber gelsin..."

Irazın durgunluğu, sersemliği gün geçtikçe azalıyordu. Sonraları mahkumlardan öğrendi ki, "Kapıyı ben baltayla kırdım. İçerdekilerin hepsini öldürdüm, o piş gelmeseydi. Evi de içerdekileri de yakmak için yaktım," dememeliydi mahkeme. On tane de oğul öldürülebilir, ispat edilmezse, yani gören, bilen olmazsa olayı, kanun katili tutamazdı. Iraz ilk günlerde bu haksızlığı bir türlü anlayamıyordu. Sonra gitgide kavradı. Bundan sonraki mahkemelerde verdiği bütün ifadelerde her şeyi inkar ediyordu.

"Aaaah!" diyordu, "dışarda olsaydım, oğlumu Alinin öldürdüğüne hükümete gösterirdim. Aaah!" diyordu.

Hatçe, onu teselli etmeye çalışıyordu.

"Çıkarsın inşallah Iraz hatun teyzem. Çıkarsın da oğlunu öldüreni hükümete teslim edersin. Ya benim halim! Ya şu genç yaşam! Çürüyeceğim. Üstüme ıspatçılık eden edene."

Aradan günler geçti... Irazla Hatçe, ana-kız gibi oldular. Belki de ana-kızdan daha ileri. İçlikleri su ayrı gitmiyordu. Şimdi ikisinin de derdi bir tek dert olmuştu. Hatçe, Rızanın boyunu bosunu, kara gözlerini, kalem gibi parmaklarını, halay çeşini, çocukluğunu, çocuklukta neler yaptığıni, Irazın onu ne kahırlara katlanarak büyütüğünü, tarla meselesini, son cinayeti en ince noktasına kadar, yaşamış, görmüş gibi biliyordu. Iraz da öyle. O da Memede ait ne varsa... Evcik yaptıkları günden beri hepsini biliyordu.

Son günlerde ikisinin derdi de, sevinci de birleşti. Bir tek düşünceleri vardı. O da Memed.

Irazla Hatçe, bütün gün, akşamlara, gece yarılarına dek çorap örüyorlar. Gözlerini kör edercesine. Ördükleri çoraplar kasabada şöhret yapmıştı. "Nişanlısını öldüren kızla, oğlu vurulan kadının çorabı..." Çoraplarda nakışların en acısı uçuyordu. Hatçeyle Iraz, örnek filan almıyorlar, nakış üstüne nakış yaratıyorlardı. Ağrı gibi acı renkler, acı nakışlar. Kasaba, kasaba oldu olalı nakışın bu kadar etkileyenini, acısını, güzeliğini görmemiştir. Kasaba bunu böyle kabullenmiş. Böyle söylüyor.

Mahpusaneye ilk giren insan şaşırılmıştır. Dünyadan apayıri düşmüş gibi olur. Sanki başka bir dünyadadır. Uçsuz bucaksız bir ormanda kaybolmuştur. Ondan da beter. Topraktan, evden barktan, dosttan, sevgiliden, her şeyden bütün bağlarını koparmışcasına uzaktır. Bir derin, ipissiz boşlukta döner. Sonra başka bir hali daha vardır yeni mahpusun, taşı toprağı, duvarı, o azıçık görünen gökyüzünü, kapıyı, demir parmaklıklı pencereleri bile düşman sayar kendisine. Hele bir de parası yoksa, bir köşede boynu büükük kalakalır.

Hatçeyle Irazın böyle gece gündüz gözlerini kör edercesine çorap örmeleri boşuna değildir. Kazandıkları paranın kuruşuna

bile dokunmuyorlardı. Yemiyorlardı. Birkaç aydır bütün yiyecekleri, hapisanenin verdiği tek taymdi.

Memed, er geç nasıl olsa gelecekti. Belki yarın, belki de bir ay sonra. Mutlak tutup getireceklerdi. Ona para gerekti. Bir köşede boynu büük kalmasın diyedir, bu kadar göz nuru...

Iraz:

"Kızım," diyordu, "bizim gibi sıkıntı çekmeyecek Memedimiz. Burada biz varız."

Hatçe övünerek:

"Biz varız ya teyze," diyordu. "Biz varız."

Iraz:

"Memedimizin burada parası da var. Daha da kazanırız o gelinceye kadar. Geldiği gün paranın hepsini eline veririz. Ona buna mahcup düşmez. Eline bakmaz elalemim."

Geceleri yorgun, gözleri acıyarak yataklarına giriyorlar, uzun uzun konuşuyorlar, dertleşiyorlardı. Memed için türlü ihtimaller üstünde duruyorlardı. Akla hayale sığmaz. Neler icat etmiyorlardı! En sonunda Hatçe anasına kızıyor:

"Şu anam da," diye başlıyordu. "Şu benim anam da ana mı? Ben ondan en istedim sanki? Anam, dedim, kulun kölen olurum anam, Memedimden bir haber. Senden başka hiçbir şeycik istemem, dedim. Gitti de bir daha gelmedi."

Iraz:

"Kim bilir," dedi, "nolmuştur fıkara anana? Neler gelmiştir onun da başına?"

Iraz, anayı her zaman böyle savunurdu.

Her geceki gibi, gene gece yarısı yataklarına girdiler. Yatakları nemden ıslak ıslaktı. Gece böcekleri ötüyordu. Karanlığa çabucak alışın diye de usul usul gözlerini ovuşturdular.

Hatçe:

"Iraz teyze," dedi.

Iraz:

"Ne?" diye sordu.

Her gece böyle başlarlardı.

Hatçe:

"Islak," dedi.

Iraz:

"Nedelim ya kızım?" diye karşılık verdi.

Hatçe:

"Benim anam da ana mı?" dedi.

Iraz:

"Kim bilir, neler gelmiştir fikaranm başına?" diye gene her zamanki sözünü söyledi.

Hatçe, anasının üstünde durmadan başka konuya atladı.

"Çukurovada, Yüreğir toprağında bir gözcük evimiz ola-
caktı," dedi. "Memed yanaşmalık edecek, sonra da küçükük bir
tarla alacaktık. Memed, böyle söylerdi, işte."

Iraz:

"Yaşınız genç. Gene olur," dedi.

Hatçe:

"Beni kebabçıya götürürecekti kasabada."

Iraz:

"Gene götürür."

Konuşma bu minval üzerezde uzar, en sonunda Hatçe, dalar
giderdi. Kendisinin hapiste, Memedin de kaçak olduğunu unu-
turdu. Iraz da unuturdu. Gene unuttular:

"Yüreğir toprağı," diye sayıkladı. "Yüreğir toprağı sıcaktır.
Güneşlidir. Bir ekin olur, kaplan sökemez. Bizim tarlamız otuz
dönüm."

Iraz:

"Yaaa kızım otuz dönüm."

Hatçe:

"Yarısına buğday, yarışma arpa ektik."

Iraz:

"Buğdayın ortasına da iki evlek soğan..."

Hatçe:

"Evimizin içini yeşil toprakla sıvadım."

Iraz:

"Yeşil toprak... Kirmızısı da var."

Hatçe:

"Bir ineğimiz var. Koca gözlü, kırmızı bir inek... Bir de bu-
zağısı..."

Iraz burada susar, karşılık vermezdi. Gene sustu.

Hatçe sözünü sürdürdü:

"Benim evim senin evin. Memed senin oğlun, ben de kızınum."

"Kızımsın..."

Hatçe:

"Evimizin önündeki salkım söğüdün dalları sarkar. Yere ulaşır."

Iraz:

"Dört bir yanma çit çekeriz. Ortasına bahçe... Çiçeklik..."

Hatçe, derin bir uykudan silkinircesine kendine gelir:

"Memedi ne zaman tutup getirirler ola?" diye Iraza sorardı. Gene sordu:

"Hi? Ne diyorsun teyze?"

Iraz:

"Yarın değilse, bir ay sonra..."

Hatçe:

"Biz varız, değil mi teyze?" dedi.

Iraz:

"Biz varız," dedi konurlu. "Paramız da var."

Böylece uykuya dalarlardı. Gene daldılar.

Cuma günüydü. Cuma günü kasabanın pazarı kurulur. Hatçenin her Cuma günü gözleri yollarda kalındı. Anası gelecekse Cuma günü gelirdi. Hatçe bugün de çok erkenden, daha gün doğmadan uyanmış, "Bari bugün gelse," demişti. Her Cuma böyle derdi.

Kuşluğa doğruydu ki, omuzu heybeli, uzun boylu bir kadın korka sine hapisaneye doğru geliyordu.

Hatçe:

"Iraz teyze," diye bir çığlık kopardı.

Iraz içерden:

"Ne var kızım?" diye heyecanla koştu.

Hatçe:

"Anam!" dedi.

Iraz yola doğru baktı. Yan yana durdular. Yorgun, ayakları yalın, kara yazmasının ucunu dişleri arasına almış, topallayaarak gelen kadına baktılar. Kadının başı önüne daydı. Mahpusanın kapısına gelince durdu. İncecik, derisi, kemiğine yapışmış, sinirden tır tır titreyen gardıyan, kadına bağırarak sordu:

"Ne istiyorsun karı?"

Kadın:

"Kızım var içerde, onu görmeye geldim," dedi.

Hatçe:

"Ana," dedi.

Kadın usul usul başını kaldırıldı, gardiyana baktı.

"Efendi kardaş işte kızım bu," dedi.

Gardiyan:

"Görüşebilirsiniz."

Heybesini duvarın dibine indirdi. Kendi de belini duvara verdi oturdu.

"Ooof," dedi, "kemiklerim sızlıyor."

Hatçe, öylecene durmuş anasına bakıyordu. Kadının ayakları parça parça yırtılmış, tırtıkları arasına toz dolmuştu. Saçları tozdan aklaşmış, boynundan aşağı bir çamurlu ter yürümüştü. Kaşları kirpikleri tozdan gözükmüyordu. Yırtık, kirli fistanı bacaklarına dolanmıştı. Bu hali görünce, Hatçenin anasına olan kızgınlığı geçti. İçine bir acıma doldu. Gözleri yaşardı. Boğazı gıcıklandı. Bir türlü anasının yanma varamıyordu.

Anası, öylesine durup, kendine yaş dolu gözlerle bakan kızını gördü. Onun da boğazı gıcıklandı. Ne diyeceklerini düşünüp de kendisini tutmasa boşanacaktı.

"Gelsene kadersizim, gelsene anayın yanına, gelsene gün görmemiş kızım," dedi.

Kendisini artık tutamayıp usul usul içine akıta akıta ağlamaya başladı. Hatçevardı, onun elini öptü. Yanı başına da oturdu. Iraz da geldi bu sırada yanlarına:

"Hoş geldin bacı," dedi.

Hatçe, anasına Irazı tanıttı:

"İşte bu Iraz teyze," dedi. "Beraber yatarız."

Ana:

"Nolmuş bu bacıma da?" diye merakla sordu.

Hatçe:

"Rızasını vurmuşlar," dedi.

Ana:

"Vay!" dedi, "Vay! Gözleri kör olasılıclar. Vay bacım."

Bir sürecik üçü de sustu. Sonra, ana başını yerden kaldırıp konuştu:

"Kızım," dedi, "sırma saçlı da, kara gözlü kızım, kusuruna kalma anaym. O gavur Abdisi benim başıma neler getirmedil.. Arzuhal vermişim diye hükümete, neler getirmedil başıma!.. Onun elinden çektiğimi bir ben bilirim. Benim bir daha kasaba-yaya inmemi yasak etti. Yaa gül kızım... Yoksa gül kızımı dört duvar arasında, elin kasabasında yalnız başına kor muydum! İki güne bir gelirdim sırma saçlı kızımın yanına."

Nedense, konuşmayı birdenbire kirp dedi kesti. Geldiğinden beri de ilk kez yüzü ışiyordu. Kadınların başını kendine doğru çekip, usuldan usuldan konuşmaya başladı.

"Dur güzel kızım, az daha unutuyordum. Sana havadisim var. Memed, eşkiya olmuş! Eşkiya!"

Ana, Memed lafinı edince, Hatçenin yüzü kül kesildi. Yüreği, göğsünün içine sığmayacakmış gibi, parçalanırcasına atmaya başladı.

"Memed, onları vurunca gitmiş Deli Durdunun çetesine karışmış. Elaleme etmediklerini koymuyorlarmış. Yoldan da kimseyi geçirmiyorlarmış. Bütün yolları bağlamışlar. Önlerine geleni öldürüler, donlarına kadar, anadan doğma soyuyorlarmış..."

Hatçe kızgınlıkla:

"Memed, böyle işler yapmaz. Memed, adam öldürmez," dedi.

Ana:

"Ben ne bileyim kızım," dedi, "hep böyle söylüyorlar. Deli Durdudan sonra Memedin adı söyleniyor. Ünü sardı dört bir yanı. İnce Memed diyorlar da bir daha demiyorlar. Ben ne bileyim kızım? Ben de elin yalancısıyım. Abdi gavuru Memedi böyle duyunca, bir ay kadar evinin yöresine her gece dört beş tane nöbetçi koydu. Köylüler diyor ki, dışarda beş tane silahlı nöbetçi beklerden, içerde gene korkuyor, sabahlara dek gözlerine uyku girmiyoğmuş. Evin içinde dolanıp duruyormuş. Sonra, evine Asım Çavuş gelmiş, İnce Memedi takip ettiğini söylemiş. Bu dağlar, İnce Memed gibi bir eşkiya daha görmedi, demiş. O olmasaydı, ben Deli Durdu çetesini darmadağın ederdim, de-

miş. Bunun üstüne, Abdi Ağa başını aldı, köyden gitti. Kimi diyor ki kasabada oturuyor, kimi diyor ki aşağı Çukurova köylüklerine inmiş. Kimi de Ankaraya, büyük hükümete kaçmış diyor. Yani Abdi Ağa Memedden kendisini saklıyor. Ben de Abdi Ağa köyde yokken gül kızıma gideyim, dedim. Yaa gül kızım işte böyle..."

Bunları anlatırken yüzü rahat, gülümser gibi idi. Bitirince, yüzü yemyeşil, ölü yeşiline kesti. Boğulur gibi bir hal aldı.

Memedin eşkiya oluşuna Iraz da, Hatçe de sevinmişti. Göz göze geldiler. Gözleri konuştu.

Anasının yeşil, boğulacakmış gibi olan yüzünü görünce korktular.

Hatçe kekeleyerek:

"Ana, ana ne var?" diyebildi ancak.

Ana;

"Sorma kızım," dedi. "Sana kötü bir haber vereceğim. İnşallah yalan. Gelirken duydum. Dilim varmıyor demeye kızım. Dilim varmıyor. Sabahleyin kızım, sabahleyin duydum ki, dün sabahleyin kızım. Duydum ki, bir yörük ağası yüzünden Deli Durduyla Memed dövüşmüşler. Deli Durdu iki arkadaşıyla birlikte Memedi de vurmuş. Öyle duydum, kızım. Memed, yörük ağasını kayırmış. Deli Durdu da onu vurmuş. Bir atlı geçmiş köyün içinden, atlı bir yörükmiş. Üstü başı cephane doluymuş. İki tane tüfeği varmış. Yörük ağasına yardıma gittiğini söylemiş. Kan tere, köpüğe batmışmış altın-daki at. Köylüler öyle söylediler. O söylemiş Memedin vurulduğunu..."

Hatçe, ilk önce dondu kaldı. Sonra Irazın ellerine yapışıp kendisini onun kucağına attı:

"Bu da mı geliciydi başıma teyze?" diye bastı çığlığı. Sonra birden sustu.

Ana:

"Ben gidiyorum," dedi. "Allaha ismarladık kızım. Sana doğru bir haber ulaştırmış yarın bir gün. Heybede yağ var. Yu-murta, ekmek var. Gelecek Cuma gene gelirim. O gavur köye gene gelmemişse. Heybeye sahip ol. Yitmesin. Sağlıcakla ka-lın," dedi, yola düştü.

Yolda yürüken:

"Dememeliydim bunu ona. Dememeliydim," dedi kendi kendine.

Hatçe durup durup yeniden hıçkırıma başlıyordu:

"Ah," diyordu, "gavur Deli Durdu nasıl kıydın Memedime? Adam arkadaşına kıyar mı hiç? Nasıl kıydın?.."

Iraz, teselli ediyordu:

"Eşkiya olan eşkiyanın her gün ölüm haberi gelir, inanma. Buna alışacaksın."

Hatçe dinlemiyordu onun söylediklerini:

"Ben yaşamam," diyordu, "Ben yaşamam Memedimin arsına."

Iraz kızdı:

"Bre kız," dedi, "ne biliyorsun öldürüldüğünü oğlanın. Diri adama ağlanmaz. Ben çocukluğumda, yok yok, gençliğimde olacak. Koca Ahmedin ölüm haberini belki yirmi kez duydum. Daha sağlamış Koca Ahmet."

Hatçe:

"Aaah! Teyzem bu öyle değil ki," diyordu. "Bu yeni eşkiya daha. Ben yaşamam gayri. Ben ölürem."

Iraz:

"Eşek kız" dedi "eşkiyalar bazı bazı öldürdü haberini, kendileri mahsustan çıkarırlar. Bak, onun eşkiya olduğunu duyunca keçi sakallı köyden kaçmış. Belki bu haberı keçi sakallı için çikardı o. Kendisini öldürür. Keçi sakallı köye gelince onu öldürerek. Belki bir düzen."

Hatçe:

"O böyle şeyler yapmaz teyzem" dedi. "Ben bundan sonra yaşamam. Ölürem teyzem," dedi.

Sonra sitemeye tutulmuş gibi titremeye, yanmaya başladı. Iraz onu kucagina aldı, getirdi yatağına yatırıldı.

"Dur hele," diyordu, "dur hele akılsız kızım, gün doğmadan neler doğar! Dur hele! Böyle her şeye inanma..."

İkinci gün, yataktan ölü gibi kalktı Hatçe. Alnına kara bir yazmayı çekte çekte bağlamıştı. Yüzü mum rengini almıştı. Donuk, sapsarı.

Bu haberden sonra, Hatçe iflah olmadı. Gün günü daha sa-

rardı, daha zayıfladı. Uyku uyuyamıyor, yatağın içinde sabah-lara kadar, başını dizlerinin üstüne koyup oturuyordu.

Onunla beraber, Iraz da uyumuyordu.

Konuşmuyorlardı geceleri. Fakat Iraz, ikide birde: "Göreceksin deli kızım," diyordu. "Göreceksin. Memedin yakında iyi haberi gelecek."

Hatçe oralı bile olmuyordu.

İki günden beri gündüzleri bir yere saklanıp, geceleri yol alıyorlardı. Çamlı kayalıkların başma gelmişler, orada mola vermişlerdi. Deli Durdunun bir tuzağa düşürecekinden korkuyordu.

Cabbar:

"O bunu bir türlü kaldırıramaz. Bize bir kötülük yapincaya kadar gözüne uyku girmez. Onun yüreğinden ne geçerse biliyorum. Dört yıl beraber gezdim. Çok yaşamaz. O bu günlerde yer kurşunu ya... Peşimizi de bırakmaz. Yoksa ölürlü. Bize bir şey yapamazsa çatlar örür. Şimdi mutlak peşimizdedir. Keşki bunu yapmasaydık," dedi, "keşki..."

Memed:

"Korkuyor musun Cabbar?" diye sordu.

Cabbar:

"Yok amma," dedi.

Memed:

"Amması ne?"

Cabbar:

"Yani... Yani peşimizi bırakmaz da..."

Memed:

"Geleceği varsa..."

Cabbar:

"Öyle insanca gelmez ki," dedi. "Bir yerde, hiç umulmadık bir yerde pusu kurar. Pususuna düşeriz. Yoksa, erkekçesine karşı karşıya gelse... Allah ya ona verir, ya bize..."

Recep Çavuş dalmış, batan güne, güneşin bir tarafını kırımlızlaştırdığı çam ağacının tepesine bakıyordu. Gün batıyordu. Başını usul usul indirdi. Yüzünü, boynundaki yaraya sarılı alacaklı bezi, batan gün yaldızlıyordu.

"Ya bize verir," dedi.

Yeniden çam ağacının tepesine daldı.

Cabbar:

"Bana gücendin mi Memed kardeş?" diye sordu.

Memed:

"Yok," dedi, "neden güceneyim kardeş? Belki dediklerinde haklısun. Bana da öyle geliyor ki peşimizi bırakmaz."

Cabbar:

"Demek istedim ki tetik bulunalım. Nolur nolmaz..."

Memed:

"Haklısun," dedi, "Nolur nolmaz."

Recep Çavuş:

"Beni dinleyin çocuklar," dedi. "Ben, bu dağların nesini severim biliyor musunuz?"

Memed, gülümsemi:

"Yok," dedi.

Recep Çavuş:

"Gün batarken ağaçlarını. Gün batarken hani ağaçlara pare pare ışık düşer. İşte onu."

Memed:

"Anladım," dedi.

Gün battı. Karanlık kavuştu. Ay yarımı. Çok kalmıyor, hemen batıyordu. Ay, ağaçların gölgesini usulden yere düşürdü. Gölgeler biribirlerine karışıyordu. Seçilmeyordu.

Cabbar:

"Yürüyelim mi?" diye sordu.

Memed:

"Yürüyelim," dedi, ayağa kalktı.

Recep Çavuş:

"Durun hele çocuklar, azıcık beni bekleyin," diyerek bir kayanın dibine doğru gitti. Orada biraz eğlendikten sonra döndü geldi.

"Karanlık kavuşunca, kayanın dibinde bir hoş, bir yeşillik

gördüm. Yeşil bir kıvılcım... Yeşil yalım. Vardım baktım ki yosunmuş..."

Cabbar güldü. Memed de işin farkına vardı güldü:

"Bre Recep Çavuş, karanlıkta yosunu yeşil yalım gördün öyle mi?"

Recep Çavuş gayet ciddi:

"Şaştim bu işe. Bakın işte şurada."

Memed:

"Tamam mı yeşil yalıma baktığın?" diye sordu. "Öyleyse yürüyelim."

Recep Çavuş:

"Daha da bakmak isterdim ama, işimiz var."

"İşimiz var," dedi.

Kayalıklardan inmeye başladılar. İki gündür hep kayalıklarda yürüyorlardı. Yürüyorlar değil, sürünyorlardı. Sabahtan beri de azıkları bitmişti. Acıkmuşlardı. Ayaklarında ayakkabı kalmamış, zımpara taşı gibi kayalar, onları yemişti. Ayaklarında yalnız ayakkabilerinin yüzü kalmıştı. Ellerinin içi soyulmuş, kızıl ete kesmişti. Kan da akıyordu.

Recep Çavuş:

"Gene başladık," dedi. "Gene başladık sürünmeye. Ne korkuyorsunuz böyle o deli namussuzdan? Ne korkuyorsunuz be? İnelim aşağı. Pusu mu kuracak, ne halt karıştırıracaksa karıştırısin."

Memed:

"Geçer bre Çavuş," dedi. "Köye varırsak yaki yaptırım elerine."

Cabbar:

"Kocakarılardan beter oldun sen."

Recep Çavuş kızdı:

"Bir daha böyle konuşursan Cabbar," dedi. "Seni oraya civilerim alımallah. Anladın mı?"

Memed:

"Cabbar sus!" diye gözdağı verdi.

Cabbar kahkahayla gülüyordu.

Recep Çavuş onun gülmesine de kızdı.

Dişlerini sıkarak:

"Herif adam değil ki," dedi, "oroşpu dölü."

Memed:

"Şimdi şimdi düzeye ineriz aslan Recep Çavuş," diye onu yataştırmaya çalıştı.

Recep Çavuş:

"Şu oroşpu dölüne söyle de gülmesini kessin. Alimallah ciòvilerim."

Bunun üstüne Cabbar Recep Çavuşun yanına yaklaştı, elini hızla tuttu, öptü.

"Barışık işte. Daha ne istiyorsun?" diye güldü.

Recep Çavuş yumuşamadı:

"Ben oroşpu dölleriley barışmam," dedi.

Memed, lafı değiştirmek için:

"Çavuşum, tüfeğin dolu mu?" diye sordu.

Çavuş:

"Dolu!" diye sertçe karşılık verdi.

Memed:

"Çok iyi."

Recep Çavuş:

"Beşini de o Abdi gavurunun başına boşaltacağım. Parça parça, darmadağın olsun kafası... Zulmeder mi fakir fikaraya?"

Memed:

"Beraber sıkacağız," dedi. "Benim yüreğim soğumaz elimen öldürmezsem onu."

Müthiş kin duyarak düşünüyordu. Bir adam öldürmek!.. Bir adamı tamamen ortadan kaldırıp yok etmek... Bu, kendisinin elindeydi şimdi ha! Ormandaki attığı kurşunlar geliyordu gözünün önüne. Velinin can verisi geliyordu. Toprakta, çamurun içinde debelenişi... O, adam öldürmek demek değildi. Tabancayı ateşlerken dünyadan bir insanı ayıriyorum dememişti. Yakayı kurtarmak böyle daha kolay mümkün olmuştu. Şimdi bir adam öldürerek. Bir cana kıyacak... Öfkesi, aşkı, sevgisi olan bir şeyi ortadan kaldıracaktı. Buna, kendinde hak görmüyorum gibi bir duyguya kapılmıştı. Düşünmeyi, hem de enine boyuna, derinliğine düşünmeyi öğrenmişti. Kasabadaki Hasan Çavuş... Belki de aşkı öğretmiştir düşünmeyi. Kim bilir! Abdiyi öldürmezse ne olurdu? Bir an, belli belirsiz, hayal meyal bu dü-

şünceden korktu. Savmaya çalıştı. O savmak istedikçe, Allahın belası düşüncce geliyor, sırraşıyordu. "Hele köye bir varalım da..."

Recep Çavuş, var gücüyle bağırdı:

"Yetişin, düşüyorum."

Vardılar gördüler ki Çavuş, bir ayağını bulunduğu kaya- dan ötekine atmak istemiş, ayağı yetişemeyince, geriye de çekte- memiş... Elleriyle bir ağacın köküne yapışıp, orada asılıp kal- müşti. Çektiler.

Recep Çavuş bezgin bezgin:

"Allahaşkına söyle Memed, daha ne kadar var düzlige?"

Memed:

"Ha indik, ha ineceğiz."

Ay, tam karşı dağın ardına iniyordu ki, düzlige vardılar.

Recep Çavuş:

"Hah işte şöyle!" dedi. "Bir kayadan düşüp parçalanma- dan geldik. Pusu mu kuracak, kursun deli deyyus. Şurada bir iyice dinlenelim. Avuçlarımın içi bir sızlıyor ki..."

Ötekilerin de avuçlarının içi, dizleri, ayakları sızlıyordu. Her parçaları bir kaya başında kalmış gibiydi.

Konuşmadılar. Memed, gene derin bir düşünceye dalmıştı. Diyordu ki, kendi kendine, "Abdi ölümü hak etmiştir". İneklerini çekip götürüşleri geliyordu gözünün önüne... Çakırda- likte, bıçak gibi ayazda, ayaklarını, bacaklarını dikenler yiye yiye çift sürüşü geliyordu. Ayazda, dikenlerin yırtığı yerler ateş düşmüş gibi çayır çayır yanar, adamın yüreğine işler. Zehir gibi acı, kahırlı çocukluğu toptan geliyordu aklına... "Abdi ölümü hak etmiştir. Hele varalım köye."

Cabbar dürttü:

"Heeeyyy Memed! Gene ne daldın?"

Memed:

"Hiç," dedi, utanarak.

Cabbar:

"Kalkın yola düşelim. Sabaha kalırsak hiçbir şey yapama- yız."

Memed:

"Hakkın var," dedi.

Kalktılar. Bir çeyrek kadar yürüyünce çakırdikenlige düşüler.

Recep Çavuş:

"Vay anam vay!" dedi. "Kayalığın gözünü seveyim. Bu dikenler adamın bacagını köpek gibi dahiyo."

Memed, sesi bozularak:

"Bu çakırdikenlik, o çakırdikenlik işte. Benim çift sürdüğüm yer."

Recep Çavuş durmadan:

"Vay anam vay!" diyordu: "Vay anam vay!"

Cabbar:

"Bre Memed," dedi, "bu kadar çakırdikenini saban sökemez ki... Dikenlik değil, ormanlık..."

"Vay anam vay!"

Memed:

"Ormanlık."

Cabbar:

"Kayalıklardan sonra da böyle bir diken ormanına düşerse insan... Talih dediğin de..."

"Vay anam vay! İnce Memedin de talihi böyle olur. Vay anam vay!"

Durup soluk alıyorlar, bacaklarından sızan kanı elleriyle yokluyorlardı.

Memed küfrediyordu. Çocukluğunda ettiği küfürleri yinelemekten tat duyuyordu. Bu küfürlerin çoğunu Dursundan öğrenmişti. Dursun şimdi nerelerdeydi acaba?

"Vay anam vay!"

Çakırdikenleri hisirdiyordu. Bastıkça, ağır, koygun bir ses çıkarıyorlardı. Gecenin ıssızlığında ses ta uzaklardan duyuluyordu.

"Vay anam vay!"

Cabbar:

"Diken neyse ne ya," dedi, "şu topraktaki ufacık taşlar da ayrı bir bela."

Memed:

"İşte çift sürdüğüm yerlere geldik. Tam buralar."

"Vay anam vay!"

Uzaktan, güneyden bir horoz sesi geldi. Horoz, uzun uzun, arkasını kesmeden ötülüyordu. Sonra, bir dereye düştüler. Ayaklarının altından taş yuvarlanıyordu. Burdaki çakırdikeni daha beterdi.

"Vay anam vay!"

Dereyi çıkışınca, karşıslarına, karanlığa yapıştırılmış daha koyu bir karanlık gibi ulu çınarın karartısı çıktı. Çınara doğru yürüdüler. Çınarın arkasını dönünce, top gibi bir su gürültüsü patladı.

"Vay anam vay!"

Memed:

"Köye geldik," dedi. "Suya inip elimizi yüzümüzü yıkayalım. Ben size yarın birer tane çarık yaparım ki..."

Suya inip, ayakkabılannı çıkardılar. Ayaklarını suya soktular.

"Vay anam vay!"

Cabbar:

"Recep Çavuş," dedi, "yeter gayri baba! Çakırdikenlikten çıktık."

Recep Çavuş:

"Ben böyle dikenlige hiçbir yerde rastlamadım. Vay anam vay!"

Memed:

"Buraya göz derler işte..."

Bir zamanlar Süleymanın evine kaçtığından, anasının gelip, haftalarca bu suyun gözüne baktığını, ölüsünün bu kayanın dibinden çıkışmasını beklediğini anımsadı. Anası aklına düştü. Kendi kendine belki binbirinci kez sordu:

"Anamı nettiler ola?"

"Ha? Cabbar, anamı nettiler ola?"

Cabbar:

"Hiçbir şey yapamazlar," dedi.

Recep Çavuş:

"Vay anam vay!" diyordu. "Buralar neresi böyle?"

Memed:

"Buraya gözün gürültüsü derler. Aşağıda değirmen vardır. Kulaksız İsmailin değirmeni..."

"Bak kardaş! Köye girmeden oraya gidip, bir haber alalım.
Daha iyi olur."

"Vay anam vay!"

Cabbar, Recep Çavuşa:

"Allah billah aşkına yeter Çavuş!" dedi.

Memed:

"Belki daha iyi olur. İsterseniz gidelim Kulaksızın değirmene..."

Cabbar:

"Böyle daha iyi. Bence, hiçbir yere, hiçbir köye elini kolunu sallaya sallaya girmemeli."

Recep Çavuş:

"Bakın, bu doğru işte," diye söylendi. "Bu soytarı, köpoğlu Cabbarda iş var. Eşkıyalıkta, dağı taşı, kurdu karıncayı kendine her zaman düşman bileceksin. Her taşm arasında bir pusu var gibi davranışacaksın. Sen daha yenisin ya, pişkinsin oğlum Memed. Düşünmek, tecrübe yerini tutar. Sen, her şeyi incedeninceye düşün."

Ayağa kalktılar. Uzakta, bir kırılcım gibi yamp sönen bir ışık göründü.

Memed:

"Bir ışık dilimi görünüyor ya orada, işte Kulaksız İsmailin değirmeni o."

Değirmene yaklaşırlarken, ötede bir sürü köpeğin havlaması duyuldu.

Cabbar:

"Köy orası, köpeklerin ürdüğü yer olacak," dedi.

Memed:

"Orası..."

Değirmenin kapısına gelip durdular. Kulaksız İsmail ayak seslerini duyunca:

"Kim o?" diye dışarıya seslendi.

Memed:

"İnce Memed," dedi. "İbrahim'in oğlu İnce Memed."

İçerden uzun zaman ses gelmedi. Sonra:

"Ne arıyorum burada İnce Memed?" dedi. "Yalan. Onu Deli Durdu vurmuş diye duyduk. Daha dün duyduk."

Un kokusu geceye yayılıyordu. Öyle geliyordu ki onlara, bir un ambarının içine düşecekler biraz sonra.

Değirmenin abarasında akan suyun güçlü düşüşü pathiyor, gecenin karanlığına yayılıyordu.

Memed:

"Ölmedik. Benim, İsmail emmi," dedi. "Sesimden bilemedin mi?"

İsmail:

"Bildim, bildim. Geliyorum. Şimdi kapıyı açarım."

Geldi, gürültüyle kapıyı açtı. Kapı açılınca yüzlerine turuncu, sallanan bir yalının ışığı vurdu. İsmail, Memede baktı baktı da:

"Bre İnce Memed," dedi, "öldüremedin şu gavur dinliyi de, kurtaramadın şu köyleri elinden."

İnce Memed gülmüştü.

İçeri girdiler. Ocakta yalımlar biribirlerine dolanıp, toprağa kadar yatıyorlardı. Un, içerde kara keskin koktu. İsmailin uzun kırış kırış boynu, sivri, uzun yüzü, sakalı, kulaklarına inen eski, yağlı şapkası safi una kesmişti.

Gelenlerin ellerini ayaklarını görünce korkuya sordu:

"Nolmuş size böyle?"

Memed, gülümseyerek:

"Deli Durduyla çatışık da, iki gün kayalıkarda yürüdüük."

İsmail, sırtını yandaki duvara verip:

"Düneyin bir atlı geçmiş köyün içinden, Deli Durduyla çarpışmaya gidiyormuş. Deli Durduğun seni vurdugunu söylemiş. Bütün köy sana yandi Memedim. Bilirsin köylü seni çok sever."

Sonra Memedin arkasını taptıladı. Kulaklarını okşadı.

"Bre Memed," dedi, "vallahı gözlerime inanamıyorum. Bu ne kadar cephe sende? Nasıl götürüyorsun bu kadar fişegi? Seni böyle fişekler içinde görmek tuhafıma gidiyor. Şimdi, hep akıma Sarıcadüzde, çakırdikenliğin içinde düşe düşe çift sürüşün geliyor. Simdiki gibi gözümün önünde. Inanamıyorum."

Memed:

"Oldu işte," dedi.

İsmail:

"Şimdi açsınız. Kalkayım da size gömme yapayım."

Ayağa kalktı, gözlerini ateşe ditti öyle durdu. Kendi kendine bir iki gülümsedi.

"Ateş de iyi yanıyor," dedi.

Beli bükülmüşü İsmailin. Memed, buna şaştı. İsmaili şimdikinden genç biliyordu. Kendi çocukluğundaki gibi.

Memed, korka korka:

"Anamdan," dedi, "Hatçeden ne haber? Abdi evde mi ola?"

İsmail olduğu yerde durdu kaldı. Ne gitti, ne bir karşılık verdi. Ne de oturdu. Bu soruyu zaten bekliyordu. Memed, ha sordu, ha soracaktı. Ödü kopuyordu. Olan oldu. Şaşın şaşın düşünür, dört bir yana bakınırken Memed soruyu yineledi:

"Anamdan...?"

İsmail, kekeleyerek:

"İyiler iyiler," dedi çabuk çabuk. "Durun geleyim de o gavur dinliyi anlatayım size. Unutturuyordunuz az daha. Ayaklarınızı, ellerinize tuzlu su yapalım da..."

Memedin içine kurt düşmüştü. Bu da böyle konuşsunca... "İyiler iyiler," diye geçiştirmesi hayra alamet değildi.

Elinde büyük bir leğen suyla gelen İsmail:

"Ellerinizi, ayaklarınızı içine sokun. Taş yemiş. Taş yeniği de beter ağrır. İyi gelir tuzlu su."

Memed:

"Yakında gördün mü anamı?" diye yeniden sordu.

İsmail:

"İyiler dedik ya, iyiler canım... Durun size gavur dinliyi anlatayım. Gavur dinli senin eşkiyalara karıştığını duyunca... eteklerini ateş aldı. Her gece evini beş altı, on nöbetçiye bekletiyordu. Sonra da ortalıktan yitti gitti. Yüzünü görseniz korkardınız. Korku adamı böyle edermiş zaar! Şimdi senin olduğunu duymuş, belki köye gelmiştir. Diyorlar ki, onun milleti senin ölümünü duyunca bayram yapmış. Yaparlar ya Memedim. Onlar seni iyi tanırlar."

Memedin içine bir ateş düştü. Yerinde duramaz oldu. Bir an önce köye varmak için, içi kalaklıyordu.

"Haydi kalkın arkadaşlar, sabah olmadan köye girelim."

Cabbarla Recep Çavuş, Memedin ne demek istediğini anladılar.

Hiçbir şey söylemeden, ayakkabılarını giyip ayağa kalktılar.

Ismail:

"Gömmeniz ocakta kaldı. Biraz daha bekleyemez misiniz?" diye sordu mahzun mahzun. "O tuzlu su iyi gelir. Bir de gittiğiniz yerde yaptırın."

Memed önde, ötekiler arkada dejirmenden çıktılar.

Beş on adım sonra, hemencecik, gene çakırdağenliğe düştüler.

Recep Çavuş gene bir, "vay anam vay!" çekti.

Gökte yıldızlar ıslak ıslak parlıyorlardı.

Recep Çavuş, doğuya dönüp işedikten sonra:

"Kuyrukyıldızı daha doğmamış," dedi. "Benim yıldız. Da-ha sabaha epey var."

Ötekiler susuyorlardı. Şimdi ayakları, elleri daha az açıyordu. Önlerinden bir tilki kaçtı. Köye yakın olmasalardı, Recep Çavuş onu oraciğa deviriverirdi. Ne çare ki... Koca kuyruğunu dikenlerin üstünden sürükleyerek gitti. Yıldız ışığında tüyleri donuk donuktu.

Cabbar: "Memed kardeş?" dedi.

Memed:

"Köye biraz sonra gireceğiz. Köy, şu aşağıda işte..."

Köyun ilk evine yaklaşılarken, birkaç kocaman köpek onları karşıladı. Memed, köpeklere yaklaşıp, "kuçu kuçu!" diye çağrırdı. Köpekler Memedi tanıdıklarını, Ayaklarına yatıp, yaltaklanmaya başladılar.

Köyun ortasından geçip, doğru Memedlerin evine gittiler. Köy ipissizdi. Memed köyü, bu saatte böyle hiç görmemişti. Alışamadı. Gözleri ev aralarında insanları, tavukları, çifte gi-denleri, ne olursa olsun canlı bir yaratık arıyordu.

Kapıyı usulden tikirdattı. Kulağını verdi. Ses sada yok. Birkaç kere daha tikırdatıp bekledi. Gene ses yok. Edemedi, küçük pencereye vardi. Usuldan, "ana, ana, ana!" diye seslendi. Gene ses soluk yok. Kulağını pencerenin tahtasına dayadı. Can kulağıyla dinledi. İçerden, ağaçları yiyen kurtların çıkardığı çı-

tırtılardan başka ses gelmiyordu. Şüphesi daha da büydü. Ama içindeki son umut ışığı da sönmemişti.

Arkasma döndü:

"Evde yok," dedi kahırkı kahırkı...

Düşündü. Köyde anası en çok kimi severdi? Durmuş Alileri severdi.

Durmuş Ali şimdi yetmiş beşinde vardır. Son zamanlarda azıcık beli büküldü. Büküldü ama, ellisinde gibi sapasağlamdır.

"İşte şurada, Durmuş Ali Emminin evi."

Durmuş Alilerin evi önünde kocaman bir köpek karartısı yatıyordu. Köpek, ayak seslerini duyunca başını kaldırdı. Sonra ağır ağır ön ayaklarının üstüne geri koydu.

Memed, yorgun yorgun omuzunu kapıya dayayıp:

"Durmuş Ali Emmi! Hey Durmuş Ali Emmi!" dedi.

İçerden telaşlı sesler gelmeye başladı.

Durmuş Alinin çok kalın, yaşılı sesi, sesler arasından seçiliyordu.

"Allalem bu Memed. Tıpatıp Memedin sesi. Allalem bu Memed!" diyordu.

Recep Çavuş Memedin kulağına eğilip:

"Sesini bildiler ha!" dedi. "Vay anam vay!"

Bu sırada kapı açıldı. Elinde bir çıraklık tutarak, doncak, gömlekcek Durmuş Ali kapıda göründü. Sütbeyaz sakalı ta görevine iniyordu. Öylesine iri görünüyordu ki sanki eve sıgmacı yacak, dışarı taşıverecekti.

Gülümseyerek:

"Bre Memed," dedi, "biz de evvelsi gün bir yörükten senin acı haberini aldıktı. Seni gördüğümé çok sevindim." İçeriye seslendi. "Kızlar Memed gelmiş. Kalkın da ateş yakın. Döşek serin."

Yere atılan döşeklerin çıkardığı ses duyuldu.

Durmuş Ali kocaman ak sakalıyla kapının önünden çekildi:

"İçeriye buyurun."

İçeri girdiler.

Cabbar somurtuyordu. Dokunsan ağlayacak. Durmuş Ali, elindeki çıraklıĞı ocaklıĞın pervazına koydu, oturdu.

"Eee İnce Memedim, nasılsın bakalım? Daha daha nasılsın?

Bütün köy yas tuttu, senin vurulduğunu duyunca. Hatçe duymuşsa kahrından ölmüştür. Hatçeden hiçbir haber alıyor musun? Fıkara anan da... Ananı sen varmışın gibi kaldırdım. Kendi elimlen koydum mezarına."

Başını kaldırdı Memedin yüzüne baktı. Memedin yüzü morarıyordu.

Durmuş Ali telaşlandı:

"Memedim," dedi, "ne oluyor sana? Duymadın mıydı buları yoksa?"

Cabbarın gözleri dolu dolu oldu. Recep Çavuş yerinden kırıldı, tüfeğindeki kurşunları çıkardı, geri doldurdu.

Memed kendini hiç bozmadan sordu:

"Hatçeye ne oldu?"

Durmuş Ali dövünüyor:

"Vay benim akılsız başım! Bunu sana nasıl söyledim. Duymadığını ne bilirdim bunca ay! Vay benim akılsız başım!"

Durmuş Alinin karısı, Memed geldi geleli ocaklığın başına bürülmüş, gözlerini de ateşe dikmiş hiç kırıdamadan öylece duruyordu. Memede "hoş geldin!" bile dememişti. Hışımla konuştu:

"Her zaman böyle yaparsın zaten. Çocuk bir yemek yeseydi de öyle söyleseydin. Kiyamet mi kopardı?"

Durmuş Ali:

"Ben ne bilirdim ben!" dedi. "Bunca ay geçti üstünden. Duymadığını ne bilirdim!"

Sesi, ağlar gibi bir hal aldı:

"Kusuruma kalma yavrüm, kocalık..."

Durmuş Alinin oğulları, torunları, gelinleri, evde kim varsa ocak başında oturanların etrafına halka olmuşlar, başı mor fesli, göğüsü çaprazlama fişekli, kalçasının üstü hançerli, tabancalı, bombalı, göğüsü dürbünlü Memede bakıyorlardı. Gözlerinde bir şaşkınlık, bir inanmazlık, azıcık da alay okunuyordu. Onlara Memed eşkiyacılık oynuyormuş gibi geliyordu, şu kocaman adamların yanında.

Memed: "Hatçeye noldu?" diye üsteledi.

Durmuş Ali karşılık vermedi. Boynunu bükmüş, gözlerini ocağın yalımlarına dikmişti.

Memed:

"Teyze," dedi, Durmuş Alinin avurdu avurduna geçmiş, başörtüsünün altından yarısı kınalı ak saçları görünen karısına. "Teyze, sen söyle. Hatçeye noldu?"

Kadın, acıyarak Memedin gözlerinin içine baktı:

"Ben ne deyim ki sana Memedim, yavrum!" dedi. "Ben ne deyim ki sana! Hatçeye mi?"

Yüzü bir kızarıyor, bir bozarıyor, sararıyordu.

Memed:

"Nasıl olsa birisi söyleyecek. Hatçeye noldu?"

Kadın, Durmuş Aliye doğru öldürerekmiş gibi başına çevirdi, bir bakış fırlattı:

"Aaaah ne deyim ki sana," dedi. "Aaaah ne deyim ki... Kim bilir çocukçağız kaç gündür yol yürüyor. Bir yemek yeseydi de öyle verseydin haberi..."

Oturduğu yerden kalktı, Memedin yanına geldi, sertçe oturdu. Elini dizine vurdu:

"Bak kardaşım, sana hepiciğini bir bir anlatayım. Abdi yaralanmış. Keşki yağlı kurşun yüreciğine gireydi de çıkmayı aydı. Ayıkınca toplamış yalancı şahitleri. Bir tek Topal Ali dinsizi, sizin izinizi süren kara dinli demiş ki, ben ıspatçılık edemem yalan yere. Topal böyle deyince keçi sakallı da onu köyden kovdu. O da çolugunu çocuğunu almış, evini barkını yüklemiş, başını almış gitmiş başka yere."

Şahitlerin kimler olduğunu, Hatçenin kasabadaki mahpusanede tek başına bir odada yattığını uzun uzun, bir bir söyledi. Sonra, Hatçeyi yakında salacaklarını duyduğunu da ekledi.

Memedin gözlerinin içine o iğne ucu gibi parıltı geldi gene oturdu. Cabbar bu parıltıyı fark etmişti. Memedin gözlerine bu parıltı gelince yüzü değişiyor, yüz etleri geriliyor, avına atılma-ya hazırlanmış bir kaplana benziyordu.

Ağır ağır ayağa kalktı:

"Gelin arkadaşlar," dedi. "Şu Abdi Ağayla hesabımızı görelim."

Durmuş Alinin karısına döndü. Elini tuttu:

"Söyle," dedi, "teyze, anamı da onlar öldürdü öyle mi?"

Kadının gözleri yaşıla doldu. Konuşmadı.

Memed:

"Öyle mi?" diye yineledi.

Kadın sustu.

"Yürüyün arkadaşlar," dedi.

Memed önde, Cabbarla Recep Çavuş arkada karanlığa daldılar. Memed, tüfeğini yokladı. Kurşunları tamamladı.

"Tüfeklerinizi yoklayın. Kurşunları tamam değilse, doldurun. Bombaları da hazırlayın."

Recep Çavuş kadının anlattıklarına çok içерlemiştir. Anlatırken, Memede bakıp bakıp başına bir o yana bir bu yana döndürüyordu.

Koşarcasına yürümekte olan Memedi kolundan tuttu, durdurdu:

"Bana bak," dedi, "çoluk çocuk, hiç kimseyi bırakmayacağız. Hepsini doğrayacağız."

Memed:

"Sen daha iyi bilirsin bu işleri Çavuş," dedi, kolunu elinden kurtardı, yürüdü.

Abdi Ağanın kapısına ne zaman, nasıl vardılar, kimse farkında olmadı.

Memed, Çavuşa:

"Sen çağır," dedi. "Misafir geldi de. Çok gerekli bir haber getirdi de."

Çavuş kapıyı üç defa hızlı hızlı çaldı. İçerden bir kadın sesi geldi:

"Kim o?"

Çavuş:

"Aç kapıyı bacı! Misafirim. Selamı var. Bir haber getirdim. Hemen geri doneceğim."

Kadın, söylene söylene geldi kapıyı açtı.

"Dur kardaş surada da çıraklıği yakayım."

Recep Çavuşu kapının iç kısmında bırakıp içeri girdi. Bir kibrit çaktı. İçerisi ışdı. Bu sırada üçü birden ışığa doğru yürüdüler. Kadın ışıkta üç kişi görünce afalladı. Azıcık bakışlarını şaşkın şaşkın Memedin üstünde durdurdu. Sonra birden bir çığlık attı. Recep Çavuş kadını hemen tuttu. Eliyle ağızını kapadı.

Memed:

"Abdi Ağa evde mi?" diye hisimla sordu.

Kadın:

"Yok," dedi. "O gayri eve gelmiyor tırnağına kurban olduğum Memedim. Abdi Ağa olmaz olsun."

Bu sırada evdekilerin hepsi de uyanmış titreyerek eşkiyalara bakıyorlardı. Abdi Ağanın iki karısı, iki oğlu, misafir bulunan başka köyden kadınlar...

Memed, Çavuşa emir verdi:

"Önüne düşsünler de evi ara. Abdiyi gördüğün yerde kafasına sık!"

Çavuş:

"Beş kurşunun beşini de kafasına boşaltırım. Parça parça ederim."

Kadını tüfeğinin dipçiğiyle dürttü:

"Bir ışık yak da düş ölüme."

Kadın, hiç ses çıkarmadan bir çıraklık daha yaktı. Çavuşun önüne düştü.

Memed, ortada dimdik, bir hisım gibi duruyordu. Küçük gövdesi büyümüş, dev kesilmişti. Korkunçlaşmıştı. Evdeki kadınlar ağlıyorlardı. İki çocuk rüzgardaki dal gibi titreşiyordu.

Ne kadar geçti belli değil. Çavuş geldi. Umutsuz umutsuz:

"Her köşe bucağı aradım, yok," dedi.

Kadm:

"Bir ay önce Çukurovaya gitti. Senin geleceğini biliyor, gözlerine uyku girmiyordu," dedi. "Başını aldı da gitti."

Memed:

"Çavuş," dedi.

Çavuş:

"Buyur," dedi.

Memed, çocukların gösterdi.

"Bunların ikisini de dışarı çıkarın. Gerekeni yapın."

İki kadın birden Memedin ayaklarına atıldı:

"Kurbanlar olduğum Memedim, benim sabilerimin ne günahı var? Yoluna olduğum Memedim. O gavur dinliyi bul da onu da öldür. Benim yavrularımın ne günahı var?"

Çavuş çocukları tutmuş sürüklüyordu. Çocuklar direniyorlar, çırpmıyorlardı. Cabbar, birini bileğinden tutup yere fırlatıverdi. Çocuk, var gücüyle bağırdı.

Kadının birinden hiç ses çıkmıyordu. Memedin ayaklarının dibine uzanmış, kurumuş kalmıştı.

Öteki kadın boyuna yalvarıyordu:

"Memedim, Memedim, benim çocukların mı etti sana? Ne suçu var onların?"

Çavuş elindeki çocuğu bütün gücüyle yere atıp ayağının altma aldı. Tüfeği çocuğun kafasına dayadı. Memede döndü:

"Yani dışarda olması şart mı? Söyle ne duruyorsun, çöküyüm mü?"

Yerde kuruyup kalmış kadın, bir şahin hızıyla çocuğun binini kapıya kadar sürüklemiş bulunan Cabbarın üstüne atıldı, ellerine sarıldı. Cabbar bir eliyle belindeki hançerini çıkardı, kadına sapladı. Kadın, "Yandım," diyerek yere düştü.

Çocuğa, Çavuşun tüfeği dayandığını gören kadın:

"Memedim, Memedim kıyma yavruma. Hakkın var ama Memedim yavrumun ne suçu var?"

Memedin yüzü saniyeden saniyeye değişiyordu. Gözlerindeki o iğne ucu gibi ışık söndü. Baktı ki, Çavuş tetiğe basıyor. Olan olacak. Söylemeye vakit yok. Çocuğun kafasına dayalı namhya ayağıyla vurdu. Bir anda Çavuş tetiğe çökmüşü. Kurşun duvara saplandı.

Cabbara da:

"Koyver çocuğu," dedi.

Kadın, Memedin bir elini bırakıp birini, bir elini bırakıp öbürünü öpüyordu.

"Git Memedim. Git de o gavur dinliyi bul da öldür. Yerden göçe kadar hakkın var yavru. Arkasından bir damla gözyaşı dökersem bana da Zeynep demesinler. Bul da öldür. Hakkın var yavru."

Memed, hiç ağzını açmadı. Ağır ağır, her bir yanı çürümüş, ulmuş gibi dışarıya çıktı.

Recep Çavuş kızmıştı. Ana avrat küfrediyor. Memedi kolundan tuttu. Öyle sıkıyordu ki, kıracaktı sanki:

"Sen bu yürekle," dedi, "ne eşkiya olabilirsin, ne de inti-

kam alabilirsın. Abdi seni adamlarına bir derede sıkıştırır, öldürür. Zaten şimdiden Deli Durdu gibi bir düşmanın var arkanda."

Cabbar:

"Bana bak Recep Çavuş," dedi, "gevezelenme. Deli Durdu gibi düşmanımız varsa, Saçıkaraklı aşireti gibi de koca bir aşiret dostumuz var şimdiden. Abdi yerine bu sabi çocukları mı öldürmeliydi!"

Recep Çavuş sustu.

Bağırkıyı, çağırkıyı duyan komşular don gömlek Abdi Ağanın evine birikmişlerdi. Kulaktan kulağa, "Memed ölmemiş, Memed ölmemiş," sözü dolaşıyordu.

"Memed ölmemiş."

"Memed ölü mü hiç, Abdi dinsizini yemeden."

"Memed öldürmedi çocukları."

"Memedde deniz kadar merhamet var."

Kapıya birikmiş kalabalığı yararak avlunun dışına çıktılar. Koskocaman kalabalık öylesine sessizdi ki gecede, soluk alışları bile duyuluyordu.

Memed, ilk kez konuştu. Sesi kırgındı.

"Köylü haberlendi," dedi. "Rahat vermezler. Köyü dışarı çıkalım."

Cabbar:

"Çıkalım," dedi.

Recep Çavuş:

"Benim yaram azdı. Çok ağriyor. Köyün dışma çıkalım da ne yapalım? Acımızdan da öldük."

Memed:

"Sonra geri geliriz."

Köyün dışma doğru yürüdüler. Arkalarında bir gürültü patrtı, hayhuy kaldı. Köyün içini köpek havlamaları doldurmuştu. Her bir taraftan telaşlı bir köpek sesi geliyor, uzun uzun havlıyordu.

Recep Çavuş, derin bir nefes alarak:

"Oturalım," dedi. "Ben yoruldum. Ben öldüm. Yaram da hiç durmuyor."

Cabbar:

"Sen de bre Çavuş," dedi, "sen de ne yaralanırsın, böyle hallerin var da."

Çavuş kızdı, ayağa kalktı:

"Ulan itin eniği," diye gürledi. "Ulan itin eniği. Bana bir daha ağzını açarsan kurşunu yersin. Sana bu kadar söylüyorum."

Cabbar kahkaha ile güldü.

Memed:

"Yapma Cabbar," dedi. "Başımıza bir iş açarsın."

Çavuş:

"Bu orospu dölünün yüzünden, elimden bir kaza çıkacak. Alimallah çıkacak."

Memed:

"Aldırma bre Recep Çavuş," dedi. "Şaka ediyor o."

Recep Çavuş:

"Etmesin. Ben can derdine düşmüşüm."

Memed:

"Cabbar gayri şaka etme," dedi.

Cabbar vardi, Recep Çavuşun ellerine sarıldı öptü.

"Kusura kalma. Bir daha şaka yok."

Recep Çavuş:

"Şeytan tüyü var bu pezevenkte," diye güldü.

Cabbar:

"Tövbeler olsun şaka yok."

Toprağa oturdular. Köyün içindeki gürültünün bitmesini, herkesin evlerine dağılmاسını beklediler. Bu arada hiçbiri de konuşmadı. Üçü de ayrı ayrı şeyler düşünüyorlardı.

Gürültü gittikçe hafifliyor, köpek havlamaları yer yer kesiliyordu.

Cabbarın bu sessizlikten canı sıkılmıştı. Kendini tutamadı:

"Recep Çavuş..." diye başladı.

Recep Çavuş:

"Ne diyorsun?"

Cabbar:

"Recep Çavuş," dedi, "Memed önüne geçmese o sabi çocuğu öldürecek miydin?"

Çavuş:

"Öldürme değil, canını bile alacaktım. Ne var yani?"

Cabbar:

"Hiç, sordum da..."

Recep Çavuş dişlerimi sıkarak:

"Cabbar," dedi, "sizin köyun orospusu mutlak senin anan-
di. Pezevengi de baban."

Memed:

"Cabbar sus artık," dedi.

Cabbar:

"Sustum işte."

Köydeki bütün sesler kesilmiş, köy gene o eski ıssızlığına,
karanlığına gömülmüştü.

Memed:

"Kalkın," dedi, "sabah olmadan bizim Durmuş Ali Emni-
nin evine varalım."

Recep Çavuş:

"Gözünü seveyim Memed," dedi. "Çabuk varalım."

Kalktılar.

Köy, gene o ilk girdikleri zamanki gibi ıpişsizdi.

Durmuş Ali, ayak seslerini uzaktan işitip kapıyı açmıştı.
Kapıda bekliyordu.

"Ben de uyumadım," dedi. "Sizi epeydir bekliyorum."

Recep Çavuş:

"Geldik işte kardaş."

Durmuş Ali:

"Size tavuk kestirip pişirttim. Acsınız herhalde."

Recep Çavuş:

"Sorar misin bre kardaş!"

Recep Çavuşun bütün fişeklikleri, kemeleri, tüfeğinin ka-
yişi gümüş savatlıydı. Gümüşler usta kuyumcu elinden çıkmış-
tı. Recep Çavuşun sarkık bıyıkları kırmızıydı. Kinalardı bıyıkla-
rıını.

Oturur oturmaz, utangaç bir kız Memede gizli gizli gülerek
sofrayı getirdi. Ortaya pilav geldi. Pilav sıcak sıcak tütüyordu.
Bir sahanda da kızartılmış tavuk getirdiler.

"İşte bu pilav yaramın acısını alır. Bana böyle tüten, yağı
burcu burcu kokan pilavlар gerek."

Cabbar:

"Bre Çavuş," dedi, "sen eşkiya değil, kalem efendisi olma-
lıymıssın."

Çavuş bütün hiddetiyle:

"Kes!" diye bağırdı.

Memed Cabbara:

"Dokunma Çavuşa," dedi.

Cabbar:

"Bir şey demedim ki," diye karşılık verdi.

Durmuş Ali, çoktandır Memede bir şeyler söylemeye ha-
zırlanıyor, söyleyemiyordu. Ya araya laf giriyor, ya da o vazge-
ciyordu. Memed bunu sezdi:

"Durmuş Ali Emmi," dedi, "ne diyeceksen de bre! Sabah-
tan beri ne yutkunup duruyorsun?"

Durmuş Ali:

"Ne yutkunayım bre oğlum," dedi. "Senin iyi bir adam
olacağın daha çocukluğundan belliidi zaten. Şu sabi çocukların
öldürmediğine iyi ettin."

Recep Çavuş Durmuş Alinin bu sözlerine delicesine öfke-
lendi:

"Koca! Koca!" dedi, "Senin aklın ermez böyle işlere. İnsa-
nın yüreğindeki öç alma duygusu nedir sen hiç bilir misin? Ba-
şından geçti mi senin hiç?"

Durmuş Ali boynunu bükerek:

"Yok," dedi.

Recep Çavuş:

"Ben olsam o Memedin yerinde, onun evinde canlı yaratık
koymam. Keserim. Evini de yerle bir ederim. Anladın mı ko-
ca?"

Durmuş Ali Memede bakarak:

"Anladım," dedi.

Yemek boyunca, Memed, başını önüne eğmiş düşünceli
düşünceli susmuştu.

"Durmuş Ali Emni," dedi, "ziyade olsun. Yemeğini yedik."

Cabbar:

"Ziyade olsun."

Recep Çavuş: "Ziyade olsun. Canım yerine geldi."

Cabbar konuşmaya hazırlanıyordu. Memed suskundu:

“Durmuş Ali Emmi, sana bir soracağım var.”

Durmuş Ali:

“Sor yavrum.”

Memed:

“Topal Ali hangi köye taşındı ola? Biliyor musun?”

Durmuş Ali:

“Diyorlar ki Çağşak köyüne gitmiş. Çağşak buraya iki günlük yol.”

Memed:

“Topalın orada olup olmadığını nasıl öğreniriz?”

Durmuş Ali:

“Kör Alinin bacısı orada, kocada. Daha iki gün önce geldi oradan. Gider ona sorarım.”

Memed, Receple Cabbara döndü:

“Topal Aliyi mutlaka bulmalıyız. Eğer Çağşak köyünde ise, oraya kadar gideriz.”

Cabbar:

“Olur,” dedi.

Çavuş:

“Ya benim yaram?” diye sordu. “Azdıkça azıyor.”

Memed:

“Sen gelme Çavuşum. İstersen burada kal. Burada sana Durmuş Ali Emmi bakar.”

“Bakarım kardeş,” dedi. “İyi de saklanm.”

Çavuş, yıldırıma uğramış gibi ırkıldı:

“Ben mi? Ben sizden ayrılamam. Anladınız mı? Ölürüm gene ayrılamam. Ayrılamam ama, size de bir teklifim var. Adam gonderelim de o buraya gelsin.”

Durmuş Alinin yaşlı karısı da ötelerde oturuyordu. Söze karıştı:

“O yezid değil mi?” dedi, “Memedimi izleyip de başma bunca işleri açan, o yezid değil mi? Adam gönderirseniz kaçar. Başını alır yitirir. Dağlara düşer. O gavur gelir mi hiç?”

Durmuş Ali:

“Sen Topalı mı istiyorsun oğul?” diye Memedin gözlerinin içine bakarak sordu.

Memed:

"Topalı," dedi.

Durmuş Ali:

"Siz iki gün şu bizim ahırlıkta yatar misiniz?"

Memed, hiç düşünmeden:

"Bir hafta da yatarız."

Durmuş Ali:

"Şimdi ben, Kör Aliyi bindiririm ata. Seni Durmuş Ali istiyor diye, onunla haber gönderirim. Bir iz var izleyecek der, Kör Ali. Diyorlar ki, Topal Ali iz sürmekten vazgeçmiş, yemin etmiş senin işten sonra. Benim için gelir Topal Ali. İzi sürmese de gelir. Sen ona bir kötülük etmezsin ya, Memed?"

Durmuş Alinin karısı gene atıldı:

"Etsin. Alım hançerin altına Memedim onu, kıyık kıyık kiyisin. Memedimin başma bu işleri hep o gavur çıkarmadı mı? Ormanın içinde, o olmasa kim bulabilirdi Memedimi? Memedim!" dedi, "Durmuş Ali adam göndersin getirsin onu. Sen şu kapının önünde parça parça et onu. Ben de köylüyü hep toplam. Görsünler!"

Durmuş Ali:

"Deli deli söylemme avrat," dedi. "Topal Ali onu Memede kötülük olsun diye yapmadı. İz sürerken o hiçbir şeyi düşünmez. Gözü dünyayı görmez. İyilik mi, kötülük mü yapıyor, bilmez. İz dedin miydi, aklı başından gider. Ormandan geldikten sonra görmedin mi yüzünü? Tüm kanı çekilmişti. Ölü yüzü gibiydi yüzü. Herkes ispatçılık etti de, köyden kovulmayı, yersiz yurtsuz kalmayı göze aldı da Hatçenin üstüne ispatçılık etmedi. Yurdunu yuvasını koydu da gitti. Memedim Topal Aliye bir şey yapma! Topal Ali kötü bir adam değil."

Kadın:

"İyi adam olsun, kötü adam olsun Topal Ali. Senin başma bu işleri getirdi ya, öldür onu Memedim. Durmuş Ali adam gönderip getirtmezse onu, sen git, onu yılanın deliğindeyse de bul çkar. Şu yanındaki koca hançeri var ya, sok karnına!"

Durmuş Ali kızdı.

"Bana bak avrat," dedi, "Allahını dinini seversen karışma bu işlere."

Kadın:

"Durmuş Ali! Aklını çelme oğlanın. Yapacağını yapsın."

Durmuş Ali:

"Yapsın," dedi. "yapacağını yapsın da, öldürsün fikarayı. O, iz sürmek delisi. Memedin başına öyle işler geleceğini düşünmedi bile. Düşünseydi, gene iz sürerdi. İz sürme delisi. Öl dürsün fikarayı Memed de, yüreği soğusun."

Kadın:

"Bir yüregim soğur ki," dedi, "buz gibi olur. Onun kanlı ölüsunü bir görsem!.."

Durmuş Ali:

"Bir şey yapmazsan öyle mi Memedim? Fikaraya bir şey yapmazsan?"

Memed, ağır, tok bir sesle:

"Ben de ona iz sürdürceğim," dedi.

Kadın:

"İzi sürdür. Sonra da hakla o gavuru. Seni bu hallere soktu. Hatçem de mahpuslarda, onun yüzünden çürüür."

Durmuş Ali Memedin kulağına eğildi:

"Onun izini mi?" diye sordu.

Memed, gözleriyle "evet," yaptı.

Durmuş Ali:

"İşte buna sevindim Memedim. Çok sevindim. Kör Aliyi gider şimdi yataktan kaldırırım, yola düşürürem. Topal Ali, dağ demez, tepe demez koşarak gelir. Şimdi, sizin yatağınızı bizim ahıra yapsınlar, iki gün orada yatacaksinız."

Sonra Durmuş Ali:

"Avrat!" diye seslendi, "Öyle deli deli, dipsiz laflar edecline, ahıra yatak yapın da misafirler uyusunlar. Ben Kör Aliye gidiyorum."

Kadm:

"Git," dedi, "Cehennemin zibarasına."

Ufak tefek, saçları sütbeyaz olmuş, dişleri tüm düşmüş, ağızı bir torba gibi büzülmüş, koyu esmer, çakır gözlü bir kadındı. Memedin yanma yaklaştı. El ve kol işaretleriyle, çok önemli gizler söyleyecek bir tavır takınarak, "Gel! Gel! Yanıma yaklaş," dedi. Memedin kulağına eğildi:

“İnanma bu namussuzlara, güvenme bunlara. Durmuş Ali Emmine de güvenme. Bunlar hep o gavur Abdinin adamları. Belki şimdi, seni ahıra sokarlar, arkasından da gider candarma-ya haber verirler. İnanma onlara. Durmuş Ali Emmine de güvenme. Onun için ben, gider, iki gün değiirmenin orda bekle-rim. Candarmalar gelirken size haber ulaştırmam. Dışarı çıkar kaçarsınız. Yaa Memedim sana kötülük gelmesini bir ben iste-mem bu köyde. Sen Dönemin bana teberiğisin. Senin baban ne iyi adamdı! Sen onun bana teberiğisin. Yatağınızi yaptırayım ahıra! Hemen yatar misiniz?”

“Uykusuzluktan öldüm Hürü Ana,” dedi Memed, “öldüm. Üç günden beri...”

Hürü:

“Vay,” dedi. “Benim gözüm önüne aksın. Vay!” dedi.

Kadınlara bağırdı:

“Gavurun kızları, gavurun kızları! Çocuklar uykusuzluk-tan ölüyorlarmış da bizim haberimiz yokmuş. İneklerin eski ahırına yatak götürün. Samanların üstüne serin.”

Recep Çavuş:

“Oyyy,” dedi. “Oy anam!”

Memed:

“Ne oldu Çavuş?” diye sordu.

Çavuş:

“Baksana boynuma. Nasıl da şisti! Baksana! Omuzlarının arası almıyor.”

Memed:

“İlaç yaparız şimdi.”

Hürü:

“Sana şimdi Hürü Anan bir ilaç yapar ki, hiçbir şeyciğin kalmaz.”

Yataklar çabucak ahıra götürüldü. Misafirler de arkasından ahıra gittiler. Ahırın orta direğinde küçük bir çıraklı asılıydı. İ pil ipil yanıyordu. Ahır yarısına kadar samanlarla doluydu. Saman kokusu insanın genzini yakıyordu. Saman kokusu bir hoş, tozlu bir kokudur. Bir tarafta da tezek yiğiliydi. Tezekler de acı kokar. Ahırın tavanı örümcek ağlarıyla doluydu. Örümcek ağlarına saman çöpleri yapışmıştı, sarkıyorlardı. Binlerce

saman çöpü... Kadınlar kapıyı kapayıp çıktılar. Küçük pence-reden alacakaranlığın ilk işıkları sızıyordu. Şafak attı atacak.

Yataklar samanların üzerine yapılmıştı. Cabbar yatağın başında durmuş, gözleri kapalı esne babam esne ediyordu.

Recep Çavuş, kaldırıldı kendisini yatağın üstüne attı:

"Ben yanıyorum çocuklar," dedi. "Hepimiz uyumayalım. Birimiz nöbet tutsun."

Memed:

"Siz uyuyun," dedi. "Ben nöbeti tutarım."

Memed kederinden ölüyordu.

Cabbar, yatağa girer girmez uyudu. Recep Çavuş inliyor-du.

Memed, tüfeğini almış samanlığın üst başına çıkmış, başını dizleri üstüne koymuştur.

Öğleye doğru Hürü, misafirlere yemek getirdi. Çavuş daha inliyordu. Bunu gören Hürü:

"Tüh," dedi, "unuttum."

Memed:

"Neyi unuttun Hürü Ana?" diye sordu.

Hürü Recebi göstererek:

"Bu kardaşın yarasının ilacını..."

Hemen geri gitti.

Onlar, yemeği bitirmişlerdi ki, Hürü, elinde tüten bir kapla geldi.

"Bu ilacı babam yapardı. Vurulanları hemencevik iyi ederdi bu ilaç. Ben de kardaş için yaptım."

Recep Çavuşun yarasını çabuk çabuk çözmeye başladı. Elleri alışkin ellerdi. Sargılar yaraya yapışmıştı. Aşmak kolay olmadı.

Hürü:

"Vay benim kardaşım," dedi, "yaran da azmiş. Vay benim kardaşım!"

Recep Çavuş dişlerini sıkarak inliyordu. Hürü yarayı ilaçladı. Tertemiz sardı.

Recep Çavuş:

"Ellerine sağlık bacı. Güzel ellerine sağlık," dedi. "Rahatlaşdım."

Cabbar Memede:

"Sen de yat kardeş," dedi. "Ben beklerim."

Hürü:

"Ben de dejirmenin oraya gidiyorum. Bir gavurluk yapmasın bunlar. Candarmaları öteden görür görmez size haber ulaştırırırm. Bu evde Memedime kimse kötülük edemez. Güzel Dönemin ogluna... Varır dejirmenin oraya giderim. Bakarım candarmaların yoluna."

Memed yatağa girdi ama, bir türlü uyku tutmuyordu. Günlerdir uykusuz, günlerdir yorgundu ama, gene de uyku tutmuyordu. Anasının ölümü, Hatçenin mahpusluğu çok koymuştu ona. Memed, bunca felaketlerin altında bunalmış gibiydi. Boğulacak gibi oluyordu bazı bazı. Yüreği ateş aleve kesmişti. Kendisini bir düşünceye kaptırıyor, bir daha kurtaramıyordu. Neden olursa olsun, bazan kendisinden, insanlardan, arkadaşlarından, her şeyden ürküyordu. Ama içinden geçen hiçbir şeyi, hiç kimseye belli etmiyordu.

Gece yarısı olmuştu ki, Cabbar onu uyandırdı:

"Uykum geldi," dedi. "Nöbeti al."

Memed zaten uyumamıştı. Kalktı. Tüfeğini kucağına aldı. Yataktan çıktı. Samanın tepesine gitti oturdu. Dizlerini göğsüne doğru çekip, başını üstüne koydu. Düşüncelere daldı gitti.

Sabaha karşı biraz dalmıştı. Samanlığın kapısı açılır açılmaz tüfegine davrandı.

Durmuş Ali:

"Ne o İnce Memed, beni ini vuracaksın?" diye gülümşedi.

Memed karşılık vermedi.

Durmuş Ali:

"Kör Ali, Topalı aldı getirdi. Evdeler. Uyandır arkadaşlarını da eve gel. Topal Aliye işi anlattım. Çok korkuyor. Korkusundan ölecek. Bizim avrat da Topala etmediğini koymadı. Herifin üstüne atılıp yüzüne tükürdü. Seni İnce Memed öldürmezse, ben öldürürüm, dedi. Topalda öd kalmadı bunun üstüne. Beni öldürmek için mi getirdin, diyor, tir tir titriyordu. Korkusundan ölecek."

Memed, Topal Alinin geldiğini öğrenince, yüzünde inceden bir sevinç dolaştı. Cabbar da uyanmıştı. Çavuşu uyandır-

mayalım diye düşündüler. Kızacağını düşünerek uyandırdılar sonra.

Cabbar:

"Kalk," dedi, "Recep Çavuş. Kalk! Ünlü izci Topal Ali gelmiş. Onunla konuşmamız gerek."

Recep Çavuş boynunu tutamayarak:

"Topal Ali mi?" diye hayretle sordu. "Topal Ali mi?"

Cabbar:

"İzci Topal Aliiii..." diye uzattı. "Topal Aliiii..."

Recep Çavuş:

"Vay anasını," dedi. "Vay anasını! Demek geldi ha? Oy... oy... oy... Boignum kırıldı."

Cabbar:

"Noluyor Recep Çavuş? Etme canım!"

Memed:

"Kalkın," dedi. "Varalım şunun yanına."

Recep Çavuş:

"Bekleyin," dedi. Giyitlerini çırpmaya başladı. Gümüş savatlı takımlarını yerli yerince düzeltti. Büyiklerini uzun uzun burdu. Gümüş tarağını çıkarıp, saçlarını düzgünce taradı. Gönlü götürüp de ayaklarına bir türlü bakamıyordu. Ayakkaplarının tabanı tamamen gitmişti. Fesinin tozunu koluya aldı.

Cabbar dayanamayarak:

"Haydi Çavuş," dedi, "ayakkaplarımız azıcık kötü ya, ne yapalım?"

Çavuş:

"Ne yapalım?" dedi.

Evdan içeri girdiklerinde ocağın başında oturan Topal Ali ayağa kalkmaya uğraştı. Azıcık da kalkabildi. Sonra geri oturdu. Yüzü kül kesilmişti.

Kör Ali:

"Getirdim Ali kardası," dedi.

Memed:

"Sağ ol," dedi.

Recep Çavuş dişlerini sıkarak Topal Alının gözlerinin içine baktı:

"O izci deyyusu sen misin? Ulan hiç Allahtan korkmadın mı? Kuldan liaya etmedin mi?" diye bağırdı.

Topal Ali, önüne, ocağın küllerine gözünü dikmiş kırıda-
miyordu.

Memed:

"Çavuşum sus," dedi. "Ben konuşayım Ali Ağa ile."

Çavuş hiddetle:

"Konuş bakalım! Sen konuş bu deyyus, namussuz, vicdan-
sızla."

Memed, Topal Alinin yanına geldi, diz dize oturdu.

"Ali Ağa!" dedi, "Sana işim düştü. Benimle azıcık dışarı çı-
kar misin?"

Topal Ali olduğu yerde öylecene donmuş kalmış:

"Memedim, hiç böyle olacağı aklıma gelmediydi. Kiyama
bana! Çoluk çocuğum var. Kiyama!" diye yalvardı.

Memed:

"Korkma! Dışarda sana gizli bir şey söyleyeceğim."

Topal Ali:

"Kiyama bana!" diye inledi. "Nolursun kıyma! Ben ettim,
sen etme kardeş!"

Memed:

"Kalk ayağa da sana bir şey söyleyeceğim şu köşede."

Topal Alinin yüzünde bir damla kan kalmamıştı. Titriyordu:

"Nolursun," dedi, "kiyama bana! Öksüz koyma çocukları-
mı. Tabanının altını öpeyim Memed kardeş. Ben ettim, sen et-
me!"

Recep Çavuş kızdı:

"Eeee," dedi, "Topal deyyus, kırlığıн ceviz kırkı geçti.
Kalkma bakalım."

Yan tarafında asılı hançeri çekti.

Memed:

"Çavuşum," dedi, "dokunma şu adama."

Çavuş:

"Dokunmayalım" diye başımı salladı. "Dokunmayalım kar-
daş. Bize ne? Al da başma çiçek diye sok Topal Aliyi."

Hançeri isteksiz isteksiz geri yerine soktu.

Memed:

"Korkma Ali Ağa," dedi, "sana hiçbir şey yapacak değilim. Seni vuracak olsam, oturduğum yerde de vururdum. Kulağına gizli bir şey söyleyeceğim."

Topal Ali:

"Çoluk çocuğumun vebaline kalma," diye ayağa kalktı. Topal ayağını arkadan sürüye sürüye damın karanlık köşesine gitti durdu. Onun arkasından Memed de kalktı, yürüdü, yanına vardı:

"Bana bak," dedi, "Topal Ali, bunca felaketi sen açın başıma. Neyse. Yiğitlik de yaptın. Onlar geçti gitti. Biz şimdiye bakalım. Sen bir iz süreceksin."

Topal Ali:

"Vallahi," dedi, "senin meseleden sonra ben iz sürmemeye yemin ettim. Öldür beni. Yemin ettim sürenem. Elimi bir daha kana bulaştıramam."

Memed:

"Sürmezsen, seni o zaman öldürürüm işte."

Topal Ali, boynunu büktü:

"Bunu bana etme!" dedi. "Allah aşkına etme!"

Memed:

"Süreceksin," dedi, "hiç yalvarıp yakarma."

Topal Ali:

"Bu da ne izi?" diye usulca sordu.

Memed:

"Abdi Ağanın izi," dedi. "Onu bulacaksın. Yılanın deliğinde, kuşun kanadının altındaysa da bulacaksın. Onu bulmazsan... O zaman işte..."

Topal Ali:

"Oooooh bre kardaş!" dedi, "Bu muydu benden istediğin? İstediğin Abdi olsun. Cehennemde ise de bulur çıkarınım. Ya kasa baba, ya Avşar köyünde, ya da Sarıbahçedir şimdî. Üç yerin birisinde... Gelin benimle Çukurovaya, elimle koymuş gibi bulayım onu. Bulayım da teslim edeyim o gavuru. O gavur benim evimi başıma yaktı. Yalancı şahitlik etmedim diye. Çoluk çocuk aç kaldık, Çağşak köyünde. Elin içinde garip garip kaldım kardaş. O gavuru parça parça et. Onu bulmak için elimden ne gelirse yaparım. Eşkiya da olurum. Eşkiya olur seninle dağlarda gezerim."

Memed:

"Tamam," dedi. "Hadi gidip ocağın başına oturalım. Gerisini sonra konuşuruz. Söyleme kimseye. Durmuş Ali de çaktı işi. Ama kimseye söylemez o."

Topal Ali:

"İsterse dünya duysun. Bana viz gelir. Şu adamın, köylüye, sana, Hatçeye, sonra da bana ettiği var ya yüreğime dağ gibi oturdu. Dünya duysun. Çok çok olmazsa alırım bir tüfek katılımlı yanına. Viz gelir alimallah..."

Memed, ocağın başına geldi oturdu. Topal Alinin yüzü gülündü.

Durmuş Ali:

"Yüzün gülüyorum Topal," dedi. "Yoksa yeni bir iz mi çıktı gene?"

Topal:

"Yok," dedi, "Memed kardeşin gönlünü aldım da ona seviyorum."

Recep Çavuş, Cabbar, Topal Ali, Memed artık dört kişi olarak ahura döndüler.

Samanlıktan çıkıp yola düştüklerinde daha gün doğmamıştı.

Memed:

"Sağlıcağlan kal Hürü Ana! Durmuş Ali Emü, sağlıcağlan kalın cumleniz," dedi, yürüdü.

Köy yavaş yavaş uyanıyordu. Bir iki bacadan duman tütmeye başlamıştı.

Hürü hisimla:

"Memed! Memed!" dedi. "O gavur Topalı kıyma gibi kıymazsan, o yezidi kıymazsan sana hakkını helal etmem. Dönemin kemikleri de mezardır sizler. Duydun mu dediklerimi?"

Durmuş Ali:

"Yolun açık olsun yavrum" dedi. "Bakma bu delinin sözlerine.

Topal Aliye döndü:

"Ali sen de kusura kalma. Avratların yaşlılığı da cip beter oluyor."

Köyün dışına çıktıklarında Topal Ali:

"O gavurun ölümünü gözümle göreceğim ha!" dedi, dudaklarını yaladı. Hoşuna gidecek bir iş olursa, hep dudaklarını yalardı.

"Beni iyi dinle Memed kardeş," dedi. "Sana çok kötülük ettim. Sana çok iyilik etmek isterim bundan sonra da. Bu gavuru temizledikten sonra da, sana yardım yapmak isterim. Sen merhametli, sen iyi bir çocuksun. Senin yerinde başkası olsaydı, benni çoktan öldürürdü. Sen anladın ki bunda benim suçum yok. Bak, bile bile yalan söyleyerek Hatçenin üstüne şahitlik etseydim, o zaman suçum büyük olurdu."

Recep Çavuş çoktandır söze karışmıyordu. Topala:
"Demek sen iyi iz sürersin?" diye sordu.

Topal:

"Sürerdim," dedi. "Sonra yemin ettim. İnsan izi sürmeme-ye yemin ettim."

Recep Çavuş:

"Hayvanlardan ne istersin öyleyse?"

Topal:

"Ağam," dedi, "geyik meyik izi sürerim gayri. Ava gidenlerle. Onu da yapmazsam ölürem. Ben iz sürmesem ölürem."

Cabbar:

"Yaa!" dedi.

Recep Çavuş gene bir:

"Vay anam vay!" çekti.

Asılı kayanın düzüğünə gelinceye kadar bir daha ağızlarını açmadılar.

Yollara çiy düşmüştü. Buradaki toprak kırmızıydı. Bir de koku geliyordu topraktan. Çukurova kokusu gibi bir şey.

Recep Çavuş:

"Vay vay!" dedi. "Vay vay vay anam! Dizlerim kırılıyor. Başımı tutamıyorum!"

Cabbar:

"Etme bre Recep Çavuş," dedi. "Ne oldu sana böyle?"

Recep Çavuş:

"Vay vay vay anam!" diye inliyordu boyuna.

Topal Ali:

"Yara çok şişmiş. Böyle olmaz. Gittikçe daha azar. Bir köye

inelim. Bu yakında Sarı Ümmetin evi var. İsterseniz oraya gidelim. İyi adamdır."

Recep Çavuş:

"Olmaz," dedi. "Bir yara için evlerde kalamam. O gavurun arkasını bırakamam." Sonra da kızdı. "Memed, Cabbar gelin buraya. Bu iz sürmede çete başlığı bana vereceksiniz. Ne dersem emrimden çıkmayacaksınız. Kabul mü?"

Memed:

"Kabul Çavuş," dedi.

Cabbar:

"Nolacaksa kabul," dedi. "Ne yapacaksın bakalım?"

Recep Çavuş:

"Emrime kim karşı koyarsa vururum," dedi. "Babam olsa vururum."

Cabbar:

"Peki," dedi, "ne yapacaksın? Kimse emrinden çıkmayaçak. Yapacağıni söyle."

Recep Çavuş:

"Karışma gerisine," dedi, Topal Aliye döndü:

"Topal Ali," dedi, "sen iyi iz sürersin. Bu Abdi gavurunun yerini bulmaya söz verdin."

Topal Ali:

"Söz verdim," dedi. "Söz vermesem bile onu ben öldürmek isterim. Çiğ çiğ yemek isterim ben onu."

Recep Çavuş:

"Şimdi gel karşıma. Söyle bakalım, sence nerededir Abdi şimdi?"

Topal:

"Şimdi yerini bilemem. Ya kasabada, ya Avşar köyündedir. Belki de ta Yüreğire inmiştir. Arayacağınızı biliyorsa, mutlak Yüreğir düzüğünə inmiştir. Yüreğire eşkıya inemez. Düzükte barınamaz."

Recep Çavuş:

"Peki, Yüreğire inmişse ne yapacağız?"

Topal Ali:

"Ben onu gözetlerim. Ne zaman Yüreğirden ayrılrsa, size haber veririm. Ben onun peşini bırakmam."

Recep Çavuş:

"Şimdi?" diye sordu.

Topal:

"Siz şimdi Sarı Ümmetin evinde kalırsınız. Ben Çukurova-ya iner, yerini bulurum onun. Gelir size haber veririm. Haydi Sarı Ümmete gidelim. Bize uzaktan akraba gelir. O gavur dinliyi de hiç sevmez."

İkindine doğru Sarı Ümmetin ormanlık bir tepedeki tek başına, yapayalnız kalakalmış evine geldiler.

Topal Ali, Ümmete:

"İşte bizim İnce Memed bu," dedi, tanıttı.

Ümmet:

"Kardaş," dedi, "dağa çıktığını duydum da çok sevindim. Seni görmeyi çok arzuluyordum."

Topal Ali, onları öyle, evin avlusunda bırakıp gerisin geri döndü, yürüdü.

Sarı Ümmet arkasından:

"Bir kahve içip de öyle gideydin Ali kardaş," diye seslendi.

Topal Ali, dönmeden, kendi kendine söyleniccesine:

"İşim var Ümmet kardaş," dedi. "Acele işim var."

Topal, ayağını ta arkadan sürüyerek hızlı hızlı, koşarcasına devrilip kalka kalka yürüyordu.

Gece, usuldan bir rüzgar esiyordu. Donuk bir ay vardı. Ağaçların arasından pare pare dökülüyordu.

"Kuşun kanadının altına saklanmışsa da bulurum onu," dedi kendi kendine.

Gözünün önüne, evinin yıkılışı geldi. Yıllar yılı çalışıp temiz yaptığı, donattığı evi bir saatin içinde Abdi Ağanın adamlarınca yıkılmış, viraneye çevrilmişti. Bunun üstüne dişlerini sitti. Biraz daha hızlı yürüdü.

Kasabaya girdiğinde yeni yeni sabah oluyordu. Pazaryeri-ne geldi. Süpürgeci Muhacir Murat pazaryerini toz kaldırarak süpürüyordu. Muratın üşümüş bir hali vardı. Murata bir selam vererek kahveci Tevfığın kahvesine aynı hızla yürüdü. Kahve daha yenice açılmıştı. Bir çay istedi. Tüten bir çay getirdiler. Heyecandan içi içine sığmayarak dükkanlar açılincaya kadar kahvede bekledi.

Günün ilk ışıkları kasabanın ak taşlı kaldırınlara döküllerken, Mustafa Emininin dükkanına gitti. Mustafa Emmi Maraşlı, hoş, ak sakallı bir adamdı. Dükkanı daha açmamıştı. Ali dükkanın kapısına sırtını verdi oturdu. Bekledi. Önünden burnunu yere sürerek bir uyuz köpek geçti. Kör Hacı'nın nal dövdüğü yerofdaydı. Az sonra Kör Hacı geldi, tezgahın başına geçti, türkü söyleyerek nal dövmeye başladı. Karşı duvarın dibindeki gübrelik buğulanıyordu. Gün iyice deince, buğu çekildi. Sonra da yukardan aşağı Mustafa Efendinin geldiği görüldü. Mustafa Efendi dükkanının kapısında Topal Aliyi görünce sabah sabah, güldü:

"Ne o Ali," dedi, "ne o? Hırsızın izini bizim dükkanın içine mi getirdin?"

Topal Ali gerinerek doğruldu:

"Öyle oldu," diye karşılık verdi.

Mustafa Efendi dükkanını açıp içeri girdikten sonra:

"Gel bakalım Ali, nerelerdeydin bre kardaşım? Hiç görünmedin."

Ali:

"Sorma," dedi. "Felaket üstüne felaket."

Mustafa Efendi:

"Duydum."

Topal Ali:

"Duyduğum gibi."

Mustafa Efendi:

"Abdi bunu iyi etmemiş," dedi. "Beş vakit namazmda niyazında ama, iyi etmemiş. Sana yaptığı insanlığa yakışmaz."

Topal Ali:

"Abdi Ağa burada imiş duyduğuma göre," diye Mustafa Efendiyi yokladı. "Ne geziyor ola? O buralardaysa ben gezmem yim kasabada. Sonra başıma iş getirir."

Mustafa Efendi:

"Korkma Ali," dedi, "o canının derdine düşmüş. O çocuk var ya, eşkiya çıkmış. Gözü pek bir çocukmuş. Kasabada bile duramıyor. Dün geldi benden sigara, kibrit aldı heybesine yerleştirdi. Atı dörtnala kaldırdı. Aktozlu köyüne gitti. O köyden yer yurt alacakmış. Dinsizin hakkından imansız gelir. Sen te-

vekkel ol yeter ki... O sana etti. Bak, el kadar çocuğun önünden bucak bucak kaçıyor."

"Aktozlu köyünde kimin evinde durur ola?" Çaktırmadan bir daha yokladı.

Mustafa Efendi:

"Kimin evinde olacak," dedi. "Muhtar Hüseyinin evinde. O akraba gelir ona."

Topal Ali, Aktozluda olup olmadığını iyice sağlamlamak için:

"O," dedi. "Aktozlu köyünü hiç sevmez. Çukurovaya inince dayısının oğlunun evinde kalır Sarıbahçe köyünde."

Mustafa Efendi:

"Ne diyorsun bre Ali?" diye çıktı. "Adamcağız sapsarı kesilip kehribara dönmiş, tüm kanı çekilmiş. Dayısı oğlu gibi mazlum bir adama canını güvenir mi hiç? Ne hin oğlu hindir o Abdi! Duyduk ki, birkaç gün önce, o eşkiya çocuk Abdinin evini basmış. Çocuklarını öldürerekmiş, sonradan merhamete gelmiş, vazgeçmiş. Bir candarma müfrezesi gitti eşkiya çocuğun takibine. Adı İnce Memed miymiş ne. Bunu duyan Abdi çıkar mı Aktozlu köyünden? Muhtar Hüseyin yiğit adam. Ölmeden evinden misafir vermez. O, ne hin oğlu hin o! Hiç gider mi Sarıbahçe köyüne? Şimdi git, Hüseyinin ocağının başında bulursun onu. Elinle koymuş gibi."

Topal Ali:

"Eden bulur," dedi. "O, bana etti, Allah da ona... Daha çok sürüm sürüm sürüner inşallah el kapılarında. Daha çok ecel teri döker."

Mustafa Efendi:

"Sen tevekkel ol," diye söylendi. "Sen tevekkel ol. Eden bulur."

Abdi Ağanın yerini tam tamına öğrenmesine karşın gene içi götürmedi. İnceyi boş yere getiririm de, şu Çukurovanın düzünde başını belaya sokarım diye düşündü.

Mustafa Efendiden biraz helva, karşıkı fırından da bir ekmeğ aldı. Aktozlu köyüne doğru yola düştü.

Kasabayı çıkışınca bir saat sonra Akçasazın bataklığı başlar. Bükler, orman misalidir. Pırıl pırıl Savrun çayı büklerin arasın-

dan kirlenerek geçer, Akçasazın çamuruna karışır. Aktozlu köyü Akçasazın kıyısındadır. Sitmaya yakalanmamış insanı yok gibidir.

Yalnızdutun kamışlığında yolunu şaşırır gibi oldu. Orada burada iz aradı. Bir çakal izini sürmeye başladı. İz, bataklığa bataklığa gidiyordu. İzi bulduğuna hem seviniyor, hem kızıyor. İçinden, "çakal delirmiş," diyordu. Ama izi de bırakıyordu. Çakala küfrede ede izisira gitti. En sonunda iz onu kuraklığa çıkardı. "Bu köpoğlu çakalda iş var," dedi. "Bütün çakkallar akıllı olur zaten..."

Uzun sözün kısası, ikinci gün kuşluk vakti, Aktozlu köyünde girdi. Köy, yirmi beş otuz evlik bir köydü. Köyun evleri tüm huğu. Huşların üstünün otu yepyeniydi. Bütün bataklık köylerinin huşlarının üstü yeni olur. Bataklık yanlarındadır. Biçiverir sazları, bağlayıverirler evlerin üstüne. Bataklığa uzak köylerin huşlarının üstünün otları güneş yiye yiye seyrelmiş, gümüşlenmiştir.

Topal Ali Aktozlu köyünün issızlığına karşıtı. Ortalıkta siner sinek yoktu. Yalnız, çitleri bel vermiş küçükük bir huğun kapısından bir kadın başını uzatıp geri çekti.

Topal Ali:

"Bacı!" diye seslendi arkasından. "Hatun bacı, Hüseyin Ağanın evi nerede?"

Kadın, kapıya geri döndü. Köyun orta yerindeki yarısı ot yarısı çinkoyla örtülü uzun bir huğu gösterdi. Ali, topal bacağını sürükleyerek, nefesi tutulacak kadar heyecanla eve doğru yürümeye başladı. Evin büyük kapısı açıktı. Bir an kapının önünde durdu. İçerdeki uzun boylu adam kapının önüne gelecek:

"Ne istiyorsun kardaşım?" dedi.

Topal:

"Ben Abdi Ağanın köylüsü olurum. Ona bir haber getirdim," dedi.

"Gir içeri."

Uzun evi bir uçtan bir uca geçerek kilim döşeli, ocaklı gürül gürül yanan bir odaya geldi. Ocaklılığın başında, ateşe doğru eğilmiş, usul usul tespih çeken, uyuqlarcasına sallanan

Abdi Ağayı gördü. Odanın kapısında bir zaman bekledi. Abdi Ağa, gene öyle uykulu uykulu sallanıp duruyordu. Arkadan yetişen uzun boylu adam:

"Ağa," dedi, "sizin köyden biri gelmiş."

Ağa, ağır ağır, oralı olmayarak başını kaldırdı. Gözlerini Alinin üstüne diktı. Ali, topal yanına devrilecekmış gibi duruyordu. İlkin Ağa Aliyi tanıymadı. Gözlerini kirpiştirek baktı. Tanıyınca rengi attı. Bir şeyler söyleyecek oldu. Yarım kaldı. Ne dediği anlaşılmadı. Ali, onun yanına doğru yürüdü. Abdi Ağanın gözleri büyüdü. Elindeki tesbih düştü:

"Gel bakalım yanına oğlum Ali," diyebildi. "Köyden bir haber mi getirdin?"

Ali, yanına, ocağın yakınına oturdu.

Abdi Ağa:

"De bakalım, bir haber mi?" dedi.

Ali ayakta duran adama doğru bir iki göz attı. Abdi Ağa anladı. Adama:

"Gizli konuşacaklarınız var, Osman. Sen azıcık çıkış hele."

Uzun boylu adam çıktı, kapıyı kapadı.

Abdi Ağa, ona iyice sokularak:

"Ne haber Alim?" dedi, sonra yüzü değişti, korkunç bir hal aldı.

"Yoksa," dedi, "yoksa şimdi de benim izimi mi sürüyorsun?"

Topal Alinin yüzünde öyle acılı bir hal vardı ki, ha ağladı, ha ağlayacaktı. Kocaman adam şimdi boşanıvererek.

"Ağam," dedi, "şu benim başına gelmeyen kalmadı, şu iz sürme yüzünden. Yurdumdan oldum. Evimden barkımdan oldum. Canımdan olacağım şimdi de. Geldi beni Çağşak köyünde yakaladı İnce Memed, aldı sizin Değirmenoluğa getirdi. Diyor du ki, "Abdi Ağayı da yakalayacak, ikinizi bir arada öldürceğim." Bir gece sizin eve girdi. Kapıyı kırdı. Evden bağırtı, şamata geliyordu. Bu arada ben kaçtım. Hösüğün evine gittim. Hösük arkama bağlı ellerimi çözdü. Hösüğe dedim ki, "Git git bakalım Ağamın evinde ne olup bitiyor?" Hösük gitti, geri geldi. "Ağa evde yok. Memed içерden kapıyı kilitlemiş, içeri kimse giremiyor, içerde kadınlar, çocuklar çığırışıyor," dedi. İki eşkıya

da düşmüşler köyün içine beni arıyorlarmış. Yaa Ağam. Ben oradan kaçtım. Köy bir kiyamet yerine dönmüşü, ben dışarı çıktıktan sonra. Çığırıtlar ta aşağı dereden duyuluyordu. Bir çare bul buna diye, ben de sana geldim."

Abdi Ağanın yüzü soldu. Türlü türlü hal aldı.

Topal Ali bu arada ağlamaya başladı. Hıçkırarak ağlıyordu.

"Çoluk çocuğum Çağşak köyünde kaldı, Ağam. Benim bir takıratım var mı? Ben nasıl giderim bir daha yukarılara? Bana bir akıl ver Ağam. Seni de düşünüyorum. Bu Çukurova köylüklerinde nolacak senin halin, Ağam! Biz neysek ne, senin halin öldürüyor beni. Koskocaman bir ağasm. Beş köyün ağasıım. Her yerde, bütün dağ köylüklerinde senin parmak kadar çocuktan kaçıp Çukurovaya saklandığın söyleniyor. Benim halim neyse ne Ağam. Senin haline ağlıyorum."

Abdi Ağanın yanakları, boynu kıpkırmızı kesildi, gözleri yaşardı:

"Ali yavrımı," dedi, "sana kötülük ettim. Evini Çağşaktan getir köyüne. Sana bir kağıt vereyim, evden sana öküz, tohum versinler. Kusura kalma yavrımı Ali. Var git evini getir köyüne."

Ali:

"Nasıl giderim yukarılara da, evimi köye getiririm? Öldürür o namussuz oğlu namussuz beni."

Abdi Ağa:

"Korkma ondan," dedi. "Çok yaşıtmam onu dağda. Deli Durduyla arası açılmış. Deli Durduya haber gönderdim. Yakında Çiçeklinin çetesini de peşine takacağım. Korkma ondan. Onu keklik gibi avlatırım, canım sağıken. Hiç korkma."

Elini cebine soktu. Bir tomar kağıt para çıkardı. İçinden on kadar yeşil banknot çekti:

"Al oğlum Ali," dedi, "bunları da kendine harçlık et. Şimdi sana diyeceğim var. Sen doğru köye gideceksin. Eve söyleyeceksin. Koyun sürülerinden üçünü Çukurovaya çeksinler. Görünme o meluna. İstersen gece git. Kimse seni görmesin. Oradan yanaşmalardan birini kendi evine gönder. Çağşaktaki evini alsın getirsin köye. Sen de bana bizim çocuklardan bir haber getir. O melun ne yapmış bakalım çocuklara? Merak ediyorum! Bir yemek ye de düş yollara."

Topal Ali gene ağlamaya başladı:

"Etme Ağam," dedi. "Beni yukarı geri gönderme. Elinden bir kurtuldum o melunun. Beni öldürür."

Abdi Ağa kızdı:

"Hemen düş yola! Dediklerimi yap! Korkma. Belki candarmalar şimdi onu yakalamışlardır. O eşkıyalığı ne bilir!"

Ali:

"Varayıım gideyim Ağam," dedi. "Doğrusun. O eşkıyalığı ne bilir!"

İçerden yemek getirdiler Aliye. Ali, yemeği çabuk çabuk yedi, yola düştü.

"Varır giderim köye. Ağama bir haber getiririm."

Uçarcasına yol yürüyordu. Ayağının topallığını bile duyuyordu. Durup dinlenmeksızın bir buçuk günde Sarı Ümmetin evine vardı. Vakit gece yarısıydı. Usuldan bir ışık çaldı kapıda. Ümmet ışlığı tanıdı. Dışarı çıktı.

"Hoş geldin kardeş," dedi. "Usul konuş. İçeri candarınaylan dopdolu. Seninkinin takibine gelmişler. Oradan dönüyorlar. Uyuyorlar simdi. Asım Çavuş deli oluyor. Seninkiler de samanlıkta keyfediyorlar. Onlara bir kuzu kestim. Senin şu İnce Memed de yaman, çelik gibi bir oglana benzıyor. Konuşmuyor. Hiçbir şeye karışmaz bir hali var ya, içi dolu olduğu belli. Gözlerinden belli. Yanıp yanıp sönüyor. Görecek sin, o bu dağların en namlı eşkıyası olacak. Gel seni oraya götürüyüm."

Samanlığa yürüdüler. Sarı Ümmet yerden iki taş aldı, üç kere çit çit ettirdi. Kapı hafifçe açıldı.

Topal Ali:

"Ben geldim," dedi.

Memed:

"Hoş geldin," dedi, içeri çekildi, girince kapıyı örttü. "Şu senin arkadaşın Ümmet yok mu Ali Ağa, çok yiğit bir adam. Çok iyi bir adam. Başkası olsa, çoktan bizleri ele verirdi. Candarmalarla çoktan aramızda bir hır çıkardı. İyi ki geldin."

Topal Ali:

"Kardeş," dedi, "buldum. Aktozlu köyünde Hüseyin AĞANın ocağının başında oturup durur."

Memed sevincinden ne yapacağını bilemedi. Cebinden bir kibrıt çıkarıp çıktı. Bu büyük bir yanlıtı. Çıralık eşigin yanına konmuştu, buldu, yaktı.

Cabbarla Recep Çavuş köşede, ikisi bir yataktı uyuyorlardı. Usuldan vardı, Cabbarı dürttü. Cabbar hemencecik sıçrarcağına gözlerini korkuyla açtı, yanındaki tüfeğini captı. Memed, tüfeği eliyle tutarak:

“Bir şey yok Cabbar,” dedi, “benim.”

Cabbar:

“Ne var?” diye sordu. “Bir şey mi oldu?”

Memed:

“Ali geldi,” diye karşılık verdi.

Cabbar:

“Ali mi?” dedi.

Memed:

“Ali.”

Cabbar:

“Bulmuş mu?”

Memed:

“Bulmuş.”

Cabbar:

“İşimiz iş desene.”

Memed:

“İşimiz iş.”

Cabbar:

“Hemen yola. Öyle mi?”

Memed:

“Hemen yola.”

Cabbar:

“Hemen yola ya, Recep Çavuşun hali kötü. Boynunu dönüremiyor. Öleceğim diye korkuyor.”

Memed:

“Ne yapalım öyleyse?”

Cabbar:

“Burada bırakıksak onu.”

Memed:

“Kalmaz. Başımıza iş açar.”

Cabbar:

"Çare yok, uyandıralım."

Memed:

"Uyandıralım."

Cabbar, Çavuşu dürttü. Çavuş uykulu uykulu solundan sağına döndü. Cabbar:

"Çavuş kalk," dedi.

Çavuş:

"Yahu ben ölüyorum," dedi. "Ölüyorum işte."

"Kalk Çavuş, kalk canım. Yola düşmeliyiz hemen."

Ellerinden tutup yataktan doğrulttu.

Çavuş mızıldanıyordu:

"Etme bunu bana. Ben ölüyorum diyorum size, ölüyorum."

Cabbar:

"Kalk gözünü sevdiğim aslan Çavuşum. Hani sen çetebaşıydın! Çetebaşılık böyle mi yapılır?"

Elini bırakınca Çavuş yeniden yatağa düştü. Uyumaya başladı.

Memed:

"Fıkara," dedi, "günlerdir ilk defa uyuyor. Çırpinıp duruyordu."

Cabbar:

"Ne yapalım öyleyse?" diye sordu. "Burada bırakalım mı?"

Memed:

"Olmaz," dedi. Çavuşu bileklerinden tuttu kaldırdı. Kulagina eğilip birkaç kez bağırdı:

"Çavuş! Çavuş! Abdi Ağa Aktozlu köyünde imiş. Aktozluda, Aktozluda, Aktozluda... Ali şimdi geldi. Topal Ali geldi. Topal Ali."

Recep Çavuş gözlerini açtı.

"Nee?" diye sordu.

Memed:

"Abdinin yerini bulduk, Aktozluda."

Recep Çavuş:

"Topal Ali mi bulmuş?" dedi.

Memed:

"Topal Ali."

Recep Çavuş:

"Bulınasa onu vurmaya karar verdiydim. Yakayı kurtardı," dedi, ayağa kalktı. Yüzünü ağrı yemiş gibi buruşturdu. Boynunun ağrısını belli etmek istemiyordu.

"Çocuklar," dedi, "yola düşmeden şu yaramı bir daha ilaçlayın. Recep Çavuş ömründeki en iyi şeyi yapacak. Abdi gavurunu öldürerek. Şimdiye kadar ne günah işledimse Allah indinde affedilir."

Topal Ali:

"Durun," dedi, "yarayı ben ilaçlayım."

Recep Çavuşun dizinin dibine oturdu.

Recep Çavuş:

"Ulan Ali," dedi, "eğer bulmasaydın onu, işin dumandı. Vururdum seni."

Ali:

"Bulduk işte," dedi, "fakir fikaranın düşmanını. Verin cezasını."

Recep Çavuş:

"Öyle bir veririm ki," dedi. "Görürsün!"

Bir kundura boyası kutusundan merhem çıkarılan Ali, yarıyı onunla iyice sıvadı. Sonra da sardı.

Recep Çavuş:

"Haydi kalkın," dedi. "Çabuk olun. Dinsizin bir dakika yaşaması bile ziyandan."

O hızla kapıya çıktılar. Ümmete "Allaha ismarladık" demeyi bile unuttular, yola düştüler.

Cabbar:

"Bugünü de..." dedi.

Memed:

"Çok şükür bugünü de," dedi.

Ne yapacağını bilmiyor, içi içine sığınıyor. Tabana kuvvet önde uçar gibi yürüyordu. Topal Ali de arkasında.

Topal:

"Bana on lira verdi," diye olanı biteni, kıvırıldığı yalayı anlatıyor, onları güldürüyordu.

Yalnızdutun oraya geldiklerinde açıktan bitmişlerdi. Se-

vinçlerinden hiçbir yerde durmamış, gündüzleri saklanıp gece-
leri bayırlardan, büklerden yürümüşlerdi.

Topal Ali:

"Korkmayın, size şimdi ekmek getiririm," dedi. "Bekleyin
su oyukta."

Yalnızdut köyüne girdi. Bir saat ötede, Anavarza kalesinin
orada, Aktozlu köyü görünüyordu. Yarım saat sonra bir torba
dolusu ekmek, bir torba da yoğurtla geldi.

"Yoğurdu çaldım," dedi. "Evin direğine asmışlar, bizim ev-
den alıormuşum gibi aldım."

Yemeklerini yediler, birer de sigara sardılar üstüne.

Recep Çavuşun yarasının durulmaz bir halde olduğu yüz-
ünden belli oluyordu. Ha bire dişlerini sıkıp yüzünü buruşturu-
yordu. Durmadan da söyleniyordu:

"Çetebaşı benim. Eğer işime karışırsanız bunda, gerisini siz
düşünün. Bunca kötülük işledim. Bir de iyilik edeyim. Her de-
diğimi yapacaksınız anladınız mı?"

Cabbara dönüyor:

"Anladın mı Cabbar?"

Memede:

"Anladın mı Memed?"

Cabbar:

"Anladım."

Memed:

"Anladım."

Recep Çavuş:

"Şimdi gece oluncaya kadar burada bekleyeceğiz. Gece
olunca da köyün kıyısındaki bükün içine girip saklanacağız.
Siz hiç karışmayın. Ben buraları karış karış, taş taş bilirim. An-
ladınız mı? Taş taş. Şu görünen yer Ceyhanın adası, Anavarza-
nın altında Hacılar var. Hacılardan yukarı dağları tutarız, ada-
mı öldürünce. En az bir bölük candarma gönderirler, vukuattan
sonra. Kurtuluş zor olur. Ama benim gibi buraları bilen kimse
yoktur. Delik delik bilirim. Zinhar dediğimden dışarı çıkmaya-
sınız. Çolak birader dediğimi tutmadı da koca çeteyi mahvetti.
Kendi de vuruldu. Çukurova demek, Recep Çavuş demektir.
Bunu da aklinizdan çıkarmayasınız."

Bulundukları yer bir sel yatağıydı. Seller sütbeyaz çakıltaşlarını, çam kabuklarını, kamış, ağınağacı köklerini sürüklemiş buraya, hayat canlılıklarının dibine yiğmişti. Bundan sonra gelen seller boyuna hayatmasına gelip durmuşlar, onu sökemeyip, ne getirdilerse dibine bırakarak, üstünden atlayıp geçmişler, sığmayınca da yandaki tarlanın dibini oymuşlardı. İşte bu oyuktaydılar.

Akşam oldu. Gün indi. Bir sini gibi düz ovanın yüzünü yaldızladı. Bulutların kenarları da ışıklandı. Ovanın öbür ucuna yapıştı kaldı.

Recep Çavuş:

"Çoktandır," dedi, "güneşin Çukurovada batışını görmedim. Toprağın üzerinde bir zaman durur, kızarır orada, kırkırmızı kan kesilir. Birden bativerir sonra da. Durun da seyredeyim. Ben öleceğim zaten. Durun, durun seyredeyim."

Cabbar güldü.

Çavuş:

"Neye gülüyorsun bre it südügü?" diye kızdı.

Cabbar:

"Topal Aliye," dedi.

Çavuş sustu.

Derken gün battı. Karanlık kavuştu. Çavuş ellerini beline dayamış, güne karşı dikilmiş heykel gibi duruyordu.

"Öleceğim ölmeye. Çukurovada günün batışını bir daha gördüm ya..." dedi.

Yalnızdut düzünü geçtiler. Sonra bir bataklığa saplandılar. Bataklıktan kurtulunca, Aktozlu köyünün huşlarının ışıkları gözüktü. Ancak, o da birkaç evden ölgün ışıklar sızyordu. Geri yam tüm karanlığa gömülmüştü. Çok yorulmuşlardı. Sırtlarını bir çaliya dayayıp oturdular. Topal Ali bir cigara yakacak oldu. hafif hafif inlemekte olan Çavuş gürledi:

"Topal deyyus," dedi, "şimdi yere sererim seni. Koy elindeki kibriti cebine!"

Topal hiçbir şey söylemeden kibriti cebine koydu. **Recep Çavuş:**

"Bir daha söylüyorum," diye keskin, sert söyledi. "Benim dediğimden dışarı her kim çıkarsa, babam olsa da vururum. Söylen çetebaşı ben miyim?"

"Sensin Çavuş," dediler.

Bunun üstüne Çavuş başını önüne eğdi bir yarım saat düşündü. Sonra başını kaldırdı. Memede döndü, sordu:

"Bu Topal Ali sonra da senin işine yarayacak mı?"

Memed:

"Yarayacak," diye karşılık verdi.

Recep Çavuş:

"Bir eşkiyaya Topal Ali gibi adam her zaman gerek," dedi, gene sustu. Uzun zaman sustu. Vakit geçiyordu. Cabbar dayanamadı:

"Ne o Çavuş," dedi, "uyudun mu?"

Çavuş buna çok içerledi:

"İtin eniği," diye dişlerini sıktı. "Bu ovanın yüzünde bir koca köyden adam alıp götürmek kolay mı? Uyumuyor, plan kuruyorum."

Gene daldı. Neden sonradır ki, uyanırcasma başım kaldırıldı. Gözlerini teker teker herkesin karartısı üzerinde durdurdu. Yıldız ışığında hiçbirisinin yüzünü fark edemiyordu.

"Çocuklar," diye başladı. Sesi sıcak, bir ana şefkatindeydi. "Benim iş bitti bundan sonra. Bu yara beni iflah etmez, götürür. Bunu iyi biliyorum. Sizi düşünüyorum. Şu İnce Memedi düşünüyorum. Onun yüreğinde iyilik var. Yıllar yılı, beş köyün erkeğinin içinden zalime kafa tutan, bir tek bu çıktı. Bunda iş var. Sağ kalırsam, onu gözüm gibi korurum. Ama öleceğim." Topala döndü. "Sen," dedi, "Topal akıllı adamsın. Üstelik eşkiya da değilsin. Memede çok yardım yapabilirsin."

Topal:

"Memede elimden geleni yapacağım. Evimin yıkılışı, köyümüzden kovuluşum yüreğime dejermen taşı gibi oturdu."

Çavuş:

"Şimdi işe gelince, gece yarıya doğru Hüseyin Ağanın evine varırız. Kapıyı açtırınız. Abdiyi içerde vurur çıkarız. Yalnız Topal Ali bizimle gelmesin."

Memed:

"Zaten gece yarıyı buldu, Çavuş," dedi. "Hemen gidelim. Olur mu? Hemen."

Çavuş ayağa kalktı. Fişeklerini düzeltti. Tabancalarının ağızına kurşun verdi. Bombalarını yokladı. Ceplerini araştırdı.

"Topal kibritini bana ver," dedi. "Ver de buralarda durma. Düş yola, nereye gidersen git."

Topal, kibriti çıkardı, verdi:

"Gazanız mübarek olun," dedi, arkasını döndü, yürüdü.

Memed:

"Gene görüşürüz. Sağ ol Ali," dedi.

Ali:

"Görüşürüz."

O, gözden yitip karanlığa karışıp gittikten sonra, onlar da köyün içine doğru yürüdüler. Serin bir poyraz esiyordu. Poyraz, köyün ot evlerinin saçaklarında ışıklar çalışıyordu.

Yarısı çinkolu evin önüne gelince durdular.

Çavuş:

"Kapayı tıkırdat Memed," dedi. "Sen de Cabbar hazır ol. Yat sipere. Tümseğin ardına yat. Bu eve doğru kim gelecek olursa vur. Bakma gözünün yaşına. Gördüğün karartıyı düşür."

Memed yerden bir taş alıp kapayı dövmeye başladı. Evin çinkoları yıldız ışığında donuk donuktu. Kapının tıkurtharı köyün ıssızlığını bozuyordu. Çok sonra, evin içinden bir erkek sesi geldi:

"Kim o? Bu gece yarısı kim o?"

Recep Çavuş:

"Benim," dedi, "kardaş Abdi Ağanın köylüsüüm. Açı kapıyı, haber getirdim."

İçerdeki ses:

"Git de sabahleyin gel."

Tam bu sırada köyün öteki ucunda bir köpek havladı.

Recep Çavuş:

"Çok acele işim var. Ağayı mutlak görmeliyim şimdi. Açıver kapıyı kardeş!"

Adamın kapıyı açmasıyla kapaması bir oldu. Kapadı, arkasından da sürgüledi.

Recep Çavuş:

"Ah şu yaram," dedi, "yoksa içeri girerdim. Ah yaram. Amma zarar yok. Şimdi ben onlara kapıyı açtırınnım."

Bütün gücüyle içeri bağırdı:

"Ben eşkiyaların başı Recep Çavuşum," dedi. "Duymadınızsa duyun. O gavur Abdiyi bana teslim edin. Etmezseniz siz bilirsiniz. Hüseyin Ağa filan tanımam. O gavur dinliyi teslim edin."

Memed de konuştu:

"Ben de İnce Memedim," dedi. "Anamın, nişanlımın intikamını almak için geldim," dedi. "Köylülerimin intikamını almak için. Fakir fíkaranın intikamını almak için. Onu çıkarm dışarı. O içерden çıkmadan biz buradan gitmeyeceğiz."

İçerdeki ses:

"Abdi Ağa yok bu evde," dedi. "Varın işinize gidin. Yok burada."

Çavuş:

"Bana Recep Çavuş derler. Eşkiyaların piri. Almadan gitmem Abdi dinsizini. Memed!" dedi sonra da, "çıkar bombayı, koy kapının eşiğine. Kapıyı atalım."

Adam içерden bağırdı:

"Çoluk çocuk var içerde. Abdi yok evde."

Recep Çavuş:

"Öyleyse aç kapıyı."

Adam:

"Açamam."

Recep Çavuş:

"Memed," diye bağırdı. "Ateşle bombayı, koy kapıya."

Memed:

"Hazır Çavuşum," dedi. "Koyayım mı?"

Çavuş:

"Ne duruyorsun ya?" diye bağırdı.

Bu sırada içерden bir silah sesi geldi.

Çavuş:

"Yat Memed yere," dedi. "Yat! O dinsiz sıkıyor."

İçerden dışarı kurşun yağıyordu.

Çavuş:

"Memed, bombayı at," dedi.

"Çoluk çocuğa kıymayın," diye bir ses geldi içерden. "Çıkıyoruz biz. Siz ne yaparsanız yapın. Abdi Ağa, sen de sıkma. Biz çıkışalım da siz ne yaparsanız yapın."

İçerdeki kırşun durdu. Kapı açıldı. Uykulu çocuklar, don gömlek titreyen kadınlar dışarı döküldüler. Çabucak evden uzaklaştılar. En sonunda evden çok yaşlı bir adamlı, iki delikanlı çıktı.

Yaşlı adam:

"İşte içerde Abdi. Varın hesabınızı görün."

Bunu der demez içерden gene bir yayılım ateşi başladı. Abdi çok çabuk kırşun sıkıyordu.

Silah sesini duyan köylüler Hüseyin Ağanın evine doğru geliyorlardı. İçlerinden biri: "Eşkiyalar basmış," dedi. Bunu duyan köylüler evlerine doğru koşmaya başladılar. Bir dakika içinde ortalıkta kimse kalmadı.

Çavuş:

"Memed," dedi, "al kapıyı. Ver et kırşunu."

Memed:

"Ne faydası var?" dedi. "Herif içerde. Üçümüzü de vurur."

Çavuş:

"Demek vurur!" diye alay etti. "Ben ona şimdi gösteririm. Sen kırşunla kapıyı. Sözde karmaşa. Ne diyorsam onu yap. Eksik etme kapıdan kırşunu."

Bütün sesini bir araya toplayarak, bağırdı:

"Demek Abdi, elime ayağıma düşmek dururken, kırşun atarsın bana? Saklanıp evin içine, kırşun atarsın. Ben sana gösteririm."

Evin poyrazdan yanına gitti.

Memed kapıdan kırşunu eksik etmiyordu. Çavuşun ne yapacağını da merak ediyordu.

Abdi Ağa da içерden onlara doğru kırşun salıyordu. Cabbarsa yönünü köye dönmüş, kımildamadan yatıyordu. Memed, kapının yanma saklanmasıydı, çoktan kırşunu yemişti.

Ortalıkta ne kadın, ne çocuk hiç kimse kalmamıştı. Köy girdikleri zamanki gibi gene issız.

Aradan epey zaman geçti. Memed, ha bire kapıya kırşun sıkıyor. Bunun sonu neye varacak? Çavuş gitti evin ardına, gelmedi. Bir ara Memed boş yere kırşun sıkıktan bıktı, kesti. Evin arkasından Çavuş bağırdı:

"Kesme kırşunu ulan. Orospu çocuğu kesme kırşunu."

Memed gönülsüz gönülsüz yeniden başladı.

Bu sırada dut ağaçlarının ardından bir ses geldi.

"Sabaha kadar kurşun yakın bakalım. Abdiyi dışarı çıkarak bilir misiniz?"

Memed sordu:

"Sen kimsin?"

Ses:

"Ben Hüseyin Ağayım. Kürt Reşitten sonra Çukurovaya hiçbir eşkiya inmedi. Kürt Reşidi bile Çukurova yedi. Sabah olunca bu ovanın yüzünde sizi armut gibi düşürürler. Bırakın gidin."

Recep Çavuşun karıncalanmış, bozuk sesi bütün hincıyla evin arkasından geldi:

"Cabbar! Cabbar! Söyletme şu yezidi. Kapa ağızını."

Cabbar dut ağaçlarının altını kurşun çemberine aldı.

İşte tam bu sırada olan oldu. Evin üstünden, yanından yönünden bir kırmızı yalımdır birden patladı. Belki bir saniye içinde bütün ev ateş içinde kaldı.

Recep Çavuş:

"Hüseyin Ağa, Hüseyin Ağa, koca deyyus," diye seslendi.
"Kürt Reşidi avlarlar ama, beni avlayamazlar. Ben Recep Çavuşum. Çukurovanın kurduyum. Ya Abdiyi öldürürüm bu gece, ya da bu köyü yakarım."

Dutun altındaki adam bir çığlık kopardı, sonra kadınlar, çocuklar bir köy toptan çığırışmaya başladı.

Recep Çavuş:

"Memed," dedi, **"kes ateşi de, o gavur bunalsın da kapıdan çıksın."**

Memed ateşi kesti.

Poyraz, kavak boyu kalkan yalımları sağa sola savuruyordu. Evin yanındaki bir ev de az sonra ateş aldı. Daha sonra ateş üstteki eve geçti. On beş yirmi dakika içinde on kadar ev ateş almış yanıyordu.

Cabbarla Memed tam siper yatmışlar bekliyorlardı. Recep Çavuş evin yöresinde firıl firıl dönüyor, bağıriyordu:

"Çık Abdi çık! Çatır çatır yanacaksın. Çık da Memedin eline ayağma düş. Belki canını bağışlar."

İçerden ses sada gelmiyordu. Arada Recep Çavuşun kulağının dibinden ciiv diye bir kurşun geçiyordu. Yalımlar, kıvılcımlar saçarak ta gökyüzüne çıkıyordu. Eğilip bükülüp kıvrılıyor, parça parça karanlık gökte uçuyor. Gökyüzü ışığa kesmişti. Gündüz gibi. Ortalık aydınlanıvermemişti. Anavarzanın mor kalyıklarından, Ceyhan ırmağı kenarındaki büklüğe kadar, beyaz bir ışık delmişti karanlığı.

Beyaz don gömlekle yataklarından dışarı uğramış insan kalabaklı oradan oraya koşuyor, yanın evlerdeki eşyaları taşıyorlardı. Bir ana baba günü köyün içi.

"Abdi çıkıştı. Kebap olursun sonra, çıkıştı," diye ha bire bağırıyor Çavuş.

Memede dönüyor:

"Evin kapıdan başka çıkışacak hiçbir yeri yok Memedim," diyor. "Sen hiç küşüm çekme. Şimdi dışarı çıkar o. Kapıda ge bertiver."

Memed:

"Olur," diyor.

Yaşlı bir kadın dutların altından koşarak geldi. Yanan evin içine girdi. Recep Çavuş hiçbir şey söyleyemedi kadına. Kadın evin içinden kucağında bir döşekle çıktı. Döşegi koşa koşa dutların altına götürdü. Sonra bir ceviz sandık çıkardı. Tencereler, kilimler, sahanlar, yorganlar çıkarıyordu boyuna. En sonunda dürülü bir büyük yorgan çıkardı koltuğunun altında. Bundan sonra da yalımlar kapıyı sardı.

Memedle Cabbar oldukları yerde, Recep Çavuş da evin yoresinde bekle babam bekle ettiler. Ne Abdi çıktı, ne bir şey oldu. Evin üstü yandı, çöktü. Açık kapıdan Abdi gene çıkmadı. Beklediler. Duvarlar yandı, içeri doğru yattı, kimse yok.

Poyraz iyice hızlanmıştı. Yalımları huğdan huğa savuruyordu. Şimdi hemen hemen köyün bütün evleri tutuşmuştu. Ortalık gündüz gibi. Sanki Çukurovanın, o kırmızı köz misali güneş çökmüş ovaya. İşte her bir yer böyle aydınlichkeit. Dut, söğüt ağaçlarının uzun gölgeleri düşüyor ıslak toprağa. Toprakta insan gölgeleri kaynaşıyor.

Esen poyraz değil, tüm yalım. Bir yerlerden, uzak bir yerlerden ha bire yalım fışkırtıyorlar sanki.

Memed:

"Kaçırdık eyvah," dedi.

Cabbar:

"Kaçırdık."

Recep Çavuş:

"Çıkacak hiçbir delik yoktu," dedi. "Boyuna da evin dört bir yanını dolanıyorum. Bir yeri yarıp da kaçmasın diye. Çıkmadı. İçerde yanmıştır. Bizim elimize geçmektense yanmayı daha iyi bulmuştur."

Cabbar:

"Belki," dedi.

Memed:

"Belki ama, ölüsunü gözümle görmek isterdim," diye içini çekti. Sonra: "Yazık," dedi. "O melunun yüzünden kocaman bir köy yanıyor."

Cabbar:

"Yanıyor," dedi.

Recep Çavuş:

"Yansın," dedi. "Bütün Çukurova taşıyla, toprağıyla yansın."

Memed:

"Fakir fıkara nolacak ya?" diye acınarak sordu.

Recep Çavuş:

"Zaten bir şeyleri yoktu. Evleri de olmayıversin ne çıkar. Onların durumunu hiçbir şey değiştiremez. Her zaman oldukları gibidirler."

Memed:

"Eee Çavuşum," dedi, "böyle durup bekleyecek miyiz?"

Çavuş:

"Bekleyecek miyiz?"

Cabbar:

"Bekleyecek miyiz?"

Memed:

"Kasabaya çoktan haber gitmiştir. Kıyamet kopar yarın."

Recep Çavuş gürültüyle güldü:

"Bir köyü yaktılar diye Ankaraya tel çekerler. Kıyamet kopar. Şimdi Anavarzanın kayalıklarını tutmalıyız. Düzde bir yakanırsak işimiz iş."

Yanan eve durup baktılar. Üçü üç yerden içlerini çektiler. Yanmakta olan köye arkalarını döndüler, yürüdüler.

Köyü çıkışınca durdular, yönlerini köye döndüler. Bütün köy bir top ateşti, savrulan bir yalımlı dalgasıydı.

Memed:

"Vay," dedi, "bir tek ev bile kalmadı. Hep bu poyrazın yüzünden. Poyraz olmasaydı, bunlar olmazdı. Ölümümü isterdim de bunun böyle olmasını istemezdim."

Cabbar:

"Bir tek ev bile kalmadı," dedi. "Bütün köy ateşe kesti."

Memed:

"Biz köyden çıkarken çoluk çocuk, kadın erkek durmuşlar, öylecene taş kesilmişler gibi bize bakıyorlardı. Duydunuz mu? Hiç birisinin ağızından çit çıktığını, duydunuz mu? Bize ne beddua ettiler, ne üstümüze taş attılar, ne sövdüler. Taş kesilerek öylecene baktılar kaldılar. Bunu görmeyeydim. Kendi ölümümü göreydim de bunu görmeyeydim."

Çavuş üsteledi:

"Oldu bir kere," dedi. "Oy oy boynum. Ben öleceğim artık. Oy oy boynum. Kesiyorlar, koparıyorlar boynumu. O oy boynum. Kesiyorlar, koparıyorlar boynumu. Oy oy boynum."

Yere oturdu. Yüzünü iki eli arasına aldı, öyle kaldı bir süre.

Memedle Cabbar ayakta, başında beklediler, sonra Çavuş birden yere serilerek kıvrınmaya başladı. Cabbar onu kucağına almak istedi. Kocaman Çavuşu zaptedemedi. Çavuş yay gibi geriliyordu.

Köyün bu yanmdan bir çığrılı koptu. Kalabalık bir çığrılı.

Kuyrukyıldızı doğmuştu. Tam güneşin doğduğu yerin üstünde. Koca yıldız yalp yalp ediyor, döndürüyorlarmış gibi kıvılcımlanıyordu.

Çığrılı onlara yaklaşıyordu.

Bir ses boyuna:

"Bu yana gittiler. Daha şimdi gittiler," diye durmadan konuşuyordu.

"Ne yana?" diye soran bir ses de duyduklar onun arkasından.

Memed Cabbara eğildi:

"Asım Çavuşun sesine benziyor," dedi.

Cabbar heyecanla:

"Odur o," dedi. "Kaçalım. Çavuş, Çavuş sarıldık. Kalk."

Kıvrınmakta olan Çavuşu omuzuna aldı. Yürüdüler.

Koşuyorlardı. Ne tarafa gittiklerini bilmiyorlardı. Köyün ateşi de yavaş yavaş sönmeye yüz tutmuştu. Karanlığa doğru kaçıyorlardı.

Asım Çavuş:

"Bükün yolunu, Anavarzamn yolunu tutun," diye bağırdı.

Cabbar:

"Yandık," dedi.

Memed:

"Şu dinsizin öldüğünü bilsem, ölüm umurumda bile değil.

Ah bir öldüğüne, orada çatır çatır yandığına yüregim inansa..."

Cabbar:

"Çavuşun çırpınması durdu," dedi.

Memed:

"İndir hele. Belki bir şey olmuştur."

Cabbarın arkasından Çavuş inleyerek:

"Hiçbir şey olmadı," diye konuştu. "Geçti. İndir beni."

Cabbar, şaşkınlıklar içinde kalarak Çavuşu sırtından indirdi.

Çavuş:

"Nereye böyle?" diye sordu.

Cabbar:

"Asım Çavuş arkamızda," dedi.

Çavuş, Cabbara:

"Beni ayağa kaldır," diye mırıldandı.

Cabbar onu iki koltuğundan tutarak kaldırdı. Çavuş ayakta sallanarak birkaç kere sağa sola döndü, yanına yöresine baktı.

"Bana bakın," dedi. "Şimdi biz bükün yakınındayız. Anavarzaya sıwünsak yüzde yüz kurtulurduk. Ona imkan yok. Yolda yakalarlar bizi."

Kulak kabarttı:

"Yakınımızdalar. İşitiyor musunuz sesleri?"

Memed:

"Heyye," dedi.

Cabbar:

"Heyye," dedi.

Çavuş:

"Bükte zor kurtuluruz. Yarın bu yakınlarda ne kadar köy varsa bizi aramaya çıkarlar büke. Ama başka çare yok."

Memed:

"Çare yok."

Çavuş:

"Bükün arkası Ceyhan ırmağı. Kendimizi ona atarız. Akıntıya bırakırsınız kendimizi. Kurtulursak kurtuluruz."

Memed:

"Ne yapalım?" dedi.

Çavuş:

"O iki dinliyi çatır çatır yaktık ya..."

Memed:

"Yaktık," dedi.

Cabbar:

"Benim şüphem var," dedi. **"Belki kaçmıştır."**

Bunun üstüne Çavuş deliye döndü, bağırmaya başladı:

"Ulan," dedi, **"ulan iki dinlinin biri de sensin. Kurtulursa sevinirsin. Nasıl kurtulmuş, de bakalım? Kapıda Memed, ben de evin her yanındaydım. Nasıl kurtulur? Evde tek bir tek pencere yok. De nasıl kurtulur?"**

Memed:

"Çatır çatır yandı o," dedi. **"Bundan sonra ölseم de gam değil."**

Çavuş:

"Ha söyle," dedi.

Cabbar sustu.

Hışır hışır bir sürü ayak sesi gecenin içinde. Başkaca ses sada yok. Çalılara, otlara, toprağa sürülen ayak sesleri. Geceye, kocaman bir deniz dalgası gibi yükleniyor.

Cabbar:

"Yakınımızdalar. Hiç konuşmuyorlar."

Memed:

"Öyle."

Çavuş:

"Büke," dedi. "Tutun elimden."

Elinden tutup büke doğru koşmaya başladılar. Arkalarındaki ayak sesleri hızlandı, keskinleşti, çoğaldı. Üstlerine doğru bir hisşirtidir akıyor. Gece hisşirtıyla birlikte üstlerine yürüyor. Dağ, taş, çalı, ağaç üstlerine yürüyor. Öyle geliyor onlara.

Bu ova... Bir belalı ova. Ne kadar da çok düzlük!.. Vay anam vay! Gün doğunca, kalaylı bir siniye vurmuş gibi yalp yalp ediyor. Tepeler küçüğün küçüğün. Yığma. Anavarzarun kalyıkları... Bir ulaşılısa, can kurtaran. Ötesi Ceyhan ırmağı. Bir karanlık, bir hızla akan sudur. Bazı bazı da ölüleşir. Yanları kara topraktır. Dökülür. Kıyısına basmaya gelmez. Kıyıları sazlıktır. Uzun bacaklı toyların yatağı... Püreni burcu burcu kokar. Yalnız bir dut ağacı vardır ovanın ortasında. Yaprakları toz içinde.

Kaçip saklanacak, bu bükler de olmasa, ovanın ortasında dimdik, çırlıçıplak kalıvermek işten bile değil...

Büklüğün içinden bir bataklık kokusu yayılıyor dört bir yana... İçine girmeye korkulur büklerin. Çok yerlerine, bu bükler, bük oldu olalı insan ayağı değmemiştir. Girilmez.

Hışkırtı çoğalıyor. Ovanın yüzünü bir rüzgar gibi yahıyor. Bir yalım gibi koşuyor.

Recep Çavuş soluk soluğa:

"Şu yana çocuklar," diye inledi. "Az kaldı."

Önlerinden birden bir yayılım patladı.

Recep Çavuş:

"Yatalım," dedi, kendisini yere attı. "Tutmuşlar bükü. Ses çıkarmayın. Karşılık vermeyin. Sürüne sürüne bükün içine. Tüfeklerin ağızındaki kurşunları alın çocuklar. Hişt hişt, kurşunları alın. Bir kurşun patlarsa öldük demektir. Her bir peligimiz bir yerde kalır, şu gelen köylü bizi didik didik eder."

Karşı taraf onları bir kurşuna tutmuştu ki, deme gitsin. Gece çakmak çakmak aydınlanıyordu. Sonra birden ateş durdu.

Bir ses:

"Yoklar," dedi usuldan. "Olsalar karşılık verirlerdi."

Başka bir ses:

"Köylüler geliyorlar," dedi. "Onlar bilirler."

Köylüler yaklaşıyorlardı.

"Belki Anavarzaya."

"Mutlak Anavarzaya... Bir eşkianne Çukurovada büklüğe
sığınması için deli olması gerek."

Kadınlı, erkekli, çocuklu köylü kalabalığı gelip candarmalara kavuştu. Bir hayhuy... Her kafadan bir ses çıkıyor. Geceyi büyük bir gürültü dolduruyor. Hıncı, kinli insan kalabalığı yerinde duramıyor. Kaynaşıyor. Bükün sınırında, tarlaların içinde dönüp duruyor. Kalabalık oradan oraya çalkanıyor.

Az sonra Anavarzanın dibinden kurşun sesleri geliyor.

"Anavarzaya! Anavarzaya!" Haykırışmalar. Ovayı dolduran bir hisarıttı, kalabalık Anavarzaya akıyor.

Recep Çavuş:

"Kıpırdamayın," diyor. "İsimize yaradı kalabalık. Kalabalık şaşırttı, deli etti candarmaları. Aman kıpırdamayın."

Recep Çavuşun soluğu ateş gibi. Memedin kulağını, boyunu yakıyor.

Yanlarında çok çok on beş metre ötelerinde telaşlı candarmalar dolaşıyor. Çalı dibine sinmiş üç yürek birden, kültür kütür atıyor. Candarmalar durup dinleseler, belki de atan yüreklerin gürültüsünü duyacaklar. Anavarzanın dibindeki kayırtı azıcık olsun dinmiyor, durmuyor. Bu da işlerine yarıyor.

Dolaştilar dolaştilar, konuştular, gitmeye karar verdiler. Oradan ayrıldılar.

Recep Çavuş derinden bir:

"Ooooh!" çekti. "Oooh! Çok şükür. Bizi didik didik ederlerdi düşseydik o köylülerin eline. Şimdi içерlere, derinlere..."

Ayağa kalktılar. Recep Çavuş bir iki adım attı. Durdu.

Memed:

"Ne var Çavuş?" diye sordu.

"Oy oy," dedi, "oy oy."

Memed:

"Ne yapahm söyle Çavuşum?"

Çavuş:

"İçeri," dedi. "Oy oy... içeri. Kuytuluklara..."

Bir koluna Memed girmiştir. Ötekine de Cabbar girdi. Çavuşun ayakları sürüklendi. Ölmüş insan ayakları gibi can-

sız. Şafağa kadar öyle yürüdüler. Şafakta, doğu tarafı, bütün büklüğün üstünü bir turuncu ışık sardı. Bükün koyu yeşili turuncu ışığın içinde eriyor, mavi mavi tütyüyordu. Bütün büklükten, ovadan ağır ağır bir duman kalkıyordu göge yukarı.

Bacaklarını böğürtlen dikenleri yemişti. Memed çakırdağenliği düşündü. Nedense kafasında birden sarı pirinç pırıltısı bir şimşek hızıyla parladı geçti.

Çavuşu sık bir çalınm üstüne yatırdılar. Her bir tarafı şişmişti. Kafası, boynu. Boynu omuzlarından fark edilemiyordu... Çavuş birkaç kere ağını açıp konuşacak oldu, sesi çıkmadı. Eliyle Anavarzayı gösterdi. Bir de toprağı. Toprağa ısrarla bakıyordu.

Sonra Çavuşun gözlerinden damla damla yaş sızmaya başladı. Sonra da gözlerini kapadı. Birden upuzun gerildi.

Azıcık da doğruldu, düşüverdi.

Memed:

“Vay Çavuş vay!” dedi.

Cabbar:

“Vay!”

Memed:

“Öleceği hiç aklımdan geçmiyordu.”

Cabbar:

“Söylüyordu,” dedi. “Zaten her zaman söylerdi.”

Memed:

“Muradına erdi mi ola?” diye sordu.

Cabbar:

“Onun neci olduğu, ne yüzden eşkıya çıktıgı, nereli olduğu bilinmezdi. Bilmem muradma erdi mi?”

Memed:

“Abdinin öldürülmesini bir istiyordu ki, benden çok. Ona neydi oysa. Düşman benim düşmanım. Sen Abdi yanmadı, kaçtı dediğinde seni parçalayacaktı az daha.”

Cabbar:

“Çıkar hançerini de bir mezar kazalım garip Çavuşa.”

Memed hançerini çıkardı, toprağa soktu, eşmeye başladı:

“Garip Çavuşa,” dedi.

Bir saat içinde, bükün yaş toprağını kazdılar. Göğüs derin-

liğinde, geniş bir mezar yaptılar. Kalınca ağaçlardan saldırma da kestiler. Sonra dikensiz çalı bitçiler. Çavuşu mezara giyitle-riyle uzattılar. Saldırmaları dayadılar, çalayı üstüne attılar, top- raklıladılar.

Memed:

“Cabbar,” dedi, “garip Çavuşun başucuna bir ağaç ister. Bir de ağaç dikelim.”

Cabbar:

“Dikelim,” dedi.

Bilek kalınlığında, araya araya, bir dut ağacı buldular büklükte. Getirip çavuşun başucuna diktiler.

Memed:

“Belki bu ilk mezardır büklükte.”

Cabbar:

“İlk mezar,” diye karşılık verdi. “Kim getirip de ölüsunü bükün karanlığına gömecek!”

Az sonra gün doğdu. Çavuşun mezarinin taze toprağı bugarak işlendi.

Gün ışır ışımaz, köyden bu yana, Anavarzaya, büklüğe doğru bir çığrılı gelmeye başlamıştı.

Cabbar:

“Çavuş ne dedi?” diye sordu.

Memed:

“Anavarzanın kayalıklarını gösterdi,” dedi.

Cabbar:

“Ceyhan suyuna doğru gitmeliyiz. Bu bükü yarıp da Anavarzayı bulamayız.”

Memed:

“Çavuşun dediğini yerine getirmeliyiz. O buraları çok iyi biliyordu. Bu köyü yaktığından da ne kadar memnundu, değil mi Cabbar? Bütün Çukurovayı yaksa, kül etse daha çok memnun olacaktı. Bir hoş bir adamdı şu Çavuş. Belki de şu Çukurova ona çok kötülık etmişti. Kim bilir?”

Cabbar:

“Onu bildim bileli Çukurovaya söverdi. Yanında hiç kimse Çukurova lafi edemezdi. Bazı dalar, hani şu kardaş türküsü var ya onu söylerdi:

Çukurova yana yana ördolur
Her sineği bir alıcı kurdolur
Sen ölürsen yüreğime derdolur
Kalk kardeş gidelim silaya doğru.

Söylediyip bitirdikten sonra da ağını açıp kimseye bir laf etmezdi uzun bir süre. Birkaç gün böyle yalnız dertli gezer, sonra açılırdı. Kim bilir ne derdivardı fikaranın. Kimse ne olduğunu bilemedi. İşte sonu. Anavarzanın büklüğünde kaldı. Son zamanlarda ne Çukurovaya kızıyor, ne de o türküyü söylüyordu. Öteki eşkıyalardan duydum, onlar Çukurovaya indiklerinde, Çavuş inmez, onlar Çukurovadan dönünceye kadar, tek başına onları beklemiş. İşte akibeti bu. Gene Çukurova toprağına gömüldü."

Memed:

"Bunu istiyordu belki," dedi.

Cabbar:

"Yürüyelim Memed," dedi. "Biraz sonra büklük insanla, köpekle dolar."

Memed, Çavuşun mezarına döndü:

"Güle güle kal Çavuşum, güle güle," dedi, yürüdü. Göz çukurlarında büyük birer damla yaş birikmişti.

Cabbar:

"Güle güle," dedi.

Sık, kaplan yaramaz çalıların içinden güçlükle ilerleyebiliyorlardı. Çavuşun tüfeğini, gümüş işlemeli takılarını Cabbar almıştı. Bütün bu yükler, yarılmaz duvar gibi çalılar, bitiriyordu onu. Memede gelince Memed her zamankinden daha dinç, daha çevik... Yaramadığı çalıları hançeriyle buduyor. Cabbar eğilerek arkadan geliyor. Memed büyük bir cebelleşme içinde.

Ögle sığacı kızdırıyor. Ortalarda, çalıların çitirtisinden başka çit yok. Geriye dönüp bakılacak olursa, Memedin çalıları keserek uzun bir tünel açtığı görülür.

Anavarzaya iki saatlik yolları kaldı. Yalnız gökyüzünü görüyorlar. Bir de Anavarza kayalığının tepesini.

Bükün yarısına geldiklerinde, gün Anavarzanın tepesinden aşıyordu:

Memed:

"Burada duralım, gece olsun da öyle çıkarız."

Cabbar:

"Ben yorgunluktan öldüm," dedi, uzandı. Sonra Memed de uzandı.

Kayalıklar yakınlarındaydı. Kayalıklardan inen yüzlerce, binlerce ayak sesi geliyordu.

Memed ayağa kalkıp, baktı:

"Göremedim," dedi. "Köylüler bizi arıyorlar. Geçti. Arasınlar aradıkları kadar. Kurtulduk demektir."

Cabbar uzandığı yerden doğruldu:

"Şimdi onlar bizi ne dağda, ne de bükte bulamayınca, Azaplı, Sumbas, kasaba kolunu tutacaklar, bizi pusuya düşürmek isteyeceklerdir."

Memed:

"Öyleyse birkaç gün bekleriz," dedi.

Cabbar:

"Kozan üstünden çıkarız biz de dağa," dedi.

Memed:

"Sen o yolu bilir misin?" diye sordu.

"O yolu bilmem amma, o dağları bilirim. Anavarzaya çok kınca her taraf görünür."

Memed:

"Haydi ortalık iyice kararmadan çıkalım."

Cabbar:

"Ayak sesleri kesildi."

Memed:

"Bükün kıyısında pusu kurmasınlar?"

Cabbar:

"Yok canım," dedi. "Nereden akıllarına gelecek."

Memed:

"Yürü öyleyse."

Karanlık kavuşuyordu ki, Anavarzanın başına çıktılar. Bazı yerlerde ipil ipil yanan ışıklarıyla gece içinde uzanıyordu. Ceyhan suyu kara bir şerit gibi kıvrımlı kıvrımdı. Aktozlu köyü büyük bir duman çökmüşcesine karanlık karanlık tütyüyordu.

Memed gündoğu tarafını gösterip:

"Burası nere?" diye sordu.

Cabbar:

"Bozkuyu köyleri olacak," dedi.

Memed:

"Oradan gitsek mi," diye sordu. "Çok yakın."

Cabbar:

"Belki orayı da tutarlar. Ondan korkuyorum."

Memed:

"Oradan gidelim," dedi. "Gelecekleri varsa görecekleri de var."

Sonra Cabbara döndü. Cabbarın yüzü karanlıkta hayal meyali seçiliyordu. "Ne diyorsun Cabbar kardeş," dedi, "öldüm ola o melun?"

Cabbar:

"Sanmam," diye yanutladı. "Eğer içerde olsaydı, kaçmasayıdı, tutuşunca kendini dışarı atardı. Hiç olmazsa bağırırdı."

Memed:

"Belki birdenbire dumandan tikanıp ölmüştür."

Cabbar:

"Son zamanlara kadar kurşun sıkıyordu içerden. Tikanıp ölse onu yapamazdı."

Memed:

"Belki de birdenbire üstüne yanan bir duvar kepmiştir. Tavan çökmüştür."

Cabbar:

"Aaah keşki öyle olsaydı," dedi. "Aaah keşki... Bunca çektiğimiz boş gitmezdi."

Tepeden aşağı doğru inmeye başladilar. Adamaklılı da açılmıştilar.

Eski Çukurovayı eskiler anlatırlardı. İnce Memedin eşkıyalığı zamanında doksanını geçkin bir Koca İsmail vardı. O söylerdi. Yemyeşil, çimen yeşili gözleri vardı Koca İsmailin. Çenesi bütün Türkmen çeneleri gibi ince, sakalı seyrekti. Geniş omuzları daha öyle, gençliğindeki gibi sağlam duruyordu. Gözleri, şahin gözleri gibi keskindi. Daha avcılığı bile bırakmamıştı. Beli iki büklüm, tüfeği omuzunda her zaman ava giderdi. Yanık Türkmen türküleri söyler, aşiret kavgalarını anlatırdı. Ve her hikaye sonunda da kavgada aldığı yarayı övünerek gösterirdi.

Bazı köye sığmaz olur, ev, köy ona dar gelirdi. Türkmenden kalan ne varsa saklamak, eski Türkmeni ömrünün her saatında yaşamak isterdi.

Bazı günlerde de tam coşardı. Sarhoşa dönerdi. Kendi eliy-le bakıp büyütüğü tor, al tayına biner, çamlı, kekik, yarpuz kokulu dağlara doludizgin sürerdi. Eski Türkmeninden gelen bir rüzgar gibiydi. Göçü, sürgünü, Osmanlıyla büyük kavgayı söylerdi. Aynalı tüfek, derdi. Nakışlı dibek öter çadırlarda. Derim evleri al yeşil donanır. Al yeşil bir renk cümbüşüdür iner Çukurovanın düzüne...

“Bundan elli altmış yıl öncesine kadar,” diye başlardı Koca İsmail. Başlar susmazdı. Bir aşk gibi, bir türkü gibi konuşurdu. “Çukurova salt bataklıktı, büklüktü. Yalnız tepe eteklerinde el kadarcık tarlalar... Çukurovada in yok, cin yok o zamanlar. Göç başlardı gürül gürül, Türkmen göçü... Çukurova bayramlığını giyerken. Yani soyunmuş ağaçlar, soyunmuş toprak, soyunmuş

dünya donanırken... Al yeşil, göç kalkardı, gürül gürül. Alırdık
göçü, aşardık dağları, konardık Binboğanın yaylasına. Kış ba-
sarken de inerdik Çukurovanın düzüne. Büklerini, kamışıklar-
ını Kaplan yaramaz. Bataklık. Düzlüklerinde yılın on iki ayın-
da otlar dizde. Top top olmuş cerenler gezerdi. Sürmeli gözülü,
ürkek cerenler... Cereni yavuz atlarla avlardık. Atın yiğitliği ce-
ren avında belli olur. Kamışları kavak boyu uzar giderdi Çuku-
rovanın. Göl kıyılarında, berdilerin tozakları gün ışığı gibi ışık
saçarak dökülürdü sulara. Bütün Çukurova tepeden tırnağa
nergis açardı. Gece gündüz yelleri nergis kokardı Çukurovanın.
Bir belalı işti Çukurova. Akçadeniz dalga vururdu. Akköpüklü.

"Aşiretler konardı oba oba. Dumanlar tüterdi oylum oy-
lum. Osmaniye Toprakkale düzünü, yani Ceyhan ırmağının
dağlara doğru düşen yukarı yörelerini, deniz geçesini Tecirli
aşireti yurt tutardı. Onun alt yanını, Ceyhanbekirli, Mustafa-
beyli, Ceyhan kazasını Cerit aşireti, Anavarzayla Hemite kalesi
arasını Bozdoğan aşireti, Anavarza Kozan arasını Lek Kürtleri,
Sumbas suyu Toroslar arasını Sumbaslı aşireti, şimdiki Ekşiler
köyüyle Kadirli arasını da Tatarlı aşireti yurt tutardı. Bazı bazı
yerlerini değiştirdikleri de olurdu. Bozdoğan Ceritin yerine,
Cerit Bozdoğanın yerine geçerdi. En zorlu aşiret Avşar aşiretiy-
di. O, Çukurovada canının istediği yere konabilirdi. Önune ge-
çen olamazdı.

"Benim şöyle böyle aklıma geliyor. Osmanlıyla bir kavga
oldu. Kozanoğlu derler bir Beyvardı. Şimdiki Kozanda oturur-
du. Başta o, bütün aşiretler Osmanlıyla dövüştü. Osmanlı yakın
geldi. Kozanoğlunu aldı götürdü. Avşarı da sürdü Bozoka. Dar-
madağın etti. Dadaloğlu türküsünü söyler aşiret bozgununun.
Bir de Kozanoğlu üstüne yakılmış bir ağıt vardır."

Koca İsmail, burada susardı. Göz çukurlarına yaşı dolardı.
Dudakları titreyerek kalın gür sesiyle Kozanoğlu ağıdını söy-
lerdi.

Çıktın Kozanın dağına
Karı dizleyi dizleyi
Yarelerim göz göz oldu
Cerrah gözleyi gözleyi

Olur mu böyle olur mu
Evlat babayı vurur mu
Padişahm askerleri
Bu dünya böyle kalır mı

Kara Çadır eğmeyinen
Ucu yere degmeyinen
Ne kaçarsın koç Kozanoğlum
Beş yüz atlı gelmeyinen.

“İşte bundan sonra aşiretleri zorlan Çukurovaya yerleştirdi Osmanlı. Tarla verdi, tapu çıkardı. Yaylaya çıkmayalım diye de dağ yollarına asker diktı. Kimse yaylaya çıkamadı. Aşiret Çukurovada dökülü dökülüverdi. Kimi sıtmadan kimi sıcaktan... Kiran girdi aşirete... Aşiretin Çukurovada yerleşip kalmaya hiç niyeti yoktu. Osmanlıının verdiği bağ çubuklarının, ağaçların köklerini yakıp öyle dikiyorlardı. İşte bu yüzdendir ki, şimdi hiçbir köyde ağaç yoktur. Sonra baktı ki Osmanlı, aşiret tüm kırılacak. Yazın yaylaya çıkışma izni verdi. Sonra sonra aşiret de Çukurovaya yerleşmeye, yurt yerlerini köy yapmaya, daha sonraları da ekin ekmeye başladı. Ondan sonradır ki aşiret bozuldu. Töreler kalktı. Devir döndü. İnsan miskinleşti. Osmanlı'nın dediği oldu.”

Koca İsmail, aşiret lafı açıldı mı günlerce anlatır, yorulmazdı. Özgür bir dünyanın özlemini çekerdi. Her sözünün başı, “Dadaloğlunu görmüş adamım ben,” derdi. Bununla çok övündü.

Bin dokuz yüz on yedi, on sekiz, on dokuz, yirmi... Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı'nın yenilgisi. Bu sıralar Çukurova asker kaçakları, eşkiyalarla dolu. Toroslarda eşkiyadan geçilmiyor.

Fransız işgal kuvvetleri Çukurovaya gelmiştir. Eskiya, asker kaçağı, yollusu yolsuzu, hırsızı hırsızı, kötü süt emmiş, iyisi kötüsü, genci kocası, cümle Çukurova halkı birleşip düşmanı Çukurovadan atma savaşma katılıyorlar. Düşman kovuluyor. Bütün yurttan da düşman kovuluyor. Yeni bir yönetim geliyor, yeni bir çağ açılıyor.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, iskandan yıllarca

sonra, şartlar yavaş yavaş halkı toprağa bağlanmaya mecbur kilar. Toprak yavaş yavaş değer kazanır. İslkana bir türlü dövüş kavga yanaşmak istemeyen Türkmenler, yaylaları bırakıp toprağa sarılırlar.

Taze Çukurova toprağı bire kırk, bire eli verir. Bu görülmemiş bir şeydir. Bin dokuz yüzden sonraki yıllarda Çukurovaya şöyle bir bakacak olursak, bataklıkların az da olsa çekildiklerini, büklerin yakılıp tarla yapıldığını, bomboş Çukurova toprağının yarı yarıya değilse de, ona yakın ekilmiş olduğunu görürüz.

Yeni yönetim küçük derebeylerine, derebeyi artıklarına, onların sınırsız egemenliğine son vermeye çalışır. Zaten son yıllarda derebeylik kendiliğinden çökmektedir. Onların çokları toprağa, mümkün olduğu kadar bol toprağa sahip olmak için savaşırlar. Bunu başarırlar da. Fıkara halkın elinden tarlalarını almak için başvurmadıkları çare kalmaz. Kimisi kanun yoluyla, kimisi rüştuttle, kimisi de zora başvurarak. Halkla yeni zenginler arasında bir boğuşmadır başlar. Zenginlerin toprakları gittikçe büyür. İşte bu sıralarda, toprağı için canını dışine takıp vuruşan, hakkını arayan halka karşı dağlardaki eşkiyalar da bir zor silahı olarak kullanılır. Bunlar dağlarda beslenir, yönetime karşı da korunurlar. Bu gerekli umara başvurmadık hemen hemen hiçbir ağa kalmaz. Dağlarda kendisine arka eşkiya bulamayan ağalar da, yeni eşkiyalar çıkarırlar dağa. Bu yüzden Toroslar eşkiyayla dolup taşar. Ovadaki ağaların çıkarları bu sefer de dağlarda biribirleriyle çarpışmaya başlar. Dağlardaki çeteler biribirlerine düşüp ha bire biribirlerini, fıkara halkı öldürürler. Ağaların toprakları büyür.

Ali Safa Bey fıkara düşmüş bir ayanın oğludur. Ağa, yok sul düşmesine karşın oğlunu önce Adana Sultanisinde okutmuş, sonra da İstanbul Hukuk Mektebi Âlisine göndermiştir. Her ne sebeptense Ali Safa Bey, Hukuk Mektebi Âlisini yanında bırakmış, gelip kasabada avukatlığa başlamıştır. Bir sürü işlere girip çıktıktan sonra, aklı başına gelmiş, sonra da dört elle toprağa sarılmıştır.

Önce allem eder, kalem eder, yoksulluk yüzünden, babasının elinden çıkışmış toprakları köylülerden geri alır. Toprak elde etmek hilesini bulmuştur artık. Doymaz.

Köylüler de ilk iskandaki, yahut ondan sonraların köylüleri değildir artık. Toprağın altın olduğunu anlamışlar, topraklarına dört elle sarılmışlardır. Köylülerle Ali Safa Bey arasında yıllarca süren bir savaştır başlar. Ali Safa Beyin it oğlu it zekası kendisini bu savaşta gösterir. Türlü dolaplar çevirir, toprağı köylünün elinden almak için türlü careler bulur. Önceleri, işe yarar usulü, iki köyü, üç köyü biribirine düşman etmek, onlar biribirine düşmüşken, bir yan tutup, onun yardımıyla, öbür yanın tarlasına el koymaktır. Bu, en kolaydır, çok da işe yarar. Ama uzun sürmez. Biribirlerine düşmüş köylüler durumu anlayıp asıl düşmanlarının kim olduğunu bulurlar. Bulurlar ama iş işten geçmiş, topraklarının en az yarısı elliinden çıkmıştır. Ali Safa Beyin çiftliği de iki üç köy arazisi kadar çoğalmıştır.

Yıllar yılı türlü usuller, türlü careler bulur Ali Safa Bey. Her usul, her çare bir iki yıl içinde keşfedilir. Ama, her şeye karşın Ali Safa Bey karlı çıkar. Her yıl sonunda çiftliği biraz daha, biraz daha büyür.

Durum o kerteye gelir ki, sonunda Ali Safa Beyin bütün iplikleri pazara çıkar. Artık hiçbir köylü Ali Safa Beyin tuzağına düşmez. Bütün mümkünü, careleri kesilmiştir. Ama Ali Safa Bey gene de bir umarını bulur.

Bu sıralar dağlarda eşkiyalar vardır. Asker kaçakları, soyguncular, kanlılar, başkaldiranlar... Ali Safa Bey bunlardan çıkar sağlamaya bakar bu sefer de. Dağdaki bir iki çetebaşıyla anlaşır. Bir iki adamını da dağa çıkarır. Eşkiyaları köylülerin başına musallat eder. Artık Ali Safa Beyin astığı astık, kestiği kestiktir. Yüreği varsa kimildasın bir tek köylü bundan sonra!.. Bir gecede evi yıkılır, karısı kaçırılır, işkencelerle öldürülür. Bunları yaptıranın Ali Safa Bey olduğunu herkes bilir. Ali Safa Beyin bu yüzden kilına bile hile gelmez. Candarmalar eşkiyaların peşine takılıp vurulurlar.

Ali Safa Beyin bu usulünü, olağandır ki, öteki ağalar da uygularlar. Bundan sonradır ki, Çukurova toprakları kana bularır. Önune gelen, önüne geleni vurmaya başlar. Vuran vuranı.. Dağlardaki eşkiyalar da ikiye, üçe, beşe, ona ayrılip biribirlerine düşerler. Bir gecede birkaç çete birden ortadan kalkıp, birkaç çete birden türer.

Yalnız Gizik Duran, Kürt Reşit, Cötdelek gibi kendi başları-na buyruk eşkiyalar, ağaların kıskırtmalarına aldırmamışlar, eşkiyalara ve ağalara karşı fakir halkı ellerinden geldiği kadar korumaya çalışmışlardır. Toroslarda ünlenmiş nice kanının adı sanı unutulduğu halde bunların türkülerı, daha dilden dile dolaşır.

İnce Memedin dağa çıkıştı bu zamana, ağaların çıkarları uğruna dağlarda eşkiyaların biribirlerini yedikleri, Çukurovada, toprağı zorla elinden alınmış köylülerin inim inim inledikleri zamana rastlar.

Ali Safa Beyin yirmi bin dönümlük toprağı ilk yıl otuz bin dönüme çıkar. Sonraki yıllarda ise durmadan artar. Otuz beş bin, kırk bin, kırk beş bin, elli bin... Elli bir bin... Topraksız kalan köylüler de, toptan, Ali Safa Beyin yarıcısı olurlar. Irgadı olurlar, kendi toprakları üstünde.

Ali Safa Bey uzun boylu, boyuna parlak çizmeler giyen, kalkın kara kaşlı, is rengine çalan bir tuhaf esmer yüzlü bir adamdır. Elindeki gümüşlü kırbacıyla her zaman parlak çizmelerini döver.

Bugün günlerden salı. Kalaycı çetesinin cephanesi kalmadı diye haber gelmiş. Cephanenin Suriyeden gelmesine daha bir hafta var. Ali Safa Bey şaşkınlık, telaşlı. Büyük konağının içinde sınırlı sınırlı durmadan dolanıyor. Düşünüyor. Ama durmadan, zincirleme düşünüyor. Birkaç yıl daha sabretmeli. Vayvay köyünün de topraklarını elde edinceye kadar. Sabretmeli. Sonra Ankaraya tel üstüne tel, kasaba halkı hükümete isyan etti, dağları eşkiyalar aldı, hükümet yok mu? diye feryatlar... Hele bir iki yıl daha sabretmeli. Bre Kalaycı çetesi!..

Karısı sedirde oturmuş, kocasının geliş gidişlerine, gümüşlü kırbacını parlak çizmelerine vuruşuna hayran bakıyordu. Kızdıığı zaman, içinde tutamadığı gizli sırlarını, planlarını karısına söyler, boşalırdı. Her zamanki gibi, gene yineledi:

"Hanım," dedi, "ne yapacağım biliyor musun?"

Hanım:

"Söyle."

Her zaman böyle başlardı.

"Ne yapacağım, biliyor musun? Usandım vallahi... Usan-

dım. Canımdan bezdim. Bunların elinden. Her Allahın günü cephane. Her Allahın günü karakol... Usandım. Köylüler birleşmişler, dün, Kaymakama olmuşlar, usandık eşkiyalardan, malımız, canımız, ırzımız yerde bizim, demişler. Tel çektek olmuşlar Ankaraya... Ben gittim önlerine geçtim. Kasabamızı lekelemeyin dedim, büyüklere karşı. Daha iki yıl sabretmeli, yoksa ben memnun muyum onlardan? Vayvay köyünü de geçireyim bir ele. Ne yapacağım, biliyor musun avrat?"

Kadın başımı "evet" makamında salladı.

"Toplayacağım köylüleri başına, tel üstüne tel Ankaraya. İsyancı çıktı diyeceğim. Dağları eşkiya aldı. Küçük bir eşkiya hükümeti kuruldu. O zaman hükümet bir alay, yahut bir dağ fırkası gönderecek buraya, seninkiler tamam. Yakalayacaklar hepini. Koca Kürt isyanını bastırdı bu hükümet, iki karış çürük eşkiyaya hele hele... Telgrafçıya tembih ettim, eşkiyalar hakkında, kasabayı lekeleyecek hiçbir telografi çekmeyecek Ankaraya... Hiçbirisini... Amma iki yıl sonra Vayvay toprakları geçince elim... Ben bilirim o eşkiyalara yapacağımı..."

Sustu, daldı. Bir zaman dalgın, başı yukarıda, evin içinde dolaştı durdu.

Kapı açılıncı, Ali Safa Bey dalgınlığından ayıktı. Kapıyı açan hizmetçi, hemen geri kapatıp koşa koşa yukarı çıktı:

"Başı gözü sarılı bir adam," dedi. "Seni görmek istiyor. Sakalları uzun."

Ali Safa:

"Gelsin," dedi.

Başı gözü sarılı bir adam ofluyarak, kendisini getirdi sedirin üstüne attı:

"Selamünaleyküm Ali Safa Beyefendi biraderim," dedi.

Ali Safa:

"Aleykümselam."

Adam:

"Ali Safa Bey," dedi, "senin baban, benim en iyi arkadaşdım. Senin ocağına düştüm," dedi. "Abdi senin ocağına düştü. Kurtar beni bu beladan. Bir koca köyü yaktı, gözümün önünde. Ocağıma düştü babanın arkadaşı Abdi senin. Ocağına düştüm. Ali Safa Bey dedim de geldim. Kurtar beni bu beladan. Ayakla-

rini öpeyim, kurtar beni. Kurtar bu beladan. Babanla hukukumuz ileriye gidiyor, kardeş gibiydi, kardeşten de ileriye gidiyor. Tabanları öpeyim, kurtar beni."

Ali Safa gülümsedi:

"Bu telaşın ne?" dedi. "Hele azıcık yornuğunu al. Konuşuruz sonra."

Abdi Ağa:

"Daha telaşm ne, diye soruyorsun. Ben telaş etmeyim de kimler telaş etsin, Ali Safa Bey? Herif başımın üstünde Azrailin kılıncı gibi dolanıyor. Benim yüzümden bir kocaman köyü yaktı. Koskocaman Aktozlu köyünü. Ben telaş... Tabanlarını öpeyim Ali Safa Bey kurtar beni. Kurtar bunun elinden. Kurtar Ali Safa Bey. Abdi Emmin sana kurban olsun. Uyku dünek yok bana. Herif Azrailin kılıncı gibi başımın ucunda. Yok bana. Uyku dünek yok."

Ali Safa Bey:

"Abdi Ağa," diye yarı alay, yarı ciddi sordu. "Duydum ki bu senin İnce Memed, el kadar bir çocukmuş."

Abdi Ağa:

"Yalan yalan," diye ayağa kalktı. "Yalan, kavak kadar uzamış şimdi. Evi yakarken gözümlen gördüm. İlkimiz kadar, kocaman. Yalan yalan! Çocukluğundaydı. Şimdi ilkimiz kadar var. El kadar adam bu işleri yapabilir mi hiç? Dev kadar, kocaman o melun."

Ali Safa Bey:

"Sen merak etme Ağa," diye onu yüreklandırdı. "Bir çaresini buluruz. Kahveni iç hele!"

Abdi Ağa hizmetçinin getirdiği kahveyi eli titreyerek aldı. Ortalığa tatlı bir kahve kokusu yayıldı. Höpürdeterek içmeye başladı.

Ali Safa Beyin karısı gelip, Abdi Ağanın yanındaki sedire oturdu:

"Geçmiş olsun Ağa," dedi. "Duyduk da sana yüreğimiz yandı. Neler de gelmiş başına! Vay Abdi Ağa! Ali Safa Bey o gavurun hakkından gelir insallah. Sen hiç küşüm çekme."

Köy yandı yanalı, Abdi Ağa bir hoş olmuştu. Boyuna konuşuyor, olayı, yangını anlatıyordu. Ama önüne kim gelirse.

Dinlesin, dinlemesin ha bire anlatıyordu. Dinleyenler Abdi Ağaya acıyorlar, İnce Memedi lanetliyorlardı. Kaymakamı, karakol komutanı, candarması, katibi, memuru, kasabalısı, köylüsü, herkes Abdi Ağayla hemdert... Abdi Ağa başından geçeni öyle ağlayarak anlatıyordu ki, acımadan elde değildi.

Kadını karşısında, kendini dinlemeye hazır görünce, içinden ılık ılık, sevince benzer, neşeye benzer bir rahatlık geçti. Abdi Ağanın yüzü, geceyi anlatmadan önce öyle bir hale, öyle bir perişan, öyle bir açıklı hale geliyordu ki, konuşmasına bile gerek kalmadan, olanı biteni insan onun yüzünden okuyuveriyordu.

Kadın:

"Hepciğimizin yüreği yandı. Kaymakamın hanımı dün bize geldiydi. Dedi ki, Kaymakam küplere binmiş... Ateş saçıyormuş. Onu, demiş, mutlak yakalamak gereklidir. Bir koca köy yakılır mı? Kaymakam Beyin hanımı seni görmeyi de arzuluyordu. Yangından kaçıp kurtulan adam nasıl adam acaba diyordu. Hepciğimizin yüreği yandı. Ali Safa Beyin şu Vayvay köyü işi bitsin, onlara gösterecek. Bir tek eşkiya koymayacak dağlarda. Hepciğimizin yüreği yandı Abdi Ağam sana."

Ali Safa Bey, evin o duvarından o duvarına, gümüşlü kırbacını parlak çizmelerine vura vura gidip geliyordu.

Abdi Ağanın yüzü gerildi, dudakları titredi:

"Aaah," diye başladı. "Aaah! Benim hatun kızım, şu benim başına gelenler. Şu benim başına gelenler kul olanın başına gelmemiştir. Aaah! Benim hatun kızım. Güzel kızım. Veli benim yiğenimdi. Fidan gibi, dal boyluydu Velim. Hatçeoğlu nişanlısıydı. Hatçeyi kaçırılmış bu kafir. Varsın kaçırınsın. Bize ne. İki gönü'l bir olunca samanlık seyran olur. Benim Velime kız mı yok? Elini sallasa ellisi. Ben beş köyün ağasıyım. Babam, dede'in de ağası. Yiğenimin nişanlısını kaçırıldı ama, gelsin gene köyde otursun, dedim. Kalmasmış el aralıklarında. Benim köylümün hepsi benim oğlum demektir. Besle kargayı da gözünü oysun derlerdi. İnanmadım. Merhametten maraz gelir, derlerdi, inanmadım. Nene gerek senin. Akılsızlık bende. Kalsın kaçtığı yerde. Sürüm sürüm sürünsün el içinde. Aldım yılanı, can düşmanımı getirdim köye. Yiğenimin nişanlısını kaçırınu affettim

de köye getirdim. Sonra yiğenimi öldürdüler. Beni de yaraladılar. Az daha ölüyordum. Şu benim yaptığım iyiliğe bakın. Onun kötülüğüne..."

Kadm:

"Vay Abdi Ağa, vay," dedi. "Bu insanlara iyilik yapılmaz. Bizim Safa Bey hiç mi hiç kimseye iyilik yapmaz."

Abdi Ağa:

"Yapmamalı, iyilik yapmamalı imişiz ama geçti. Beni vurduktan sonra o nankör, o ekmek bilmez, o yediği sofraya bıçak sokan, kaçtı eşkiyalara karıştı. Varsın gitsin dedim Allah belasıńı versin. Eşkiya mı olur, kaçak mı, ne olursa olsun. Bir gün bir haber geldi ki beni öldürmeye ahdetmiş. Köye doğru çetesile geliyor. Yaa hatun kızım, çetesile geliyormuş. Benim için diyormuş ki, onun kanını şerbet gibi içeceğim diyormuş. Bak benim ettiğim insaniyetlige, bak onun yaptığı melunluğu! Ne ister bilmem ki benim gibi ihtiyardan? Zaten ayağımın biri çukurda. Namazında, ibadetimdeyim. Ben ne karışırım dünya işlerine. Baktım ki köye gelecek, o melun, beni öldürecek. O melundan her şey umulur. Kaçtım köyden. Evimi, yurdumu yuvalı biraktım, kaçtım oradan. Aktozlu köyünden Hüseyin Ağa, bizim akraba olur, geldim onun evine sığındım. Keşki sığınmasaymışım. Yüzümden koca bir köy yandı kül oldu."

Kadın:

"Keşki," dedi, "keşki bizim eve geleymişsin. Bu işler olmazdı."

"Ne bilirim kızım. Böyle yapacağı o melunun aklımdan bile geçmezdi. Aklımın köseciğinden. Keşkii... Kızıma deyim, koca köy yandı kül oldu. Fakir fıkara çırlıçıplak açıklarda kaldı. O sersefil çocuklara adamın yüreği parça parça olur. Yiyecek ekmekleri yok. Giyecekleri yok. Açı kalacaklar bu kiş. Öküzleri, hayvanları da yandı çoğunuń. Benim yüreğim, hiç kimseye değil de sabi çocuklara yanıyor. Yanıyor işte. O çocukları, o fıkara köylüleri gördüm de kendi durumumu unuttum. Topal Aliyi köye gönderdim. Bu fıkalarala yiyecek buğday getirsin, diye. Bir yanıyor ki yüreğim, bu fıkalarala. Benim yüreğim hep fıkalarala yanar. Yanar işte! O gavur bizim köyü de yakar diye koruyorum. Alıştı bir sefer. Yakarım yakar. Yakar da kül bile

eder. Kül bile... Kızıma deyim, yerimi haber almış benim o canavar, almış çetesini, baktım gece yarısı bir ses geldi. Beni istedim. O olduğunu hemen anladım. Zaten bir gece evvel rüyasını görmüştüm. Bana ayan olmuştu. Yüreğime tip etti. Hüseyin Ağa, beni vermedi dışarı. Verir mi? Bunun üstüne, o melun kapıyı ele aldı, ver etti kurşunu. Hüseyin Ağaya, "Çoluk çocuğunu al dışarı çıkar," dedi. Hüseyin Ağa ahp çocukların dışarı çıktı, gece yarısı. Ne yapsın fıkara! Benim teslim olmamı söyledi. Olmadım. İçerden kendimi korudum. Bu sefer eve ateş verdi. Koca ev gür gür yanıyor. Kapıyı üç kişi ele almış, kurşunluyorlar. Kapıdan çıkamam. Başka çıkacak delik de yok. Dumanın, ateşin içinde dört dönüyorum. Bir kere niyetlendim, kendimi dışarı atayım, yok dedim sonra, onun elinden gitmedense cayır cayır yanayım. Üstüme yalımlar düşüyor. Kırmızı yalımlar. Duman sardı. Dört yanımı... Kapıyı da göremiyorum gayri. Karanlık bir duman içinde kaldım. Boğuluyordum. Dört yanımı bir cayırtı aldı. Kendimi oradan oraya atıyorum, oradan oraya. Kurtuluş umudum kesildi. Başına yalıım, ateş parçaları yağıyor da yağıyor. Ölüm, dedim, ölüm. Çocuklarım dedim, köylülerim dedim. Ben olmasam beş köyün beşindeki köylüler de acıdan ölürlər. Fıkara köylülerim dedim. Sonracığımı, kızıma deyim, bir tarafım tutuştı. Başım yandı. Can havliyle kendimi attım yere... Ben böyle can telaşında dört dönerken ateşin içinde, kulağıma, "Abdi Ağa, Abdi Ağa!" diye bir ses geldi. Hüseyin Ağanın büyük karısının sesi bu. Yangında beni arıyor. "Buradayım bacı," dedim. "Gel," dedi, "şu çinkolu yere. Sarayı seni şu yorgana." Beni yorgana iyice sardı. Yorgan kocaman bir yorgan. Ben de ne kadarım zaten? Aldı koltuğunun altına çikardı dışarı. O gavur da beni şimdi çatır çatır yandı biliyor. Hüseyin Ağanın büyük karısı olmasaydı çatır çatır yanardım. Cayır cayır... Görselerdi vururlardı zaten beni. Akıl etmediler."

Kadının gözleri yaş ile dolmuştu:

"İyi ki akıl etmemişler Ağa," dedi, "yoksa seni öldürürlermiş o gavurlar."

Abdi Ağanın da göz cukurlarına yaş dolmuştu. Ha boşandı, ha boşanacak.

"Sonra da," dedi, "Hüseyin Ağanın evi yanmcaya kadar

beklediler. Ev yandı kül oldu. Bu sefer de köyde ne kadar ev varsa teker teker dolaşıp ateş verdiler. Hüseyin Ağanın evi neyse ne. Onu benim için yaktınız. Bir de Hüseyin Ağa zengin. Evinin yerine birkaç gün içinde bir ev dikiverir. Ya melunlar, ya dinsiz imansızlar öteki evlerden, fakir fikaranın evlerinden ne istersiniz? Bu kiş önü, çırılıçplak, evsiz barksız korsunuz fikaraları? Yaktınız Hüseyin Ağanın evini, savuşun gidin bre Allahsızlar. Fıkara köylü size ne yaptı? Hiç kimseye değil de şu fakir fikaraya yanıyor yüreğim."

Kadın:

"Bu kiş," dedi, "fıkaralar tiril tiril titreyecekler. Evsiz barksız. Yiyeceksiz de... Şu Vayvay köyü işi bitsin, Ali Safa Bey bir tek eşkıya koymayacak dağlarda. Tel üstüne tel çeken Ankaraya... İsmet Paşa... Tel üstüne tel... Kara asker gelecek. Böyle candarma değil... Hepsini birem birem toplayıp asacaklar. Köy yakarlar mı? Bizim halimizi hiç sorma Abdi Ağa. Yıllar yılı onları biz besleriz. Ali Safa Beyin kazandığının hepsi eşkiyaların. Cephanelerine gider. Şu Vayvay işi de bitsin!"

Ali Safa Bey dalgın dalgın daha gidip geliyordu. Karısının, "Şu Vayvay işi de bitsin," dediğini duydu. Birden ayıktı. Geldi kadının kolundan tuttu:

"Ne diyordun Ağaya?" dedi. "Ne diyordun?"

Abdi Ağa:

"Zarar yok Ali Safa Bey, biz yabancı değiliz," dedi. "Zarar yok. Senin baban benim kardeşimden de ileriyoğdi."

Kadın:

"Ya," diye suçlu suçlu söylendi, "yabancı saysaydım Abdi Ağayı, söyler miydim öyle şeyleri hiç?"

Ali Safa Bey, pot kırdın, büyük bir hata işledin dercesine kadının gözlerinin içine baktı:

"Sen yürü odaya git," diye çıkıştı. "Bizim Ağayla gizli konuşacaklarım var."

Kadın suçlu suçlu, pişman, kalktı başka bir odaya gitti.

Ali Safa Bey gülümseyerek, Abdi Ağanın yanma oturdu. Elini dizine koydu:

"Çok düşündüm Ağa," dedi. "Çok düşündüm. Bu İnce Memed, öyle yenir yutulur gibi değil. Korkmakta hakkın var.

Hükümetten, köylüden korkmadan, bir koca köyü yakan adamdan korkulur. Bir haftadır, bütün dağlar candarmaya, adama kesti. Yok. Bulunmuyor. Aktozlu köyünden tam elli kişi peşinde. On beş tane köyden seçilmiş iyi silah kullanan adam var peşinde. Bulamıyorlar. Bu adamdan korkulur. Bu adamı ortadan kaldırmak zor."

Abdi Ağa renkten renge giriyor, bir kızarıyor, bir bozarıyordu. Ali Safa Beyin eline sarıldı:

"Ne yaparsan yap da, bunun elinden beni kurtar. Yarın gelir Çukurovada ne kadar köy varsa yakar. Ne yaparsan yap."

Ali Safa Bey:

"Zor olacak Abdi Ağa, zor olacak, ama ne yapalım!"

Abdi Ağa:

"Ne yaparsan yap!"

Ali Safa Bey:

"Bu adamın çaresine bakmaya çalışırım. Ama senden bir isteğim olacak..."

Abdi Ağa:

"İsteğin başım üstüne. Canımı iste Ali Safa Bey. Canımı iste kardeşliğimin oğlu. Senin için vereyim," diye heyecanla ayağa kalktı.

Ali Safa Bey elinden tutup geri oturtu.

"Sağ ol Ağa," dedi. "Bilirdim beni sevdığını. Sakın aklına bu iş için senden karşılık istiyorum gelmesin. Sakın ha! Gelecekse hiç söylemem. Ben İnce Memedin icabına bakacağım. Sakın aklına bunun karşılığı olarak gelmesin."

Abdi Ağa gene aynı taşkınlık, aynı heyecanla:

"Gelmez, gelmez," dedi. "Vallahi gelmez. Benim sevgili kardeşliğimin oğlu, Ali Safa Bey."

Ali Safa Bey bir zaman susup düşündükten sonra, başı kaldırdı, Abdi Ağanın gözlerinin içine baktı:

"Biliyorsun ki Ağam benim de başımda türlü türlü işler var. Çok şükür son yıllarda gailem azaldı. Azaldı azaldı ama, şu Vayvay köyü arazisi davası bana uykuya uyutmuyor."

Abdi Ağa aynı heyecanla:

"Ben bilirim," dedi. "Vayvay köyünün cümle arazisi senin babanındı. Baban eker biçerdi. O öldüğünde, sen mekteptey-

din. Vayvay köylüleri geldiler yerlestiler. Senin elindeki tapu, daha evvel ben sana söylemedim mi, Vayvay köyünün arazisi ni tüm içine alır. Bunu ben de, bizim beş köyün halkı da, Aktoplu köyü de, herkes bilir. Sen onun için hiç küşümlenme. Abdi Emmin o işin üstesinden gelir. Tarla işlerini sen bana bırak. Altı ayda Vayvay tarlaları senin olacak."

Ali Safa Bey:

"Ağa," dedi, "sakın ha, aklına karşılık olarak istedigim gelmesin."

Abdi Ağa:

"Yok, yok," diye başını salladı. "Yok, yok."

Ali Safa:

"Tümünü sürgün ettim köyden, korkularından köye basamıyorlar. Hepsi Yüreğir toprağına kaçtı. Gene de vazgeçmiyorlar."

Abdi Ağa:

"Sen onu Abdi Ağa Emmine bırak. Böyle işler, benim işim. Bak nasıl gelirim üstesinden!"

Ali Safa Bey:

"Bir hafta sonra cephaneye geliyor Suriyeden."

Abdi Ağa:

"Gelince?"

Ali Safa Bey:

"Kalayıcı çetesine havale edeceğim onu."

Abdi Ağa:

"Abdi senin gözlerine kurban oğul," dedi, kalktı.

Ali Safa Bey misafir kalmasını istedi. Fakat Abdi Ağa bu sıralar onda misafir kalmayı matluba muvafık görmedi. Hatta:

"Bugünlerde el içinde biribirimizle konuşmaya bile," dedi. "Ne olur, ne olmaz."

O gece sabaha kadar, durmadan, koşarcasına yürüdüler. Tanyeri ışırken soluk soluğa Akçaçamın kayalıklarım tuttular. Yol boyunca hiç konuşmamışlardı. Bir tek sözcük bile. Akçaçamın kayalıklarına çıktııklarında, bir taşın üstüne oturup, doğan güne karşı bir duman içinde kalmış Çukurovanın düzine baktılar. Duman usul usul açılarak, köyler, yollar, tepeler, parlayan kıvrım kıvırmı ırmak, çaylar göründü.

Kuşluğa doğru, ovada azıcık bir sis, bir buğu kalmadı. Ova pırıl pırıl, her ağacı, her taşıyla önlerine serildi. Tarlalar, ekilmiş ekilmemiş, renk renk, kara, kırmızı, boz topraklar yanlarındaymış gibi açıldı.

Cabbar:

“Baksana Memed,” diye sessizliği ilk olarak bozdu. “Dün akşam işte oradaydık.”

Memed, başını ona doğru döndürmeden:

“Oradaydık.”

Cabbar, Memedin bu durgunluğuna ne diyeğini şaşırdı. Sustu. Ama, nedense hep konuşmak istiyordu. İçinden bir şeyler dürtüyordu onu.

“Anavarzanın dibine bak! Ahacık şurası, şu kapkara görünen yer, bük. Şurası, üstünde bir şeyler uçusuyor gibi duran yer de, Akçasazın bataklığı... Aktozlu köyünün daha dumanı tütyüyor. Oylum oylum tütyüyor. Ta göge yükseliyor. Gördün mü?”

Memed, boynunu büktü:

“Görüyorum,” diye bezgin bezgin karşılık verdi.

Cabbar çabuk çabuk heyecanla sordu:

"Ne düşünüyorsun Memed?" dedi. "Çok efskarlısun."

Memed:

"Yandı mola o gavur? O azılı? Onu düşünüyorum. Bir de Aktozlu köyünün fikarasına kadırlık oldu. Ne yapayım, diye düşünüyorum."

Cabbar:

"Düşünme," dedi. "Olan oldu bir kere."

Memed:

"Olan oldu."

Cabbar:

"Sarı Ümmete kadar gidelim. Bu gece orada kalalım. Yarın dağlara çekiliriz."

Memed, gözleri parlayarak:

"Bir de ne düşündüm biliyor musun Cabbar?"

Cabbar:

"Yok."

Memed:

"Varacağım Dikenlidüzüne. Beş köyün yaşlılarını toplayacağım başıma. Diyeceğim ki, Abdi Ağa yok artık. Elinizdeki öküzler sizindir. Ortakçılık, mortakçılık yok. Tarlalar da sizindir. Ekin ekebildiğiniz kadar. Ben dağda oldukça, bu böyle sürüp gidecek. Vurulursam başınızın çaresine bakarsınız. Sonra köylüyü başıma toplayıp, çakırdağlığı yaktıracağım. Çakırdağlığı yakmadan kimse çift koşmayacak."

Cabbar, gözleri yaşararak:

"İşte bu iyi," dedi. "Ağasız köy! Herkesin kazandığı, herkesin olacak."

Memed:

"Herkesin kazandığı..." diye gülümsedi.

Cabbar:

"Elimizde silah, toprakları bekleriz."

Memed:

"Bir şey daha yapmalıyız."

Cabbar:

"Ne yapmalıyız?" diye merakla, heyecanla sordu. "Ne yapmalıyız?"

Memed:

"Bilmiyorum kardaş ya," dedi. "Mutlaka bir şey yapmalıyz."

Cabbar:

"Ne yapmalıyız?"

Memed:

"Şu Aktozlu köyünün fakir fikarasma kadırlık oldu. Mutlak bir şeyler yapmalıyız. Bizim yüzümüzden evleri yandi."

Cabbar:

"Kadırlık oldu ama, ne yapmalıyız?"

Memed:

"Ne yapmalıyız?"

Cabbar, gerinerek ayağa kalktı. Uzun bacakları, geniş omuzları çelik tel gibi gerildi. Memed de gerinerek kalktı. Yüzü iyice yanmıştı. Derisi kemiklerine yapışmış denecek kadar zayıflamıştı. Yüzünde hiçbir yorgunluk izi gözükmüyordu. Yürüyüşünde, konuşmasında, her hareketinde bir sağlamlık, bir temkin, bir atıklık belli oluyordu. Eşkiya olduğundan beri çok değişmişti.

Ayağa kalkınca, kafasında, o sarı parıltı güneşten şavkıdı, çoğaldı, büyüdü.

"Cabbar," dedi, dudaklarını tatlı tatlı yaladı. "Herkesin kazancı kendinin olacak. Bekçisi de biz. Herkesin toprağı olacak."

Cabbar:

"Bekçisi de biz. Herkesin toprağı olacak!"

Kayanın doğu yanma inip, Memed önde, Cabbar arkada keçi yoluna düzüldüler.

Cabbar:

"Belki de candarmalar ardımızdadır."

Memed:

"Ardımızdadırlar. Onun için ormanlığa gireceğiz."

Cabbar:

"İyi olur."

Memed:

"Şu tarla meselesi aklıma geldi geleli, hiç ölmek istemiyorum."

Cabbar:

"Ölmek mi?" diye sordu. Sesinde bir ürperti vardı.

Memed:

"Ölmek," dedi. Recep Çavuş gözünün önüne geldi. "Şu Recep Çavuş," diye sözünü sürdürdü. "Onun ne türlü bir adam olduğunu bir türlü anlamadım gitti. Ölürken bile bize iyilik yapmak istedi. Köyün yandığına da seviniyordu. Bu adama bir türlü aklım ermedi. Hem herkesi seviyordu. Hem de herkese düşmandı. Köy yandı, sevindi. Köye iyilik yapsak gene sevinirdi gibime geliyor."

Cabbarın burnu havadaydı. Havayı kokluyordu. Çam ağaçlarını kokluyordu. Ağızında bir çam çöpü vardı. Geveleyip duruyordu.

"Bana da öyle geliyor," dedi.

Memed:

"Yüreğim yerinden kopacak gibi. Bir hoşum. Başım dönüyor. Sevineyim mi, ağlayayım mı bilemiyorum. Arada kaldım. Şu toprak meselesi... Köylü buna ne der, kim bilir!"

Cabbar:

"Kim bilir!" dedi.

Usuldan esen yel, pınar kokuları, yarpuz kokuları getiriyordu.

Ümmetin evinin üst başına, ormandan, kayalıklardan yürüyerek geldiklerinde gün aşıyordu.

Memed:

"Gün batsın da öyle gidelim Sarı Ümmete."

Cabbar:

"Öyle gidelim."

Oturdu. Derin derin soluk aldılar. Tere batmışlardı.

Gün battı, ortalık karardı. Duman içinde kalmış Çukurova'nın üstüne kara bir perde indi. Gökyüzü yıldızlarla örtülüyordu. Yıldızlar döşenmiş gibi üst üsteydiler. Doğudaki bir yıldız kümesi kıvılcımlanır gibiydi. Arada bir, bir yıldız akıyordu. Yıldızlar akıp, karşı dağın ardına gidiyorlardı çoğunluk...

Kalktılar, Sarı Ümmetin evine geldiler.

Memed, usul bir sesle:

"Ümmet kardeş, hişt! Ümmet kardeş."

İçerden uzun süre ses gelmedi. Sonra kapı açılıp Ümmet

dışarı çıktı. Karanlıktakilerin Memedle Cabbar olduğunu anlayınca şaşırıldı, korktu. Bir şey söyleyemedi. Ağzında uzun zaman bir şeyler geveleyip durdu.

Memed:

"Merhaba Ümmet kardeş, ne var ne yok?" diye hatırlı sordu.

Ümmet:

"Sussus!" dedi.

Memed işi anladı.

Ümmet kulağına eğildi.

"Düşün arkama," dedi. "Düşün arkama da sizin dağa götürreyim. Burası dolu."

Cabbar:

"Acımızdan öldük Ümmet," dedi.

Ümmet:

"Az durun öyleyse," dedi. İçeriye girdi. Bir on dakika kaldıktan sonra geri çıktı:

"Haydi yürüyün, gidelim."

Ümmetin arkasından yürüdüler. Dağın doruğuna doğru kayalıklardan sekerek, ormanın ağaçlarını yordamlayarak, bir, bir buçuk saat yürüdüler.

Ümmet bir ağaçlıkta soluk soluğa durdu:

"Bre ocağınız bata," diye başladı. "Bu olacak iş mi hiç? Koça bir Çukurova köyünü yakmışsınız! Böyle iş olur mu hiç? Bu na Gizik Duran bile cesaret edemezdi. Nasıl yaptınız?"

Cabbar:

"Ne var ne yok, sen onu söyle hele Ümmet?"

Ümmet bir açıklıkta soluk soluğa durdu.

"Hiç! Ne olsun," dedi. "Dokuz on köyün silahlısı, belki bin kişi var. Bir bölük de candarma, iki günden beri dağı taşı sarmışlar, sıçanın deliğine bile bakıyorlar sizin bulmak için. Bir ele geçerseniz bugünlere bir parçanız bile bulunmaz. Sizi un gibi ufalarlar. Bir koskoca Çukurova köyü!.. Görülmüş iş mi bu? Haydi diyelim köyü yaktınız yakmaya..."

Ümmet burada sustu.

Memed:

"Yaktık yakmaya?.." diye sesi boğularak sordu.

Ümmet gene sustu.

Memed, gene sordu:

"Yaktık yakmaya?.."

Ümmet:

"Hiiç, dedi. "Yaktınız yakmaya..."

Memed:

"Yaktık yakmaya?.."

Ümmet işin özünü kesin öğrenemediği için, lafi değiştirmeyi daha uygun buldu:

"Yaktınız yakmaya..." dedi, durdu. Bir yalan uyduramıyor du. Birden kafasında şimşek gibi çıktı: "Bari o dinsizi öldür ebildiniz mi?"

Cabbar:

"Hüseyin Ağanın eviyle birlikte, o cayır cayır yandı."

Ümmet:

"Şurada mağara gibi bir kovuk var. Buraya kimse gelmez. Takipçiler çekilinceye kadar kalacaksınız. Buradan kıldırma yın. Topal Aliyi sorarsanız, o Değirmenolukta. Yarın size yemek getiririm. Buradan çıkışım demeyin."

Çukurun başma geldi:

"İşte burası," dedi. "Girin içeri. Eğer takipçiler sizi bulurlarsa, aşağı yana, yani Çukurovadan yana kaçayım demeyin. Öldüğünüz gündür. Doruğa doğru çekilin. Doruğu aşınca, etekte Keşiş Çayına yetişirsiniz. Allaha ismarladık."

Ümmet gittikten sonra onlar da, kovuğun ağzına oturup, yemeklerini çabuk çabuk yediler.

Cabbar:

"Ben kovuğa girip uyuyacağım," dedi. "Eğer dayanamaya cağ kadar uykun gelirse, beni uyandır."

Memed karşılık vermedi.

Memedin kafasında sarı ışılıt akıyor babam akıyordu. Sarı pırıltı, yalp yalp eden ışılıtlı kıvrım kıvrım bir ırmak gibi Memedin kafasında mutlu bir çağlıtıyla dolanıyordu.

Herkesin toprağı herkesindir. Abdi Ağa olse de ölmese de herkesindir. Çakırdaikenliği bir ateş almıştır. Ateşler, çakırdaikenlikte son hızla koşuyorlardı. Ateşler, yüksek yerden akan suyun hızıyla, çakırdaikenliğin düzüne akıyor... Kasırga, bir top ateşi önüne katmış, gecenin karanlığında, düzlüğü dolanıyor. Diken-

lidüzünde on, on beş gün, bir ay, bu ateşkümesi ha bire dolanır. Sonra bir gün, bakıyorsun ki, ateş sönmüş, bütün Dikenlidüzü kömür karasına kesmiştir.

Dikenlidüzünden türküler geliyor. Her bucaktan bir oynak türkü geliyor. Çiftçiler çiftleri koşmuşlar, bacaklarını ne çakırıldıkeni dalıyor, ne bir şey... Rahat...

Mutlak Değirmenoluk köyünde düğün olacaktır. Büyük bir bayram. Durmuş Ali, o töm töm haliyle, bir bacağını ta başının üstüne kadar kaldırıp tek ayaıyla bir acayıp oyun oynayacaktır, alem gülecektir. Recep Çavuş duysayıdı bu işi sevinirdi. Ne çare ki, şimdi Anavarzanın bükünde yatıyor.

Derken Memedin içine korkuya benzer bir şeyler girdi. Binden fazla köylü! Bu inanılmaz bir iştir. Binden fazla silahlı köylünün ne işi var bu dağlarda? Bu görülmüş iş değil. Bir köy yanmış. Yanmışsa onların neyine gerek? Bir bölük de candarma! Aldırma. Olursa olsun. Yüreğindeki korku silindi, geçti git. Şimdi öyle hissediyor ki, bin beş yüz olsun, iki bin olsun. Olsun oğlu olsun. Korku yok. Üzerinde de üç yüzden fazla kurşun var. Hiçbirisini boş salmayacağmdan, yaşamakta olduğundan emin olduğu kadar emin.

Sabaha kadar az çok bunları düşündü. Hatçe de hiç aklından çıkmıyordu. Onu da düşündü. Mahpusaneyi düşündü. Yüreği burkuldu. Bu kadar felaketin bir arada, bir insanın başına nasıl gelebileceğine şaştı. Çok az küfrederdi. Hışımla küfretti.

Cabbar uyandığında gün kuşluktu. Gözleri güneşe kamaşarak:

"Beni neden uyandırmadın Memed?" diye sordu.

"Uykum gelmedi."

Cabbar:

"Bir lokma ekmeğiyelim. Sen de uyu."

Memed:

"Olur."

Cabbar çıkışını getirdi açtı. Peynirle taze soğan vardı. Peynirle taze soğanı yufkaya sarıp, düzüm yaptılar. Ağır ağır yemeye başladılar. Yemeklerini yedikten sonra, karşıki kayanın altından bir su akıyordu, ona varıp, ağızı aşağı, yere serilircesine yatıp içtiler.

Memed:

"Şuraya, güneşe yatayım," dedi.

Cabbar:

"Yat."

Memed, başını kor komaz gitti. Bir çocuk gibi. Yüzü bir çocuk masumiyetiyle rahattı. Gün gelip tepeye dikilince uyandı. Terlemişti. Gerindi. Kayanın dibinden kaynayan suda yüzünü yıkadı. Açıldı.

Cabbar:

"Bu Ümmet, bize bir iş etmesin?"

Memed:

"Bir iş etmesin?"

Cabbar:

"Kim bilir?"

Memed:

"Edemez, edemez ama, biz buradan gidelim. Değirmenoluğu tutalım."

Cabbar:

"Pusuya düşersek?.."

Memed:

"Eşkıya pusuya düşmez. Eşkıya pusuya düşürür."

Cabbar:

"Ümmeti bekleyelim."

Memed:

"Bekleyelim. Haber vermeden olmaz."

Bir saat sonraydı ki aşağıda, çalılıkların arasından bir çitirttı duydular. Kendilerini kayaların ardına attılar. Ses gittikçe büyüyordu. Çitirttı yaklaştı. Çamın arkasından Ümmet çıktı. Onları tam siper görünce gülümsemi di. Memed de gülümsemi di.

Ümmet:

"Umudu kestiler," dedi. "Dönüyorlar! Ben de onlara, dün Anavarzanın düzünde vukuat çıkarılan eşkıya, bugün Akarca'nın dağını tutamaz dedim."

Cabbar:

"İyi söylemişsin Ümmet kardeş," dedi.

Ümmet İnce Memedin elinden tuttu:

"Seni," dedi, "canım kadar sevdim kardaş. İyi yaptın. Senin yoluna çoluğum çocuğum, karım, hepsi kurban."

Cabbar:

"Yaktık. Cayır cayır yaktık," diye övdü.

Ümmet buna karşılık, hiçbir şey söylemedi.

Memed:

"Ümmet kardaş, herkesin ektiği toprak, herkesin olursa nasıl olur?" diye sordu.

Ümmet:

"Çok iyi olur," dedi.

Memed:

"Herkesin çift sürdüğü öküz, kendisinin olursa nasıl olur?"

Ümmet:

"Ondan iyi şey dünyada bulunmaz."

Memed:

"Çakırdikenliği iyice yaktıktan sonra çift koşulursa nasıl olur Ümmet kardaş?"

Ümmet:

"Çok iyi..."

Ümmetin getirdiği ekmeğin çıkışını Cabbar elinden aldı, beline bağladı.

"Sağlıcakla kal Ümmet," dediler.

Ümmet:

"Başınız daralırsa bana gelin. Sizi kardaşım gibi korurum. Seni çok sevdim Memed," dedi.

Memed:

"Sağ ol."

Önde yürüyen Memed durdu. Cabbar da onun yanına gelince durdu. Memed, sol eliyle Cabbarın silahı tutan elini siki. Göz göze geldi. Durup, öylecene bakıştılar.

Memed:

"Kardaş," dedi, "bir seviniyorum, bir seviniyorum ki şu işe..."

Cabbar:

"Ben de..."

Karadut köyü Ceyhan ırmağının kıyısına düşer. Ceyhan ırmağı Karadut köyünün önünde ovaya yayılır, genişler, bir göl gibi büyür, durgun görünür. Buralarda, Ceyhan ırmağı on yılda, on beş yılda yatak değiştirir, sağa sola yalpa vurur. Gittiği yerlerde bolca mil bırakır. O yüzdedir ki buralar, Çukurova'nın öteki yerlerinden daha verimlidir. Toprağına paha biçilmez.

Ali Safa Beyin son ele geçirdiği çiftlik, Karadutla sınır sınıradır. Çiftliğin topraklarının yarısından çoğu Ermenilerden kalmadır. Gerisi de Karadut köylülerinden zorla, hileyle alınmadır. Karadut köylüleriyle Ali Safa Bey arasındaki anlaşmazlık yıllardır sürer gider. Biribirlerinin izlerine kurşun sıkılar. Ali Safa Beyin verimli Karadut topraklarına musallat olmuş, hileyle epey toprağı da ele geçirişi uzun bir hikaye, daha doğrusu bir maceradir. Bu iş, Ali Safa Beyin hilekarlığının, ihtiwasının ölçüsüz, engel tanımadığını gösterir. Bir avuç toprak için Ali Safa Beyin nelere kadir olduğunu da anlamış oluruz.

Sarı Bekir Karadut köyündendi. Köyün tek okuryazar adamıydı da. Kasaba mektebinde okuduğu sıralar, zekasıyla ün salmıştı. Yürekliydi, ataktı, doğruydu. Ağzından yalan namma yalan çıkmamıştı. Uzun boylu, sırmı gibiydi. Güleç yüzlü, çocuk gibi saf, temizdi. Bekir, Ali Safa Beyin karşısına dikilen bir engeldi. O olmamış olsaydı Ali Safa Bey Karadut köyünün tarlasının tümünü çiftliğine katabilirdi. Önune dağ gibi dikildi. Kendi tarlasını, köylüsünün tarlasını savundu. Öteki köylülere hiç benzemiyordu. Köylüler onu çok seviyorlar, dediğinden

çıkmiyorlardı. Uzun yıllar, Ali Safa Bey ona hiçbir kötülükte bulunamadı. Köylülerle arasındaki davalar sürüp gidiyordu. Köylü bir türlü alt olmuyordu. Vakta ki... Evet vakta ki...

Çetebaşı Kalayçı Osman, onun amcası oğlu olurdu. İşe yarımasızın, serserinin biriydi. Üstelik de Ali Safa Beyin itiydi. Köyde ne olur, ne biterse Ali Safa Beye ulaştırıyordu. Köylü onu hiç sevmiyordu. Zaten çok çok da köyde kalmıyordu Kalayçı. Kalaycılığı da terk eylemiş, Ali Safa Beyin çiftliğine ya-naşmıştı. Köylünün hayvanlarını çalıyor, ekinlerine ateş veriyor, her türlü namussuzluğu yapıyordu. Köylünün burasına gelmişti ama, ne yapsınlar, bir yanda Bekir Efendinin hatırı, bir yanda Ali Safa Beyin korkusu... Bir yanda da "ite bulaşma" sakıncası vardı.

Bekir Efendinin düğünü oluyordu. Davullar, zurnalar ver-yansın ediyordu. Köy dönüyordu. Bütün köy halay çekiyor, türkü söylüyordu. Köydeki her ev, bir düğün eviydi. Bekir Efendisi evleniyordu köyun.

Düğünün son geceyi idi. Düğün evinin önünde üç el silah atıldı. Ortalık karıştı. Bekir Efendi vurulmuştu. Kalayçı vur-muştu. Gelini, eli kinalı kaldı. Kalayçı da karanlığa karışıp so-luğu dağlarda aldı.

Kalayçının Sarı Bekir Efendiyi vurmasının türlü sebepleri üstünde duruldu. Ne olursa olsun, durup dururken, Kalayçının Bekir Efendiyi tam düğün gecesi vurması şaşılacak bir ihti. Bu-nu hiç kimse beklemiyordu. Köylüler hep bir ağızdan: "Kör olası, Bekir Efendi gibi adama kıyalır mı?" diyorlardı. "Kör ola-sı..."

Türü sebepler sayıp döküyordular. Kimisi, "Ali Safa Bey teşvik etti, para verdi, vurdurdu Bekir Efendiyi," diyordu. Ki-misi, "Kızı seviyordu. Bekir Efendiyle evlenmesini götüremedi de ondan," diyordu. Kimisi, "Serserinin biridir, aklı öyle esmiş-tir, çekmiştir silahını vuruvermiştir, sırf Kalayçı, Bekir Efendiyi vurdu desinler diye," diyordu. Kimisi de, bunlar Kalayçı Os-manı yakından tanıyanlar, "Çocukluklanndan beri Kalayçı Os-man, Bekir Efendiyi çekemiyordu. Kalayçının Ali Safa Beye yardım etmesi bile Bekir Efendinin kölüyü tutması yüzünden-di... Bekiri bir türlü çekememişti. Evlenmesi, köylünün de Beki-

ri bu kadar sevmesi, bu işi ona yaptırdı,” diyorlardı. Her neyse, gerçekten Kalaycının Bekir Efendiyi vurması için hiçbir sebep yoktu. Yukardaki düşüncelerin hepsi birden Kalaycı için doğru olabilirdi. Kalaycının tiynetinde sayılanların hepsi de vardı.

Bundan sonradır ki Kalaycı, Ali Safa Beyin elinde bir korku, yıldırma silahı kesildi. Dağda ne kadar ipten kazıktan kurtulmuş varsa başına topladı. Bir bela, bir afet gibi, Çukurovada ki Ali Safa Beye karşı gelen fıkraların başına çüllandı. Ali Safa Beyin hasımlarının iflahını kuruttu.

Her şeye karşın, Ali Safa, Bekir Efendi vurulduktan sonra bile Karadut köyünden bir karış toprak alamadı. Kalaycı köye gelemiyordu. Eşkiya değil, her yanı ateş olsa, Karadut köylüsü adam yerine koymuyordu Kalaycıyı. Çekinmiyordu ondan.

Günlerden beri Çukurova çalkalanıyordu. İnce Memed adı, dilden dile dolaşıyordu. Köy yakan, ocaklar söndüren İnce Memed! İnce Memed, Aktozlu köyü yandıktan sonra dillere destan olmuştu. Aktozlu köyünü görmeye gelenin hesabı yoktu. Aktozlunun kadınları, çocukların biribirlerine, onları görmeye gelen yöre köylülerine İnce Memedi anlatıyorlardı: “Dev gibi bir adamdı. Bir kocaman çam kütüğünü ateşleyip eline almış evden eve yakarak dolaşıyordu. Köyün içinde yel gibi dolarıyordu. Yaktığı evlerden birisi sonecek olsa, yetişip ateşi basıyordu. Bir görseydiniz İnce Memedi! Gecenin karanlığında gözlerinden ışıklar saçıyordu. Boyu, bir kavak gibi uzuyor, bir kısalıyordu. Kurşun da geçmiyordu ona. Önüne gelen kurşun sıkıyor, kar ettiremiyordu.”

Başka başka köylerde, başka başka biçimlerde, başka başka yorumlarla İnce Memed üstüne hikayeler anlatılıyor babam anlatılıyordu.

Ali Safa Bey, Muallimin Bağında, her zamanki buluşukları mağarada buluşup, Kalayciya, İnce Memedi ortadan kaldırma önerisini yapınca, Kalaycı buna çok sevindi. Ama sevincini belli etmedi:

“Bu iş zor iş Ali Safa Bey,” dedi. “Zor iş. Böyle bir adamlı başa çıkılmaz.”

Ali Safa Bey:

“Çukurovada İnce Memed adı dillere destan. Vuracaksan

böylesini vur da namın dünyayı alsın. Fırsat bu fırsat! İnce Memedi de ortadan kaldırırsan gayri Çukurova bizim demektir."

Kalaycı:

"Zor," dedi.

Ali Safa:

"Korkma," diye omuzuna vurdu. "Epey de ötekinden çıkacak."

Kalaycı:

"Zor ama, bir bakalım. Belki bir yolunu buluruz."

Ali Safa Bey:

"Bulmalısın mutlak. O ne kadar cesur olsa da daha yendir."

Dağların huyunu bilmez. Bir tuzağa düşürürsün, tamam."

Kalaycı:

"Bakalım," dedi.

Ali Safa Beyden ayrılip arkadaşlarına gelince:

"İş çıktı," dedi. "Epey de yolu var. Kolay da..."

Arkadaşları Kalaycının gözlerine baktılar.

Kalaycı:

"İnce Memed derler biri türedi ya, hani Aktozlu köyünü yakan. Onu ortadan kaldıracağız. Yolu açık. Ne kadar istersen o kadar."

İnce Memedi vurmak Kalayıcı çetesinin için ekmek yemek, su içmek kadar kolaydı.

Dağa çıktı çaklı Kalaycının ortadan kaldırıldığı çete üçü bulunduğu. Sarı Bekir Efendi de içinde, vurduğu adamların sayısının kırkı geçtiği söyleniyordu.

Kalayıcı Osman kısa boylu, yeşil, yılan yeşili gibi, yahut da çakıra çalan, bir tuhaf soğuk, ölüm gibi donuk gözlü birisiydi. Seyrek sakalları kirpi oku gibi dik dik, sarı yüzüne çakılmıştı. Geniş omuzlarına bakarak, boynu inceydi. Bir de bütün boynu ateşte kıvartılmış gibi kıpkırmızıydı. Cepleri sırma işlemeli mavi şalvar giyiyordu. Sağlı sollu bütün bedeni fişeklerle donatılmıştı. Bacaklarında bile fişeklik bağlıydı. Fişeklikler de işlemeliydi. Ta uzaktan par par ediyordu. Sağlı sollu bir sürü sapı se-def tabancalar, kamalar, hançerler... Göğsünde de bir dürbünyü vardı. Aynalı durbün. Başındaki mor fesinin altında sarı kakül-leri iki kaşın arasına dökülüyordu.

Atılgan değildi, cesur da değildi. Hilekardı. Çarpıştığı, takip ettiği hiçbir insanla yüz yüze çarpışmamış, her zaman arka dan vurmuştu. Onun yaptığı hilekarlık, kurduğu tuzak akla hayale gelmezdi. Ali Safa Beyin aleti gibi görünüyordu. Gerçekten aletiydi. Bir bakıma da Ali Safa Bey ona aletlik ediyordu. Şimdiye kadar candarmayla ancak bir iki kere karşılaşmıştı. Candarma, onun takibine çıktı mıydı, Ali Safa Beyin kurduğu haberci ağı derhal Kalaycıya yetişiyordu. Kalayıcı kişileri da Ali Safa Beyin evinde, kendisi için yaptırdığı özel odada mükellef bir hayat sürüyordu. Yalnız odada sıkıldığı zamanlar, dağa çıkarıyor, çetesinin başına geçiyordu. Çete de çok rahattı. Kar bastırıldığı zaman sarp bir dağ köyüne yerleşiyorlar, gelsin kuzu, git sin kuzu keyif sürüyorlardı. Bunca serbestlik, bunca rahat hep Ali Safa Beyin sayesindeydi. Bu yüzünden ki Ali Safa Bey, ölü desin ölürlərdi.

Kalayıcı sordu:

"İçinizde İnce Memedi tanıyan var mı?"

Horali belini bir ağaca dayayıp gözlerini yummuştı. Doğruldu:

"Ben iyi tanırım, Ağa," dedi. "Deli Durdu çetesinde bera berdik."

Kalayıcı:

"Yanına gel öyleyse Horali!" diye çağrırdı.

Horali kalktı geldi. Kalayıcı onu iki omuzundan tutup salladı:

"De bakalım, nasıl adamdır, bu İnce Memed?"

Horali yutkundu, dudaklarını siler gibi yaptı:

"Şöyledir bakarsan hiçbir şeye benzetemezsin. Kısacık, incecik, koca kafalı, büyük gözlü, yirmi yaşında gösteren, hep düşünceli duran bir çocuktur. Onun kurşun attığını görmeyen, bir çatışma da yanında bulunmayan kim olduğunu anlayamaz. Bir nişan atar ki, meteliği vurur. Çeteyle geldiği gün -Deli Durduyu bilirsin, ne kadar iyi kurşun attığını da bilirsin- İnce Memed, ondan iyi attiydi. Şimdi artık iğnenin deliğinden geçiriliyor. Çok atik tir. Yörük çadırı kavgasında istese Deli Durduyu, hepimizi vururdu. Vurmadi. O böyle adam olmasaydı, Deli Durdu onun həkaretinin altında kalır mıydı? Deli Durdu korkuyordu ondan..."

Kalayıcı:

"Amma da övdün Horali, övdün ha övdün. Seni övücü başı mı tuttu İnce Memed?"

Horali:

"Yok," dedi. "Anlat, dedin İnce Memedi, ben de bildiğimi gördüğümü anlattım. İşte böyle bir adam İnce Memed."

Kalayıcı toprağa oturdu. Başını iki eli arasına aldı, düşünmeye başladı.

Bir saat mı, iki saat mı ne geçti, Horaliyi yemiden çağrırdı.

"Beni iyi dinle Horali," dedi. "İnce Memed sana güvenir mi?"

Horali:

"Güvenmez."

Kalayıcı:

"Niye?"

"Deli Durduya karşı koyduğunda, ben Deli Durdudan taraf çıktım."

"Bundan ne çıkar?"

"Güvenmez. Zaten o hiç kimseye, babasına bile güvenmez. Yanındaki Cabbara bile güvenmez."

Kalayıcı:

"De sende," dedi, "dünkü eşkiyayı başımıza Gizik Duran ettin."

Horali:

"Bilirim onu."

Kalayıcı:

"Bilmez ol," diye çıkıştı.

Sinirlendiği zaman burnunu karıştırır, burnundaki kılları çekerdi. Gene öyle yapıyordu.

"Sen demek istiyorsun ki, İnce Memed ne tuzağa düşer, ne vurulur?"

Horali:

"Öyle demek istemedim. Tuzağa düşmez adam olmaz. Ne de olsa İnce Memed, daha acemidir. Tuzağın biçimine bakar."

Kalayıcı:

"Sana güvenirim Horali," dedi. "Sen her işin üstesinden gelirsin. Senin gibi de tecrübeli eşkiya kalmadı dağlarda. Bunu sana havale edeceğim."

Horali:

"Et ama Ağa, onlar iki kişi."

Kalayıcı:

"Öteki kim?" diye sordu.

"Uzun Cabbar."

Kalayıcı:

"Allah için Uzun Cabbar, temiz çocuk. Babayıgit çocuk."

Horali:

"Ne gelir elden? O da onunla gidecek."

Kalayıcı:

"Gitsin," dedi.

Sonra birden:

"Bana bak Horali kardaş," dedi, "onun bulunduğu yeri buluruz. Sen gidersin onu bizim çeteyle davet edersin. Bu olmazsa başka bir çaresine bakarız."

Horali:

"Belki davete gelir de bu işi kolayca hallederiz. Belki gelir. Tuzağı muzağı akıl etmez o."

Kalayıcı:

"Tamam mı?"

Horali:

"Tamam."

Kalayıcı:

"Yerini çabuk bulabilir miyiz ola? Belli bir yeri var mı?"

Horali:

"Daha yeni fikaracık," diye gülümsedi. "Nereden yeri olsun! Ama bulması kolay. Ben onu bulurum."

Günlerdir kaça saklana, aç yol yürümüşlerdi. Ormanlıklı, kayaklı dağlar aşmışlardı. Yorgunluktan ölüyorlardı. İki de sırtlarındaki cephane yükünün altında iki büklümdü. Elleri de titriyordu. Üşümüş gibi.

Karanlık, kapkara çökmüştü. Yıldızlar seyrekti. İpileşiyor-
du. Yıldızlar sabaha karşı üşürler. Sabah yaklaşıyordu.

Gürültü birdenbire patlaymca Cabbar irkildi:
"Ne o?" diye şaşkınlıkla sordu.

Memed:

"Suyun gözü," dedi. "Hani ilk geldiğimizde..."

Cabbar:

"Bildim," diye karşılık verdi. "Öyleyse azıcık oturalım ba-
şında."

Memed:

"Olmaz."

Bütün yorulmasına, bitmesine bakmayarak birazıcık olsun
bir yerde durmuyor, ha bire yol alıyordu.

Soluk soluğa:

"Ne var yani Cabbar kardeş," dedi, "işte geldik." Bir nefes
alıyor, duruyor, sonra başlıyordu. "Ne var yani. Köye gidince
dinleniriz. Köye şafak atmadan girmek gerek. Yaaa Cabbar kar-
deş. Bu kadar yol yürüdük de... Şimdicik varız köye. Öyle de-
gil mi Cabbar kardeş?"

Cabbar:

"Aldırma," dedi.

Bunun üstüne Memed de bir daha konuşmadı. Köye yaklaştıkça daha hızlı yürüyordu. Cabbar da arkasından yetişmek için var gücünü harcıyordu.

Şafağın yerinde iğne iğne ışıklar belirirken, köye girdiler. Birkaç köpek gürültüyle onları karşıladı. Memed, oralı bile olmadı. Bütün hızıyla dimdik yürüyordu. Durmuş Alinin evine geldi:

“Durmuş Ali Emmi! Durmuş Ali Emmi.”

Durmuş Ali hemen karşılık verdi:

“Sen misin İnce Memedim?”

“Benim.”

“Geliyorum İnce Memedim. Hoş geldin yavrum. O gavuru niceyuledin? Duyduk ki Aktozlu köyünü yakmışsun. O gavur da içinde çatır çatır yanmış.”

Kapı açılınca Memed heyecanla sordu:

“Kim getirdi bu haberi size? Köylü hep duydu mu?”

Durmuş Ali:

“Hepiciğimiz duyduk yavru. Eline sağlık. Hepiciğimiz sevindik. Ölume sevinilmez ya, hak etti. Avradı bile sevindi. Ettiğini buldu, dedi. Bir damla yaş bile dökmedi. Gelin içeri yavrularım.”

Birden, kendine geldi. Merakla sordu:

“Öteki arkadaşınızı, hani ihtiyacı nettiniz?”

Memed, içini çekerek:

“Sorma!..”

Durmuş Ali:

“Allah rahmet eylesin. Ben size şimdi ocağı yakarım. Açısunız herhalde.”

Memed, sorusunu unutmamıştı:

“Durmuş Ali Emmi,” dedi, “kim getirdi size bu haber?”

Durmuş Ali:

“Duydun mu yavru?” diye sordu. “Duydun mu olan işleri, Topal Ali o gavurun adamı olmuş. İşte o söyledi. Köy yanarken, o da buraya gelmiş. Durmuş köyün dışında yanğını seyretmiş. Köy yanınca içine girmiştir. Bir içerden Abdinin kemiklerini çıkarmışlar. Kemiklerinin bile çoğu yanmış.”

Memed:

"Demek Topal Ali onun adamı olmuş?"

Durmuş Ali, ocaktaki közlerin üstündeki külü açarken:

"Öyle yavrum," diye kahırla söylendi. "İnsanoğlu bu. Çığ süt emmiş."

Memed güldü.

Durmuş Ali:

"İnanmadın mı?" diye gözlerinin içine baktı.

Memed:

"Emmi," dedi, "sen de ne çabuk unutuyorsun."

Durmuş Ali:

"İhtiyarlık çökünce başa..." dedi.

Memed:

"Aldırma. Mesele değil," diye omuzlarını okşadı onun. Ocağın başına da oturdu. Cabbar da oturdu arkasından.

Durmuş Ali, üfüre üfüre ocaktaki ateşi parlattı.

"Eee?" dedi gülerek. "Daha ne var ne yok?"

Memed:

"Hiç," dedi.

Az sonra sabahın ışıkları pencereden sızmaya, yavaş yavaş ortalık ağarmaya başladı.

Durmuşun yaşlı karısı Memedin yöresinde dört dönüyor:

"Çatır çatır mı?" diye soruyordu. "De bakalım Memedim, çatır çatır mı? Ne iyi ettin şunu! Çatır çatır öyle mi?"

Ocaktaki çorbayı indiriyor, yağı kızdırıp cızırtıyla üstüne döküyor. Evin içini bir yağ kokusudur alıyor.

"Çatır çatır ha? Kemikleri de yanmış diyorlar. Yansın. Aktozlu köyü kül olmuş, diyorlar. Kül olsun."

Sofrayı getirdi ortaya attı, çorbayı da büyük bir sahana doldurdu, sofranın ortasına koydu. Ama ağızı hiç durmuyor, ha birer söyleniyordu:

"Çatır çatır ha? Çatır çatır?"

Bir zaman, Memedin elinde kaşık kalakaldı. Ne çorbaya daldırabiliyor, ne de yere koyuyordu. Öylecene, tutup duruyordu. Cabbar bunu az sonra fark etti. Cabbarla göz göze geldiler. Ortalıkta derin bir sessizlik oldu.

Durmuş Ali de durdu, bunların hallerine merakla bakmaya başladı. Neden sonradır ki, Memed hızla kaşığını çorbaya dal-

dırıp, çabuk çabuk içmeye başladı. Gözlerine iğne ucu pırıltısı geldi oturdu. Keskin. Mest olmuştu. Başı dönüyordu. Sarı pırıltılar içinde şavkıyor, dönüyor. Çakırdağınlikte dağ gibi ateş yuvarlanıyor ha yuvarlanıyor. Yuvarlanıyordu...

Başını kaldırıldı, dimdik durdu. Esmer yüzü, gözleri ışığa batmıştı:

"Sana bir şey söyleyeceğim Durmuş Ali Emmi," dedi.

Durmuş Ali, onun bu tavrına bir anlam veremedi, bomboş gözlerle bakarak sordu:

"Ne söyleyeceksin oğul?" dedi. "Sor!"

Memed, sesi titreyerek:

"O gavur öldü gayri," dedi sustu.

Sofrayı ortadan kaldırıldılar. Ateşi ölçerdiler, yaktılar. Durmuş Ali iki kere dışarı çıktı, geri geldi. Evin çocukları ötede durmuşlar, kocaman kocaman açılmış gözlerle Memede bakıyordu.

Durmuş Ali, daha öldü gayrinin sonunu bekliyordu. Memed, "öldü gayri," derken öyle bir hal takınmıştı ki, çok önemli bir şeyler söyleyeceği apaçık gürünüyordu.

Durmuş Ali dayanamadı:

"Öldü gayri?" diye sordu.

Memed ağır ağır:

"Bir fikrim var," diye başladı. "Bilmem sen ne dersin bu işe?" Gene sustu. Sonra çabuk çabuk konuşmuştu:

"Bu köyun, öteki dört köyun, tarlasını, tarlasının hepsini. Kim ne kadar... Ne kadar ekiyorsa. Hepsini... Ektiği kadar... Gerisini siz bilirsiniz. İşte böyle. Silahım elimde beklerim. Çakırdağınlık de ateş..."

Durmuş Ali:

"Bre Memed," diye sözünü kesti. "Gözünü sevdiğim oğlum, yavaş konuş azıcık. Bir şey anlamadım."

Memed, heyecanını dizginledi:

"Demem odur ki Emmi, bu topraklar o gavurun babasının malı değil."

Durmuş Ali düşündü. Alnını kaçırdı.

Memed:

"Bu topraklar herkesindir... Toprağı o gavur yaratmadı. Beş

köy köle gibi ona çalışır. Çukurovada Ağa da yok, bir şey de yok. Hasan Onbaşıyı bir dinleseydin!..”

Durmuş Ali:

“Bu topraklar da herkesindi eskiden. Bu gavurun babası çıkmadan. Allem etti kallem etti, toprakları elimizden aldı. Ondan evvel herkes canının istediği yeri canının istediği gibi ekerdi.”

Memed:

“İşte,” diye parladı. “İşte gene öyle olacak. Tam öyle olacak.”

Durmuş Ali, gene başını önüne eğdi, düşüncelere daldı.

“Gene öyle olacak. Tam öyle. Ne düşünün Emmi?

Durmuş Ali:

“Keşki öyle olsa,” diye mırıldandı. Gözlerine yaş dolmuştu.

Memed:

“Olacak. Senden bir isteğim var. Beş köyünaklı yetenine haber gönderecek, buraya çağıracaksın. Konuşup, tarlaları dağıtacağım. Kölelikten kulluktan kurtulacaklar. Herkesin ektiği herkesin. Ellerindeki öküzler de kendilerinin olacak...”

Durmuş Ali:

“Keşkiii!..” diye bağırdı. “Keşki.”

Memed:

“Sen haber gönder, gelsinler...”

Durmuş Alının karısı, belini damın orta direğine dayamış, olanı biteni seyrederek ip eğiriyyordu. Elinden kirmen düştü. Elleri yanlarına sarktı. Kendisini toparlayıp Memedin üstüne atıldı.

İş tutmuş duvara bir örümcek ağını germişti. Geziniyordu.

“Kurban olduğum yavrum bu doğru mu? Bunu yapacak misin?” diye ellerini öpmeye başladı. “Yarısını, üchte ikisini kimseye vermeyeceğiz ha?”

Memed:

“Kulluk bitti,” diye berkiştirdi. “Ölünçeye kadar bu toprakları bekleyeceğim. Elimde silah. Ondan sonrasında da...”

Kadın:

“Öküzler?”

Memed:

"Onlar da..."

Kadın, Memedin ellerini bırakıp, duvarın karanlıkça yerine çekildi. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Ağladıkça ağlıyordu.

Durmuş Ali dışarı çıktı. Yüreği ikircikliydi. Geri girdi. Memede baktı. Yüzü, ona kaya gibi sert geldi:

"Kimleri çağırmalıyım oğul?" diye sordu.

Memed, başını kaldırmadan:

"Kimin aklı yeter olduğunu sanıyorsan..."

Durmuş Ali:

"Olur..."

Pancar Hösüğün evine gitti. Meseleyi ona açtı. Pancar, Durmuş Aliye hiçbir şey söylemedi. O da ikirciklendi. Sonra köyde ne kadar adam varsa teker teker dolaşıp, meseleyi anlatılar. Kimi sevindi birdenbire, sonra düşündü. Bütün köy ikircikliydi. Köylülerin bu olmaz işe inanması gelmiyordu.

Evlerin önünde çocuklu, kadınlı erkekli insanlar birikiyor-du. İnsanlar, birikiyorlar, konuşmuyorlardı. Yalnız, korka korka biribirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı. Telaşlı insan kalabalığı, büyük bir sessizlik içinde, o evden o eve umutla taşmıyordu.

Kalabalık bir zaman, sessiz sessiz köyün içinde çalkandı durdu. Sonra Durmuş Alilerin kapısına geldi dayandı. Kırımdan beklediler. Süt çocukları bile seslerini kesmişlerdi.

Memed, dışardan bir sürü ayak sesi duydu. Durmuş Alinin karısına sordu:

"Dışarda ne oluyor ana?"

Kadın gözyaşlarını silerek:

"Köylü hep toplanmış, kapıya gözlerini dikmişler. Bilmem."

Sonra dışarı çıktı. Bütün gözler onun üzerine dikildi. Bakışların altında ezildi. Kırlandı. Sinirlendi:

"Ne istiyorsunuz?" diye bağırdı. **"Ne toplandınız böyle?"**

Kalabalıktan ses çıkmadı.

"Ne susuyorsunuz?"

En ufak bir kıprıtı bile olmadı.

"İnce Memedi görmek istiyorsanız, içerde."

Gene hiç kimse istifini bozmadı.

"Kör olasıcalar, ne duruyorsunuz böyle? Ha ne duruyorsunuz? Her evden bir ölü çıkışmış gibi yashı. Kör olasıcalar. Şunlara bakın! Şunlar da erkek!" Kadınlara döndü: "Siz de bunları erkek diye koynunuza alıp yatıyorsunuz ha! Vay vay sizin avratlığınıza. Bu sümsükleri ha! Ne duruyorsunuz böyle taş kesilmiş? Oynayın, gülün, düğün yapın."

Kalabalık taş gibi donmuştu.

"Allah belanızı versin. Duymadınız mı? İnce Memed Abdi Ağayı çatır çatır..."

Kalabalık usuldan bir dalgalandı.

"Çatır çatır... Aktozlu köyünü de baştan ayağa çatır çatır... Duymadınız mı? Dün de geldi bize. Şimdi içerde. Duymadınız mı? Gayri çalışıp çalışıp Abdi Ağaya vermek yok. Tarlalar da bizim. Cayır cayır... Öküzler de bizim... Cayır cayır. Aktozlu köyü de çatır çatır."

Kalabalık dalgalandı. Önce mırıldtı halinde bir ses, kalabalığı baştan aşağı dolaştı. Mırıldtı yükseldi, her ağızdan bir ses çıkmaya başladı. Köyü inanılmaz bir gürültüdür doldurdu. Köpekler havlıyor, horozlar ötüşüyorlar, tavuklar bütün telaşlarıyla oradan oraya kaçıyorlardı. Çocuklar ağlaşıyorlardı. Ahırda eşekler anırıyor, atlar kişniyordu. Değirmenoluk köyü, Değirmenoluk oldu olalı böyle gürültüyü hiçbir zaman duymamıştır.

Az sonra köy, toz dumana karıştı. Köyün üstünü büyük bir toz bulutu kapladı.

Sonra birden köyün ortasından sevinç çığlıklarını gelmeye başladı.

Davul zurna başladı. Türküler başladı.

"Bizim İnce Memedimiz."

"Bizim İnce Memedimiz."

"Onun böyle bir adam olacağı çocukluğundan belliidi zaten."

"Belliidi."

"Öküzler de bizim."

"Herkes ektiği tarlayı, istediği gibi ekecek. Üçte ikisini vermek yok gayri."

"Aç kalmak yok gayri, kış ortasında."

"İt gibi yalvarmak yok."

"Bizim İnce Memedimiz."

"İnekleri satmak yok."

"Zulüm yok."

"Herkes istediği yere gider."

"Herkes evine misafir bile alır."

"Dilediği..."

"Herkes kendi başına buyruk."

"Bizim İnce Memedimiz."

"Çatır da çatır."

"Çukurova korkusundan tir tir titriyor."

"Bizim İnce Memedimiz."

"Çatır da çatır."

"Hatçे hapisten çıkacak."

"Beş köy bir düğün kuracak."

"Bizim İnce Memedimiz."

"Memedin düğününü beş köy yapacak."

İki gün, iki gece davullar zurnalar durmadan çaldı. Öteki dört köy şenlik içindeydi. Koygun koygun davul sesleri geliyordu oralardan da. Geceleri bütün Dikenlidüzü ışık içinde kaliyordu. Çılgın bir neşe taşa toprağa, suya, ağaca işliyordu.

Beş köyün ileri gelenleri Durmuş Alinin evinde, Memedin yanındaydı. Bazan şüpheyle, bazan korkuya, bazan minnetle, bazan da sevgiyle Memede bakıyorlardı.

İkinci günün akşamı Memed onlara bir öneride bulundu:

"Ağalar," dedi, "emmiler, kiminiz çift koştu şimdi, kiminiz de koştu koşacak. Sizden bir dileğim var."

Hep bir ağızdan:

"Dileğin baş üstüne İnce Memedimiz," dediler.

Memed, sözünü sürdürdü:

"Tarayı sürmeden önce çakırdikenini yakınıayı neden akıl etmediiniz?"

Birkaç kişi:

"Düşünmedik."

"Yaktıktan sonra sürmek daha iyi olmaz mı?"

"Olur," diye karşılık verdiler.

Memed, ağır ağır ayağa kalktı. Bütün başlar da onunla birlikte yukarı kalktı.

"Çakırdikenlige ateş vereceğiz. Ondan sonradır ki çift koşulacak."

Tüfeğini, fişeklerini tekmil kuşanıp dışarıya çıktı. Arkasından köylüler de çıktılar.

Kel Mistik:

"Çakırdikenlige," diye bağırdı. "Davul zurna çakırdikenlige..."

Durmuş Ali:

"Öküzlerin ayaklarını, çiftçilerin ayaklarını çakırdikeni kapmayacak gayri."

Memed, ağır, temkinli, köyen dışına doğru yürüyordu. Başı dimdik, gözleri yarı kapalıydı. Arkasından Cabbar, onun arkasından da köylüler geliyordu. Kadınlar, çocuklar onu görmeye damların başına çıkmışlardı. Davul zurna da susmuştu. Ortalıkta çok yoktu.

Köyü çıktılar. Çakırdikenliğin içine daldılar. Güz yelleri efil efil dağlardan Dikenlidüzüne iniyordu. İnce Memed, ortada durdu. Öylece durdu kaldı. Köylüler onun küçük bir kımıldanışını bekliyorlardı. Memed başını arkaya çevirdi. Arkasındaki köylüler bir şey bekliyorlardı. Ondan bir kırıntı.

Önünde, sütbeyaz olmuş çakırdikenlik uzanıyordu. Dikenlidüzüne kar yağmış gibi, sütbeyaz. Çitirtılar geliyordu. Dikenlerin bedenlerine yapışmış, o küçük sümüklüböcekler, dikenlerin dallarını, bedenlerini toprağa doğru eğiyorlardı.

"Cabbar!" diye çok hafif seslendi.

Cabbar çakırdikenleri yararak yanına geldi:

"Söyle kardaş."

Memed:

"Ben çift sürerken de, çakırdikenlige ateş verip, öyle çift koşsalardı, ne olurdu yani?"

Cabbar gülümşedi.

Bu sırada, arkadaki kalabalık karıştı. Birkaç kişi çakırdikenleri biçip ortaya yiğmaya başladı. Buna ötekiler de katıldılar. Az sonra, çakırdikeninden büyük bir öbek meydana geldi.

Küçük bir tepe kadar. Öbek gittikçe büyülüyordu. Ortaya atılan Durmuş Ali:

"Yeterin," diye heyecanla bağırdı. Cebinden bir parça çira çıkardı yaktı. Kurumuş çakırdağının öbeğine soktu. Öbek yavaştan tutuştu. Sonra, bütün öbek yalımlar arasında kaldı. Yalımlar esen yelle savruluyordu. Köylüler yalımları savrulan öbeğin uzağına çekildiler, yarım halka oldular. Bakmaya başladılar. Ateş öbekten düzlige atladi. Türküler, bağışmalar, coşkun bir sevinç düzlige yayıldı. Ateşle birlikte dolanmaya başladı. Hayatlar çekiliyor, oyunlar oynanıyordu. Cabbar havaya ateş ediyordu.

Memed, gün batıncaya kadar susup çakırdağının içinde bekledi.

Rüzgar büyük bir yığın halindeki ateşi önüne katmış doludizgin, ovada ha babam döndürüyordu. Ateş yığının geçtiği yerler kapkara kömüre kesiyordu. Ateş güneşe birlikte günbatıya doğru uçuyordu. Yanan çakırdağının çığlıklar geliyordu. Ateşin önünde kuş gibi ölüyordu dikenlik.

Gene aynı ağırlıkla Memed, köye doğru yürüdü. Yeşilli, kırmızılı, mavili, renk renk giyinmiş kadınlar, çocuklar, çakırdağının toplanmış eğleniyorlardı. Onlar da Memedin arkasından köye yürüdüler.

O gece sabaha kadar, bütün gece ateş Dikenlidüzünde Kinalitepeden Yıldıztepesine, suyun gözünden Kabaağaca, öteki köylere, ta aşağılara, Çürükcinara kadar dolandı durdu. Koca bir aydınlik düzlüğü yalıyordu. Sonra Alidağın tepesinde bir top ateş gözüktü. Kocaman bir top ateş. Kuyrukyıldızı gibi dönen, kıvılcımlar saçan bir top ateş... Alidağın tepesi gün vurmuş gibi ağarverdi. Apaydinlik. Köylüler bu işe şaстиlar. Memed de şaştı. Orada, Alidağın tepesinde ilk olarak bir ateş görüp ludular.

Bu sırada, Hatçenin üzerine tanıklık edenlerin yedisi de gelip Memedin karşısında durdular. Konuşmadılar.

Memed:

"Söylen," dedi.

"Biz ettik..." dediler.

Memed anladı:

"Oldu."

"Zorlan İnce Memedimiz."

Memed:

"Biliyorum."

Gözleri yaşarmış yedi kişi boyunları büükük, öňünden sessizce çekildiler.

Gene sabaha kadar sevinçten, heyecandan, kederden, Memedin gözüne uyku girmeden. Keder Hatçenin kederiydi.

Değirmenoluk köyünün üstüne geniş, apaydinlik, taze, temiz, tüy gibi yeyni, ak bir gün açıldı. Değirmenoluk, pırıl pırıl bir düşün içindeydi. Ağaçlar, bir aydınlichkeit içinde dönüyorlardı. Çakırdikeni daha yanıyordu. Ak ova, baştan ayağa karaya kesmişti.

"Yoldan Topal Ali geliyor," diye bir haber geldi. Memed, merakla bekledi. Topal Ali, topal ayağını yorgun yorgun sürükleyerek geldi, dikildi.

Memed gülümseyerek:

"Gel Ali Ağa, gel!" diye yanına yaklaştı, elini tuttu. Sevgiyile elinin üstünü okşadı.

Terlemişti. Kesik kesik soluyordu. Konuşmadı. Öyle yan yana kaldılar. Teri soğudu. Yüzü soluk, sapsarı, kırış kırıştı. Birkaç gün içinde belki on beş yıllık yaþanmıştı.

Memed dayanamadı:

"Neden böylesin bre Ali Ağa?" diye sordu. "Çok durgunsun."

Topal Ali bitkin:

"Hiç sorma."

Memed, bu "hiç sorma"nın altmda bir şeýler olduğunu sezdi. Öyle bezgin, öyle dertli, öyle içten içe bir öfkeyle söyledi ki...

Memedin kocaman gözleri biraz daha kocamanlaşarak:

"Bir kötü haber, bir şey mi var?" diye sordu.

Ali, biraz daha solarak, elleri titreyerek:

"Hiç sorma," dedi. **"Hiç sorma."**

Beni korkutma Ali Ağa!"

Ali:

"Olan oldu. Benim yüreğime iniyordu," diye inledi.

Memed, ona doğru uzanarak:

"Söyle!"

Ali:

"Gavur dinli..." dedi. "O..."

Memed:

"Eeee?"

Ali:

"Kurtulmuş!"

Memed:

"Neee!"

Yıldırım çarpmış gibi oldu. Sallandı. Gözleri karardı. Sonra kaskatı kesilip kaldı.

Ali:

"Ben onunla konuştım. Şimdi kasabada ev tuttu. Oraya yerleşecek. Beni de gönderdi."

Cabbar, Memedin bu halini görünce korktu:

"Aldırma Memed kardeş," diye onu teselliye çalıştı. "Elimizden kurtuluş yok. Kurtulamaz. Bugün değilse yarın..."

Durmuş Alinin karısı bir çığlık attı. Damın karanlığına gitti. Dövünmeye başladı:

"Vay dertli başım vay! Bu da mı geliciydi başıma! Vay vay!
Vay vay vay!"

Cabbar:

"Ne dövünüp duruyorsun bre teyze? Nasıl olsa, o bir daha bu köye ayak basamayacak. Tarlalar sizin, öküzler de. Biz sağ oldukça..."

"Vay vay! Vay vay vay!"

Az sonra işi bütün köy duydu. Bunun üstüne köyün sokaklarında hiçbir insan kalmadı. Evlere çekildiler. Gürültü bir denbire durdu. Köy ıpişsiz oldu. Köpekler havlamayı, horozlar ötmeyi kestiler. Sanki köyde bir tek canlı bile yoktu. Biraz önceki büyük gürültü, büyük sevinçle birlikte sanki bütün köy, bütün canlılarıyla başını almış başka bir diyara göç etmişti. Siniler sinek kalmamıştı.

Bu sessizlik aynı minval üzere, ta ikindine kadar sürdü. Durmuş Ali çökmüş, başına ihtiyan omuzları arasına gömmüştü. Kadının da avurdu avurduna geçmiş, bir köşeciğe büzül-

müştü. Memed başını tüfeğine dayayıp oturmuştu. Düşünüyordu. Alnı kırışık içinde kalmıştı.

İkindine doğru köyde hafif bir canlılık görüldü. Önce bir horoz gübreliğin üstüne çıktı, kanatlarını çıparak öttü. Horozun yeşil, kırmızı, mor tüyleri yağlı yağlı ışılıyordu. Sonra köpekler havlamaya başladı. Arkasından insanlar da evlerinden çıktılar. Oraya buraya birikşmeye başladılar. Bir homurtu boydan boyan köyü dolandı:

“Adam olmuş da...”

“Adam olmuş da dağın İnce Memedi.”

“Sefil İbrahimin oğlu.”

“Adam olmuş da Abdi Ağamızın tarlasını dağıtıyor.”

“Boyuna bak, boyuna şunun.”

“Gören yedi yaşında çocuk sanır.”

“Sümsük.”

“Tüfeği bile götüremiyor.”

“Eşkıya olmuş da...”

“Eşkıya olmuş da köy yakıyor.”

“Eşkıya olmuş da babasının malı gibi...”

“Babasının malı gibi bizim Ağamızın tarlasını, öküzlerini dağıtiveriyor.”

“Adam olmuş da...”

“Ağamızın kapısında yallanırdı it gibi.”

“Daha düne kadar.”

“Sefil İbrahimin savsak oğlu...”

“Çalımından da yanından geçilmez.”

“Savsak domuz.”

“Elin kızı da onun yüzünden çürür.”

“Çürür mahpusanelerde...”

“Hatçe çürür.”

“Bak hele bak!”

“Çakırdaikenliği de yaktırdı! Çift sürenlerin ayaklarını diken yemesin!”

“İncinmesinler!”

“Bak hele bak!”

“Gelmiş köye, Abdiyi öldürdüm deyi kabarır.”

“Ağamızı...”

"Ağamız onun gibi yüz tane iti bir kurşuna dizer."

"Bizim Ağamız."

Sonra büyük bir kalabalık halinde köylü, Abdi Ağanın avlusuna doldu. Abdi Ağanın karılarını, çocuklarını kutladılar.

Homurtu, gece yarısına kadar sürdü. Köyün yarısından çoğu Memedi tutuyordu. Abdi Ağanın ölmemesine yanıyorlardı. Onlar, evlerinden dışarı çıkmamışlardı. Durmuş Ali ölü gibiydi. Durmuş Alinin karısı hastalanmış, yatağa düşmüştü. Ağzını bıçaklar açmıyordu. Memedin de ağzını bıçaklar açmıyordu. Yalnız Cabbar ortaya düşmüş, ha bire konuşuyordu, köylülerini kandırmaya çalışıyordu.

"Abdi Ağa bu köye bir daha ayak basamaz. Onun için korkmayın. Yakında nasıl olsa ölecek. Mutlak ölecek. Vallahi de ölecek, billahi de ölecek. Ölecek. Böyle olmayın. Ölecek dedim, ölecek."

Kimse dinlemiyordu.

Daha gün doğmadan Durmuş Alinin evinden çıktılar. Memed başını yerden kaldırılamıyordu. Başı göğsüne, cansızcasına sarkmıştı. Düşecekmiş gibi. Cabbar da yanında aynı sessizlikle ağır ağır yürüyordu. Köyü çıkarken bir iki köpek onlara ürdü. Memed duymadı bile. Cabbar köpekleri taşladı.

Çakırdaikenlik yanıp bitmişti. Yarılmış toprak kapkara küllelerle örtülüydü. Memed, ovanın ortasında dikildi kaldı. Cabbar da ona bir şey söylemeye cesaret edemedi. Bekledi bekledi. Memed yürümedi. O da vardı bir taşın üstüne, tüfeğini kucağına alıp oturdu. Gün doğdu. Memed, daha dimdikti. Kırırdamıştı. Gölgesi köyün üstüne doğru uzamıştı. Gün kuşluk oldu, Memed gene kııldamadı. Cabbar artık dayanamadı, vardı Memedi dürttü:

"Ne oldun bre Memed kardaş," diye sordu. Memed birden ayıktı. Gözlerini uykudan uyanırcasına kirpiştirdi.

Cabbar:

"Aldırma Memed kardaşım," dedi. "İnsanoğlu çiğ süt emmiştir. Onu da nasıl olsa..."

Memed, dişlerini sıkarak:

"Nasıl olsa..." diye bıçak gibi keskin söyledi.

Sonra, uçsuz bucaksız yanmış ovanın ötelerine baktı.

Mersinlerin koyu yeşilleri, insana koyu, sarhoş edici, ama delicesine sarhoş edici bir içkiyi anımsatır. Sülemiş tepesi sırtları yerde göceklenmiş, pençe pençe toprağa yapışmış mersinlerle doludur. Keçi yollarından geçenler keskin, ağır bir koku duyarlar. Koku ağırlık, tembellik verir.

Sülemiş tepesinin alt yanı düzlüktür. Bir tane ufacık taş bile bulunmaz. Kum gibi ince, yumuşak toprağı vardır. Buraya bir uçtan bir uca nar ekilmiştir. Kimse bilmez ne zaman ekilmiştir. Al çiçekler açarlar. Buraya Narlı Bahçe derler. Al çiçeklerden bir örtüyle örtünür. Çiçeklere arılar çokuşur.

Narlı bahçenin alt yanından Savrun çayı akar. Savrun çayı yukarılarda, yani Toroslarda, oluktan akarcasına fişkırır. Ufaklıktır. Burada durgundur. Ovaya bir göl gibi yayılmıştır. Ayak bileklerine kadar bile çıkmaz. Cipil cipil... Yayılan su, ortasında birçok irili ufaklı adacıklar bırakmıştır. Milli, kumlu adacıklar... Bu adacıkların çoğu büklüktür... Bükler sıktır. Duvar gibi... Adacıkların bir kısmı da yarı çiplaktır. Üzerlerinde ılık ılık kozan hayat, bir de iğneyapraklı, mor gövdeli ılgın bulunur. Yalnız yalnız salınır dururlar. Su kıyılarında ağın ağaçları da kocaman, pembe çiçeklerini açarlar.

Yillardan beridir, en büyük adalardan biri olan Bostancık adasına kavun karpuz ekilir. Burayı Kürt Memo büyük tarlaları olan bir ağadan kiraya almıştır. Çukurovanın en iri kavunları, karpuzları Memonun Bostancığında yetişir.

Bostanın bekçisi Horalidir. Yillardır Bostancık adasının ka-

vunlarmı, karpuzlarını bekler. Çardağın dört bir yanı karpuz kabuklarıyla dolar. Kabukların üstü arı oğul verir gibidir. O kadar çoktur ki arılar, kabuklar, üzerine konan arıdan gözükmmez olur. Arılar da türlü türlündür, balarıları, kara arılar, boncuklu arılar. Arıların rengi, parlayıp, güneşe yeşile döner. Çardağın yoresinin böyle kabuklarla dolu olması, Horalinin cömert gönülü olduğunu gösterir. Çok cömert bir adamdı. Bostancığa kim gelse kavun, karpuz ikram ederdi. Bostancığa uğrayan kavun karpuz yemeden geri dönemezdi.

Bu Horali nereden gelmişti, belli değildi. Bostancığa yakışıyordu. İlginlar nasıl yadırgamadan Bostancıkta duruyorsa, Horali de öyle duruyordu.

Horali Bostancığı sever miydi sevmez miydi belli değildi. Hiç de belli etmezdi. Bostancıkta biten ilgin sever mi sevmez mi yerini, belli değildir. Horali de öyle.

Bostancıktan geçimini iyiden iyiye sağlardı. Geçimden gayri, hoş tarafları da vardı Bostancığın. Yaz geceleri sıcaktan terlerken, onun çadırının altından küçük çığlıtlarla Savrun çayı akardı. Ay ışığında çakıltaşları parlardı.

Bir bahar günü de bostan dikmeye geldiler Bostancığa. Ne görsünler! Bostancık yerinde yok. Yerinden su akıyor. Seller almış götürmüş Bostancığını. Bundan sonra Horali bir iki yıl ortadan kayboldu... O zamanlar eşkiyalık moda gibi bir şeydi. Önüne gelen, karısına kızan, bir tüfek bulup dağa çıktı. Sonra birdenbire duyuldu ki, Horali eşkiyalara karışmış! Duyanın parmağı ağzında kaldı.

İşte bu Horali, o Horalidir.

Horali, İnce Memedi tuzağa düşürmek için fellik fellik arıyordu. Ama bir şeyden rahatsız. Yüreğinin gizlisinde bir sızı var. Sebebini bilmiyor.

Önce Değirmenoluklulardan sordu. "Mekanı Alidağı," dediler. Horali birkaç gün Alidağında dolandı durdu. Bulamadı. Deliye döndü. Dikenliğin düzünden yukarılara, Mazılığın düzüne çıktı. Gene bulamadı. Kime, hangi köylüye sorduysa, önce alık alık yüzüne bakıyorlar, sonra:

"İnce Memed mi?" diye soruyorlardı. "İnce Memed mi? Biz onu ne gördük, ne de biliriz."

İnce Memedin adını duymadık, ona sevgi bağlamadık insan kalmamıştı dağ köylüklerinde. O sebepten yerini bilseler bile, kimse haber vermiyordu. Vermezler de. Bu, ta eskiden beri gelenekti. Sevilen eşkiyanın yerini hiçbir kimse kolay kolay bulamazdı.

Ama Horali umudunu kesmedi. O dağ senin, bu dağ benim. Ara babam ara! Sonraları bir de usul bulmuştu. Önüne gelen:

"Ben İnce Memedin çetesindenim," diyordu. "İnce Memedin... Köy yandıktan sonra yitirdim onları..."

Bu usul yavaş yavaş söktü. Horali Memedin asıl yerini öğrendi. Memed Savrun köyündeydi. Orayı yurt edinmişti.

Bazı bazı köyde kalıyor, orada geceliyordu. Bazı da Savrun gözünün çamlıklarında...

Savrun gözü küçük küçük eşkiyalar, soyguncularla doluydu. Onlara hiç karışmıyordu. Karışmadığı gibi, hiçbirlarıyla de konuşmuyordu. Böyle davranışsı, ona karşı eşkiyaların kinini, hasedini çoğaltıyordu. Gene bu yüzündendir ki, ondan korkuyorlardı. Savrun gözünde İnce Memed karanlık bir korku gibi dolanıyordu.

Köyde yatmadığı geceler, büyük çamlardan birinin dalını yatak etmişti. Orada yatardı. Cabbar aşağıda nöbet beklerdi. Nöbet sırası ona gelince, gene yerinden inmeden tüfeğini kucağına alır orada otururdu. Cabbarsa, bir türlü ağacın başına çıkmazdı. Memed, orasını ev gibi düzenler, içini yumuşacık yapardı. Cabbara, "gel gör," derdi. Cabbar gitmezdi. Gitmezdi ama, yukarısını da merak ederdi.

Horaliyi ulu çamın dibine, Memede yataklık eden bir köylü getirdi.

Cabbar onu görünce sevindi. Boynuna sarıldı:

"O yaradan kurtulduğuna bir sevindim ki Horali," dedi.
"Bir sevindim ki... Şimdi neredesin?"

Memed de çamdan, alelacele aşağıya indi:

"Hoş geldin Horali kardaş," dedi, "seni çok merak ettik."

Bu kadar sevgi karşısında Horali afallayıp kalmıştı.

"Hiç," dedi, ne dediğini bilmeyerek. "Hiç!" Sonradan kendini toparlayabildi.

"Kalayçı çetesindeyim şimdidi. Deli Durdu öldürülüden sonra, oraya geçtim. Gezip duruyoruz işte. Nolacak. Öyle işte. Böyle yazmış yazan. Yazgı..."

Cabbar gülerek:

"Ne o bre Horali? Çok dertli görünüyorsun. Bu ne hal?"

Horali içini çekerek:

"Hiç sorma," dedi.

Ağaçlara bellerini verdiler, oturdular. Horali:

"Recep Çavuş nerde?" diye, gözleriyle dört bir yan arastırarak sordu.

Cabbar:

"Sızlere ömür. Gitti," diye karşılık verdi. "O yara götürdü onu."

Horali:

"Vaaaay Recep Çavuş," diye acındı. "İste bu dünya böyle!"

Cabbar:

"Yalan dünya," dedi, kızdı. "Yalan dünya. Sonun kara topрак."

Memed dalgındı. Ayıktı:

"Deli Durdu işini duyduk ama, bir de sen anlatsana. Sen içindeydin."

Horali:

"Hiç sorma Memed kardeş. Onu hiç sorma," diye inledi.
"Yazık oldu fidan gibi delikanlılara. Çok yazık."

Cabbar:

"De anlat şunu Horali," dedi. "Sabırsızlandırma adamı."

Horali:

"Sizden ayrıldıktan sonra, Deli Durdu işi azıttıkça azıttı.
Bu sefer köylerden kadın da kaçılmaya başladık. Kaçııp dağlarda oynatıyorduk."

Cabbar:

"Bir eşkiya ne zaman bunu yapmışsa boku yemiştir. Kurtuluş yok."

Horali:

"Bir bu olsa, al da çiçek diye başına sok. Bir bu olsa..."

Cabbar:

"Daha da ne?"

Cabbarın hayatı gittikçe artıyordu.

Horali:

"Köyleri vergiye bağladı. Her köyden, her ev az çok ona bir vergi verecek. Zenginliğine, fakirliğine göre..."

Cabbar:

"Daha da ne!"

Horali:

"Daha var," dedi.

Cabbar:

"Ne var?" diye gözleri kocaman kocaman açılarak sordu.

Horali:

"Deveboynunun geçidinin üst yanına otururdu, oradan ne kadar canlı geçerse hayvanların sağ ön bacağını, insanların sağ kollarını vururdu."

Cabbar:

"Tam çıldırmış..."

Horali:

"Sağ kolundan vurup da çolak koyduğu insan sayısı yüzü geçti. Bir kısmı da öldü."

Cabbar:

"Çok kötü. Sonra?"

"Sonrası... kardaşma söyleyim. Bir gün Aksöğüt köyüne girdik. Evlerden karları çıkarttık. Getirttik meydanlığa. Hepsin. Kocakarları bile. Kardaşma söyleyim. Oynattık. Fıkarcıklar, koyun gibi biribirlerine sokulmuşlar, titreşiyorlardı. Korkularından bazıları bir iki göbek atıp, sonra kalabalığa kaçip yummuyordu. Ondan sonra da Deli Durdu köylünün anasına avradına sövüyordu. Boyuna sövüyordu. Erkekler evlerine kapanmışlar dışarı bile çıkamıyorlardı. Bir baktık, nasıl oldu nasıl olmadı, şimdi bile toparlayamıyorum. Ortalığı bir toz duman örttü. Toz duman içinde kaldık. Deli Durdu da yitti gitti. Ben bir damın üzerinde buldum kendimi... Tüfeğim de yoktu yanında. Bir yarı saat, ortalık toz duman içinde kaldı. Sonra açıldı. Kalabalık kaynaşıyordu ortada. Yorgun, ölü gibi bir kalabalık... Ben damdan indim. Korkumdan tır tır titriyordum. Neden damdan indim? Ben de farkında değildim. Daha da farkında değilim. Neden indim ola? Orada durdum, seyrettim kala-

balığı. Kalabalık yavaş yavaş dağıldı. Kimse beni görmedi. Belki gördüler de aldırmadılar. Mecalleri kalmamıştı. Meydana baktım, meydanda hiç kimse yoktu. Ölü mölü yoktu. Un ufak etmişlerdi Deli Durdunu, öteki eşkiyaları. Tozun içinde birkaç tüfek kundağı gördüm. Bir de Deli Durdunun çizmesinin tekini... Başka hiçbir şey görmedim... İşte böyle... Aklım başıma gelince kaçtım oradan."

Cabbar:

"Demek böyle ha?" dedi. "Demek?.. Hiç böyle anlatmamışlardı."

Memed:

"Olacağım buydu. O da bunu bekliyordu zaten. Biliyordu onu. Öyle olacağını, başına böyle bir işin geleceğini biliyordu. Kendisini o yüzden kapıp koyuvermişti."

Cabbar:

"Senin Kalayıcı da onun bir başka türlü... O da..."

Horali:

"O Deli Durdu gibi değil," dedi. "Korkak, puşt, iki yüzlü bir adam. O kolay kolay yakayı ele vermez."

Cabbar:

"Sana kardeşlığı benden, o da eninde sonunda gidecek. Onun da akibeti akibet değil... Sen ondan ırak ol arkadaş. Çok beladan geri kalırsın. Sana yanarım."

Memed, hiç söze karışmıyor gibiydi. Onları dinlemiyor gibiydi de. Döndü:

"Horali! Sana yanarım," dedi.

Sonra Horalinin elini tuttu:

"Peki, neden? Ne için arayıp buldun bizi? Bir şey mi, bir haber mi var?"

"Sizi Kalayıcı davet etti. Görüşmek istiyor. Çok merak etmiş İnce Memedi. Görmek istiyor. Benden sordu. Tanırıım, dedim. Arkadaşımdır, dedim. Seni övdüm. Kardaşımdır, dedim. Giderim bulurum, alır gelirim, dedim. Sizi çok aradım."

Memedle Cabbar, "bunun altında bir şeyler var," der gibisine biribirlerini süzdüler.

"Yaa?" dedi Memed. "Demek böyle?"

Horali:

"Böyle," dedi kekeleyerek.

Cabbar:

"Demek bizi çok aradın?"

Horali:

"Çooook."

Cabbar:

"Kalayıcı bizi ne yapacakmış?"

Horali:

"Ben Memed kardası çok övdüm de... Git de bul getir, dedi. Madem bu kadar övdün."

Memed:

"Çok iyi ettin Horali kardeş," dedi. "Sağ ol."

Cabbar ona kızgın kızgın baktı.

Memed:

"Gidelim," dedi. "Ben de görmek istiyordum zaten onu. Hemen gidelim. Nerede bekleyecek bizi?"

Horali:

"Konurdağda..."

Memed:

"Olur. Onun davetini kabul etmeyeyim de kiminkini edeyim?"

Cabbar iyice şaşırıldı.

Memed:

"Kalayıcı davet eder de..."

Horali:

"Çok övdüm."

Cabbar, Horaliyi getiren adamı bir yana çekip sordu:

"Seni nasıl buldu, bu eşkıya?"

Adam:

"Önüne gelene soruyormuş. Bana getirdiler. Ben, dedi, İnce Memedin çetesindenim. Beni götür oraya. Ayrıldık, dedi. Bir daha da buluşamadık. Beni götür. Ben de aldım getirdim. Çok yalvardı."

Cabbar:

"Anlaşıldı," dedi. "Sen git gayri."

Konurdağı bulundukları yere çok uzaktı. Bir günlük yol dan bile fazla.

Adam giderken, geri dönüp dönüp bakıyordu.

Memed:

"Hüseyin kardeş," diye arkasından bağırıldı. "Birkaç güne kadar geri döneriz. Sağlıcakla kal. Arkadaşın getirdiğin için sağ ol."

Adam:

"Güle güle," dedi.

Öğleye doğru Siyringacı buldular. Karanlık kavuşurken de Keşiş suyunu tuttular. Orada bir köyden ekmek alıp yediler. Bir iki saat dinlendikten sonra, gene yola düştüler. Gün ışırken Akkaledeydiler. Yosunlu bir pinardan su içtiler. Her zaman Memed önde, Horali ortada, Cabbar arkada yürüyordu. Akkalenin üstündeki ak topraklı tepeye çıktılar. Orada uyuyacaklardı. Nedense tepeyi çıkarlarken Horali çok gerilerde kalmıştı. Cabbar bundan faydalandı:

"Memed," dedi, "Memed kardeş biliyor musun?"

Memed:

"Biliyorum," diyerek gülümsedi.

Cabbar kabına sıgamayarak:

"Neden gidiyoruz öyleyse?"

Memed:

"Anlamadın mı, kardeş?" diye sordu. "Beni tuzağa düşürmek için arkamsıra adam çıkarmış. Beni tanıyan birini... Beni davet ediyor. Gitmesem olur mu? Korktu da gelememi der. Aklinca bana tuzak kurmuş..."

Cabbar:

"Tuzağa bile bile düşüyoruz öyleyse. Onlar on kişi kadar varlar."

Memed:

"Yüz kişi olsalar da başka çare yok."

Cabbar:

"Horaliyi öldürelim öyleyse..."

Memed:

"Olma. Kalaycıyı görmeliyim. Ne çeşit bir adammış görülmeliyim."

Cabbar:

"Görelim ama... Görelim haydi nolacaksa..."

Memed:

"Baksana Horalinin yüzüne. Dakkadan dakkaya değişiyor. Yüz, pişman bir adam yüzü... Ettiğinden pişman... Bana öyle geliyor ki birden boşanıverip her şeyi söyleyiverecek. Baksana, bir kerecik olsun, gözümüzün içine bakabiliyor mu? Kalaycının yanına gitmememiz için belki de yüreğinden boyuna dualar ediyordur. Gelsin de bak gözlerine..."

Bu sırada Horali yetişti. Onlar da sözü yarıda bıraktılar.

Memed:

"Eeee Horali," diye omuzunu okşadı. "Demek böyle?"

Horali dudakları titreyerek:

"Yaa, böyle," diye karşılık verdi.

Tepenin üzerinde ulu birkaç ceviz ağacı vardı. Onların duldasına geldiler.

Cabbar:

"Siz yatın uyuyun," dedi. "Nöbeti ben beklerim."

Yattılar, uyudular.

Nöbetleşe uyudular, uyandılar. Uyandıklarında vakit akşama yaklaşıyordu. Akkaleden, Andırının doğusuna saptılar. Kalyalıktı. Sonra çamlık bir yere düştüler. Çamları kaplan yaramazdı. Ortalık çam, yaban nanesi, yarpuz kokuyordu. Su çağılıtları ortağı dolduruyordu. Yusufcuk kuşu durup durup ötüyordu.

Cabbar:

"Şahinin kayasına geliyoruz herhalde," dedi.

Horali:

"Öyle," diye konuştu. "Yarın sabah Kalaycının ordayız. Konurdağında, Göğcepınarın başında bekleyecekler bizi."

Memed, dişlerini sıkarak:

"Yaa?" dedi. Sonra kendisini tuttu.

Bir türlü, Kalaycının kendisine tuzak kuruşunun sebebini bulamıyordu. Kafası karmakarışıktı. Abdi Ağa geliyordu aklına. Abdi Ağayla da Kalaycıyı bir araya getiremiyordu.

Kayranlinin tepesinde bir ala gün açıldı. Sisler topraktan, ağaçlardan yavaş yavaş kalkıyordu ki Konurdağına geldiler.

Horali:

"Siz dinlenin. Ben önden gideyim de haber vereyim."

"Sen git," dediler, bir ağaca bellerini verip oturdular.

Memed:

"Çete bize yaylım ateşi mi açacak dersin Cabbar?"

Cabbar:

"Yok canım," dedi. "Bize kuzular yedirtineden öldürmezler."

Memed:

"Doğrusun. Cesaret edemez Kalayçı bizimle bir müsademeye. Duyduğumuz, bildiğimiz Kalayçısı o, tüfeğimizi alıp, bizi sofra başında öldürmek ister. Kolay. Ama bizi neden öldürmek istediğini anlamıyorum."

Cabbar:

"Kolay," dedi. "O Ali Safa Beyin adamıdır."

Meined:

"Eeeee?"

Cabbar:

"Ali Safa Bey de..."

Memed:

"Yok canım," dedi.

Cabbar:

"Senin de aklına şaşayım Memed," dedi. "Onlar biribirlerinin itidir. Anladın mı?"

Meined:

"Anladım. Demek Abdi, ha?"

Cabbar:

"Başka türlü olamaz."

Öğleden az önceydi ki vakit, Horali döndü geldi.

Kalktılar. Göğcepınara doğru yürüdüler.

Göğcepınarın alt yanına vardıklarında, uzaktan Kalayçı göründü. Yaklaştı. Kendini kolladığı belliydi.

Memed, kendini yere attı. Yere atar atmaz da Kalaycıya doğru kurşunu döşendi.

Arkadan, "vay anam," diye bir ses geldi. Memed, bir ara döndü, baktı ki Cabbar Horaliyi vurmuş, Horali tepinip durur, kanlar içinde belenir.

Cabbar:

"Eyi ettim," diye bağırdı. "Sonuna kadar bekledim. Söylesin de tatlı canını kurtarsın, diye."

Memed:

“Kalayıcı yitti,” diye hayıflandı. “Acele sıktım. Vuramadım gibime geliyor.”

Sonra sesinin var gücüyle bağırıldı:

“Kalayıcı! Puşluk etme! Sende zerre kadar erkeklik varsa çıkış kırışma. Korkma. Ali Safanın iti. Kasap! Puşt kasap! Çık kırışma.”

Cabbar da bağırıyordu:

“Kaçar mı sandın bizi? Çıksana erkeksen.”

O taraftan hiç ses sada gelmiyordu.

Az sonra, dört yandan gelen bir kurşun yayımı içinde kaldılar.

Memed gülerek:

“Yüreklenidi Kalayıcı,” dedi. “Gösteririm ona.”

Çarpışma, gece yarısına kadar sürdü.

20

Abdi Ağayla Ali Safa Beyin isteği üzerine Kalaycının İnce Memede kancıkçasına pusu kurduğu, İnce Memedin bu pusudan burnu kanamadan kurtulduğu, üstelik de Kalaycıyı yaralayarak, iki arkadaşını vurduğu, Kadirliden Kozana, Ceyhandan Adanaya, Osmaniye'ye kadar bütün Çukurovada duyuldu.

Çukurovada, Toroslarda İnce Memedin macerası büyütüle-rek dilden dile dolaşıyordu. Herkes İnce Memedden yanaydı. Dağlar halkı, yayılan macerasından dolayı İnce Memedi bütün düşmanlarına karşı, her tehlikeyi göze alarak koruyabilirdi. Ama ne pahasına olursa olsun.

"İnce Memed mi?" diyordu. "İnce Memed dedikleri de bir sabi çocuk. Ama tepeden tırnağa yürek... Anasının kanını Abdi Ağada koymayacak. Ali Safa Beyde de Vayvay köyünün ahını koymayacak."

İnce Memedle Kalayçı kavgası daha çok etkisini Vayvay köyünde gösterdi. Haberin köye geldiği gün vakit akşamdı. Herkes işini gücünü bırakıp meydanlığa toplandı. Köylü seviyordu. Köylü, bir arka bulmuştu artık. İnce Memed gibi bir arka... Köylü coşmuştu. Herkes İnce Memed üstüne bir şeyler uyduruyordu. Az zaman içinde İnce Memed destanlaşmışiverdi. Öyle çok kahramanlıklar, öyle çok olaylar uydurdular ki İnce Memed için, on insan ömrü bunları yapmaya yetmezdi. Ama, köylü bunları düşünücek halde değildi. Düşmanlarının, Kalaycının karşısında İnce Memed! İki yıldan beri Kalaycının korkusundan köylerinden çıkamıyorlardı. Ali Safa Bey tarlalarını ha-

bire ellerinden alıyordu. Kasabaya gidip haklarını koruyamayı yordu. Altı ay daha geçse bütün tarlaları Ali Safa Beyin olacaktı. Köle olacaklardı.

Koca Osman, alanın ortasındaki mermere taşın üzerine oturmuş:

“İnce Memed, şahinim. İnce Memed, şahinim,” diyor boyuna. Başka hiçbir laf etmiyor. Durup durup, “İnce Memed, şahinim!” diyor.

Koca Osman incecik, kısa boylu, köse sakallı, çenesinde ancak on kadar ağarmış sakalı olan, yeşil, çekik gözlü, seksen yaşında bir aksakaldı. On tane yetişkin oğlu vardı.

Oğulları, köylüler dört bir yanını almıştı. Ne söyleyeceğini bekliyorlardı. Koca Osman, son bir kez daha, “İnce Memed, şahinim!” dedikten sonra ayağa kalktı:

“Şahinim soygunculuk da yapmazmış, öyle mi?” diye sordu.

“İnce Memed soygunculuk yapar mı hiç?” diye konuştu köylüler.

Koca Osman:

“Atımı çekin oğullarım. Köylüler, siz de aranızdan para toplayın. Ben, şahinime gideceğim. Şahinime dağlarda para gereklidir. Herkes ne kadar verebilirse, o kadar versin.”

Gün ışır, Çukurova toprağından çiyeler kalkar, bugulanırken, Koca Osman atını mavi dumana batmış Torosa doğru doldurdu.

“İnce Memed, şahinim!”

Değirmenoluk köyüne üç günde ancak gelebildi. Köyde attan indiğinde bayılacak kadar yorulmuştu. Atının başını çekererek, topal topal köyün içine yürüdü. Sonra, köyün orta yerinde kan tere batmış atıyla durdu.

Derin derin soluk aldı. Şaşkın bir hali vardı.

Köyün çocukları oyunlarını bırakıp, orta yerde kalakalmış, boyuna soluyan yaşlı adama şaşkınlıkla baktılar. Koca Osman başını kaldırıldı:

“Çocuklar,” dedi, “gelir misiniz buraya?”

Çocuklar koşuştular.

Yaşlı adamın boynu köpük içinde kalmış atı, sağ ayağını karnına doğru çekmişti. Geri indirdi.

“Gül Alinin evi nerede?”

Çocukların en dikçesi atıldı:

"O çoktan ölmüş. Ben yokmuşum daha..."

"Ya İnce Memedin?"

Dikçe çocuk:

"Ohhooo bre emmi sen de!.."

Koca Osman kızıp gürledi:

"Noolmuş, bre oğlum, bana?"

Çocuk:

"İnce Memed eşkıya oldu. Duymadın mı?"

Koca Osman:

"Ben, ne bileyim yavru! Ben Çukurovalıyım. İnce Memedin
hiç akrabası, anası babası yok mu?"

Çocuk bir "cık" yaptı.

Koca Osman:

"Kime misafir iner köye indiğinde?"

Çocuk:

"Durmuş Ali Emmime."

Koca Osman:

"Demek eşkıya oldu İnce Memed?"

Çocuk:

"Eşkıya oldu ya. Ağamızı öldürdüm diye, geldi köye, ba-
basının malını dağıtırmış gibi de Ağamızın tarlasını köylüye
dağıttı. Yaa emmi! Çakırdağlığı de yaktırdı. Ağamız onu öl-
dürtecek. Onu hiç kimse sevmez bu köyde. Bir Durmuş Ali
Emminin avradı sever. Ağamız, onu da köyden kovacak."

"Durmuş Alinin evi nerede oğul?"

Çocuk başıyla işaret etti:

"İşte o!"

Koca Osman atının başını çektı, Durmuş Alinin evinin önü-
ne gelince:

"Tanrı misafiri," diye bağırdı.

Don gömlek, yaka bağır açık Durmuş Ali, beli iki büklüm,
dışarı çıktı. Sütbeяз sakalı dizlerine değer gibi yidi:

"Tanrı misafiri hoş geldi," dedi. "Başım üzerinde yeri var."

Atının başını tuttu, ahıra çekti.

İçerde büyük bir ateş yanıyordu. İçerisi saman, hamur, te-
zek kokuyordu.

Durmuş Ali geldi, karşısına oturdu.

"Merhaba bakalım," diyerek kocaman, paslı tabakasını Koca Osmanın önüne attı.

Koca Osman eğilerek:

"Beri gel! Beri gel hele. Kulağını bana ver," diye Durmuş Aliye doğru uzandı. "İnce Memedden haberin var mı? Nerelerde olur o?" diye yavaşça korkarak sordu.

Durmuş Ali gürültüyle güldü:

"Ne diye korkarak sorarsın İnce Memedi? Yok bir şey."

Koca Osman:

"İnce Memed," dedi, "benim şahnim. Ben ne bileyim. Ben onu aramaya geldim."

Sonra, onu niçin aradığını, ne istediğini uzun uzun anlattı. Bu arada konuşmaya Durmuş Alinin karısı da kulak misafiri oluyordu.

Koca Osman sözünü:

"İnce Memed, şahnim," diye bitirdi gene. Diline pelesenk etmişti bunu.

Kadın:

"İnce Memed, şahnimiz," dedi. "Görürsünüz, yakında o kel Abdiyi öldürür. Gelir tarlasını da dağıtır. Bu namussuz köylü ne etti yavruma? Neler etti İnce Memedime kardaş! O günler gelsin, çıkacağım meydan yerine, ağızımı açıp, yumacağım gözümü. O namussuz köylüye, o yavrumu tedirgin eden eyilik bilmezlere ben bilirim söyleyeceğimi. Ben bilirim o zaman. Sen de git kardaş, git söyle İnce Memedime. Benden de selam söyle. Öldürsün o Ali Safa Beyi de. Öldürsün o gavuru da. Kalaycının da kellesini kessin, göndersin Çukurovaya. Teyzen böyle söyledi de. Duydun mu kardaş?"

Durmuş Ali:

"Allasen avrat," dedi. "Dur azıcık, nolursun. Şu kardaşın işini görelim."

Kadın sertçe:

"Sen de!.." dedi.

Durmuş Ali:

"Ne sen de?.." diye sordu.

Kadın:

"Topal Ali zaten Memedin yanına gidecek. Çiçekli deresin-deymiş Memed. Kardaşı da yanına katarız."

Koca Osman:

"Uzak mı ora?" diye korkuyla sordu.

Kadın:

"Uzakça," dedi.

Koca Osman:

"Ben öyleyse, bu gece burada kalayım da, öyle gideyim."

Kadın:

"Bu gece kal kardeş," dedi. "Ben de Topalı bulduruyum. O, Abdinin kahyası oldu ya... Topal gene bizim. Olsun varsın."

Durmuş Ali, gözlerini belerterek karısına baktı. Kadın sus-tu.

Bir de baktılar ki, Koca Osman sırtını duvara iyice dayan-mış, başı da bir yana sarkmış uyuyup durur.

Durmuş Ali gülümsedi. Kadın da gülümsedi:

"Fıkara ne kadar da yaşlı," dedi kadın. "Kim bilir kaç gün-dür at üstünde!"

Durmuş Ali:

"Kim bilir!" dedi.

Çiçeklideresinin tepesine doğru incecik bir çığırden çıktı yorlardı. Sabahtan beridir ki Koca Osman boyuna Topal Aliye soruyordu:

“Şahinim nasıl bir adam?”

Her sorusunda da Topal Ali anlatıyordu:

“Kocaman ala gözleri var. Saçları diken diken. Yüzü acı. Çenesi ince, rengi yanık, boyu orta, kurşunu iğnenin deliğinden geçirir, atık, yiğit. Korkmaz. Öleceğini bile bile yürürl”

Koca Osman:

“Yaa?” diyor, sonra da düşüncelere dalıyordu.

“Peki,” dedi, Koca Osman, “şahinim bu dağın tepesinde mi saklanır her zaman?”

Topal Ali:

“Yok,” dedi. “Bu yıl burada kalacak herhalde. Kasabaya yakındır Çiçeklideseri...”

Koca Osman:

“Yaaa?”

Topal Ali:

“Hani Hatçे hapiste. Şahitler döndüler ya, hükümet gene bırakmadı Hatçeyi.”

Koca Osman:

“Vay şahinim!”

Topal Ali:

“Öyle oldu işte.”

Sonra yemyeşil bir alana geldiler. Alanı kırpılmış gibi kısa-

cık otlar sarmıştı. Gökte güz bulutları kaynıyordu. Aklı karalı bulutlar.

Koca Osman:

"Şahinime daha ne kadar var?"

Topal Ali, bir yamacı gösterdi. Yamaç kayalık, ormanlıktı.

"İşte orada."

Koca Osman:

"Dünya gözüyle şahinimi görüyüm de..."

Topal Ali:

"Gör," dedi.

Akşama doğruydu ki, ormanı yararak, bir yer damına geldiler. Topal Ali ay ışığını çaldı. Cabbar, damın üzerinde göründü.

Topal Ali:

"Cabbar!" diye bağırdı.

Cabbar içeriye seslendi:

"Memed kardeş, bak kim geliyor!"

Memed de damın üstüne çıktı.

"Ohhooo!.. Ali Ağa! Hoş geldin!"

Kucaklaştılar.

Ali:

"Kusuruma kalma Memedim," dedi. "Seni çok aradım. Verezek haberlerim vardı. Yetiştiremedim. Kalaycının pususundan iyi ki kurtuldunuz. Demek o kahpe dölü Horalı!.. Hiç ummazdım ondan. Onu bostan bekçiliğinden bilirdim."

Bunlar böyle konuşurlarken Koca Osman arkada öyle dikilmiş, yüzünde bir gülümseme, duruyordu. Atı arkasındaydı. Her zamanki gibi sağ ayağını karnına çekmişti. Atın tüyleri domur domur olmuştu. İslanmıştı.

Memed usulden Topala sordu:

"Bu da kim?"

Topal:

"Ta aşağıdan, Vayvay köyünden olurmuş... Sana şahinim deyip durur."

İnce Memed, ona doğru ağır ağır yürüdü, yanına vardı, elini uzattı:

"Hoş geldin emmi!"

Koca Osman:

"Hoş bulduk yavru. Yoksa şahinim sen misin?"

"Kim?"

"İnce Memed."

Memed hafiften utanarak gülümsedi:

"Benim."

Koca Osman hızla, kendinden beklenilmeyecek bir çeviklikle Memedin boynuna sarılıp öpmeye başladı.

"İnce Memed, şahinim!"

Hem öpüyor, hem ağlıyordu.

Cabbar geldi, ihtiyacı Memedden ayırdı. İhtiyar oraciğa bir taşın üstüne oturdu, yüzünü elleri arasına aldı. "İnce Memed, benim şahinim!" Cabbar yeniden geldi, onu oradan kaldırdı, içeri götürdü. İçeriye boydan boyan ayı postları serilmişti. Duvarlarda fişeklikler, bombalar, mavzerler asılıydi.

Otuructan sonra yaşlı kişi duruyor duruyor.

"İnanamıyorum yavrum. Gözlerime inanamıyorum. Gerçekten şahinim sen misin?"

Memed her söyleyişinde kızarıyor, bozarıyordu.

"Gerçekten sen misin?"

Memed.

"Kusura bakma emmi. Dağbaşı. Kahve yok," dedi.

Koca Osman:

"Şahinimin canı sağ olsun."

Memed, biraz dolmuş, yanaklarına hafif bir kızıllık gelmiştir. Kara bıyıkları uzamişti. Inceciktı. Yüzü daha sertleşmiş, her dakika dövüse hazır, atıldı atılacak bir hal almıştı. Daha yanmış, kararmış, kavrulmuştu. Boyu da eskisinden daha uzun görünüyordu.

Topal Ali:

"Ben görmeyeli..." dedi.

Cabbar:

"Allah Çiçeklideleri köyünün yokluğunu vermesin. Besleyip duruyorlar bizi. Memed, Çiçeklidelerinin hem ağası, hem hakimi, hem hükümeti. Çiçeklideleriler hükümete gitmiyorlar gayri. Her işi Memed görüyor. Memed de bir adil ki... Sen görmeyeli işler böyle işte."

Topal gülümsedi:

"İyi ki Kalaycıdan kurtuldunuz. Ben her şeyi öğrendim: Abdinin Ali Safa Beye gidip ayağına düştüğünü, Ali Safa Beyin seni öldürmek için Kalaycıyı kasabaya çağırışını, her şeyi öğrendim. Sana geldim ki, sen ortalarda yoksun. Vay, dedim, kendi kendime, vaaay dedim, Kalayıcı yedi Memedimi. Düştüm yollara. Akkalede duydum ki, Kalaycıyla karşılaşmışsun, sen Kalaycıyı yaralamışsun. Daha iki kişilerini de vurmuşsun. Şapkamı havaya atıp döndüm geldim köye. Bekle babam bekle! Bir ay sonra Çiçeklideresinden aldım haberini. Göde Duran söyledi onu da..."

Koca Osman:

"Şahinim," dedi, "ben Vayvay köylülerinin elçisiyim. Kalayıcı, Ali Safanın iti. Bizde adam koymadı vurmadık. Ali Safa tarlalarımızı alır. Biz hakkımızı ararsak Kalaycıya vurdurur. Duyduk ki..."

Memed, Topal Aliye:

"Demek, bunlar hep Abdi Ağanın başının altından çıkıyor? Öyle ha? Bilmiştüm böyle olduğunu zaten."

Koca Osman sabırsız:

"Duyduk ki şahinim, sen o gavuru yaralamışsun. Keşki vuraydın, öldüreydin kafiri. Ah keşki..."

Memed, son derece durgun, telaşsız:

"Dün bir haber geldi. Aldığı yaradan iflah olmamış, birkaç gün önce cehennemi boylamış."

Koca Osman yerinden kalkıp, Memedin üstüne atıldı, elleğini öpmeye başladı:

"Doğru mu bu? Doğru mu, şahinim! Tarlalarımız bizim olacak gayri. Tarlalar bizim... Doğru mu, şahinim?"

Memed:

"Doğru," dedi. "Ben de nasıl oldu da Kalaycıyı öldürmedi o kurşun diyordum. Nişan alıp da sıkılmışım."

Koca Osman:

"Allah ne muradın varsa versin. Amin..." dedi.

Sonra gitti, heybesini açtı. İçinden büyük bir çokin çıkardı. Memede verdi:

"Bunu köylü gönderdi, şahinim. Çok şükür yarabbi! Bana

müsaade. Ben yola düşeyim. Müjde vereyim köylüye... Düğün bayram yapınlar."

O hızla çıktı, ağaçta bağı atını çözdü. Üstüne bindi. Kapıya geldi.

"Sağlıcakla kal, şahinim. Şu haberi bir an önce yetiştireyim de... Seni arar Osman Emmin sonra. Eyvallah, şahinim!"

Atı üzengiledi.

Memed, azıcık şaşırıldı Koca Osmana.

"Acayip," dedi.

Cabbar:

"Acayip."

Topal:

"Bre çocuklar, merak ettim. Nerden buldunuz bu Çiçeklideleresini Allahaşkına?"

Memed gülümsemi:

"Buluruz."

Cabbar:

"Buluruz."

Topal:

"Bizim köy nere? Burası nere?"

Cabbar:

"Burası bura," dedi.

Topal:

"Söyleyin, nasıl düştünüz buraya?"

Memed duvarı gösterdi. Gösterdiği yerde bir saz asılıydı.

Topal:

"Eeee?" dedi, "bundan ne çıkar?"

Cabbar:

"Türlü türlü ses çıkar."

Topal:

"Adama öykünme Cabbar!" diye çıkıştı.

Memed:

"Ali Ağa," dedi. "Bu sazin sahibi Sefil Alidir. Aşık Sefil Ali. Mazgaçta karşılaştık. Bir kayanın üstüne oturmuş saz正在做着。 Tüfeğini de bir yanma yapmış. Bize karıştı. Çoktan beri eşkiyaymış."

Topal:

"Elde de neler var!"

Cabbar:

"Sefil Ali iyi aşık amma! Herifte bir ses var. Deme git-sin."

Topal:

"Anladık. Sefil Ali eşkiya... İyi de aşık... Burası neden?"

Memed:

"Burası da Sefil Alinin köyü. Sefil Alinin dayıları da bu köyün en yiğit adamları. Anladın mı?"

Topal:

"Anladım," dedi.

Cabbar:

"Neredeyse gelir Sefil Ali. Şimdi tepenin sıvrisindedir. Türkü yakıyor. Kim bilir ne üstüne? Dağdan gelir gelmez, soluk soluğa sazi çeker kucağına yumulur üstüne. İşte böyle bizimkisi. Düğün şenlik."

Memede döndü:

"Bre Memed," dedi, "şu aksakalın getirdiği çıkışını aç da, ne kadar para göndermiş bize Vayvaylar görelim."

Memed:

"Görelim."

Ağır ağır çıkışını açtı. Paralar deste desteydi.

Cabbar:

"Hepsi para mı?"

Memed:

"Hepsi..."

Cabbar:

"Zengin olduk," dedi.

Memed:

"Öyle."

Cabbar:

"Yaşa bre ihtiyar!"

Topal:

"Bununla kalsa iyi," dedi. "Bak göreceksin. O ihtiyar sizin yakanızı bırakmaz. İki aya bir, köylüden toplar toplar getirir size. Yaman bir adam o."

Memed:

"Bağrı yanmış adamın. Kim bilir ne kadar zulmetti onlara Ali Safa, Kalayıcı."

Topal:

"Siz paradan yana korkmayın. Arkanızda dağ gibi bir Vay-vay köyü var."

Cabbar:

"Dağ gibi," dedi.

Topal:

"Sen Koca Osmanın hoşuna gittin. Kalayıcı o kadar zulüm bile yapmasaydı, gene getirirdi parayı... Bunlar böyledir. Sana şahinim dedi bir kere. Git evine çocuğunu al, kes, öldür gözünen önünde, sana hiçbir şey söylemez. Bunlar böyledir."

Cabbar:

"Bu gidişle kıyamete dek eşkiyalık yap. Burnun kanamaz."

Topal:

"Öyle deme Cabbar," dedi. "Ali Safa Bey boş durur mu? Kalayıcı onun canıydı. Siz canını elinden aldınız. Bunu size koymaz."

Memed:

"Koymamaya çalışır."

Cabbar:

"Elinden gelirse..."

Memed:

"Siktir et bre Cabbar kardaş," dedi. "Sefil Alinin dediği gibi... Hangi günü gördük akşam olmamış."

Bu sırada tüfeğini çaprazlama boynuna takmış, sallanarak Sefil Ali içeri girdi. Doğru saza gitti. Duvardan aldı. Olduğu yere oturup saza düzen vermeye başladı. Birden bir türkü tutturdu. Kalın gür bir sesi vardı. Ses, Sefil Aliden çıkmıyor gibiydi. Türkü bin yıl öteden geliyor... Uzaktan dağlardan, Çukurovadan, denizden geliyor. Denizin tuzu, çamın sağızı, yarpuzun kokusu bulaşmış. Öyle bir türkü. "Gel benim derdime," diyor, "bir derman eyle. Alemler derdine derman olansın."

Bir an duruyor, bu sefer saz büyüyor. Saz tekrar ediyor: "Derman olansın." Sonra gene başlıyor Sefil Ali:

Her nere baktıysam yarımi gördüm.

Elli duruyor. Sazm üstüne yumulmuştur. Uyumuş kalmış gibi. Birden başını kaldırıyor. Eli sazin üzerinde uçuyor.

Dağlar taşlar uçan kuşlar.

Bir fırtına gibi çalışıyor, söylüyor.

Adımı dersen de Sefil Aliyim
Bir gün akıllıysam yüz gün deliyim
Üstü köpüklenmiş bahar seliyim
Başı pare karlı dağdan gelirim

diyor, susuyor.

Sefil Ali olduğu yerde küçülmüş, tükenmiştir. Olduğu yerde, öyleceme bir taş gibi kalakalmıştır. Donmuştur.

Sazmı usulden, bir yana koydu.

Memed de donmuş kalmıştı. Bir ara gözüne o çelik pırıltı gene geldi kondu. Sonra da kafasında bir top sarı ışık gene sönüdü, kıvılcımlandı. Bol ışıklı Çukurova düzü dalgalandı. Topal Aliye usulden sokuldu:

"Ali ağam!.." dedi.

Ali:

"Ne?" diye sordu.

Memed ona "dışarı çık" diye bir işaret yaptı. Topal ayağa kalkıp kapıya yürüdü. Arkasından Memed de kalktı. Onlar dışarı çıktıktan sonra, Cabbar Sefil Aliye yaklaştı, düröttü. Sefil Ali kendine geldi:

"Bak, Ali," dedi Cabbar. "Bana bak..."

Ali:

"Noldu?"

Cabbar:

"Topalı dışarı götürdü Memed. Anladın mı?"

Ali güldü:

"Anladım."

Cabbar.

"Bu adam delirmiştir. Akı başından gitmiş bunun. Şimdi Topala ne söylüyordur biliyor musun? Ondan kasabaya gitmelerini istiyor."

"Başka ne olacak? Her önüne gelene söylüyor. Bütün Çiçek lideresi köyüne yayılmış. Köylünün ağzında: Memed Hatçemi dünya gözüyle bir daha görüyüm diyormuş. Allah o zaman canımı alşın, gidip mahpusanede göreceğim, kasaba ateş olsa gene içine gireceğim, diyormuş. Köylünün dilinde hep bu!"

Cabbar:

"Bu adam kanına susamış. Ben önüne geçmeye çalışıyorum, bana da kötü kötü, sanki düşmanuymışım gibi bakıyor."

Sefil Ali:

"Bırak sarhoşu yıkılana kadar gitsin."

Cabbar:

"Bırak sarhoşu ama, Memed yiğit adam, iyi adam. Bu dağlar Memed gibisini görmemiştir. Bir daha göremez de. Nur parçası adam. Evliya..."

Poyraz savuruyordu dışarda. Deli Poyraz... Neredeyse kar yağacak. Dağların üstünden bir turna katarı geçti az önce. Kış geldi demektir. Havada kış kokusu...

Çamın dalları poyrazda dökülüyordu. Memed, Topah çamın yanında tutup dibine doğru çekti.

"Otur şuraya."

Topal, Memedin yüzüne bakınca hayretler içinde kaldı. Dudakları titriyordu. Merakla bekledi.

Memed geldi yanına çöktü.

"Ali Ağam," diye başladı, "sen akıllı bir adamsın. Bütün bu başıma gelenler senin yüzünden. Sen de biliyorsun bunları. Ama anladım ki bunda senin suçun yok. Sen iyi adamsın."

Topal Ali:

"Aman Memedim..." dedi.

Memed:

"Amanı mamanı yok Ali Ağa."

Topal Ali:

"De bakalım öyleyse..."

Memed, bir an durdu düşündü. Yüzü gerildi. Büyük bir acı içinde kıvrانır gibiydi:

"Ben," dedi. "Hatçeyi görmeye gideceğim yarın."

Topal şaşkına döndü:

"Nasıl, nasıl?" diye söylendi.

Memed, tok, sert bir sesle:

"Ben yarın Hatçeyi görmeye gideceğim."

Topal:

"Eeee?"

Memed:

"Eeeesi mesi yok. Gideceğim."

Topal elini çenesine verip duraksadı. Epeyi düşündükten sonradır ki:

"Zor," dedi içini çekerek. "Çok zor. Düpədüz ölüm demek tir."

"Ölümü alnıma aldım," dedi Memed, yüzü kırışarak, yüzü büyük bir acıyla gerilerek. "Ölümü alnıma aldım! Şurada tam yüreğimin ortasında bir yanım var. Oyuyorlar gibi yüreğimi. Gitmeliyim. Dayanamam gayri. Yarın şafaktan kalkıp yollara düşeceğim. Ben kasabaya..."

Topal sözünü kesti:

"Ya seni yakalarlarsa? Bütün umudum, bir köyun umudu sende."

Memed, köy lafinı duyunca kapkara kesildi.

"Bir köyun bütün umudu mu? Bir köyun... Hangi köyun?"

Toprağa hisimla kocaman bir tükrük attı.

Topal Ali çok dingin:

"Celallenme kardaşım. İçi beni, dışı eli yakar. Sen köylüye gücenme. Korkularından ağayı tutar görünüyorlar. Yoksa yürekleri seninle bile... Bütün köyun, beş köyun umudu sende..."

Memed:

"Ben gideceğim," dedi, kestirdi attı. Topalın yanından kalktı. Dağa yukarı sarhoş gibi sallanarak yürüdü. Poyraz kuyordu, kuru çam kokuyordu dağlar.

Topal, serseme dönmiş yerinden kalktı ve içeriye geldi.

Cabbar merakla, heyecanla Topala sordu:

"Ne dedi sana Memed? Söyle Ali kardaş!"

Ali:

"Yarın şafaktan önce kasabaya gidiyor."

Cabbar:

"Bu adam delirmiş," diye bağırdı. "Bağlamalı onu. Tutaçlar öldürcekler onu. Bağlamalı. Şimdi nereye gitti o?"

Topal Ali:

"Dağa doğru yürüdü gitti. Sallaruyordu..."

Cabbar arkasından dağa doğru koştu. Poyraz, ormanın ağaçlarının dallarını kırıyordu. Kar yağacak gibi bir koku vardı havada. Bulutlar kararmış, kaynaşıyordu gökte. Birden ortalık karardı. İri taneli, sıcak damlalar düşmeye başladı.

Memedi ulu dalları yolumuş bir çamın altında, çürümüş bir kütüğe oturmuş buldu. Yanına sokuldu. Dalgındı. Onun yanına geldiğinin farkında bile olmadı.

Usuldan yanına oturdu:

"Kardaş," dedi, "etme! Herkese de söyledin. Çiçeklideleri köyünde duymayan kalmamış. Kasabada da duyulmuştur. Yakalarlar seni. Etme bunu!"

Memed başını kaldırıldı, dik dik yüzüne baktı:

"Doğrusun. Haklısin Cabbar. Ama gel bana sor. İçerime sor. Yüreğimi iki el tutmuş sık babam sık ediyor. Edemem. Hatçeyi görmeden edemem. Görmezsem ölürem. Öyle öleceğime, böyle ölüyüm... Sen bana son bir kardeşlik yapar mısın?"

Cabbar:

"Senin için yapmayacağım iş yok Memed! Biribirimize kardeş dedik. Can dedik."

"Öyleyse bana eski püskü bir elbise... Senden istediğim bu."

Cabbar sustu, başı önüne düştü.

Koca Osman bir kuşluk vakti kasabaya doludizgin girdi. Atının kantarması köpük içindeydi. Çarşının ortasında attan indi. Atının dizginini koluna doladı. Çarşının bir başından öteki başına kadar çekti. Önüne kim gelirse gülümseyerek, "Merhaba!" diyordu yüksek sesle. "Merhaba!"

Kasaba Kalaycının ölümünü duymuştu. Koca Osmanın böyle kubara kubara dolaşmasının sebebinin anlıyorlardı.

Sonra çarşayı bir uçtan öteki uca birkaç sefer gitti geldi. Gözleri birini arıyordu. Bulamadı. Çarşayı bırakıp aşağı çaya doğru döndü. Tevfigin kahvesi önüne geldi. Atının önünde kızarmış yüzüyle, titreyen elleriyle öylecene, bir heykel gibi dimdik durdu. Sonra kahvenin camlarına alrunı dayayıp içeri uzun uzun baktı. Köşede gözüne Abdi Ağa iliştı. Buna sevindi. Atı meydandaki akasya ağacına bağladı içeri girdi. Vardı Abdi Ağanın başında durdu. Abdi Ağa başını kaldırınca Osmanı, kızarmış yüzüyle, titreyen elleriyle gördü. Göz göze gelince Koca Osman gülümsedi. Abdi Ağanın rengi attı. Koca Osman yüksek sesle bir, "Merhaba," dedi.

Abdi Ağa merhaba demeye kalmadan, arkasını döndü yürüdü. Abdi Ağa ağızı açık arkasından bakakaldı.

Koca Osman, atını akasyadan çözdü, üstüne atladı. Vayvay köyüne doğru doludizgin sürdü. Vayvay köyü kasabaya iki saat çekerdi.

Koca Osman kahveden çıkışınca, Abdi Ağayı bir telaştır aldı. Korkuyordu. Korkusundan hiçbir yerde duramıyordu. Beyaz

saplı nagant tabancası, sağ yanında kuşağının içine sokuluydu. Sağ eli her zaman üstünde dururdu. Tavla oynar, para sayar, yemek yerken her zaman üstünde. Görünmez bir düşmanla her an karşılaşmak üzereydi. Öyle sayıyordu.

O hızla kalktı, doğru arzuhalci Siyasetçi Ahmedede gitti. Siyasetçi Ahmet bir tuhaf adamdı. Bir hoş, sanki ağzına bir çuval cevizi doldurmuşlar da çalkalıyorlar gibi konuşuyordu. Siyasetçi, Deli Fahrinin can düşmanıydı. Ali Safa Beyin de has adamıydı. O da kasabada Kalaycının yüzü suyu hürmetine icraat ediyordu. Kalaycı namına türlü türlü dolaplar çeviriyordu. Habere, o da çok yanmıştı.

Abdi Ağa o hızla dükkana girdi:

"Yaz," dedi, "Ahmet Efendi. Eğer hükümet hükümetse, hükümetliğini göstersin. Tam böyle yaz. Dağları belleri eşkiya almış. Her çalının dibi bir hükümet. İşte böyle yaz. On beş yaşında çocukların bile dağda. Böyle yaz! Yaz! Köyleri yakıyorlar. Kasabayı bile basıyorlar. Malımızdan canımızdan emin değiliz. Böyle yaz! Karılar bile silahlandı. İsyancı var. Kasaba hükümetliğini ilan etti. Kanun kağıtlarda kaldı. Böyle yaz. İşte böyle yaz! Gelsin de kara asker, köklerini kazısın bunların."

Siyasetçi Ahmet Efendinin karanlık yüzü bir daha karanlıklaştı. Başındaki siyah tüylü fötrünü çıkarıp masanın üzerine koydu. Cebinden çıkardığı mendiliyle alnını kurulamaya başladı.

"Bu dediklerini mi yazacağım?" diye sordu.

Abdi Ağa:

"Tamı tamına, harfi harfine yaz dediklerimi. Bu candarmalar baş edemezler bunlarla. Baş edemezler. Anladın mı? Baş edemezler. Bu candarmaların bir alayı İnce Memedle başa çıkmaz. Ya gerisi!.. Yaz. Yaz da kara asker göndersin hükümet. Yaz ki isyan var. Bir eşkiya, yirmisinde bir çocuk. Benim kapımın yanaşması... İnce Memed admda... İşte böyle, söylediğim gibi yaz... İnce Memed tarlalarımı köylüye dağıtır. Beni köyden kovar, tarlalarımı köylüye, benim yanaşmalarıma dağıtır. Beş köyüüm... Ben korkumdan kasabada bile gezemem. Candarma dairesinin önünde ev tuttum. Pencerelerine kum torbaları koydum. Kurşundan dolayı. Bacasını ördürdüm. Bombadan dola-

yı. Beni candarla dairesinin önündeki evimin içinde vurmaya gelmiş geçen gün. Haberlenmeseydik, nöbetçi olmasaydı, evi dinamitle uçuruyormuş. Kasabayı, diyormuş İnce Memed, tüm dinamitleyeceğim. Tüm. İşte, böyle tam yaz!"

Siyasetçi:

"Ben," dedi ağlar gibi, "ben nasıl yazarım bunları? Elini keserler adamın. Haydi yazdım diyelim, şerefi var kasabanın. Gül adını pis etmeyeşim kasabanın. Sonra da Kalayçı gittiyse, canı sağ olsun Ali Safa Beyin. Bir çete daha kurar. Ali Safa Bey, hükmüte böyle yazdığını razı gelmez."

Abdi Ağa köpürdü:

"Sen dediğimi yaz," dedi.

Siyasetçi:

"Yazamam."

"Sana yaz diyorum kardaş, yaz!"

"Yazamam."

Hışımla ayağa kalktı:

"Ben de Fahri Efendiye yazdırırım," dedi.

Siyasetçi:

"Nereye istersen yazdır ya, hakkında hayatı olmaz.."

Abdi Ağa doğru Deli Fahriye gitti. Deli Fahri onun ayak sesini çok uzaktan duydu, masadan başını ağır ağır kaldırdı.

Çiçeklideresinin beri yanı Şahinin kayası... Şahinin kayası sarp, yüce, dümdüz, göge aşmiş yosunlu bir kayadır. Şahinin kayası efsanelere karışmıştır. Destanlarda söylenir. Kayanın yüzünden aşağılara doğru bir pınar kaynar. Şahinkaya pınarı... Dört bir yanını yeşil, küçük ağaçlar, kokulu yarpuzlar sarmıştır. Üç kavak boyu yukarıdan, sarptan kokular gelir. Köpüklü su iner, kayanın duvar dibi yüzünden.

Şahin meraklısı bir genç varmış eskiden. Kayanın yüzündeki delikler, şahin yuvası. Şahinlerin cıvcıv çıkarma zamanı bir şahin yavrusu almak ister. Şahin yuvası duvar gibi düz kayalığın orta yerinde. Ne alttan çıklır, ne üstten inilir. Delikanlı uzun, kalın bir ip bulur, tepedeki en kalın ağaça bağlar. Şahin yuvasına doğru sarkar. Yavruyu alır koynuna koyar. Bu sırada ana şahin işten haberdar olur. Hışımla gelir, kanadıyla ipe çarpar, ipi kılıç gibi keser. Delikanlı, koynunda şahin yavrusu, aşağı düşer, parça parça olur.

Kaya bu yüzden Şahinin kayası olmuştur.

Geceden yola çıkan Memed, Şahinin kayasının dibinde durup dinlenirken, arkasından bir çitirtı duyup baktı ki, ne bakşın, Cabbar, kendisine bakıp durur. Göğsünün kilları arasından oluk misali ter sızyor.

Uzun zaman Cabbar olduğu yerde durdu. Memed de önüne, toprağa baktı kaldı.

Sonra Cabbar geldi Memedin yanına oturdu. Elini usul usul uzatıp elini tuttu. Birkaç kere siki. Memed aldırmadı. Önune bakmayı sürdürdü.

Cabbar, sesi karıncalanarak, titreyerek:
"Kardaş!" dedi.

Öyle candan, öyle dostça söyledi ki Memed başını ondan yana döndürmek zorunda kaldı.

Cabbar, ellerini elleri arasına aldı:
"Kardaş etme!"

"Sen de anlamazsan dedimi Cabbar kardeş," dedi, "ben öлsem daha iyi."

Cabbar:

"Memedim," diye inledi. "Ben senin derdini anlıyorum. Ama sırası değil bu işin. Dert ikimizin."

Memed:

"Öyleyse Cabbar kardeş, durma yoluma. Ben Hatçeye gitdeyim. Yakalanırsam kadere. Yakalanmazsam..."

Kızdı. Yüzü başkalaştı:

"Kimse beni yakalayamaz," dedi.

Cabbar:

"Bu senin yaptığın düpedüz ellerini kelepçeye uzatmaktadır. Ya seni biri görür de tanırsa? Ya Abdi Ağa? Kasabanın içinde ne yaparsın?"

Memed:

"Kadere," dedi. Gözlerindeki pırıltı büyüdü. "Yakalanmam."

Cabbar:

"Var git git kardeş. Yolun açık olsun öyleyse."

Memed:

"Sağ ol."

Cabbar:

"Seni burada üç gün beklerim. Kürt Temirin evinde. Üç gün içinde dönmezsen bilelim ki yakalandın."

Memed:

"Bilin ki yakalandım."

Kalktı yürüdü.

Cabbar arkasından, kendi kendine, gözden kayboluncaya kadar "Seni de yitirdik İnce Memed, seni de," dedi. "Bu dağlar bir İnce Memed daha göremez. Vay!"

İnce Memed Çiçeklideresi köyünden yırtık bir çarık, bir de

on beş yaşında bir çocuk elbisesi buldurmuştu. Elbise el dokumasıydı. Pamuktan, tırtıklı. Ceketi nar kabuğuna boyanmıştı. Şalvar beyazdı, kirliydi. Yırtıkta da. Elbise çok dar geliyordu. Olduğundan bir misli küçülmüşü. Eline de kalın bir çoban değneği almıştı. Başına siperliği yırtılmış, yağlı bir kasket geçirmişti. Tabancasını, tabancasının fişeklerini, içerden bacağına bağlamış, ipleri beline sarılmıştı.

Yolda uçarcasına yürüyordu. Yanını yönünü gözleri görmüyordu. Başı dönüyordu. Sanki bir boşlukta yuvarlanıyordu. Dünya silinmişti.

Gece yarısına doğru kasabanın kıyısına vardı. Kenar mahallelerde köpekler ürüşüyorlardı. Ne yapmalıydı? Bu vakitte kasabaya gitse, kasabada han bulamazdı. Belki yakalarlardı da. Aşağıdan bir dejirmenin şkırtısı geliyordu. Döndü, dejirmene doğru yürüdü. Dejirmenin gürültüsü adamın kulaklarını sağır edecek kadar çoktu. Çok ötelerden sıcak un kokusunu aldı.

Yarın Cumaydi. Hapisanenin ziyaret günüydü. Büyük bir bela vardı: Hatçenin anası... Abdi Ağa kasabaya yerleşti yerleşeli, her Cuma Hatçeyi ziyarete geliyor, güya Memedden haberler getiriyordu. Memed hakkında akla hayale gelmez hikayeler uyduruyordu ona. Bu sefer Memedin kötülüğüne değil, iyiliğine. Tarla dağıtma, çakırdaikenliği yakma işini de bire beş katarak anlatmıştı. "Memed," diyordu, "bir büyümüş, bir uzamış kalınlaşmış. Aynen minare gibi olmuş." Hatçe sevinçten uçuyordu. Hapisane hapisane değildi artık. Cennete dönmüştü. Saatte bir Irazın boynuna sarılıp öpüyordu. Irazda da aynı sevinç!

Çiçeklideresine yerleştii yerleşeli de Memedden iki güne bir haber, para geliyordu.

Tozlu un çuvalları sıra sıraydı. Dört ağır taş, bir yanlarına unları fişkirtarak dönüyordu. Serpiler suyun, serpilircesine sesi geliyordu. Dejirmenci kirçıl sakallı, gözü bozlu birisiydi. Tepeden tırnağa una batmıştı. On beş kadar köylü dejirmenin orta yerine bir ateş yakmışlar, yöresine halka olmuşlardı. Memed vardı, bir "selamünaleyküm" çaktı, ötekiler yer açtılar. Halkaya girdi. Sonra gene konușmalarına daldılar. Bir zaman sonra Memedin farkında bile olmadılar. Tarladan, üründen,

yokluktan, ölümden konuştular. Deve boynunda bir tüccarın soyulduğundan söz açtılar. Birkaç tanesi bunu İnce Memedin yaptığıni söyledi. İnce Memed lafı geçince, arkasından toprak dağıtma meselesi akla geliyordu. Burada da öyle oldu. Yaşlıca bir köylü, "Toprağı dağıtmış dağıtmaya ya, çakırdaikenliği ne diye yaktırmış köylüye, bu deli köppoğlusu?" diye merakla sordu. Ötekiler çakırdaikenliğin yakılması üstüne akla hayale gelmedik laflar ettiler. Memed hırsından kudurdu. İçinden küfretti. Esas meseleyi, sebebi hiçbirisi de söylemedi. Akıllarına gelmedi. Siniri geçince içinden güldü. Çukurova köylüsü çakırdaikenliği ne bilsin? Ne mene bir beladır, ne bilsin!

Sonra adamlar oldukları yere kıvrılıverdiler. Memed de kıvrıldı. Uyandığı zaman gün kuşluktu. Bir köylü başucuna durmuş, "Bre çocuk," diyordu, "gün kuşluk oldu. Yekin gayri. Atların, eşeklerin ayakları altında kaldı. Kalk gayri."

Şaşkın şaşkın uyanan Memed hızla kalktı, kasabaya doğru koşarcasına yola düştü. O hızla kasabaya girdi. Çarşının ortasından geçti. Çarşı eski gördüğü gibi idi. Sarı güyümlü şerbetçi ortada dolamıyordu. Kör Hacı nal dövüyordu aşkıla şevkle. Nala Kozanoğlu türküsy söyletiyordu Memed yanından geçerken. Kebap dumanları dükkanlardan dışarı fırlıyordu. Kara şalvarlı köylü kadınlar dükkandan dükkana girip çıkıştırları.

Memed korkarak, büzülerek, belediye bahçesinin yanında, yukarı doğru giden bir köylüyü durdurdu:

"Hapisaneye nereden gidilir?" diye sordu.

Köylü:

"Şu sokağı doğru çık, şu karşısındaki taş kapıdan içeri gir," dedi, yürüdü.

Memed kapıdan girdi. Bir bölüm candarma dizilmiş, hazırlı durumunda çavuşu bekliyordu. Bir hoş oldu bu kadar candarmayı bir arada görünce. Dönüp dağlara doğru kaçmak geçti içinden. Hiçbir zaman, hiçbir yerde bu kadar sıkılmamış, yüreği daralmamıştı. Candarmaların ilerisinde, sağında basık, pençeresiz bir dam gözükyordu. Damin duvarları yosun bağlamıştı. Önünde, iki üç köylü kadın bekleşip duruyorlardı.

Memed, belini iyice kamburlaştırdı. Büzüldü. Küçük kaldı. Damin hapisane olduğunu, üstünde dolaşan nöbetçiden an-

ladı. Çok hıapisane hikayesi dinlemiştir. Bu da tipitipiğine benziyordu. Ağır ağır dama doğru yürüdü.

O sinirli, Allahın belası gardiyan karşısına dikildi, sertçe sordu:

"Ne istiyorsun çocuk?"

Memed ağlamsı ağlamsı:

"Benim bacım burada mapus da..."

Gardiyan:

"Kim? Hatçे mi?" diye sertçe sordu.

Memed boynunu bükeren:

"Heye..."

Gardiyan içeri bağırdı:

"Hatçe! Hatçe, kardeşin gelmiş."

Kardeş lafinı duyunca Hatçe şaşırıldı. Şaşkın şaşkın dışarı çıktı. Memede doğdu geldi. Memedin yüzü bembeyaz olmuştu. Duvarın da dibine çökmüştü.

Gardiyan:

"İşte burada!"

Hatçe Memedi görür görmez, olduğu yerde kalakaldı. Dondu kaldı. Ağzından çit çıkmadı. Sendeleyerek geldi, duvara sırtını dayayıp oturdu. Bitmişti. Uzun zaman böyle yan yana kaldılar. Dilsizmişler gibi. Öylecene biribirlerinin gözlerine baktılar. Iraz da geldi. Hatçenin bitkinliğine şaştı. Konuşmadıklarına da bir anlam veremedi. Memede yaklaştı:

"Hoş geldin oğul."

Memed belli belirsiz ağızmda bir şeyler geveledi. Iraz bundan hiçbir şey anlamıyordu.

Öğleye doğru gardiyan geldi:

"Yeter artık. Haydin yerlerinize," diye bağırdı.

Memed yine öyle ağır ağır büzülerek ayağa kalktı, cebinden para çırğını çıkardı. Hatçenin kucağına attı. Arkasını döndü yürüdü. Büyük taş kapayı çıkışına kadar Hatçe de durdu orada, arkasmdan baktı.

Iraz:

"Bu ne kız?" dedi. "Bu da kim?"

Hatçe:

"Gel içeri Iraz teyze," diye inledi. "Gel de içeri..."

İçeri girdiler, Hatçe kendini yatağın üstüne halsiz attı.

Iraz meraklandı:

"Noldu sana?"

Hatçe:

"İnce Memed," dedi.

Iraz:

"Ne?" diye hayretle bağırıldı.

Hatçe:

"İşte o çocuk İnce Memeddi."

Iraz:

"Vay gözlerim kör olsun," diye dövündü. "Vay gözlerim...

İyice bakmadım da aslanımın yüzüne. Vaay gözlerim önume aksın."

Sustular. Sonra iki kadın gözleri yaşararak, birden biribirle-rine sarılıp, sallanmaya başladılar.

"Bizim İnce Memedimiz."

Sonra yatağın üstüne yan yana oturdular. Biribirlerine gü-lümseyip duruyorlardı.

Hatçe:

"Yüreğir ovası..." dedi.

Iraz:

"Evimiz."

"Kınlı toprak çalacağım duvarlarına. Otuz dönüm de...

Iraz teyzemin elini ılıktan soğuğa vurdurmayacağım."

Iraz karşı koydu:

"Ev, hepimizin evi. Hepimiz dört elle çalışacağız."

Şimdi yeni bir umut kapısı açılmıştı. Günlerden beri hapisa-nede af konuşuluyordu. Bilmem hangi mebus gelmiş de Ankara-dan, af çıkacağını söylemiş. Bu aylarda çıkacakmış. Hapisanede türküler çkarılmıştı af üstüne. Gece gündüz hapisane af türküler-i ile inliyordu. İçerde bir yaşılı Mustafa Ağa vardı. Herkese akıl ve-rirdi. Akıllı, bilgili adamdı. Hatçe her Allahın günü ona:

"Mustafa Emmi, hapisaneler boşalınca, Memed de affa uğ-rar mı?" diye soruyordu.

"Değil Memed, dağdaki kurt kuş bile affa uğrar."

Hatçe buna seviniyor, sevinci bütün gün, bütün gece sürüp gidiyordu.

Yüreğir ovasının toprağı sıcak, verimlidir.

Hatçenin içerdeki Yüreğiri bilenlerden köy köy, bucak bucak öğrenmişti. "Biz," diyordu, "Karataşa yerleşiriz. Değil mi Iraz teyze?" Iraz: "Yaa oraya," diyordu. "Karataşa..."

Dışarı çıktı, erkekler hapisanesinin kapısına vardı bağırdı: "Mustafa Emmi!"

Mustafa Ağa okşar gibi:

"Ne diyorsun deli kız?" diye kapıya doğru yürüdü. Hatçenin ne diyeceğini bildiği halde, gene de sorardı.

"Memed de?" dedi.

"Dağların kurdu kuşu bile... Af çıkarsa, öyle çıkar. Çıkacak da... Hükümetin şerefine çıkacak."

Hatçe:

"Ellerini öperim Mustafa Emmi."

Mustafa Ağa, her zaman:

"Deli kız," der gülümser, koğuşuna çekildi. Öyle yaptı.

Iraz:

"Çıkacak," dedi. "Bizi de Çarşamba günü Kozana götürürecekler. Burası bize ceza kesemezmiş. Öyle karar vermiş mahkeme. Keşki af çıksa da Kozana hiç gitmesek. Bir canım sıkılıyorki."

Hatçe buna çok üzüldü:

"Keşki..." dedi. "Memed de gelemez Kozana. Keşki konuşsaydım Memedlen. Nutkum tutuldu da konuşamadım."

Iraz:

"Ben bilseydim Memed olduğunu onun..."

Hatçe:

"Af yakında."

Iraz:

"Mustafa Ağa akıllı adam. O bilir. Ankarada adamı var."

Hatçe:

"Bugün Cuma. Çarşambaya ne eder?" Parmaklarını saymaya başladı. "Cumartesi, Pazar... Çarşambaya kadar beş gün var. Gideceğimizi Memede söyleseydim. Keşki... Keşki söyleseydim."

Iraz:

"Ben onun İnce Memedimiz olduğunu bilseydim, hemen söyleyerdim."

Hatçe:

"Af çıkacak mı teyze?"

Iraz:

"Mustafa Ağa akıllı adam. Ankarada da adamı var. Çıkacak. O bilmezse kimse bilmez."

Hatçe:

"Evimizin önündeki salkım söğüdüne dalları toprağa değер."

Iraz:

"Değer."

Hatçe:

"Buzağılarımız olur, mor mor."

Hapisaneden ayrıldığında Memed uçar gibiydi. Başı dönüyordu. Yere düşecekmiş gibi gözleri kararıyordu. Pazaryerine geldi. Kendisini ortadaki beyaz taşın üstüne zor attı. Az sonra kendine geldi. Pazaryerinde portakallar öbek öbekti. Lahanalar ortaya yiğilmişti. Küçük tepeler gibi. Taştan kalktı, pazaryerinin ortasına doğru yürüdü. Bir sürü adam gördü Tevfığın kahvesinin orada. Adamların üstlerinde aba, omuzlarında bel vardı. Kısa boylu, boğazı ipek ipli bir adam onlara boyuna küfredivordu. Buna şaştı. İçinden "burda da Abdi Ağa var" geçti. Orada bekledi. Kısa boylu sövdü sövdü. Adamlardan hiç ses çıkmadı. Başlarını yere dikmişler, kıldırımayordu. Sonra, küfreden adam birden yumuşadı, "Kardeşler" demeye başladı. "Sizler benim canımdan azızsınız." Buna haddinden ziyade şaşındı. Bir anlam çıkaramadı. Omuzu belli adamlar, başları yerde, ağır ağır kımıldadılar, çaya aşağı yürüdüler. Birkaç kişi, "Çeltik tarlalarına gidiyorlar," dedi. Memed buna daha çok şaşındı. Oradan çarşının ortasına vurdu. İlk geldiğinde kebab yediği dükkanın kapısından dumanlar fışkıriyordu dışarı. İçeri girdi. Kebab kokusu içini bayılttı. "Yelle!"

Memed:

"Çabuk kardaş!" dedi garsona.

"Yelle!" dedi öteki, kebabçıya.

Arkasına dönünce gözlerine inanamadı. Korktu. Gözlerini kırpıştırdı. Gördüğü, tam arkasında oturan Topal Aliydi. Hayal değil. Topal Ali ona hain hain gülümsedi. Memed hiçbir şey

söylemedi. Bir anda kafasından yüzlerce kötü ihtimal geçti. Topal Ali durmuş, konuşmuyor, boyuna gülümsüyordu. Sonra yerinden kalktı, geldi Memedin yanındaki boş sandalyaya oturdu. Kulağına eğildi:

“Merak etme kardeş, hiçbir şey yok. Konuşuruz.”

Kebaplar geldi. Yediler, dükkandan çıktılar. Sarı gügümlü şerbetçi bir uçtan bir uca çarşayı dolanıyordu.

Memed:

“Şerbetçi, bir şerbet,” dedi.

Şerbetçi doldururken, o gügüme elini dokundurdu.

Şerbetçi buna güldü:

“Altından yapılmıştır oğul, altından,” dedi.

Topal Ali:

“Senin kasabaya indiğini Cabbar söyledi. Bindim ata, sürdürdüm. Başına bir iş gelmesin diye... Seni hapisane kapısında çok bekledim. Hatçə nasıl, eyi mi? Ulan deli, adam atsız hiç kasabaya iner mi? Başına bir iş gelecek olsa, kaçmak zorunda kalsan seni yakalayıverirler. Onun için, at elimde peşinde dolaşıyorum. Bir tanlayan olur. Bir şey olur. Binersin ata, sürersin dağlara...”

Memedin gözleri yaş ile doldu:

“Sağ ol Ali Ağa,” dedi. “Sağ ol!”

Ali:

“Sen İnce Memedsin. Sen sağ ol kardeş!”

Memed:

“Sana bir şey söyleyeyim mi Ali Ağa?”

Ali:

“Söyle.”

“Hatçeyle karşı karşıya oturduk. İkimizin de nutku tutuldu. Bir laf bile edemedik. Onu orada görmeyi hiç içim götürmüyorum. Ben bir dalia gidemem. Gitsem de nutkum tutulur gene... Sen variver yanma... Ne diyor Hatçə, sor.”

Ali:

“Olur,” dedi. “Sen beni pazaryerindeki kahvede bekle. At pazaryerinin öte ucundaki dutun altında bağlı. Bir şey olursa... Atlarsın üstüne.”

Memed:

"Atlarım."

Bir tuhaf, bir anlaşılmaz, bir ürperti vardı içinde. Sırtında soğuk soğuk bir şeyler dolaşıyordu. Rahat değildi. Bir yerlere sağlamıyor gibi bir hali vardı. Kaçmak, bir şeyler kırmak, parçalamak istiyordu. Kedere, korkuya benzer bir duygusal içinde. Bir çırpınma.

Atın yanına kadar hızla yürüyerek geldi. Görenler, sersem sersem yürüyen köylü çocuğuna acayıp acayıp bakıyorlardı. Atın burnuna samanlar yapışmıştı. Yerden yeşil ot kopardı, atın burnunu sildi. At demirkır bir attı. Lekeleri maviye çalan büyük lekelerdi. Sağrıya doğru kinalanıyordu. Atın başını okşadı, kahveye geldi. Bir çay söyledi. Çayı getirdiler. Hatçe geldi gözünün önüne. Hatçe çok değişmiş, yüzü sapsarı olmuştu. Gözlerinin altı çürümüştü. Yüzü şişmanlamıştı ama, halsizliği, bitkinliği belliydi. Yüreği parça parça oldu. Gözlerinden masanın üstüne damlalar düşmeye başladı. Eğreti oturuyordu zaten. Çekinerek. Çayını içti, bitirdi. Merakla Aliyi beklemeye başladı. Gözleri Alının geleceği yola dikildi.

Sokağın ucundan Ali göründü. Yüzü asılmıştı.

Memed onu karşıladı. Atın olduğu yana döndüler.

"Ne söyledi?"

"Sorma."

"Kötü mü?"

"İyi de değil."

Memed yüreği taşarak:

"Şöyle söyle! Biliyordum zaten. İçimde bir dert vardı. Durdurmuyordu beni. Şöyle!"

"Hatçeyi Kozan mahpusanesine götürüyorken bu Çarşamba. Hatçe hakkını helal etsin, dedi. Ağır cezalımiş Hatçe. Bura mahkemesi kararı öyle vermiş. İrazi da götürüyorken beraber."

Bunu duyunca, ilkin yıldırımla vurulmuşa döndü. Az zaman sonra kendisine geldi. Aliyi unutmuştu. Kendi kendine gülümsemi. Bütün Çukurova, ağaçıyla, otuyla, taşıyla, toprağıyla kasabasıyla sarı pırıltılara kesti. O, gülmesini sürdürdü. Sonra birden ata atladi. Bir an içinde değişim, bambaşka bir İnce Memed olmuştu.

"Düş önüne Ali Ağa. Oldu."

Ali atın önüne düştü. Kasabayı hızla çıktılar. Binboğayı geçtiler. Dikirlinin üst başmda şimdi Karacalı Osmanın portakal bahçesi bulunan yere geldiler.

Ali atın başını tutup durdu. Memedin gözlerinin içine bakarak:

"Ne var? Ne oldu? Bana da söyle!"

Memed attan indi. Gülümseyerek Alının elini tuttu:

"Yolu bekleyeceğim. Hatçeyi candarmaların elinden alacağım."

Ali:

"Sen deli misin?" diye kızdı. "Çukurovanın ortasında, gündüz gözüne candarmaların elinden kız almak!.. Sen deli misin?"

Kapıdan içeri bir top sevinç halinde girdi. Cabbar Memedi tanıdı tanıyalı hiç böyle görmemişti. Sefil Ali de görmemişti. Memedi böyle sevinçten kanatlanmış görmek bir hoşlarına gitti. Memed oynak türküler söylüyordu damın içinde dolaşarak:

Armut dalda beşimiş
 Tan yerleri işimiş
 Anası yorgan vermemiş de
 Ak memeler üşümüş.

Böyle bir türküyü Memedin ağızından duyacaklarını az önce birisi söyleseydi, imkanı yok inanmazlardı.

"Sefil Ali," diye gürledi. Her zaman çok durgun, ölçülü konuşurdu. "Al sazi da oynak havalardan çal!"

Sefil Ali hiçbir şey söylemedenvardı, duvardan sazi indirdi, çok oynak bir hava calmaya başladı. Hem çalışıyor, hem söyleyordu. "Vardım baktım demir kapı sürgülü- Siyah saçlar sırmayılan örgülü..."

Memed de karışıyordu Sefil Aliye.

Bir ara kapıda durakalmış Topal Aliyi gördü, koluna girdi. Sefil Aliye de, "Bir halay havası çal," dedi. Sefil başladığça, ötekiler başladılar ortada dönmeye. Sonra Memed soluk soluğa, halayı bıraktı, arkasını duvara verip oturdu. Duramaz bir hali vardı. Parmakları oynayıp duruyordu.

"Cabbar!" dedi.

Cabbar:

"Buyur Ağa,"

"Gün bugündür, kardaş."

"Nen var? Bir şey mi oldu?"

"Gün bugündür. Yiğitlik gösterecek gün..."

"Şaşırma adamı, allasen."

Memed ayağa kalktı. Üstündeki çocuk giyitlerini çıkardı, damın bir kösesine attı, kendininkileri giydi.

Ayağındaki ayakkabının yüzü kalın Maraş derisindendi. Kırışık, koyu kırmızıydı. Tabanı da otomobil lastiğiindendi. Şalvarı şayaktı. Kahverengi. Soydukları bir tüccardan almışlardı. Memedle Cabbar Kalayıcı dövüşünden dönerlerken birkaç hafta Maraş yolunu beklemişler, adam soymuşlardı. Paraları, giyitleri, cephaneleri ondandı. Soygunculuklarından çok meinnundular. Maraş yolunu tutmaya gene gideceklerdi. Kemerleri, tüfeğin kayışları gümüş işlemeliydi. Çok güzel işlenmişti. Başından fesi atmış, yerine mavi bir ipek yağlık sarmıştı. Şayak şalvari benek benek karaydı. Tabancasını kabıyla birlikte, o yörük beyi göndermişti. Son derece güzel, kılaptan işlemeydi.

Fişeklikleri göğsüne, çaprazlama, çift sıra üstüne bağladı. Onlar da kılaptan işlemeydi. Yörük beyinin hediyesi idi.

Cabbar merakla sordu:

"Ne var Memed? Söylesene!"

Memed:

"Gün bugündür."

Topal Ali kapının ağzında, belini duvara dayamış gülümseyerek duruyordu.

Cabbar:

"Topal, sen söyle!" dedi.

Topal:

"Çarşamba günü kasabadan Kozana götürüyorkar Hatçeyi. Candarmaların elinden alacak oluyor yolda. Ona seviniyor işte."

Cabbarın ağzından çit çıkmadı. Yüzü asıldı. Sefil Ali de konuşmadı. Zaten karışmazdı bu işlere.

Memed işi çaktı. Oralı olmadı. Cabbarın yüzü asılırsa asıl sin. O kimseden yardım beklemiyordu. Ya herro, ya merro demişti.

İlk tanıstıkları günlerde, Sefil Ali bir Köroğlu hikayesi söylemişti. Köroğlunun zuhuru. Günlerdir, Memedin kafasında o Köroğlu dönüyordu.

Şöyle rivayet ederlerkim:

Vaktiyle Bolu şehrinde... der başlardı.

Sokakta bir küçük köpek görmüş Köroğlu. Köpek küçüğünden, el kadar. Dört beş kocaman kocaman köpek, araya almışlar küçük köpeği. Saldırırlar. Küçük köpek kaçmaz, kendini savunur. Savunduğu gibi, onları yener de... Her birini bir yana dağıtır, yoluna gider. İşte Köroğlu bunu görür. Bu dövüşü seyreder.

Demek, der Köroğlu, bir küçük köpek!.. Yürekli olunca... Ondan sonradır ki Köroğlu, Köroğlu olur. Korkmaz. Babasının başına da o iş gelince çıkar dağa.

Köroğlu, duydu duyalı, Memedi çok çekiyordu. Köroğlunu dinledikten sonra, bir daha yemin etmişti Ağayı öldüreceğine.

"Ne yüzünü ekşitiyorsun Cabbar kardeş?"

Cabbar:

"Hiç!"

Memed:

"Korkma, sana işim düşmeyecek."

Cabbar:

"Hiç!"

Memed:

"Ne hiçi?"

Cabbar:

"Hiç!"

Memed:

"Yaaa!"

Cabbar:

"Yanarım sana."

Memed:

"Bre Cabbar," diye öfkelendi. "Bana hep yanarsın sen zaten."

Cabbar:

"Babayığitsin. Yanarım."

Memed:

"Neden ola?"

Cabbar:

"Yanarım işte."

"Sebebini söyle!"

Cabbar bu sefer iyice öfkelendi, bağırınmaya başladı:

"Çukurovamn ortasında, düzüğünde, gündüz gözüne, o kadar köyün arasından candarmaların elinden insan alacaksın, öyle mi? Çukurova kapan demektir. Eşkiya kapanı. Kim düşmüsse Çukurovaya çıkamamıştır dışarı. Yanarım sana. Üstelik sen Çukurovanın yolunu da bilmezsin. Yanında Recep Çavuş gibi biri olsa gene neysen ne! El yordamıyla Çukurovaya inilir mi?"

Memed kasıldı. Dimdik, bir kaya parçası gibi durdu:

"Sen şimdi benimle gitmeyecek misin? Onu söyle."

Cabbar:

"Ben gidip de kendi elimle kapana giremem."

"Açık söyle, kapanı mapanı bırak da. Gidecek misin, gitmeyecek misin?"

Cabbar:

"Gidemem."

Memed:

"İyi. Sen söyle Sefil Ali, benimle gelecek misin?"

Sefil Ali:

"Ben Çukurovayı bilmem ki kardeş, ben Çukurovadan korkarım. Benim sana bir faydam olmaz ki... Zararım olur. İstersen gelirim de. Arkadaş için değil mi?"

Cabbar Sefil Aliye öldürürcesine bir bakış fırlattı.

Memed:

"Demek böyle!" dedi sustu.

O gece birlikte yemek yemediler. Her biri bir yana çekildi somurttu.

İçlerinde, en sevinçlisi Topal Aliydi.

Uyku zamanı Cabbar:

"Siz uyuyun. Ben nöbetçi kalırım," dedi.

Ötekiler, Memed uyudu.

Gece yarısı, Cabbar Memede yaklaştı, dürttü. Memed öfkeyle kalktı oturdu. Uyumuyordu. Sert sert:

"Ne istiyorsun benden Cabbar? Arkadaşlığını yaptıñ işte! Daha ne istiyorsun benden?"

Cabbar:

"Kardaş!" dedi.

Memed'in elini iki eli arasına aldı:

"Kardaş!"

"Yaptın arkadaşlığını," diye güldü öteki.

"Vazgeç bu işten. Hatçeyi nasıl olsa bırakacaklar. Şahitler liep ifadelerinden dönmediler mi? Hep Hatçenin tarafını tutmuyorlar mı? Hakime, Veliyi Memed vurdu demiyorlar mı? Bırakacaklar."

Memed:

"Döndüler ya, para etmiyor. Para etse Ağır Mahkemeye gönderirler mi Hatçeyi? Ağırı gönderiyorlar, Kozana. Anladın mı? Benim yüzümden sürüm sürüm sürünyor mahpuslarda. Ya ölürem, ya kurtarım. Sana gel, demem. Gelmesen daha iyı olur. Bu, yüzde doksan ölüm demektir. Akı başında bir adam kendini ölüme atmaz."

Cabbar:

"Senin için her şeyi yaparım Memed ama, bu düpedüz delilik. Göre göre kendini ateşe atmak demek. Yazık bize. Yazık sana. Senin için kardeş... Gel sözümü tut. Kıarma beni. Nolursun Memed, kıarma beni. Sen böyle bok yoluna gidersen yüregime dert olur. Gel, etme bunu kardeş!"

Memed:

"Hiç söyleme Cabbar kardeş. Nefesine yazık değil mi? Söyleme. Yüzde yüz öleceğimi bilsem, gene gideceğim. Ben böyle yaşayıp da nolacak yani! Hiç söyleyip de nefesini tüketme."

Cabbar:

"Sen bilirsın," dedi. "Kendi düşen ağlamaz."

Elini bıraktı, köşeye çekildi.

Cumartesi, Pazar, Pazartesi Memedle Cabbar biribirlerinin yüzlerine bakamadılar. Biribirlerinden kaçıyorlardı. Memed, çok erkenden kalkıp dağa çekiliyor, karanlık kavuştuktan sonra dama geliyordu.

Sah sabahı, daha gün doğmadan, Memed kalktı Topal Aliyi uyandırdı:

"Ben gidiyorum Ali Ağa."

Ali yataktan sıçradı:

"Bu iş yalnız olmaz," dedi. "Üstelik sen Çukurovayı bilmeyisin. Ben de seninle geleceğim." Güldü. "Kurşun sıkacak sanma beni ha! Sen sıkarsın, ben uzaktan seyrederim. Saklanırım bir yere, seyrederim. Sana iyi bir at bulacağım. Çiçeklidereyi köyünden. Ben de bineceğim bir ata. Sana haber ulaştıracağım. Dağa yakın bir yerde pusu kuracaksın candarmalara... Sıtırın kamışlığında. Sen dur, ben Çiçeklideresine gideyim. Olur mu?"

Memedin sevinçten gözleri parladı. Topal Alinin boynuna sarıldı, öptü:

"Senin," dedi, "bu iyilikleriyin altından nasıl kalkarılm Ali Ağa?"

Ali:

"Ne iyiliği bre kardaş," diye kederli kederli başını salladı. "Kırdığımı bitirtmeye çalışıyorum ben."

Hızla yürüdü gitti.

Bir iki saat sonra, gün degerken, damın kapısında bir patitti oldu. Bir atın hızla, gürültüyle soluk alıştı duyuldu. Memed dışarı çıktı:

"Ali Ağa," dedi gülerek, "yaşasın."

Ali:

"Düğün atı bu at. Süsledim."

Atın boynuna mavi boncuklar, renk renk kordelalar asılmıştı. Eyeri, dizğini sırmaya işlemeliydi.

"Düğün atı."

Topal Ali:

"Bir de yamçı getirdim. Büyük yağmur var. Hem yağmur için, daha çok da..."

Cabbar:

"Eeee?"

"Silahını kimse görmez. Çekersin üstüne, yalnız basın görünürlük. Haydi vakit geçirmeyelim."

Memed ata atladi. Topal Ali de arkasından...

Cabbar kapının eşikliğinde durmuş, onlara kıpırdamadan bakıyordu. Sefil Ali de öyle. Cabbarın yüzü, ölü yüzü gibi sararmıştı. Orada bir Hitit heykeli gibi donmuştu.

Memed atı kapıya sürdü. Cabbarın yüzüne bakmadan:

**"Hakkını helal eyle Cabbar kardeş," dedi sesi bozularak,
"Sen de hakkını helal eyle Sefil Ali!"**

Cabbar hiç durumunu bozmadı. Gerçekten bir Hitit heykele
li gibi, orada öylece kıpırdamadan kaldı.

Sefil Ali:

"Helal olsun kardeş," dedi.

Atları, bayırдан aşağı hızla sürdüler.

Cabbar uzun zaman olduğu yerde kıpırdamadan öyle kaldı.

Yağmur çiseliyordu. Güneşli bir yağmur. Bir zaman açıyor, sonra gene usul usul çiseliyordu. Kamişlar ıslanmışlardı. Üstlerinden sular süzülüyordu. Sular yapraklarda kabarcıklanıyor, güneşte parlıyordu.

O zamanlar Sıtırın alt yanında büyük bir kamişlık vardı. Yol kamişlığının üst başmdan, mersinle örtülü dağın eteklerinden geçerdi.

Kamişlığa Küçük Çınar köyü üstünden indiler. Gün batarken yağmur da dindi.

Topal Ali:

“Yamçıyı aldığıma iyi etmemiş miyim?” diye sordu.

Memed:

“İyi,” dedi.

“Yağmur da durdu.”

“Gene başlar.”

“Çukurovada pusu kurmak için bu kamişlıktan iyi yer yok.”

Memed:

“Bre Ali Ağa,” dedi, “sen bu kadar çok şeyi nasıl belledin? Çukurovayı taş taş biliyorsun.”

Topal Ali:

“Gençliğimde Çukurovadan at çalar, dağlara götürürdüm. Anladın mı şimdi Çukurovayı neden iyi bildiğimi?”

“Anladım. Bu yoldan gececekleri muhakkak mı?”

Topal:

"Kozana iki yoldan gidilir. Biri Çukurköprünün yolu, biri de burası. Yağmur yağdığını iyi oldu. Çukurköprü yolundan çamurdan çıkamazlar, gömülürler. Bu yüzden, muhakkak buradan gelirler. Burası çok iyi. Buradan daha iyi pusu yeri bulunmaz. Yapacağını yapar, hemen atarsın kendini dağa. Cabbar böyle olduğunu bileydi gelirdi."

Cabbar lafinı duyunca Memedin yüzü gerildi.

Topal Ali:

"Vallahı de gelirdi," dedi. "O korktu. Dal gündüz, ovanın ortasında sarılacağımızdan korktu."

Memed gene sustu.

"Korktu," dedi. "Bir korktu ki... O ne hin oğlu hin o! Ne kadar eşkiya ovaya inmiş, ovada gezmişse, hepsinin öldürülüğünü, bir tekinin bile dağa dönmediğini bilir."

Memed merakla sordu:

"Bir teki bile dönmedi mi?"

Topal:

"Bir teki bile."

Azık çıkışını açıp, yemek yemeye başladılar. Ağır ağır çiğneyerek yemeklerini yediler.

Topal:

"Ben gideyim de kasaba yoluna, onların arkasında geleyim. Sen dağa çekil de uyu. Şafaklayın kamışlığa gir. Atı orta bir yere bağla. Görünmesin. Sen de yolum ağzına gel! Ben gidiyorum. Yarın ikindiüstü onlar buradalar."

Topal ata bindi, doludizgin kasabaya sürdü.

Topal gözden yiter yitmez, Memed de ata bindi, dağa çekildi. Bir taşocağıma indi. Taşocağına sular toplanmıştı ama, taşocağı siperliydi. Yağmur yağsa bile insanın üstüne düşmezdi, mağara gibiydi. Ocağın çukuru su doluydu. Çukura taş yığmaya başladı. Atı tam üstteki büyük meşe ağacına bağladı. Yamçiya sarılıp, yiğdiği taşların üstüne yumuldu. Bir zaman kendinden geçiyor, sonra hop diye ayıklıyordu. Şafağı böyle etti.

Şafaklaym ata atlayıp, kamışlığa geldi, atı, ta kamışlığının ortalarına sürdü, bir kamış köküne iyice bağladı.

Akşamdan beri bir hoştu. Bedeninin her yeri sızlıyordu. Büyük bir kamış kümesine sırtını dayadı, oturdu. Kamış küme-

sine sarıca arılar petek üstüne petek yapmışlardı. Örümcekler kamışlardan kamışlara ağlarmı germişlerdi. Kamışlar pürçüklenmişti. Pürçükler tozakıyordu. Kamışların pürçüklerine gün vurdu derken.

Beklemek kadar zor bir şey yok. Bekledi. Ne zaman?.. Ögle oldu. Bir ıslak sıcaklık çöktü ovaya. İkindi oldu. Karşı dağların gölgeleri doğuya doğru uzadı. Bu sırada Memed, bir kamış köküne dayalı tüfeğini aldı, yol kıyısına yakın büyük bir kamış kökünün yanındaki çukura gitti. İkide birde yolun ortasına çı-kip kasabadan yana bakıyordu. Görünürlerde kimsecikler yoktu. Dişi dişini yiyordu. Döşen kurşunu yazıya yabana... Nereye olursa olsun. Döşen! Kamışlığa, yola... Hırsından tepiniyordu. Her dakika bir yıl oluyordu artık.

Sonra hançerini çıkardı, çukuru kazmaya başladı. Bütün gücüyle kazıyor, toprağı avuçlarıyla dışarı taşıyordu. Soluk soluğa yola koştı, bir şey yok. Elleri yanlarına düştü. Öyle kalakaldı. Ne gelen var, ne giden. Umudu kesti. Gitti çukurdan tüfeğini aldı, geldi yolun ortasına dikildi. Gün neredeyse batacaktı. Ta yolun ötesinden kımıldanan bir top karartı göründü. Karartı gittikçe yaklaşıyordu. Yüreği hop etti. Buna karşın kamışlığa gene girmede. Az daha yaklaşınca karartı, dört candarmanın önünde iki kadın olduğunu fark etti. Ağır ağır kamışlığa çekildi. Karşı dağın üstündeki güneşin yarısı kalmıştı. Candarınlardan en arkadaki uzun boylusunun bacagını nişan alıp tetiği çekti. Candarma bağırarak döndü, yere kapaklandı. Memed makinalı gibi tariyordu, sağı solu. Candarmalar afallamışlardı.

Memed:

"Ulan karşınızda İnce Memed var. Bırakın o kadınları gidin."

Bir candarma daha düştü çığlık atarak. Öteki iki candarma da yolun kıyısındaki su dolu hendeğe attılar kendilerini. Memede karşılık vermeye çalıştılar. Karanlık kavuştu, yağmur da yeniden ufak ufak sepelemeye başladı. Kadınlar ortada öylece kalmışlardı. İkisini de korkunç bir titremedir almıştı. Yolun ortasına, çamurların içine oturuverdiler sonra da.

"Ulan candarmalar varın işinize gidin. Uğraşmayın bizimlen. Bir tabur bile olsanız viz gelirsiniz."

Vurulanların bağırtısı, iniltisi göğü tutuyordu.

"Alın da arkadaşlarınızı gidin. Alın da..."

Candarmalar bir ara ateşi kestiler. Kadınların da azıcık akılları başlarına geldi.

"Gözü kör olası haydi," dedi, "yavaş yavaş Memede gidelim."

Hatçe:

"Bu da mı gelecekti garip başıma?" diye inledi. "Gidelim."

Yol boyunca sessiz sessiz süründüler.

Hatçe:

"Memed!" dedi.

Memed:

"Geldiniz mi?"

Göz gözü görmüyordu karanlıktan. Memed çukurdan yola atladı, karanlıkta gölge gibi sallanan kadınlara doğru geldi. Ellerinden tuttu, kamışlığı, atın yanma çekti. Candarmalar oraya buraya daha kurşun sıkıyorlardı. At ayak seslerini işitince uzun uzun bir kişnedi. Memed atı çözdü:

"Binin," dedi. "Binin de arkamdan sürüń."

Kamışlığı çıktıklarında, candarmalar kurşunu kesmişlerdi. Yaralı arkadaşlarıyla konuşuyorlardı.

Eteğe doğru, nalları kıvılcımlanan bir atlı, taşları biribirine katarak, son hızla önlerinden geçti gitti. Biraz sonra da geri döndü. Topal Ali olsa gerek diye Memedin içinden geçti.

Bir ses geldi usuldan:

"İnce Memed! İnce Memed!"

"Buradayız Ali, gel!" diye bağırdı Memed.

Ali geldi yanlarında soluk soluğa durdu. Attan aşağı indi:

"Memed kardeş, al atı, bin. Sonra Çiçeklideserine teslim et. Bu eteklerde durma. Akçadağa çekil. Asım Çavuş ne kadar candarma varsa çeker üstüne yarin. Yakayı ele verme. Ben sana ulaşırım. Bu gece ne yap yap Çiçeklideserini tut. Oradan da Akçadağı... Durma, doluduzgin. Allah selamet versin."

Arkasını döndü karanlığa karıştı.

Memed:

"Bu iyiliğini unutmayacağım Ali Ağa."

Topal Alının bıraktığı ata atladi.

"Hatçe öteki attan indi, geldi terkisine bindi.

Karanlıkta, dağlara yukarı, doludizgin atı doldurdu.

Birkaç kere yolu şaşırdı. Sonra buldu. Gün doğmadan Çiçeklileresine yetiştiler. Doğru köyün içine sürdüler. Ortadaki herhangi bir evin önünde durdular.

Memed bağırdı:

"Dışarı çıdın hele!"

On sekiz yaşında gösteren bir delikanlı açtı kapıyı. Onları görünce gülümsemi, sevindi. Geldi atların başını tuttu. Ahıra çekti. Atlar köpük içinde kalmıştı.

Hatçeyle Iraz iki büklümdü. Titrer gibi bir halleri vardı. Yüzleri alacakaranlıkta kararsız, karmakarışık, şaşkın görünüyordu.

İçeri girdiler. Evin kadınları ocağı yakmışlar, ocağın başına da döşekler sermişlerdi. Döşeklere yorgun oturdular.

Memed:

"Ev sahipleri," diye konuştu, **"ben iki günlük acım."**

"Şimdi, şimdi İnce Memedimiz," dediler.

Abdi çökmüştü. Zayıflamıştı. Avurdu avurduna geçmişti. Kahvede akşamılar dek kulağının dibinde İnce Memed lafı ediliyordu. Buna ifrit oluyordu ama, ne gelirdi elden. Elin ağızı torba değil ki çekte bağlayasın.

Öfkesinden çarşıya sığmıyor, Maraşlı Mustafa Efendinin dükkânından Tevfîğin kahvesine, Tevfîğin kahvesinden Horoz Remzinin manav dükkânına, oradan arzuhalci Siyasetçi Ahmed de mekik dokuyordu. Her oturduğu yerde kimseyin ağını açtırmadan saatlarca konuşuyordu.

“Görün işte! Görün işte malınızı. Çocuk diyordunuz. Ben bilmez miyim onu? O ne yezid oğlu yezid. Şurayı iyi belleyin. Abdi demedi demeyin. O dağlarda hükümetini kuracak. Mutlak kuracak. Benim tarlalarımı, babamdan kalma tapulu tarlalarımı köylüye, düğün şenlik dağıtan adam, hükümet değil de nedir ya?.. Hükümetlik ilan edecek. Tel çektim Ankaraya belki bin tane. Ne cevap veren var, ne hal soran... Bir acayıp iştir kardeşler, bu hükümet işi. Bu kadar vatandaşını Torosun dağında bir eşkiyanın eline bırakmış. Gonder bir alay asker, kessin kökünü şunların. Haşa, sümme haşa! Hükümetimize dil uzatmıyorum. Uzatamam efendim. Amma neden kul eder bizleri birkaç eşkiyaya? Yazık değil mi? Günah değil mi?”

İkinci günü sabahleyin, yaralı candarmalar getirildi kasabaya... Mesele dilden dile dolaşıyordu. Herkes Memedden yanaydı.

Abdi Ağa da çarşının ortasına düşmüş, dört dönüyordu. Etekleri tutuşmuş. Konuşmuyordu. Yalnız önüne gelene:

"Ben size demedim mi?" diyordu.

Kimi görse, tanındık, tanınımadık:

"Demedim mi?" diyor, geçiyordu.

SonravardıTevfiğinkahvesine,başınıbirmasanınüstüne koydu, orada hareketsiz, öylece kaldı. Ögle yemeğini unutmuştu. O öyle uyuklarken bir yanaşma geldi.

"Ağam seni istiyor," dedi.

Abdi Ağa ağır ağır başını kaldırdı.

"Nee?" diye bezgin bezgin sordu.

"Ağam, bize buyursun, diyor."

Kalktı. Başı çatlayacakmış gibi ağriyordu.

Ali Safa Bey onu kapıda karşıladı, koluna girdi:

"Gel Ağam, gel bakalım. Bizi unuttun gitti."

Başını kaldırdı. Gözleri kan çanağına dönmüştü. Uzun uzun Ali Safa Beyin gözlerinin içine baktı, sonunda:

"Demedim mi?" dedi.

Ali Safa Bey gülümsemi:

"Gir hele içeri gir! Konuşuruz."

"Demedim miydi?"

Merdivenleri dura dura, soluk ala ala çıktılar. Abdi Ağa "of, off!" çekerek, bitmişcesine kendisini sedire attı.

"Demedim mi?"

Kahve geldi. Fincan elinden düşüp kırılacakmış gibiydi. Kahve dudaklarından dökülür gibi...

Ali Safa Bey geldi yanına oturdu. Sakalını okşadı:

"Aman Abdi Ağam sen bu kasabayı yaktıracaksın. O arzu-haller ne öyle? Hükümet bir ordu gönderecek. Günah değil mi bizim kasabamıza? Yazık değil mi? İki sütsüz dağa çıkışmış diyen adı kötüye mi çıksın?"

Abdi Ağa derinden derinden içini çekerek inledi, başını salladı:

"Abdi ne yaptığını biliyor mu Ali Safa Bey oğlum? Ne yaptığini biliyor mu? O beni öldürerek. Yaşatmaz beni o! Ne yapacağımu şaşırdım. Elim ayağım tutmuyor. Zoruma giden ölümüm değil. Zoruma giden, bir el kadar çocuğa kocaman hükümetin gücü yetmiyor. Zoruma giden bu da değil. Sorma derdimi Ali Safa Bey! Sorma halimi. Zoruma giden bunların hiçbirisi değil. Gitmiş kö-

ye, tarlalarını köylüye dağıtmış. Öldürdüm Abdiyi, yaktım Abdi Ağayı diye. İşte bu kahrediyor beni, bu öldürüyor. Bu korkutuyor. Ölümüme yanmıyorum Ali Safa Bey. Bir ayağım çukurda. Bugün değilse yarın. Dünyaya direk kakacak değilim. Yarın bir tane daha çıkar, o da senin tarlanı dağıtır. Öbür gün bir tane daha... Daha da daha... Daha!.. Ben bundan korkuyorum işte..."

Ali Safa Bey omuzuna vurdu:

"Yok, Abdi Ağa, yok. Müsterih ol sen. Onlar belalarını bulacaklar. Müsterih ol."

Abdi Ağanın gözleri parlayıp, sakalı gerildi. Yüzüne kan geldi:

"Bugün banaysa, yarın sana. Beni bu korkutuyor işte. Dağıda eşkiya mı var, istediği kadar olsun. Eşkiya da nedir ki... Ama bu! Bu korkutuyor beni. Toprak meselesi... Bir aklına düşerse köylünün, önüne geçilmez. Öldürüleceğimden değil, bundan korkuyorum. Siz biliyoruz Ali Safa Bey. Bana kalırsa, hemen, gün geçirilmeden ölmeli bu oğlan. Bu oğlan eşeğin aklına karpuz kabuğu düşündü. Gün geçirip fırsat verme zamana. Aman oğlum. Karpuz meselesini aklmdan çıkarma. Vayvaylılar bile ona sığınıyorlar."

Ali Safa Bey aldırmıyor, gülüyordu:

"Anlıyorum Ağam," dedi. "Anlıyorum ama, korkma. Bugün değilse yarın, onun kellesini getirip senin kapının önüne atarlar. Korkma! Bir bölük candarmayla Asım Çavuş, eli gönüllüyle de Kara İbrahim onun takibine gönderildi. Candarmalar neyse ne ya, Kara İbrahim eski eşkıyadır. Eşkıyalığın yolunu yordamını, o dağları çok iyi bilir. Onlara dedim ki, kesin kellesini İnce Memedin, takın bir sırıga, getirin Abdi Ağanın evinin önüne diken. Öyle yapacaklar."

Abdi Ağa:

"O bir gün daha yaşamamalı. Bir gün daha. İnşallah öyle olur. Dediğin çıkar."

Ali Safa Bey:

"İnşallahı da var mı? Mutlak öyle olacak. Sen Kara İbrahim mi bilir misin?"

"Bilirim."

"İşte o!"

Abdi Ağa az kendine geldi. Umut kapıları açlıyordu.

"Kara İbrahim onun hakkından gelir," dedi. "Güveniyorum ona. Sen Vayvay işini..."

Ali Safa Bey sözünü yarıda bıraktı:

"Kalaycı öldü öleli işler kötü. Korkmuyorlar. Böyle giderse..."

Abdi Ağa:

"Şu ortadan kalksun bir kere hele..."

"Kalkacak."

Köylüler candarmaların elinden zar ağlıyorlardı. Memedin takibine çıkan candarmalar kesin emir almışlardı. "İnce Memedi diri, ölü mutlak getireceksiniz. Yoksası da vardi. Böyle emir alanlar hangi dağ köyüne girmişlerse, orasını bir anababa gününe döndürüyorlardı. Sopadan geçirmedikleri kimse kalmıyordu. Çoluk çocuk, tüm dağ köylüklerinden ah vah geliyordu. Amansız. Kimse İnce Memedin yerini bilmiyordu. Kimse onu aramaya çıkmıyordu. Yol gösterenler de yanlış yol gösteriyorlardı. Memedin suçsuz kızı hapisten kurtarışı dağ köylüklerinde, Değirmenolukta destan üstüne destan olmuştu. Herkes işini gücünü bırakmış, her yerde İnce Memed lafi... Hatçenin candarmaların elinden alınışı üstüne, bir günde belki on tane türkü çıkarılmıştı.

Kamışlık olayından iki gün sonraydı ki Değirmenoluğa candarmalar girdiler. Yüzlerine konan sinek kırk parça oluyordu. Öylesine asıktı yüzleri. Doğru Durmuş Alinin evine gittiler. İhtiyarı kapının önünde yakalayıp sigaya çektiler. Ağızından bir laf alamadılar. Sordular soruşturduklar, gözdağı verdiler, olnadı. Dipçiklerle dövmeye başladılar. Karısı Hürü dövülen ihtiyarın başında kuş gibi çığışarak dönüyor, ağızına geleni söylüyordu. Bir candarma dipçiği onu da susturuverdi.

İki ihtiyarı damın avlusunda, ala kan içinde bıraktılar, başka evlere gittiler. Akşama kadar bir sürü insana sira dayağı attılar. Gece Abdi Ağanınevinde misafir kaldılar. Sabahleyin erkenden kalkıp gene dayağa başlayacaklardı. Dayak atmaktan

bıkmiş usanmışlardı. Hiçbirinde hal kalmamıştı. Her şeyin çaresi bulunur, köylüleri biribirine dövdürüyorlardı.

Böyle böyle, İnce Memed yüzünden dağ köylüklerinin üstünden bir işkence, bir candarma silindiri geçiyor, doruklara doğru yükseliyordu.

İnce Memed Alidağına çekilmişti. Alidağı korkunç sarp kayalıklarıydı. Uzun boynuzlu, mor geyiklerin yatağıydı. Kayaları bıçak gibi sıvriydi. Üstünde gezilmeydi, keserdi. Çakmaktaşından bir dağ derler ya, işte öyle bir dağdı. Doruklara doğru ağaç azalıyor, doruğun çok aşağısında bitiyordu. Doruk çırılıçıplak kayalıklardı. Yılın dört mevsimi, kar eksilmezdi. "Ala karlı Alidağım yücesi – Soğuk oldu yatılmıyor gecesi."

Memed bu Alidağımı, geyik avladığı zamanlardan taş taş, kaya kaya, mağara mağara bilirdi.

Tam dorukta bir mağara vardı. Ama mağaraya yol yoktu. Beş yüz metre bir kayanın yüzüne tırmanarak, yapışarak yürümek gerekti.

Çiçeklileresinden çıktıktan sonra sıkıştılar. Dört bir yandan candarma kuşatıyordu. Kara İbrahim'in takip ettiği haberini de getirdiler. Çobanı, çiftçisi, ağaççısı, herkes haber ulaştıryordu Memede. Memed günü güne olan biteni öğreniyordu. Irazla Hatçe çok yorulmuşlardı. Ayakları şişmişti. Bu yüzden Çiçeklide-resi dağında kalmışlardı. Kara İbrahim ve candarmalar Çiçeklide-resi dağını tarayarak yukarılara doğru geliyorlardı. Sefil Alinin dayısının çobanı Memede, "Tam sarıldınız, kaçın, yoksa öldürülürsünüz," diye haber getirdi. Kaçamadılar. Bir şafak vakti çarşıma başladı. Dört bir yandan saldırıyorlardı. Memed kurşunlarını çok ölçülu kullanıyordu. Ancak, ilerlemeye çalışanları nişan alıp sıkıyordu. Asım Çavuş boyuna, "Teslim ol!" diye bağıriyordu. Memed, "Olur," diyor, arkasından da kurşunu yapıştırıyordu.

Dağın yamacına kum gibi candarma yapmıştı. Yerlerinden kırıdayamıyorlardı. Memedin tüfeği ateşe kesti ve ağızında kurşun kaldı. Tüfeği açılsın diye toprağa soktular. Tabancaya ateşi sürdürdü. Hatçe korkusundan tir tir titriyordu. Memed gülüyordu buna. Kapkara kesilmiş, kan tere batmıştı. Terler koltuklarından, kulunçlarından fışkırmış köpürmüştü. Beyaz bir tuz bırakmıştı sırtında, kuruyan yerlerde.

Iraz Memede yardım ediyordu. Az zaman içinde tüfeğini soğutup, içindeki kurşunu çıkardı. Memed tüfeğini yeniden eline alınca sevindi. Akşama doğru nedense, ötekiler ateşi kestiler. Bu, Kara İbrahim'in bir taktiğiydi. Onlar çekildi olacaklar, çarpışmadan vazgeçmiş gibi yapacaklar, sarılan da yerini terk edip kaçmaya çalışacak, onlar arkasından yükleneceklerdi. Memed bunu çaktı.

Onlar çekiliyorlardı. Sürünerek aşağı aktıkları belli oluyordu. Bozguna uğratmak gerekti onları. Çekilirken yüklenmek, karşı tarafın bozguna uğraması için birebirdi. Memed bağırrarak olduğu yerden fırladı aralarına doğru. Hatçे arkasından feryadı bastı. Aldırmadı. Memedin arkasından geldiğini, kurşun yağdırdığını görenler tam bozguna uğradılar. Aşağı kaçışmaya başladılar. Gün batıncaya kadar Memed arkalarından gitti. Geri döndüğünde gece yarıyı buluyordu. Memed gelir gelmez, Hatçे ağlayarak boynuna sarıldı. Ha bire ağlıyor, durmuyordu.

Iraz onu tuttu hızla çekti:

"Ne derdin, kör olası? Kıyamet mi koptu? Ne var? Eşkıyalık bu! Eşkıya karısı her şeye katlanacak. Kes sesini. Kör olası seni. Çocuk kurtardı da seni başına bela mu aldı?"

Memed soluk soluğaydı:

"Size bir şey diyeceğim," dedi, dura dura.

Iraz:

"De!"

Memed:

"Burada kalırsak işimiz duman. Kaçmalı, izimizi yitirmeliyiz. Canınızı dışinize takın. Alidağına kadar yüreyeceğiz. Dört bir yanınız candarma dolu. Çare yok. Bir haftalık yiyeceğimiz var. İki günde Alidağını tutarız. Bir evimiz olur. Ben bir yer biliyorum. Kimse de bilmez orayı. Geyik avlarken bir yaralı geyik düşmüştü de, ben de oradan biliyorum. Orada yaşarız. Ömrümüzün sonuna kadar yaşanz."

Hatçe:

"Ömrümüzün sonuna kadar değil, affa kadar. Af çıkacakmış önümüzdeki yıl. Hükümetimizin kurulduğu gün. Affa kadar."

Memed:

"Af mı?" dedi. "Yüreğir toprağı... Amma o işi görmeden olmaz ki..."

Durdu. Gecede çit yoktu:

"O işi görürüm affa kadar."

Hatçe:

"Görürsün. Görmeden olmaz. Sıçanın deliğine girse de..."

"Olmaz," dedi Memed. "Kalkın yola düşelim."

Yola düştüler. Soğuktan üşüyorlardı. Gökyüzü aydınlintı. Gökyüzü, yıldızlar buz tutmuş, cilalanmış gibiydi. Ormanın dalları ıslaktı. Süründükçe ıslanıyorlardı. Hatçe bir kere "of" dedi, sonra kendine geldi vazgeçti. Bir eşkiyanın karısı dışını sıkmalıydı. Ağır ağır, çitirttı çıkarmadan, yere sakınarak basıyordı. Dallar yüzlerini yırtıyordu. Memed önde, onun arkasında Iraz, arkada da Hatçe... Çiçeklidağını indiler. Gün doğuyordu. Memedin yüzü yarı aydınltk, yarı karanlıktı. Hatçeyle göz göze geldiler. Iraz onları oldukları yerde bıraktı, hızla aşağı doğru uzaklaştı, kayaların arkasında yitti.

Alıdağının doruguña çıkmak zor oldu. Zımpara taşı gibi kayalar, ellerini ayaklarını yedi bitirdi. Başları dönüyordu. Aşağılar, Dikenlidüzü bulutlar arasında, küçükük el kadar kalıyordu. Dikenlidüzündeki beş köy küçükük birer nokta gibi kalmıştı.

Mağaraya varacakları uçurumun dibindelerdi. Memed on defa bile gidip gelebilirdi. Ama bu kadınlar, nasıl gideceklerdi? Zor.

Memed:

“Siz burada dinlenin. Ben sırtımızdaki öteberileri götürüp mağaraya yerlestireyim, sonra da gelir sizi alırım.”

Gitti. Duvar gibi düz kayanın yüzünden yürüyüşüne hayran kaldılar onun.

Yarın saat kadar sonra geri geldi. Gözleri gülüyordu:

“Bir evden daha iyi. Daha sağlam. Yanında da kartalların yuvaları var. Kartallarla komşuyuz.”

Hatçenin elinden tuttu kaldırdı:

“Sen gel, Iraz teyze beni burada beklesin. Seni kartallara yem diye götürüyorum.”

Hatçe:

“Bu duvari mı çıkacağım?” diye korkuya sordu.

Memed:

“Sen duvardan değil, benden tutarsın. Yürü!”

Tırmandılar. Hatçe, gözleri kararip bir iki kere çığlık attı. Memed tersledi. Çıktılar.

Iraz da Memedi beklemeden kalktı, kayaya tırmandı. Korktu. Elleri düşecekmış kadar yoruldu ama Memed geri döndüğünde onu kayanın başında buldu.

"Sen ezelden eşkiyaymışsun Iraz teyze!"

"Ezelden."

Mağaranın ağzı büyük değildi o kadar. Üç insan gövdesi girecek büyülüktedydi. Mağara derindi. Uzundu. Tabanı un gibi yumuşak, kömür tozu gibi kara bir topraktı. Toprağın üstü kuş gübreleriyle doluydu. Duvarlar, damar damar ak çizgilerle örtülüydü.

Memed:

"Buraya insan ayağı basmamıştır," dedi.

Iraz:

"Daha iyi."

Hatçe:

"Bizim köyümüz."

Iraz:

"Bizim evimiz."

Hatçenin sevinçten, gözleri ıslak ıslaklı:

"Haydi evimizi temizleyelim."

Iraz:

"Ya," dedi.

Memed:

"Ben köye gidiyorum. Alın şu tabancayı! Evinize ne gerek?"

Hatçe:

"Bir ayna," dedi.

Iraz güldü:

"Hey gidi gençlik hey!"

"İki minder, iki yorgan. Bir çam bardak, bir tencere, bir sac, un, başka da can sağlığı, gerisini sen düşün."

Memed:

"Sağlıcakla kalın."

Gece yarısı Durmuş Alının evine geldi. Kapıyı kadın açtı. Memed olduğunu anlayınca:

"Suss! dedi. "Suss!"

Memed içeri girdi usuldan.

"Ne var Hürü Ana? Noldu?"

Hürü:

"Susss!"

Memed bir daha ağızını açmadı.

Kadın çralığı yaktı, pencereleri sıkı sıkıya kapadı, dışarıya çıktı. Damin arkasını dolandı. Kimsecikleri göremedi.

"Yavrum," dedi, "sen nasıl oldu da geldin? Köyün içi candarma dolu. Durmuş Ali Emmini döve döve bir hal ettiler. Sa-kalından tuttular da sürüm sürüm sürüdüler fikarayı. Köylüyü de hep değnekten geçirdiler. Bunu hep o keçi sakallı ediyor. Öldürmedin gitti. Durmuş Ali Emmine senin yerini sordular. Bilmem deyince, fikarayı bir ettiler, bir ettiler ki, daha yatıyor. O günden beri yataktan çıkamadı. Beni de dövdüler. Her yerlerim kara kara. Öldürsene şu gavuru."

Memed:

"Topal Aliden ne haber?"

Kadm kızdı. Sesini yükseltti:

"Sen yok musun sen! Ah! Sana ne deyim? Seni kör bıçakla boğazlamalı. Eline düştüğünde, onu öldür demedim mi sana? Onu öldür. Şimdi Ağanın adamı oldu. Sizin damı da Abdi Ağa ona vermiş. Ya, sözümü tutsaydın da gebertseydin onu. Aaah! Seni. Şimdi candarmaların önüne düşmüş dolaştırıyor. Senin izini sürüyor. Abdi Ağanın alacaklarını o topluyor. Köylüyü dövdür babam dövdür ediyor candarmalara. Çok suçun var Memed, çok!"

"Şimdi nerede yatıyor, o Topal?"

Kadın gürledi:

"Nerede yatacak? Sizin evde. Dün evini getirdi yerleştirdi. Benim güzel Dönemin evine pis Topalın pasaklı karısı yerleşti. Ben de oturdum seyreyledim. Yüreğimden kan gitti. Öldüm. Kurudum kaldım."

Memed:

"Ben oraya gidiyorum."

Kalktı.

Kadm:

"Orası candarma dolu. Şöyle usturuplu var, öldür kafiri kaç."

Memed dışarı çıktı. Kendi evlerine vardı. Burnuna koyu bir süt, buzağı kokusu geldi. Bahar otları kokusu geldi. Avucunun orta yeriyle yumuşacık yumuşacık bir şeyler okşadı.

"Ali Ağa, Ali Ağa!"

Sesi duyunca Ali yataktan hopladı. "Bu adam delirmiş," dedi, içinden. "Mutlaka delirmiş." Telaşla dışarı çıktı. Eliyle ağını kapadı. Yüksek sesle:

"İyi ki geldin. Sağ ol. İyi ettin kardeş. İnce Memed mi? Akçadağa mı gitmiş? İyi ki geldin. Biz Akkaleye kadar yorulacaktır. Yaşasın."

Kulağına eğildi:

"Sen git Durmuş Ali Emminin evine. Ben şimdi gelirim."

İçeri girdi, candarmalara:

"Arkadaşlar, herif almış başını Akçadağa çekmiş. Orada onu keklik gibi avlarsınız. Şimdi bir adamum geldi. İşler kolaylaştı. İzini doğrulttuk İnce Memedin. O melunun. Onu Akçadağda kırkırak sararsınız. Oldu bitti. Ben şimdi gidip de haberi Abdi Ağanın karısma müjdeleyeceğim."

Çıktı. Gece karanlığı. Memedin yürekliliğine hayran kaldı.

Topal içeri girince Hürü şaşırıldı. Memede ters ters baktı. Sende iş yokmuş dercesine baktı.

Memed:

"Hürü Ana konuşacaklarım var," dedi.

Hürü:

"Konuşun," dedi. "Zaten o Topal domuzun pis yüzüne hasret değilim. Konuşun."

Topal güldü:

"Bu Hürü Hatun da nedense bana düşman. Ben ne yaptım ona?"

Hürü başını salladı. Dişlerini sıktı:

"Ben bilirim senin ne yaptığını. Ben bilirim senin... Topal domuz. Şimdi de candarmalarla bir oldun. Öyle mi? Şu Memedim olmasaydı burada... Ben seni sokar miydım bu eve. Senin o topal kafanı parça parça ederdim. Bir taş alır, parça parça..."

Çekildi.

Topal:

"Yahu Memed," dedi, "nasıl geldin bu kıyamette. Öyle mi?"

Memed:

"Geldik işte."

"Takibinde eşkiya Kara İbrahim var. Abdi gönderdi onu da. Abdi, Ali Safa Bey... Kara İbrahim gelir onun hakkından diyorlar. Çok güveniyorlar Kara İbrahime. Çok da para vermişler. Ama Kara İbrahim, eski Kara İbrahim değil! Tömtümüleşmiş! Bunamış. Bir yol tutmuş, başındaki adamlarla birlikte, İnce Memed geçecek de, tang diye vuracaklar. Sakın ha, o yoldan geçme! Kara İbrahim vurur seni. Sonra kardaşıma deyim, ben Abdi Ağanın gözdesiyim. Varsa da Topal Ali, yoksa da Topal Ali. Her şeyi benden soruyor. Ölmedi melun. Keşki o kadını sokmasaydınız içeri, ev yanarken."

Memed:

"Ne bilirdik! Telaş. Keşki..." diye hayıflandı.

"Senin kelleni getirip, Abdi Ağanın kasabadaki evinin önüne dikeceklermiş. Ali Safa Bey ona söz vermiş. Evi candarma kumandanlığıyla yan yana..."

Memed:

"Aldırma. Şimdi bana iki minder, iki yorgan, bir ayna, bir çam bardak, bir külek un gerek. Bunları bir ata yükle, ver elime. Tuz, biber, yağ..."

Ali:

"Kolay," dedi. "Ağamın canı sağ olsun. Evi emrimde. Ne istersen buluruz."

Asım Çavuşun emrindeki bir bölük candarma, Kara İbrahim ve avenesı, bir gün, bir kış dağlarda kaldılar. Dağ köylüleri elliinden zar ağladı. Her köylü bir yer haber veriyordu. Akçadağ, Gögsün dağları, Beritdağ, Binboğalar, Aladağ, Kayranlıdağ, Konurdağ, Meryemçil beli ara ha ara ettiler. Ne üstlerinde üst ne başlarında baş kaldı. Sıçanın deliğine bile baktılar. İnce Memed yok oğlu yok. Kayıplara karışmış. Kışın yarısını Değirmenolukta geçirdiler. Alidağında, aramadık delik bırakmadılar. Alidağına geyik avına gittiler. Mağaranın yanı başına kadar çıktılar. Olmadı.

Topal Ali candarmaların önüne düşüyor, "Onu mutlak bulacağız," diye savuruyordu. Alıp Binboğalara götürüyor... Güya iz sürüyordu. "Hani? Nerde kaldı senin meşhur izciliğin Ali?" diye soruyorlar, Ali, "İhtiyarlık, artık seçemiyyorum," diye içini çekerek karşılık veriyordu. "İhtiyarladık artık. Geçti."

Topal Ali kocamamış, gençleşmişti. Rüzgar gibiymi. İçinde bir umut ateşi yanıyordu.

Bütün gün, bütün kış ayları dağlarda perperişan İnce Memedin yanında ora senin, bura benim dolaştıktan sonra, yorgun, bitkin kasabaya döndüler. Dağlarda iki tane büyük çeteyi de, bu arada, ortadan kaldırılmışlardı ama, İnce Memed yoktu. Kasaba yas içindeydi.

Kara İbrahim on yaş daha ihtiyarlamıştı. "Ben böylesini görmedim," diyordu. "Bu adamda bir sırr, bir hikmet var.

Kayboldu gitti. Ben böylesine rastlamadım. Ama onu bulacağım. Onunla karşı karşıya geleceğim. Buna çare yok. Onunla bir hesabım var. Göreceğim. Çiçeklidesinde tutuştuğumuzda, kafasıdır dedim, belki yüz kurşun sıktım. Bir şey olmadı ona. Ona kurşun geçmiyor. Yoksa onu bir kurşunda hakladım. Neyse!"

Bir an içinde, bütün kasabada, "İnce Memede kurşun geçmiyormuş," lafi yayıldı. Dillere düştü. Abdi Ağanın kulağına kadar geldi. Abdi Ağa eriyordu zaten. Bir deri bir kemik kalmıştı. İnce Memedin ölüm haberini bekleye bekleye bir hal olmuştu. İkide bir Ali Safa Beye gidiyordu, "Hani oğlum Ali? Gözleye gözleye gözüm dört oldu," diyordu. "Dört de oldu, se-kiz de. Hani, noldu?" Ali Safa Beyse, "Sabreyle emmi," diyordu, "sabreyle. Sabırla koruk helva olmuş. Sabreyle. Ben sana söz verdim. Onun kellesini getirip senin evinin avlusuna diktreceğim. Sabreyle."

Kurşun geçmez haberini de duyunca Abdi Ağa çılgına döndü. Bir koşu, soluğu Siyasetçinin dükkanında aldı. Meseleyi söyledi. Hemen, Ankaraya bir tel yazmasını istedi. Siyasetçinin aptal yüzü biraz daha aptallaştı, biraz daha dili ağızında büydü. Konuşamaz oldu.

Abdi Ağa:

"Yaz," dedi. "Yaz hükümete ki, bir şaki türedi dağlarda, kan içen... Çocukları öldürüyor. Genç taze kızları dağa kaldırıyor, ırzlarına geçiyor. Dağlarda hükümet kurmuş. Gittikçe nüfuzu büyüyor. Toprak dağıtıyor. Toprak dağıtmayı köylünün aklına düşürüyor. İşte bunu iyi yaz. Kafalarına iyi çak! Altına da bir çizgi çek buranın. Kaçırdığı kızların ırzına geçtiği gibi parça parça ediyor, ağaçlara asıyor her parçasını. Maraş-Adana yolunu çeteleri tutmuş, kimseyi geçirmiyorlar. Yaz! Siyasetçi Efendi, yaz kardaşım. Ne kadar kudretin varsa, hepsini dök ortaya. Ankarada okuyanın parmağı ağızında kalsın. Ordu göndersin. Ben pul almaya gidiyorum," dedi çıktı.

Kasaba, biribirine girmiştir. "Bir İnce Memed ha! Parmak kadar çocuk ha! Bu işleri yapsın da... Ele geçmesin!"

Abdi Ağanın önüne gelene yanıp yakılmaları, Ali Safa Be-

yin entrikaları da buna eklenince iş büyüyordu. Ağlayan çocukları, "İnce Memed geliyor!" diye avutuyorlardı.

Bunun üstüne candarma bölümü kasabaya geldiğinin haftasında, takviyeli olarak, gene Asım Çavuş kumandasında İnce Memedin takibine çıkmak zorunda kaldı. Kara İbrahim de avnesiyle bunca, İnce Memedi yakalayacağına dair, Abdi Ağaya yemin üstüne yemin ederek dağa çıktı.

30

Sarı çiğdem çiçeklerinin sapları, yok denecek kadar kısacık. Toprağa yapışmıştır. Kayaların aralarına, sapsarı bir halı serilmiş gibi olur. Güneş rengi. Mor sümbüller diz boyudur. Menekşeler ıslak, göz gözdür. Parıldar. Kırmızı çiçekler açar. Kırmızıları hiçbir kırmızıya benzemez. Billur kırmızısı.. Tatlı, sıcak.

Yerden fışkırıcasına bir yeşil türer. Bir hoştur. Alidağından aşağılara bakınca yeşilin yağmur gibi yağdığını sanılır. Bulanık. Kayalar, benek benek, türlü renkle nakışlanmıştır. Hava burcu burcu çiçek kokar.

Eteklere doğru Alidağıının kayalıkları kırmızılaşır, moraçalar. Ak bulutlar degeip geçer, Alidağı nennilenir.

Yamaçta, Binboğalara bakan yönden, seyrek çamların içinde bir pmar kaynar. Yeşil. Memed sularını oradan getirir.

Ortalık günlük güneşlik. Dikenlidüzü ışığa boğulmuş. Her şey, ağaçlar, çakırdikenler, taşlar, kayalar ışığa kesmiş. Erimişler. Bazı çiçekler de...

Hatçe mağaranın kapısında başını Irazın dizlerine koymuş. Iraz da başının bitlerini kırıyor. Bitler fazla.

Bütün kişi mağarada geçirdiler. Mağarayı ev gibi donattılar. Evleri zengin bir köylü ağasının evinden daha da hoştu. Tabana peryavşan döşemişler, üstüne nakışlı yörük kilimleri sermişlerdi. Bahar gibi tüten kilimler. Kilimleri de Saçıkaralı aşireti ağası Kerimoğlu ceyiz olarak vermişti. Mağaranın duvarları gezik postlarıyla kaplanmıştı. İri boynuzlu geyikler. Boynuzlar ci-

lalanmış gibi. Duvarlardan sarkıyorlar. Tüyüleri altın yaldız gibi. İşıltılı.

Kış zor olmuştu. Alıdağın tepesinde boran savururken, tipi göz açtırmazken, mağarada sabaha kadar akeş yakmalarına karşın her gece donma tehlikesi atlatmışlardı. Memed, bir büyük ay kadar çalışarak üstten kayayı delmiş, mağaraya bir du man deliği açmıştı ama, para etmiyordu. Duman içeriyi dolduruyor, karda boranda, tipide mağaramın kapısını açıp dışarıya çıkıp soluk almak zorunda kalıyorlardı. Üşüyorlardı. Donuyor lar, elleri ayakları düşecekmiş gibi oluyor, kendilerini dumana, mağaramın içine yeniden atıyorlardı.

Üstlerine ne kadar geyik postu, yorgan, kilim varsa hepsini örtüyorlar, biribirlerine sarılıyorlardı. Sıkı sıkıya, biribirlerine yapışıyorlardı. Gün doğunca biribirlerinden ayrılıyorlar, Memed geyik avına gidiyor, kadınlar ekmek pişiriyorlar, çorap örüyorlardı. Duvardaki postlar Memedin vurduğu geyiklerin postuydu. Etlerini yiyor, derilerini kurutuyorlardı. Bütün kış, bir gün bile etsiz kalmamışlardı.

Unlarını, yağlarını, tuzlarını Topal Ali getirip, etekte bir mağaraya koyuyor, Memed oradan yukarıya taşıyordu. Yerlerini Topal Ali bile bilmiyordu. Karda iz kalmasın diye de, mağaranın her çıktıklarında arkalarından büyük bir top kara çalı sürüklüyorlardı. Kara çalı, karda iz kalmasın diye başvurulan en iyi çaredir. İz ne kadar derin olursa olsun, kara çalı, üstünden bir silindir gibi geçer, izi yitirir. Kendi izi de yarım saat içinde yiter. Ne kadar arandıysa Alıdağı, bu yüzden onların burnu ka namadı. Candarmalar nasıl şüphelensinler? Her bir yan lekesiz, dümdüz, el değimemiş kar...

Irazm dizindeki Hatçe:

"Hani ya teyze?" diye sordu. "Af çıkacaktı, Mustafa Ağa yalancı çıktı."

Iraz:

"Çıkacak," diye karşılık verdi. "Sabreyle kızım, sabreyle. Her tepeden bir gün doğar."

Zayıflamışlar, kapkara kesilmişlerdi. Derileri kemiklerine yapışmıştı. Gözleri büyümüş, bir gözün iki misli olmuştu. Gözleri sağlam, işıltılıydı.

Hatçe:

"Güzel teyzem," dedi, "bir tepeden bir gün doğsun yeter. Bir tek gün doğsun... Başka istedigim yok."

Iraz:

"Sabreyle."

Hatçe:

"Dağbaşı," dedi. "Şu bizim de başımıza gelenler... Düş içinde dolanıyorum. Düş içinde. Bir türlü benim, ben olduğuma inanamıyorum. Memedin de Memed olduğuna..."

Boş kaldıkları günlerde, Memed bütün gün onlara nişan talmı yaptırmıştı. Irazın eli yatmış, iyice bir nişancı olmuştu. Hatçeyse bir türlü beceremiyordu. Tüfekten, kurşundan nefret ediyordu. Tüfeklere bakınca kusacağı geliyordu.

"Şundan bir kurtulsak..."

Iraz:

"Yeşil ekinler dizboyudur şimdi Çukurovada. Başaklar çıktı çıkacak. Karıncalar yuvalarından dışarınlara, yollara dökülmüşlerdir şimdi. Güneşin altına serilmişlerdir."

Çukurova toprağı bu mevsim boydan boyaya güneş kokar. Irazın gözleri yaşardı.

"Adacanın toprağı..." dedi. "Şu af çıkmadan Memed öldürsün oğlumu öldüreni. Onu ben kendim elimlen öldürmeliyim... Sonra gider Çukurovanın toprağına yerleşiriz. Adacadaki toprağımızı eker biçeriz. Rızanınbabası o toprakla bizi gül gibi geçirindirirdi."

Hatçe:

"Adacadaki toprak..." dedi. Gözlerini yumdu. "Adacada kayalıkların arasında top top nergis biter, öyle mi?"

Iraz:

"Öyle."

"Adacadaki toprak bire kırk verir... Bir yılda, ev kurar insan. İnersek zaten ev kuracak paramız da var."

Iraz:

"Tapusunu da Memedimizin üstüne çıkarırız. Adacanın toprağı Memedimizin olur. Af çıktıksa da, biz başımızı alıp, bilinmeyen bir yere gideriz. Şu Abdiden bir vazgeçebilsek Memedi. Şimdi gideriz. Adımızı değiştiririz. Bir gün

gelir Memed, Aliyi öldürüp kaçar. Yok yok, Aliyi ben elimle öldürmeliyim. Kurşun sıkmasını onun için belledim."

Hatçe:

"Bu işler," dedi, "ne de karışık!"

Iraz:

"Çok karışık. Bazı oluyor rahatlıyorum. Rızanın yerine Memed gibi bir oğul buldum, diyorum, vazgeçiyorum her şeyden. Bazı da oluyor ki kızım! Değişik divane oluyorum. Rızanın süt emdiği memelerim sizliyor. Gönül diyor ki, kap tüfeğini, in köye, öldür Aliyi, o zaman ne yaparlarsa yapsınlar. Dur hele kızım! O Aliyi kıyma gibi... Kör olası Ali! Fidanıma nasıl kıydın?"

Hatçe:

Her tepeden bir gün doğar, sabreyle teyze, sabreyle... Ben korkuyorum şimdi. Doğar ama..."

Iraz:

"Gene mi?" diye çıktı. Gözlerini belertti. "Gene mi? Sen oğlunu sağ sağ yiyeceksin. Sağ sağ öldüreceksin."

Hatçe boynunu büktü.

"Gideli tam bir hafta oldu. O üç günden çok hiçbir yerde kalmazdı. Tam bir hafta... Ah şu eşkıyalık... Ah bu dağlar... Bir korku... Korkuyorum, teyzeciğim. Korkuyorum. Korkuyorum işte. Yüreğim daralıyor. Üç günden fazla kaldı mı dışında? Bir iş var başında Memedin. Ben varayım da köye gideyim. Yollara düşeyim. Yollara bakayım. Başında bir iş olmasa Memedin, çoktan gelirdi."

Hüngür hüngür ağlıyordu.

"Ben gideyim teyzeciğim."

Iraz kaşlarını çattı:

"Otur oturduğun yerde orospu," diye bağırdı. "Buradan bir adım atarsan seni vururum. Kimildama. Başına bela olma oğlanın. Senin yüzünden vurulacak oğlan. Ona hiçbir şey olmaz."

Hatçe kalktı, koşa koşa mağaranın içine girdi, kendini ağızı aşağı yere attı. Sırtı inip inip kalkıyordu. Uzun zaman böyle ağladı. Az duruyor, sonra sırtı gene inip kalkıyordu.

Iraz vardı başucuna oturdu.

"Kızım kızım, güzel Hatçe kızım, neden kendini böyle yi-

yip bitiriyorsun? Kendini harap ediyorsun. Yazık sana. Memede hiçbir şey olmaz. Memed, yüz adamlan baş eder. Sen neden böyle ediyorsun?"

Hatçe gözyaşlarını kurularken:

"Ah teyze, keşki dediğin gibi olsa..."

Aşağıda Dikenlidüzün sisi kalkıyordu. Gökyüzünde bir parça kara bulut dönüyordu ki, Memed, eli yüzü kan içinde kalmış, terlemiş, soluyarak kendisini mağaranın içine attı. Bu-nu gören Hatçe Memedin boynuna atıldı, tekrar ağlamaya baş-ladı. Ağlıyor, ağlıyor durmuyordu.

Memed:

"Dur hele Hatçe," diyordu. "Dur hele, sana neler anlataca-ğım! Dur hele azıcık..."

Sağlarını okşuyordu.

Iraz kızdı. Kolundan tuttu, hızla çekti:

"Hiç mi görmedik," diye bağırdı. "Senin gibisini de... Oğla-nın başını yiyeceksin sen bu gidişle..."

Memed:

"Durun hele," diye gülümsedi. "Neler geldi başıma. Keri-moğlundan gelirken beni Sarıcadüzde pusuya düşürdü Kara İbrahim. Yaman adam şu Kara İbrahim. Hem yürekli, hem bil-gili. Beni dağın tepesine kadar kovaladılar. Belki burayı da bu-lurlar. Tam üç gündür saklamaç oynuyorduk. Kaçıyor, kaçıyor önlerinden geri dönüyordum. Kovalıyorum Sarıcadüze kadar, geri dönüyordum. Bu sefer de onlar benim peşime düşüyorlar-dı. Bir oyun oynadık sormayın. Derdim, onlar Alidağını öğren-mesinler. Sonra Cabbarın yardımıyla şaşırthım etekte onları. Geldim. Bir hafta buradan çıkmayacağız. Yaramı sarın."

İki kadın el ele verip Memedi soydular. Omuzundan yara-lanmıştı. Kurşunu yaradan çıkarırlarken, Memedi bir ateş bastı. Dizlerini karına dayayarak titremeye başladı. Hatçenin akı başından gitti. Divaneye döndü. Ne yaptığım bilmiyordu.

Memed, böyle ateş içinde bir hafta yandı. Yarası azmiş, şiş-mış, bir insan bedeni kadar büyümüşü. Ancak bir hafta sonra-dır ki, kendisine gelebildi. Olayı bütünüyle anlatmaya başladı.

"Sarıcadüze varmadan candarmalarla karşılaştık. Candar-ma on kadardı. Başlarında da Asım Çavuş vardı. Çarpışmaya

tutuştuk. Allah bilir ya, bu Asım Çavuşun ölümü benim elimden olacak. Öyle apaçık üstüme üstüme geliyordu. Asım Çavuş, dedim, bu ne? Sen canından mı vazgeçtin? Tüfeği doğrulttum. Beni yanı başında böyle görünce, bağırarak kendini yere attı. Korkma Asım Çavuş dedim. Senin bir suçun yok. Ben, isteseydim eğer, seni on defa vururdum. Var git yoluna, dedim. Hemen yattığı yerden kalktı, bana gülümsedi, candarmalarını aldı gitti. Bir tek laf etmedi. Sonra, Sarıcadüzde biri bana cephane verecekti. Kararlaştırdığımız yere vardığında bir ateşle karşılaştım ki! Sormayın. Kara İbrahim yağmur gibi yağıdırıyor. İlk elde yaralandım. Dağa kadar iki gün, peşinden geldiler. Cabbarın sesine benzer bir ses duydum bir ara... Sonra anladım ki, nereden gelmişse gelmiş, beni kurtarmak için Cabbar onlara hücum ediyor. Onları geri sürdük. Geri ardımdan geldiler. Sonunda Cabbar üstüne çekti onları. Ben kurtuldum. Cabbarın ne yüzünü gördüm, ne bir şey... Cabbar gelir onların hakkından. Her neyse, biz buradan gitmeliyiz. Çok üstümüze düştüler. Şu Ali Safa Bey yok mu. Bu işler hep onun başının altından çıkarıyor."

Bir hafta daha yattı. Dağın eteklerinden, iki güne bir, bir çarpışma sesi geliyordu.

Memedin yarası yavaş yavaş iyileşiyordu.

31

Güz geldi. Dikenlidüzünün insanları aşkla şevkle çalışıyordu. Bu toprağın verimi de iyi. Başaklar dolu dolu, ağır.

Hürü Ana bir rüzgar gibi Dikenlidüzü dolanıyor. Bir dilim yalımlı gibi. Ha bire konuşuyor, küfrediyor. Söylüyor. Candarmaların dayağından sonra sağ kaburgaları incinmiş. Kırık gibi. Sakız vurmuş kaburgalarının üstüne. Soluk alırken yüzü buruşuyor, açılıyor.

"Gözleri çikasicalar, ne istersiniz benim gibi bir kocakardan?"

Bundan sonra bütün acılığıyla başlıyor:

"Ey köylüler, Abdi Ağa köye gelmiyor. Gelemediğine göre de siz malin üçte ikisini ona vermeyeceksiniz. Verirseniz eşeklik etmiş olursunuz. Eşekliğin büyüğünü... Bu yıl ekin iyi olmadı dersiniz. Öyle değil mi? Olmadı. Hiç olmadı. Biz acımızdan ölecek değiliz. Olmadı. Yok. Canımızı mı alacaksın? Yok işte. Yok canım. Ekinler yandı. Kavruldu işte."

Değirmenoluktan öteki köye, oradan ötekine gidip geliyor du. Yolda kendi kendine söyleniyordu. Bir döven süren, bir ekin biçen görmesin, alıyordu karşısına:

"Dua edin İnce Memedime. Yatın kalkın dua edin. Anladınız mı? Dua edin işte. O olmasaydı Abdi Ağa tepenizde kara kuş gibi dönerdi. Çok şükür köyde yok. Bir tane bile vermeyeceksiniz Abdi Ağaya. Vermeyeceksiniz. Taş attı da kolu mu yoruldu? Yan gelip yatıyor kasabada."

Adamlar düşünüyorkar, başlarını sallıyorlar, kasketlerini çıkarıp başlarını kaşıyorlar.

"Sonu neye varacak bunun bakalım?" diyorlar. "Sonu neye varacak bakalım?"

Hasat bitti, ürün evlere çekildi. Abdi Ağaya kimse bir tane buğday bile vermedi. Topal Aliyle Ağanın öteki kahyaları köyün içinde dört dönüyordu. Hangi köylüye gittilerse:

"Ağamıza canımız kurban. Ağamız gibi yok. Biz onu elin kasabasında öyle sersefil kor muyuz? Ama velakin... Bir tek tohum bile kaldırımadık topraktan. Yok. Yuktan ne çıkar? Gelecek yıl, insallah... Allah bize verir, biz de Ağamıza... Ağamız gibi var mı bizim! O gavur İnce Memed, tedirgin etti gül Ağamızı köyden, Ağamız ona kor mu bunu? İnsallah gelecek yıl bir ekin olur, o zaman hepsi de Ağamızın olsun. Biz aç kalalım. Ağamızın olsun. Dikenlidüzünde beş köy var. Ağamıza kurban olsun beşi de..."

"Dikenlidüzü, Dikenlidüzü oldu olalı böyle ekin olmadı onda. Ne yalan söylersiniz? Düpedüz, biz hak mak tanımayız densene. Biz Ağaya zırnık bile veremeyiz densene."

Köylüler:

"Aaah!" diyorlar, "bizim gözümüz çksın. Ağamız elin kasabalarında öyle sürünsün de biz ona hakkını vermeyelim, olur mu bu! Ağamıza can kurban. İnce Memed gebersin."

Hürü sevinçten uçuyordu. Bütün yaz yeldiği, çene çaldığı boş gitmemişi. Hiçbir köylü Abdi Ağaya bir zırnık vermemişti. Vermiyordu.

Hürü ak saçlarını kınlamıştı. Başından yazmasını atmış, yerine genç kızların düğünde bayramda bağladığı al yeşil ipek-liler bağlamıştı. Fistanı da ipektendi. Boğazına üç tane altın da takmıştı. Genç kızlığında taktığı boncukları da çakardı sandığından. Taktı. Beline ipekli Trabulus kuşak bağladı. Yüzü hep gülüyordu. Evden eve türküler söyleyordu. "Hürü toy oldu," dediler. Açık saçık türküler... Türküleri duyan her genç kız kızarıyordu.

Köylülerin hakkını vermediğini duyan Abdi küplere bindi. Siyasetçiye gitti. Çok dokunaklı bir tel daha yazdırdı Ankaraya. Ağlaya ağlaya söyledi derdini. Ondan sonra düştü kasabanın içine... Kimi gördüyse olanı biteni anlattı. Kaymakama gitti. Candarına kumandanına gitti. Ağladı sızladı. Kaymakam, can-

darma kumandanı köylülerin bu hareketlerine çok kızdılar. Değirmenoluğa candarma üstüne candarma gönderdiler. Candarmalar köylüleri sıkıştırdılar. Hürü Anayı bir dama hapsettiler. Hürü Anayla köylülerin ağzından bir sözcük bile çıkmıyordu. Dayak yediler, küfür işittiler, koyunlar gibi top top oradan ora ya sürüklendiler, ağızlarından çit çıkmadı. Beş koca köy çoluk çocuk dilsiz kesilmişti.

İş o kerteye geldi ki bucak müdürü Dikenlidüzüne gelmek zorunda kaldı. Ne yaptı, ne söylediyse kimse konuşmadı. Boş gözlerle avalaval yüzüne baktılar durdular.

İlk olarak Topal Ali konuştu. Topal Alının böyle konuşmasına cümlealem şaştı:

"Bizim Ağamıza canımız feda. O eşkiya, bir karış boylu İnce Memed de kim oluyormuş! Kim oluyormuş da biz onun dediğini yapacağız. Topraktan bir tane bile kaldırırsaydık Ağamıza verirdik. O İnce Memed iti de kim oluyormuş. Bu yıl kıtlık gitti. Biz hepimiz acımızdan ölmesek çok iyi... Beni sorarsanız, ben Ağam kahyasıyım. Ben de aç kalacağım. Bir tek tohum bile alsaydık topraktan, onu da Ağamıza verirdik."

Topal durdu, gözlerini koyun sürüsü gibi biribirlerine sokulmuş kalabalığın üstünde gezdirdi.

"Söyleyin," dedi, "topraktan bir tek tane bile kaldırırsaydık, gül Ağamıza vermez miydik?"

Kalabalık usulden kımıldandı, dili çözüldü:

"Verirdik."

Topal:

"Canımızı istese..."

Kalabaklı:

"Verirdik."

Topal:

"İnce Memed köye gelirse..."

"Gelemez."

"Gelirse..."

"Öldürürdük..."

Bucak Müdürü buna inanmadı, köyü ev ev araştırmaya başladı. Hiçbir evde bir tek buğday tanesi bile bulamadı. Köylüler o kadar ürünü nereye saklamışlar, ne yapmışlardı? Şaşılacak ihti.

Kasabada Dikenlidüzünün olayları günü güne duyuluyordu. Dikenlidüzü kapısını dünyaya açmıştı artık.

Abdi Ağa divaneye dönmüştü. Saçını başını yolu yordu.

Bütün bu işlerin İnce Memedin başının altından çıktıığı belliydi. O mutlak ölmeliydi. Bir de tam bu günlerde Aktozlu-
dan Hüseyin Ağanın gece, yatağında vuruluşu, işlerin üstüne tuz biber ekti. Hüseyin Ağayı kim öldürmüştür olabilirdi? İnce Memed.

Asım Çavuş yiğit adam, iyi adam, dağların kurdu ama, bütün yürekliliği İnce Memedi yakalamaya yetmiyor.

Kumandandan azar üstüne azar işitiyordu. Asım Çavuş o hale gelmişti ki başını kaldırıp da çarşının içinden yürüyemiyor. Utanyordu. Aleyhinde, öyle çok dedikodu oluyordu ki, bunların çoğunu kulaklarıyla duyuyordu.

"İnce Memed dedikleri de," diyorlardı, "el kadar çocuk Parmağına takmış koca Asım Çavuşu, oyum oyum oynatıyor."

Asım Çavuş hırsından patlıyordu.

Kayası, ağaç, otu, çiçeği, toprağıyla bütün Alidağını kar örtmüştü. Gökyüzü bile, alabildiğine sütbeyazdı. Sonsuz bir beyazlık. Alidağından Dikenlidüzüne, oradan Akçadağa, Çiçeklileresine, Çukurovaya kadar uzanıyordu. Bu arada bir leke, bir nokta bile yoktu beyazlığı bozan.

Uçsuz bucaksız beyazlığa gün vuruyordu. Bazan bir bulut gölgesi bu sonsuz, bu bozulmamış beyazlığı gölgeleyip geçiyordu. Beyazlığa güneş vurunca milyonlarca ipilti göge doğru sıçrayıp insanın gözünü alıyordu.

Mağaranın durumu kötüydü. Ne un, ne odun, ne yiyecek kalmıştı.

Memedin saçı sakalına karışmıştı. Iraz süzülmüş, kararmıştı. Hatçeyse, karnı burnunda: Gebe. Nerdeyse doğuracak. Iraz, bugün değilse yarın, diyor. Hatçe sararmış, boynu incelmişti. Kara, ışılıtlı saçları ot gibi karışık, soluk...

Asım Çavuş göz açtırmıyor, güzden beri Değirmenoluk köyünün yörelerinde, Alidağının eteklerinde dönüp duruyor.

Iraz Memedi dışarı çekti.

"Tİpi yok bugün oğul," dedi. "Ne yapacaksan yapalım. Bu kız doğurdu doğuracak. Bir köye mi ineceğiz, yok burada tedarikini mi yapacağız, ne yapacaksak yapalım."

Memed küçükük kalmış, sakala gömülümuş yüzünü buruşturarak:

"Bir köye götüremeyiz. Ev ev geziyorlar. Ne yapacaksak burada yapacağız."

Iraz:

"Hemen," dedi. "Çocuk geldi gelecek. Ne yapacaksak yapalım."

Memed bazı bazı dağdan köye iniyordu. Ama arkasından da kocaman, bir top kara çalı sürüklüyordu.

İçeri girdiler. Hatçe oturmuş, sırtını mağaranın duvarına vermiş, gözlerini ilerde bir yere dikmiş, kırpmadan bakıyordu. Gözleri donmuş gibi.

Memed:

"Hatçe, biz Iraz Hatunla köye iniyoruz. Sen tüfeğe kurşunu ver, bekle. Biz geceye geliriz."

Hatçe:

"Ben yalnız kalamam," dedi.

Memed:

"Ne yapalım öyleyse Hatçe?"

"Ben de gelirim."

Memed:

"Etme eyleme Hatçe!"

Hatçe:

"Öldüm burada."

Memed:

"Iraz Hatun da kalsın."

Hatçe:

"Olmas."

Memed:

"Bu ne aksilik?"

"İşte böyle."

Iraz:

"Kal kızım."

"Kalamam."

Iraz:

"Sen dağa çıktıñ çıkalı aksileştin."

Hatçe:

"Öyle."

Memed:

"Allah belanı versin."

Sustular. Memed vardı mağaranın taşına oturdu. Yüzünü

iki avucu içine alıp kötü kötü düşünmeye başladı. Üstlerinde bir kartal dönüyordu. Kanatlarını germiş...

Memed öfkeliydi:

"Siz kalın," dedi, mağaradan aşağı inmeye başladı. Deli gibi, koşarak iniyordu.

Iraz Hatçeye çıkışıyordu:

"Kör olası," diyordu, "ne istiyorsun oğlandan? Oğlan zaten başı kayısı olmuş. Bir de senin derdin. Candarmalar aman vermez. Bir de senin derdin..."

Hatçe ağızım açmıyordu.

Ögle sonu Iraz dışarı çıktı. Çıktı ki, ne görsün! Memedin bir top kara çalısı dışında durup durur. Delicesine aşağılara, karlı ovaya, avazı çıktığı kadar bağırdı. Memed çoktan gitmişti. Bağırdı bağırdı, Iraz içeri girdi, kendisini yere attı.

"Bir felaket," dedi, "bir felaket geliyor. Korkuyorum ki bir felaket geliyor. Çalayı unutmuş. Tipi de yok ki izini örtsun. Hava dupduru. Tipi de yok. Gideyim desem, izini kapatayım desem, ben onun geçtiği yerlerden geçemem ki..."

İkinci günün gececi Memed geri geldi. Renk menk kalmaşıti. Getirdiği yükün altında ezilmişti.

"Çok korktum," dedi. "Çalayı unutmuşum, bir aşağı indim ki... Geri dönüp izin üstünden çalı çeksem, karanlık kavuştu kavuşturacak... Sizi merak ettim, hemen döndüm. Topal Alinin yakanını candarmalar bir türlü bırakmıyorlar, iz sürdürülermiş, benim izimi. Bundan korkuyorum. Bir iz görürse dayanamaz. Alır getirir. Bana, aman kardaş çalı çek, dedi. Anladım ki dayanamayacak. Korkuyorum. Hele şu zamanda... İş kötü."

Iraz:

"Bu gavurluğu yapmaz gayri Topal Ali. Korkma canım. Topal senin için canını verir."

Memed:

"Biliyorum verir ama, gene de iz görürse dayanamaz. Bu Topalı daha ilk günden vurmaliyımışım ama..."

33

Asım Çavuş canından usanmıştı. "Şu İnce Memed yezidi de başıma bela kesildi. Savuşsa gitse de başka yerlere, elinden kurtulsam," diyordu. "Şunun elinden bir kurtulsam..."

Candarmalar da yorulmuş bitmişlerdi. "Kış kiyamet her Allahın günü Torosun yamacında dolaş dolaş ne olacak böyle?" Nerde insan izine benzer bir iz görseler, nerde karı bozulmuş görseler, peşinden günlerce gidiyorlardı. İnce Memed yüzünden başka birkaç çete daha yakalamışlardı.

Bir aydır da Alidağının yöresinde dört dönüyorlardı. Çünkü dağda yakalayıp dayak attıkları bir çoban çocuk, İnce Memedi Alidağında gördüğünü ağızından kaçırılmıştı.

Alidağı dört bir yanına nöbetçi konmuş gibiydi.

Bu kış kiyamette İnce Memedin Alidağında yaşayacağı mı Asım Çavuşun aklı bir türlü almadı ama, çobanın ağızından alman laftan sonra da Alidağından vazgeçemiyordu.

Dikenlidüzünden karı yara yara gelen atlı candarma soluk soluğaydı:

"Çavuşum gördük," dedi. "İzinin üstüne çalı çekiyordu. Dağa yukarı çekiyordu. Bizi görünce kaçtı. Hiç kurşun sıkmadı. Ama izi yitmez. Çalı çekse de yitmez. Karın yüzünü buz bağlamıştır. Çalı çekmek para etmez. İze baktık, iz eski iz."

Asım Çavuş sevindi. Memede ilk kez doğru dürüst rasgeliyorlardı.

Topal Aliyi çağırmak için Abdi Ağanın evine candarma gönderdi.

Topal geldi:

"Buyur Çavuşum."

Çavuş:

"İz var."

Topal:

"Karda gözüm almaz. Bana toprak gerek."

Oradaki köylüler hep bir ağızdan:

"Topalın karda gözü almaz. Karda iz süremez," dediler.

"Sizi yanlış yere götürür," dediler.

Asım Çavuş gene de Topalın yakasını bırakmadı:

"Süremese de bizimle gelmeli," dedi.

Topal bunu duyunca yaprak gibi titremeye başladı.

"Tabanlarını öpeyim Çavuşum, beni götürme bu soğukta."

Çavuş:

"Olma," dedi, kesti attı.

Topal boynu bükülü, sırtını bir duvara dayadı, öylecene kaldı.

Çavuş başındaki candarmasını Alidağına doğru çekti.

Bir anda bütün köy çalkalandı: "İnce Memedin izi bulunmuş. İzi bulunmuş!"

Bütün köy, kadın erkek, çocuk çocuk, Alidağın eteğine kadar candarmaların arkasında yürüdüler. Orada, etekte, izin başında yiğiliştilar. Gözlerini ize dikip, baktılar kaldılar.

Topal Ali izi görünce yüreği parça parça oldu. Şaşırıldı. Konuştu. Konuştu ama ne konuştuğunu kendisi de bilmiyor. "Neden çalı çekmemiş bu it oğlu?" diyordu usuldan. "Neden ola? Bulurlar. Apaşikar iz."

Asım Çavuş Topalı kolundan tuttu, izin başına götürdü:

"Ne ağızin kıpır kıpır ediyor öyle? Ne kıpır kıpır? Söyle, bu iz o mu?"

Topal:

"Yok," dedi. "Çoban izi bu. Üstelik de bir aylık."

Asım Çavuş kızdı, Topalı kolundan tutup, şiddetle karın içine fırlattı:

"Teres," diye bağırdı. "Topal teres. Hem Ağanın kahyalığını yapar, ekmeğini yersin, hem de İnce Memedi iltizam edersin. Sizin hepiniz birer İnce Memedsiniz. Allah size fırsat vermesin."

Candarmalara emir verdi:

"İzi takip edin."

Karda donarak, elleri düşerek, iki günde izi süre süre doruğa çıkardılar. Doruğu sardılar.

Köy yas içindeydi.

Topal boynunu büküp ağlamsı ağlamsı, "Buldular," diyor-
du. "Buldular İnce Memedimizi." Bütün ihtiyatı elden bırak-
mıştı.

Hürü Ana kükrüyordu:

"Bulsunlar," diyordu. "Bulsunlar da, görsünler görecekleri-
ni... İsterse bin candarma olsun. Deler geçer İnce Memedim."

Akşama doğru ilk çatışma oldu. Candarmalar mağaraya
giden yolu bulmuşlar, mağaranın ağını da görmüşlerdi. Ha bi-
re bomba sallıyorlardı yukarıdan, mağaranın ağızına. Memed
onları mağaranın ağızına yaklaştırmamak için ilk karşılığı verdi.
Asım Çavuşu bir ateş çemberine aldı.

Kaçip kurtulabilirlerdi. Kaçamadılar. Hatçे sancılanmış,
doğuruyordu. Dışarda tüfek seslerini duyunca ağlamaya başla-
dı.

Iraz:

"Demedim mi ben size?" dedi. "Çalının yüzünden."

"Çalının yüzünden ama, gene bulamazlardı. Topal dayana-
madı bence, gene izi sürdürdü. Onu öldürmeliydim. Bir tipi çıksa,
bunlar burada bir dakika kalamazlar, gidince de bir haftada zor
geri dönerler. Ah! Topal."

Asım Çavuş tatlılıkla söylüyordu:

"Oğlum Memed," diyordu, "teslim ol! Kapandasın bugüne
bugün. Dört bir yan sarılı. Çıkamazsin. Yakında af çıkacak. Gel
teslim ol! Senin ölmeni istemem."

Memed hiç karşılık vermedi. Bir kurşun Asım Çavuşun
önündeki taşı parçaladı.

Bundan sonra çarışma kızıştı. Her iki yan da kurşun yağı-
dırıyordu.

Asım Çavuş:

"Bir hafta, bir ay burada bekleyeceğim. Nasıl olsa kurşu-
nun bitecek."

Memed, dişini sıkarak, karşılık verdi en sonunda:

"Biliyorum Çavuş, biliyorum," diye bağırdı. "Öyle olacak sonu. O zamana kadar da sizden bir kişi bile bırakmam. Hepiniz vururum. Biliyorum Çavuş. Ben teslim olmam. En sonunda benim ölümü çıkarırsınız bu mağaradan. Anladın mı çavuş?"

"Yazık sana. Yazık senin gibi bir adama. Hepimizi vursan bile yeniden candarma yetişir. Ne kazanırsın? Af çıkacak bu yıl. Gel teslim ol, İnce Memed!"

Memed:

"Söyleme Çavuş," diye bağırdı. "Bunca seni vuracağım. Şimdiye kadar vurmadım. Bunca vuracağım. Bırakmadın peşimi."

Kurşun o kadar çoğaldı ki sesler konuşmalar duyulmaz oldu. Sustular.

Memedin yanı mermi kabuklarıyla dolmuştu. İki torba mermisi daha vardı ama, korkuyordu. Çok çabuk yakmak zorunda kalıyordu.

Iraz Hatçeyle uğraşıyordu. Hatçe durup durup çığlıklar atıyordu.

Iraz da:

"Ne kötü günde, ne kötü günde," diyordu. Hatçeyi bir an bırakıp, tüfeği kapıyor, Memede yardıma koşuyordu. Hatçe çığlık atıncaya kadar sıkıyordu. Sonra Hatçenin yanına varıyordu.

Hatçenin alnından damla damla terler süzülüyordu. Hatçe kıvranyordu yerde. "Ah anam," diyordu. "Ah anam, beni doğurmaz olaydın anam."

Memedle Iraz da kapkara kesilmişlerdi. Mağaranın içi ekşi ter kokuyordu. Islak ıslak.

Bir an Memed:

"Yandım anam," dedi, sonra pişman oldu. Dudaklarını kapatıncaya kadar ısındı.

Bu "yandım" üstüne yerde kıvrılmakta olan Hatçe ok gibi yerinden fırladı, Memedin yanında yeniden yere düştü.

"Memedim," diyordu. "Vuruldun mu? Ben öldürürüm kendimi."

Irazvardı Memedi açtı:

"Omuzundan yaralanmışsun," dedi. Sarmaya başladı yarıyı.

Memed yaralı yaralı durmadan sıkıyordu.

Asım Çavuş bir adamda bu kadar çok kurşun olmasına şaşıyordu. Arkadaşlarından birkaç tanesi kurşunu yemişti. Yavaş yavaş umudunu kesiyordu.

Hatçe bir uzun çığlık daha attı. Iraz onu tuttu, yerden doğrulttu:

"Sık kendini sık!" dedi.

Hatçenin yüzü kırışıktaacidandı.

Birden bir çocuk viyaklaması duyuldu. Memed arkasına döndü. Kan içinde bir bebek gördü. Hatçenin yüzü kağıt gibi olmuştu. Başını geri çevirdi.

Memedin elleri titriyordu. Elleri tutmadı. Tüfek elinden düştü. Iraz vardı tüfeği yerden aldı sıkımağa başladı. Hatçe ölü gibi yatıyordu. Memed az sonra kendisine geldi. Hafif bir sesle:

"Ver teyze," dedi, elini tüfeğe uzattı. Iraz verdi.

Irazvardı, çocuğu sildi tuzladı.

"Oğlan," dedi.

Memedin yüzünde zehir gibi acı bir gülümseme dolaştı.

"Oğlan."

İkindiye kadar çarışma sürdü. Memed tek elle idare ediyordu artık. Iraz dolduruyor, o bir taşı destek olarak alıyor, tek eliyle sıkıyordu.

İkindiüstü Iraz boynunu büker, bitkin:

"Kalmadı," dedi.

Memed kurşunu unutmuştu. Boğazhyorlarmış gibi boğazından bir hırıltı çıktı. Tüfeğin üstüne düşüverdi. Geri kalktı sonra da. Gözleri yuvalarından fırlamıştı. Orada öyle şaşkınlık, kendinden geçmiş, durdu. Sağa sola sallanıyordu. Sonra sallana sallana çocuğa vardı. Yüzünü açtı. Şaşkınlıkla uzun uzun baktı. Mağaranın kapısına geri döndü. Gülümsüyordu.

Yerden tüfeği aldı. Cebinden mendilini çıkardı, bayrak gibi ucuna astı.

Iraza döndü. Iraz, büyük, sarkan bir kayanın altına oturmuş, için için ağlıyordu. Kurumuş kalmıştı.

"Iraz teyze," dedi.

Iraz başını kaldırdı, Memede baktı:
"Hatçel!" dedi. Hatçe kendinde değildi.
"Beni dinleyin. Bunlar beni sağ komazlar. Oğlumun adını
Memed koyun."

Dışarı çıktı. Tüfeği havaya kaldırdı:
"Teslim," diye bağırdı. "Teslim oldum, Asım Çavuş!"
Asım Çavuş, iri yarı, palabıyıklı, büyük gözlü, babacan ta-
vırlı, kalın dudaklı, yakışıklı bir adamdı.

Memedin teslim deyişine şaştı. İnanmadı.

"Teslim mi İnce Memed?" diye bağırdı.

Öteki ölü bir sesle:

"Teslim, teslim Çavuş," dedi. "Muradına erdin."

Çavuş candarmalara döndü:

"Siperlerinizden çıkmayın. Ben gideyim. Belki yalandır."

Az sonra, Çavuş mağaranın kapısındaydı.

Vardı Memedi elinden tuttu. Gülererek:

"Geçmiş olsun İnce Memed!" dedi.

İnce Memed:

"Sağ ol."

Iraz köşede büzülmüş, küçülmüştü.

"Hala inanmıyorum senin teslim oluşuna İnce Memed!"

Memed sustu. Kelepçeye ellerini uzattı.

Iraz yerinden ok gibi fırladı.

"Çavuş, Çavuş," dedi. "Sen de İnce Memedi teslim mi al-
dım diyorsun?"

Köşeye gitti. Bebeğin üstündeki kilimi çekti. Bebek ortaya
çıktı. Gözleri yumuktu.

"İşte bu teslim aldı İnce Memedi. Siz de erkeğim diye övü-
nüğorsunuz."

Asım Çavuş bunu beklemiyordu. Bir Hatçeye, bir Iraza, bir
Memede baktı. Gülümsemesi dudaklarında dondu kaldı. Elini
Memede uzattı, kelepçeyi aldı.

"İnce Memed!" dedi, sustu.

Göz göze, öylece sustular kaldılar.

"İnce Memed, ben de bu durumda seni teslim alacak adam
değilim."

Belinden beş tarak fişek çıkarıp yere attı:

"Ben gidiyorum. Arkamdan ateş et," dedi.

Kendisini, bağırarak dışarı attı.

Memed arkasından ateş ediyordu.

Arkadaşlarının yanına gelen Asım Çavuş:

"O namussuz teslim olur mu hiç? Beni vurmak için yapmış o oyunu. Kendimi yere atmasam kurşunu yiyyordum. İyi ki ihtiyyatlı yürüyordum. Fırtına geliyor. Aşağı inelim. Hepimiz donarölürüz."

Candarmalar, yorgun bitkin, Memedin mağarasma dönüp baka baka aşağıya inmeye başladilar.

Kara bulutlar Alidağının tepesinde kayıyordu. Tipi neredeyse başlayacak. İlk kar sepelemeye başladı. Sonra çoğaldı. Sonra da delice bir rüzgar savurmaya başladı.

Akşama doğru Alidağında kıyametler kopuyordu. Korunkunç bir tipi kayadan kayaya savuruyordu.

Alidağı, Alidağının yörenleri ve gökyüzü sütbeypaz olmuştu. Bir beyazlık içinde dönüyordu.

34

Haber köye, köyden kasabaya bir anda yayıldı. "İnce Memed vurulmuş. Alidağında tipi dinince ölüsü aşağı indirilecek."

Değirmenolukluların gözü Alidağı'ın boranlı doruğuna dikilmişti. Alidağı dağların dağı... Alidağı gayetle heybetli. Alidağı yedi İnce Memedi.

Herkes evine kapanmıştı. Abdi Ağayı bekliyorlardı. Haber alıysa nerdeyse gelecekti.

Vayvay köylüleri Ali Safa Beyden tarlalarını parça parça geri alıyorlardı. Koca Osman on beş yaşında gibi gencelmişti. Ali Safaya meydan okuyordu.

"İnce Memed, şahinim."

Vurulma haberi Vayvaya da geldi. Koca Osman haberi duyunca yerinden kalkmadı. Kurudu kaldı. Ağzını bıçaklar açmadı bir zaman. Gözlerinden iplik iplik yaşlar sızılıyordu.

Sonra konuştu:

"Vay şahinim vay! Ne de babayıitti şahinim. Bir gözleri vardı, kocaman. Kaşlar dersen... Kalem parmaklar... Boy dersen öyle... Selvi gibi. Vay şahinim vay! Bana diyordu ki, Osman Emmi, bir gün senin evine geleceğim, misafir kalacağım diyordu. Olmadı. Vay şahinim vay! Karısı da yanındaydı. Ne yapar ola fıkracık şimdi? Bana bakın köylüler, şahinim bizi kurtardı bu gavurların elinden, karısını köye getirip tarla verelim, besleyelim. Hapise düşerse orada da besleyelim. Olur mu?"

Köylüler:

"Münasip," dediler.

Ali Safa korkusu geldi gene yüreklerine oturdu.

Abdi Ağa önce Ali Safa Beye koştı. Safa Beyi evde bulamadı. Safa Beyin karısı:

"Gördün mü Abdi Ağam, eden bulur. Gözlerin aydın."

Abdi Ağa:

"Aydınlık içinde kal kızım," dedi yürüdü.

Kaymakama gitti ve etek öptü.

"Allah hükümetin devletin zevalini vermesin Kaymakam Bey. Asım Çavuş bir kahraman adam. Yiğit adam. Can kurban öylesine."

Kaymakam:

"Gözlerin aydm Abdi Ağa. Hükümetten bu kadar şikayet ediyordun. Ali Safa Bey olmasa kasabanın adını rezil edecektin. Bereket Ali Safa Bey telgraflarını çektirmemiş."

Abdi Ağanın gözleri fultaşı gibi açıldı, yuvalarından fırladı.

Kaymakam güldü:

"Yaaa, göndermemiş."

"Hiç mi? Bir tane bile gitmemiş mi?"

Kaymakam:

"Yaaa, gitmemiş. Gitseydi o telgraflar seni de asarlardı, benni de... Sen delirdin mi? Ankaraya telgraf çekilir mi?"

Abdi Ağa düşündü. Sonra kahkahayla gülmeye başladı:

"İyi ki gitmemiş Kaymakam Bey. Asabiyet. Kasabamızın gül adı beş paralık olurdu. İyi ki... İnsanın gözü kızınca her şeyi unutuyor. Zoruma gidiyordu, koca bir hükümetin kel, parmak kadar bir çocukla başa çıkamaması... İnan, çok ağrına gidiyor- du. Ne etmişim de öyle telgraflar çekmişim. Delilik. Kusura kalma Kaymakam Bey. Afedersin."

Kaymakamdan, Candarma Kumandanına gitti. Ona da sevincini anlattı, teşekkürlerini bildirdi. Asım Çavuşa bir hediye yapıp yapamayacağını sordu. İnce Memedin başının buradaki evin değil de, köydeki evin kapısına dikilmesini rica etti. Kumandan da kabul eylesdi.

Kasabaya haberi Topal Ali getirmiştir.

Abdi ağaya gelmiş:

"Düşmanın ömrü bu kadar, Ağa," demişti. "Tamam.

Dağdan çoban indi. Ölüsünü gözüyle görmüş. Asım Çavuş kellesini kesiyormuş. Ağama haberi çabuk getireyim diye, bekleyemedim koştum."

Abdi Ağa önce inanamamış, sonra sevincinden deliye dönmüştü. Topal Aliden sonra, üç gün içinde dağlardan kim indiyse haberi doğrulamıştı.

Kumandandan sonra eve gelen Abdi Ağa, Topal Aliyi karşısına aldı:

"Asım Çavuş sana biraz kötülük ettiyse de aldırma canım. O kahraman, o yiğit bir adamdır. Bak, düşmanımızı temizledi."

Sonra coştu:

"O köylü," dedi hıncıla, "o köylü. O ekmeksiz, o nankör köylü. Ben bir yıl başlarından eksik olunca bana bir tek tane bile vermediler. Yarın bir gün varacağım köye, utan namussuz, ekmeksiz, geçen yıl kıtlık mı oldu? Söyleyin kıtlık mı oldu da benim hakkımı vermediniz? İnce Memede güvendiniz öyle mi? Alın İnce Memedinizi. Alın da ne yaparsanız yapın başını. Gör-dünüz ya İnce Memedinizi! Şimdi ben size gösteririm kıtlık nasıl olur! Gösteririm."

Topalı elinden tuttu:

"Ali!"

"Buyur Ağam."

"Bu yıl ekin her yıldan daha iyi olduydu, öyle mi?"

Topal Ali:

"Her yıldan iki misli!"

"Ali!"

"Buyur Ağam."

"Ben bu köylüye ne ceza vereyim?"

"Ağa canın bilir."

Abdi en yeni giytlerini giydi. Tespihine koku sürdürdü. Gitti berbere, tıraş oldu. İçi içine sigmıyordu. Maraşlı Mustafa Efendiye gitti. Gülerek dükkanı girdi.

Maraşlı Mustafa:

"Düşman dahi olsa ölüme sevinmez Abdi Ağa," dedi.
"Ne olup ne olmayacağı belli olmaz."

Bütün çarşayı dükkan dolaşıp sevincini gösterip, onlardan birer "gözün aydın" aldiktan sonra ata binmiş köye

geliyordu ki olan oldu. Kötü haber geldi. "İnce Memed, yarah yaralı Asım Çavuşun elinden kaçmış kurtulmuş."

"Kim dedi?"

"Asım Çavuş dedi."

"Asım Çavuş nerde?"

"Geliyor. Şabaplinin orada gördüm."

Abdi Ağa atın başını gerisin geriye çevirdi.

Asım Çavuş candarmalarıyla yorgun bitkin, kasabaya girdi.

Abdi, evinin avlusunda düşercesine attan indi. Cansız gibi yürüyerek doğru arzuhalci Deli Fahriye gitti.

"Yaz kardaş," dedi. "Doğrudan doğruya İsmet Paşa'ya yaz. Kaymakam, telgrafçı, Ali Safa Bey, Candarma Kumandanı, İnce Memed eşkiyası hep birlik olmuşlar. Yaz, Paşam sana ne kadar tel çektimse hiçbirini ulaştırmadılar de, yaz!"

Koca Osman:

"Şahinim, belini büktü ağaların. Ali Safa Bey daha dağa adam çıkarmaya çalışıyor. Çıkarsın çıkarabildiği kadar, şahinim hepsini yer."

Köyün orta yerindeki büyük dut ağacının altında toplanmışlardı. Güz yaprakları sararmış gibi. Nerdeyse dökülecek.

"Tarlalarımızın hepsini hak ettik. Tamam mı?"

"Tamam," dediler.

"Bu kimin yüzünden."

"İnce Memedin."

Koca Osman ayağa kalktı:

"Ankaradan Ali Saip Bey geldi," dedi.

Köylüler kulak kesildiler.

"İsmet Paşayla konuşmuş. Bu güz bayramda... Yani hükümet bayramında büyük af çıkacakmuş. Yani on beş gün, bir ay sonra... İnce Memed de affa uğrayacak. Çocuğu da olmuş. Ona tarla verelim. Bizim köye yerlessin. Ne dersiniz?"

Köylüler hep bir ağızdan:

"Yerlessin," dediler. "Başımız üstünde yeri var. Tarlamız da onun, canımız da... Öylesine yiğide!.."

Koca Osmán köyün en verimli tarlalarından yüz dönümünü İnce Memede ayırdı. Bu yüz dönüm dul Eşenindi. Aralarında para topladılar. Eşeden tarlayı satın aldılar. Köylü hep birden, çift koşup bu yüz dönümlük tarlaya buğday ekti.

Koca Osman sürülmüş yumuşak toprağı karıştırdı. Parmaklarından su gibi topraklar süzüldü:

"Ölürsem gözüm açık gitmez," dedi. "Ali Saip Bey yalan söylemez. Dediği mutlaka çıkacak. İsmet Paşanın has adamı."

İşte bu sıralar kasabada gene kıyametler kopuyordu. Ali Safa Bey, İnce Memedin yakalanmamasından dolayı Kaymakama, Candarma Kumandanına yapmadığını bırakıyordu. Onları, eşkiyaları himayeyle itham ediyordu. Ankaraya tel üstüne tel yağıdıyordu. Ankara, Kaymakama eşkiyaları yakalaması için şiddetli emirler veriyordu.

Yüzbaşı bizzat candarmaların başımdaydı. Toros köylüklerine gina gelmişti artık. Eşkiyadan değil candarmadan.

İnce Memed hiçbir köyde barınamıyor, günlerce aç susuz, bir de çocukla dağlarda kalıyordu. Birkaç kere Yüzbaşı Farukunpususuna düşmüşler kurtulmuşlardı. Bugünlerde eğer Kerimoğlu olmamış olsaydı, İnce Memedin hali dumandı. Nerede olursa olsun mermi, ekmek, para yetiştiriyordu. Vayvay köyünden gelen paralar da Kerimoğlu yoluyla ulaşıyordu.

Bayramı Koca Osman kadar Kerimoğlu da dört gözle bekliyordu. Şunun şurasında ne kaldı.

Değirmenoluk, cümle Dikenlidüzü köylülerini af haberinden memnun değişdiler. Memed dağdan inince Abdi Ağa köye geri gelecekti. Ödleri kopuyordu.

"Af dediğin de neymiş yani. Eşkıya eşkiyaysa dağda gezer. Memedin yerinde olsam ininem. Bizim gibi köylü olup da ne sürünecek. Alem ondan korkuyor."

Topal Ali:

"Duydun mu İnce Memed," dedi.

Memed gözleri apaydinlık güldü.

"Yoook."

"Ne yok? Sen de..."

"Vallahi yok."

Ali:

"Dur öyleyse..."

"Söyle."

"Demedim miydi sana Çiçeklidesinde Koca Osmani? Ali Saip Bey Ankaradan gelmiş, büyük bayramda af çıkacakmış. Bunun üstünde Koca Osman köylüyü toplamış başına, böyle böyle demiş. İnce Memed bizim şahinimiz. Gelsin köye yerleşsin. Köylüler, başımız üstünde yeri var demişler. Sana yüz dönümlük bir tarla satın almışlar. Koca Osman kendisi seçmiş. Bir de ev yapıyorlar. Koca Osman dedi ki Ali Saip Bey yalan söylemez. Aman kendisini iyi korusun. Böyle söyle dedi. Af haberini ben ulaştıracağım şahinime dedi. Eeee, işler nasıl?"

Memed:

"Şu yüzbaşından dur durak yok. Öteki eşkiyaları bırakmış, kanlı katilleri, hep benim peşimde. Belki on kezdir çarpışıyoruz. Ne olursa olsun bir daha karşılaşırsam vuracağım."

Topal:

"Af var, boş ver," dedi.

Memed:

"Çok geliyor üstüme. Vuracağım."

"Etme. Bekle az daha. Oyala."

Topal gitti.

Affi duydu duyalı Hatçenin gözüne uyku girmiyordu, sevinçten.

Alayarın kan gibi kırmızı toprağı vardır. Hani çok kırmızı bir karpuzu ortadan yarar, güneşe korsun. İşte öyle kırmızı.

Üç günden beri Alayarın kırmızı topraklarına sığınmışlardır. Yüzbaşı Faruk başlarında ahçı kuş gibi dönüyordu ya, gene de mutluydular.

Hatçe, Iraz türküler söylüyorlardı. Oğullarının adı Memed kalmıştı. Memed tombul tombul büyümüşü. Bugünlerde de en güzel ninniyi dinledi. Hatçe Memedini havaya atıp atıp tutuyordu.

"Iraz teyze," diyordu, "bak hele şu Allahın işine. Biz otuz döñüm diyoruk. Allah bize yüz dönüm verdi. Bir de ev üstelik."

Öyle şakalar, öyle çocukluklar, öyle aptallıklar yapıyordu ki, on iki yaşında kız çocuğu yapmaz.

Memede ikide birde:

"Aman Memed," diyordu, "af çıkıyor. Evimiz, tarlamız var. Neden yüzün gülmüyor? Gülsene azıcık."

Memed buna acı acı gülümserdi.

Gün doğmadan Alayarda Yüzbaşı Faruk tarafından sarıldılar.

Yüzbaşı:

"İnce Memed, ben Asım Çavuş değilim. Hizaya gel," diye bağıriyordu. Memed karşılık vermiyordu. Candarmanın elinden nasıl kurtulunur, öğrenmişti. Aldırımıyordu bu yüzden.

Oyalama kurşunları sıkıyordu. Gece olsun, aralarından süzülüp çıkışacaklardı. Iraz en namlı eşkiyadan daha atik, daha nişancı, daha yürekliydi. Tek başına üç gün bu candarmaları oyalayabilirdi. Yüzbaşı Faruk deli divane oluyordu. Bir tek adam, bir tek kadın! Üstelik de çocuk!

"İnce Memed, kurtulamazsan elimden."

İnce Memed niyeti arıtmıştı. Yüzbaşıyı öldürmeye sıkıyordu. Onun için ta içlerine sokulmuştu. Böyle bir ihtiyatsızlığı ilk kez yapıyordu.

Arkadan:

"Yandım," diye Hatçenin sesi geldi. Memed olduğu yerde donakaldı, ama geri dönmedi. Yüzbaşının bulunduğu yeri ateş çemberine aldı. Bunu da içi götürmedi, oraya bomba üstüne bomba attı. Hışımla geriye döndü, geldi Hatçenin yanma. Hatçe upuzun uzanmış cansızdı. Çocuk da yanındaydı. Hatçe güler gibi yatıyordu.

Memed deliye dönmüşü, makinalı gibi taratıyor, ha bire el bombalarını savuruyordu. Iraz da bir taraftan.

Yüzbaşı yara içinde kaldı. Candarmalar dayanamadılar.

Iraz Hatçenin ölüsüne kapanmış ağlıyordu. Yüzü hapisaneye ilk geldiği günde gibi olmuştu.

Memed tüfeğini kucağına çekip oturmuş, başını eğmiş ağlıyordu.

Iraz ölüden başına kaldırıldı. Göge baktı. Ta yücelerden bir katar turna geçiyordu.

Hatçenin kanı, Alayarın kırmızı toprağına karışmıştı.

Sonra çocuk bir ağlama tutturdu. Memed, çocuğu kucağına aldı. Bağrına bastırdı. Avutmak için dolanarak ninni söylemeye başladı.

"Şu köye haber verelim de," dedi Iraz, "gömsünler Hatçeyi."

Iraz haber vermeye gitti. Memed, kucağında çocuk, yüz etleri korkunçlaşmış, gerilmiş, ölüye gözlerini dikmiş, taş gibi kırıltısız kaldı.

Haberi alan köylüler, kadın erkek, çoluk çocuk ölüünün yanına geldiler.

"Vaaay," dediler, "vaaay İnce Memedin talihsiz Hatçesi."

Memed muhtarı çağrırdı. Eline para verdi:

"Şanlı şöhretli defnedin Hatçemi," dedi. Hatçeye uzun uzun baktı. Hatçe gülümşüyordu. Çocuğu kucağına aldı.

"Yürü Iraz teyze," dedi.

Iraz arkada, o onde dağa yukarı çıktılar.

Dorukta bir mağara buldular. Kapısının taşıma oturdular. Yandaki ağaçlardan yapraklar dökülüyordu. Bir kuş ölüyordu. Karşıki kayadan bir top ak güvercin kalktı. Bir kertenkele bir kütüğün üstüne çıktı. Bu sırada Memedin kucağında uyumuş kalmış çocuk uyandı. Sonra da bastı çığlığı...

Iraz geldi. Memedin sıra parmağından tuttu, gözlerinin içine baktı:

"Kardaş!" dedi. "Kardaş! Sana bir şey diyeceğim İnce Memedim."

Memed kımıldamadan bekliyordu.

"Kardaş, şu çocuğu ver bana da başımı alıp Antep köylülerine gideyim. Ölecek bu dağlarda. Açıktan ölecek... Rızamın kanından vazgeçtim. Rızamın yerine işte bu! Ver de gideyim. Büyüütüyüm sabiyi."

Memed kucağındaki çocuğu ağır ağır uzattı. Iraz aldı, bağrında siki.

"Rızam!" dedi. "Benim Rızam."

Bir eliyle de üstündeki fişeklikleri soyuyordu. Soydu. Hepsinin bir yere yiğdi.

"Sağlıcakla kal İnce Memed," dedi.

Memed vardı Irazi kolundan tuttu. Çocuk ağlamasını kesmiştii. Uzun uzun çocuğun yüzüne gözlerini diki baktı:

"Uğurola."

Sağrısı toparlak değil, uzun olacak. Yumurta gibi. Kulakları kalem, alnı akıtmak sakar, bacakları belinin uzunluğuna bakarak kısa, rengi ne al, ne doru, ne kula, ne de kir olacak, rengi pare pare benekli demirkir olacak.

At, Koca Osmanın evinin önünde bekliyordu. Kişniyor, eşiniyordu. Beli incecikti. Gözleri kız gözleri gibi idi. Işıltılı, kederli. Kuyruğu topuklarına kadar sarkıyordu. Süzülüyordu. Yalısı sağa yatmıştı. Koştuğu zaman dürülür, kaval gibi olurdu.

Büyük bayramla birlikte af da çıkmıştı. Dağdaki eşkiyalaların çoğu, birkaçı hariç, hemen hepsi inip tüfeklerini teslim etmişlerdi. Candarma dairesinin avlusunda türlü türlü eşkıya... Bekleşip duruyorlardı.

Koca Osman atın yalısını okşayıp:

"İnce Memedime, şahinime de layık," dedi. "Oğluma da layık bu at."

Köylüler:

"Layık," dediler.

Koca Osman atın sırtına atladı:

"Ben şahinimle iki güne kalmaz gelirim. Gidin Endelin köy yerinden davulcuları çağırın. Çifte davullar dövülsün. Kasabada, Vayvay köyü İnce Memedi böyle karşılamalı. Herkesin eşkiyaları yaya gelir, bizim İnce Memedimiz Arap atlan..."

Koca Osman atın dizginlerine asıldı, doldurdu. Toroslar tüm maviye batmıştı. Morarıyordu.

Af haberini İnce Memede Cabbar getirdi. İki eski arkadaş uzun uzun kucaklaşıp konuşmadan yan yana oturdular.

Cabbar ayrılırken:

"Ben gidip teslim oluyorum," dedi.

Memed ağzımı açmadı.

Değirmenoluğa bir öğleüstü girdi. Yüzü kararmış, gözleri çukura kaçmış, alnı kırış kırış olmuştu. Bir kaya parçası gibiydi. Küçük kalmış gözleri bir inatçı pırıltıydı. Böyle dalgündüz ilk kezdir ki köye giriyyordu. Sarhoşlar gibi yalpa vuruyordu. Kendinden geçmiş gibiydi. Kapılardan kadınlar başlarını uzatmışlar şaşkınlıkla, korkuya bakıyorlardı. Çocuklar, arkasında, uzağından sessiz, korka korka onunla birlikte yürüyörlardı.

İnce Memedin köye girdiğini Hürüye haber verdiler. Hürü koşa koşa geldi onu alanda karşıladı.

Hışımla yakasından tuttu:

"Memed! Memed!" diye bağırdı bütün sesiyle. "Hatçeyi yedirdin onlara da şimdi teslim olmaya mı gidiyorsun? Abdi Ağa gelecek gene köyde paşa gibi oturacak. Sen teslim olmaya mı gidiyorsun? Avrat yürekli. Dikenlidüzü bir bu yıl aç kalmadı. Bir bu yıl, bol bolamadı ekmek yedi. Gene Abdi Ağayı başımıza bela mı edeceksin? Nereye avrat yürekli İnce Memed? Teslim olmaya mı gideceksin?"

Bu sırada bütün köy halkı alana toplanmış, ölü gibi, sessiz, kımıldamadan öyleceme duruyorlardı.

"Avrat yürekli Memed! Bak şu kadar köylü, bak şu kadar insan senin gözüün içine bakıyor. Teslim mi olacaksın? Abdiyi gene başımıza mı getirteceksin? Güzel Dönemin kemikleri sizler mezarda. Güzel Hatçemin kemikleri..."

Memed sapsarı olmuş titriyor, toprağa bakıyordu.

Hürü yakasını hızla bıraktı:

"Git de teslim ol avrat yürekli herif," dedi. "Af çıkmış."

Bu sırada, Koca Osman doludizgin kalabalığa girdi.

"İnce Memed, şahinim," dedi. Kalabalığı yararak, Memeden yanına geldi boynuna atıldı:

"Şahinim," dedi. "Evin yapıldı bitti. Tarlanı da ektirdim. Bu atı da köylü senin için aldı. Öteki eşkiyalar gibi değil. Vay-

vay köyü şahinimi davul zurnayla karşılaşacak. Çatlaşm Ali Safa, Abdi Ağa... Bin ata, yürü!"

Alandaki kalabalık tepeden tırnağa homurdandı. Ortalık homurtuya kesti:

"Kör olası ihtiyar. Kör olası... Kör olası..."

Memed Koca Osmanın elinden atın dizginini aldı. Üstüne atladi. Kalabalığın öteki ucunda Topal Ali duruyordu, ona doğru sürdü. Bütün başlar o tarafa doğru çevrildi. Memed Topala başıyla, "düş önume," diye bir işaret yaptı. Topal yürüdü. Memed atı doldurdu, bir top toz içinde köyden çıktı. Homurtulu kalabalık arkasından bakakaldı. Donup kaldı. Tutup kesseydiniz, hiçbirisinden bir damla kan akmazdı.

Atın başını Şahininkayasında çekti. Attan indi. Atı götürdü bir çmara bağladı. Çmar yaprağımı dökmüş, yarı beline kadar altın sarısı, kırmızı damarlı yaprak içinde kalmıştı.

Şahininkayası pınarının dört bir yan yemyeşil olmuştu. Billur yeşili... Bir taşın üstüne oturdu. Başını da elleri arasına aldı.

Neden sonradır ki Topal Ali gelebildi. Soluk soluğaydı. Telaşlıydı. Yanma oturdu. Alnının terini şahadet parmağıyla aldı, silkti:

"Ah kardaş yorgunluktan oldum. Soluğum çıkmıyor."

Soluğunu toplamak için bir süre sustu.

Memed başını ağır ağır kaldırdı. Gözleri gene öyle ışığa kesmiştii. Kafasmdan sarı parıltı aktı, kaynadı.

"Ali kardaş! Gece yarısı evinde olur mola? Bulabilir miyim?"

"Bulursun. Elinle koymuş gibi. Korkusundan dışarı bir adım atamaz gece."

"Evi bir daha, iyice söyle hele."

"Hapisane var ya, var. Sen orayı bilirsin. Haa, işte onun sağında Candarma Dayırası var. Candarma Dayırasını az geçince, sokağın öteki ucunda civit boyali bir tek ev var. Sen gece gideceğine göre, boyası gözükmez. Yalnız, bir tek ev. Uzun, minare gibi bir bacası var. Oradan doğrultursun. Belli olur. Gözüne hemen çarpar. Uzun. İki katlı. Oradaki evler hep bir katlı. Abdi Ağa günbatıdaki odada yatar, tek başma. Altı takı büyük kapı

arkadan sürgülüdür. Bir yarık vardır. O yarıktan hançerini sokar, yukarı kaldırırsın. Açılsır."

Memed, hiçbir şey söylemeden kalktı, ata doğru gitti çözdü, atladı. Doludizgin... Rüzgar gibi süzülüyordu at. Yalısı kaval gibi dürülüyordu.

Kulağına aşağıdaki değirmenin şakirtisi gelince kendine geldi. Atın başını çekti. Azıcık bir süre durdu. Kulak verdi. Sonra, atı ağır ağır sürdürdü. Tüfeğinin ağızına kurşun verdi. Tabancasına da... Tekereklerin evinin orada at ürker gibi yaptı. Burada atı mahmuzladı. Çarşının ortasından geçti. Kahvelerin lüks lambaları da-ha yanıyordu. Birkaç adam ona tuhaf tuhaf baktı. Bugünlerde silahlı adamlara o kadar şaşmuyorlardı. Olağandı. Boş verdiler. O, adamları görmedi bile. Caminin yanındaki sokaktan yukarı sürdü. Uzun bacalı ev sola düşüyordu. Evin önünde attan indi. Atı avludaki büyük, karanlık dut ağacının yatkı bir dalına bağladı. Hançerini soktu, evin kapısını açtı. Yukarda ışık yanıyordu. Merdivenleri üçer üçer çıktı. Kadınlar, çocuklar Memedi görünce bir kiyamettir kopardılar. Doğru günbatıdaki odaya gitti. Abdi Ağa, uykulu uykulu kollannı açmış geriniyordu. "Ne var? Noluyor?" diye soruyor, geriniyordu. Vardi, kolundan tuttu, salladı:

"Ağa Ağa! Ben geldim Ağa!" dedi.

Abdi Ağa gözlerini açtı. Önce inanamadı. Sonra gözleri açık öyle kalakaldı. Gözlerinin karası bile apak kesildi.

Dışarda bir kiyamettir kopuyordu.

Memed elindeki tüfeği doğrulttu. Abdi Ağanın göğsüne üç el ateş etti. Kurşunların rüzgarından odadaki lamba söndü.

Yıldırım gibi merdivenlerden aşağı indi, ata bindi. Bu sırada candarmaların haberi olmuş, evi boyuna kurşunluyorlardı. Atı doludizgin Torosa sürdürdü. Arkasmdan kum gibi kurşun kaynıyordu. O hızla kasabayı çıktı.

Gün doğuyordu ki köye girdi. Orta yerde atın başını çekti. At terden kapkara olmuş, göğsü körük gibi inip inip kalkıyordu. Boynu, sağısı köpüğe batmıştı. Memed de çok terlemişti. Ter, kulunçlarından fişkirmıştı. Yüzü, perçemi ipislaktı.

Gün bir adam boyu yekindi. Gölgeleler uçsuz bucaksız batıya doğru uzadı. Islak at tepeden tırnağa ışığa boğuldu. Her yanı pırıl pırıl. Öyle dimdik.

Köylüler, onu öyle orta yerde, at üzerinde dimdik, kaya gibi gördüler. Yavaş yavaş, sessizce, çoluk çocuk, genç yaşılı dört bir yanını aldılar. Kocaman bir halka oldular. Ortalıkta çit yoktu. Soluk alışları bile duyuluyordu. Gözlerini ona dikmişlerdi. Yüzlerce göz üstündeydi. Susmakta inat ediyorlardı.

Orta yerdeki dimdik, kaya kesilmiş atlı azıcık kımıldadı. At bir iki adım attı sonra durdu. Ath başını kaldırdı. Gözlerini kabalığın üzerinde gezdirdi. Hürü Ana sapsarı kesilmiş, kurumuş, kanı çekilmiş, gözlerini kocaman kocaman açıp üstüne dikmiş ondan bir söz, bir devinme bekliyordu.

Sonra at gene kımıldadı. Memed atı Hürü Anaya doğru sürdü. Önune gelince atın başını çekti.

"Hürü Ana! Hürü Ana!" dedi. "Öldü. Hakkınızı helal edin."

Alıdağı tarafına doğruldu. Bir kara bulut gibi köyun içinden süzüldü, çıktı. Gözden yitti.

Çift koşma zamanıydı. Dikenlidüzünün beş köyü bir araya geldi. Genç kızlar en güzel giytlerini giydiler. Yaşlı kadınlar sütbez, sakız gibi beyaz başörtü bağladılar. Davullar çalındı... Büyük bir toy düğün oldu. Durmuş Ali bile hasta haline bakmadan oyun oynadı. Sonra bir sabah erkenden toptan çakırdağenliğe gidip ateş verdiler.

İnce Memedden bir daha haber alınmadı. İmi timi bellisiz oldu.

O gün bu gündür, Dikenlidüzü köylüleri her yıl çift koşmazdan önce, çakırdağenliğe büyük bir toy düğünle ateş verirler. Ateş, üç gün üç gece düzde, doludizgin yuvarlanır. Çakırdağenliği delicesine yalar. Yanan dikenlikten çığlıklar gelir. Bu ateşle birlikte de Alıdağı doruğunda bir top ışık patlar. Dağın başı üç gece ağarır, gündüz gibi olur.

Otuz iki yıllık bir zaman diliminde yazılan *İnce Memed* dörtlüsü, düzene başkaldıran Memed'in ve insan ilişkileri, doğası ve renkleriyle Çukurova'nın öyküsüdür. Yaşar Kemal'in söyleyişiyle "içinde başkaldırma kurduya doğmuş" bir insanın, "mecbur adam"ın romanı.

Abdi Ağa'nın zulmüyle köyünü terk etmek zorunda kalan Memed, Ağa'nın yeğeniyle evlendirilmek üzere olan Hatçe'yi kaçırır. Abdi Ağa'yı yaralayan, yeğenini de öldüren Memed eşkiya Deli Durdu'ya katılır, ancak kıycılığına katlanamadığı Deli Durdu'dan iki arkadaşıyla birlikte ayrılır. Memed, sıradan bir köy çocuğuyken, zulmedenler için eşkiyaya, köylüler içinse bir kurtarıcıya dönüşür.

"Bir yaşam biçimini bir halkın portresi olarak böylesine veren bu romandan daha iyisi yazılamazdı."

The New York Times Book Review, (A.B.D.)

"Şaşırıcı, orijinal bir kitap."

Sunday Times, (İngiltere)

"Epic boyutlara ulaşan ve muhteşem bir sona ulaşmak için hız kazanan öyküye kendinizi kaptırıyzorsunuz."

Sunday Times, (İngiltere)

"Yaşar Kemal, şaşılacak ölçüde yaratıcı."

The Bookseller, (İngiltere)

"Yaşar Kemal, karakterlerini unutulmaz, seçkin ve gerçek hayattan daha da gerçekçi kılan detay zenginliği ile Rus edebiyatının kalitesine ulaşıyor."

Sunday Telegraph, (İngiltere)

Kapaktaki Resim: Avni Arbaş

Takım ISBN 978-975-08-0698-0

ISBN 978-975-08-0714-6

17 YTL

9 789750 807145

